

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KARS'TA BULUNAN RUS DÖNEMİ
YAPILARININ CEPHE KARAKTERİNİN
GÖSTERGEBİLİMSEL YAKLAŞIMLA
ANALİZİ

Göktürk PEKER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Haziran-2021
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Göktürk PEKER tarafından hazırlanan “**Kars'ta Bulunan Rus Dönemi Yapılarının Cephe Karakterinin Göstergibilimsel Yaklaşımla Analizi**” adlı tez çalışması .../.../... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN

.....

Danışman

Doç. Dr. Esra YALDIZ

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Tülay YENİCE

.....

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .../.../2021 gün ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. İbrahim KALAYCI
FBE Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Göktürk PEKER

Tarih: 28.07.2021

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARS'TA BULUNAN RUS DÖNEMİ YAPILARININ CEPHE KARAKTERİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL YAKLAŞIMLA ANALİZİ

Göktürk PEKER

Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Esra YALDIZ

2021, 191 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN

Doç. Dr. Esra YALDIZ

Dr. Öğr. Üyesi Tülay YENİCE

Gözlem, algı ve deneyime bağlı bir disiplin olan mimarlık; ortaya koyulan mimarlık ürünleri üzerinden göstergebilime dayalı olarak okunabilir, yorumlanabilir ve anlamlandırılabilir. Mimarlık ürünleri bir anlamda kültür, ideoloji, din vb. birçok farklı toplumsal birikimin geçmişten günümüze aktarımı konusunda örtük mesajlar içeren güçlü birer iletişim aracıdır. Bu çalışmada, Kars ilinde sınırlı sayıda bulunan Baltık mimari üslubuna sahip yapıların, cephe karakterini oluşturan mimari öğeler ve bezemeler üzerinden döneminin tasarım felsefelerinin ve içerdikleri mesajların okunması amaçlanmıştır. Çalışmanın kapsamını Kars ili, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde yer alan ve kent dokusu içindeki yapılardan özgün cephe karakterini büyük oranda günümüzde de koruyanlar oluşturmaktadır. Bu çerçevede konut, konak ve kamu yapılarından, Fischer (2015)'in yapıların anlamlandırılması ve değerlendirilmesinde ortaya koyduğu konum, büyüklük-ölçü, malzeme, biçim ve düzenlemeden oluşan değer ölçütlerine cevap verebilir nitelikteki 10 adet yapı seçilmiştir. Seçilen yapıların cephe yüzeyinde yer alan pilaster, kapı, pencere ve saçaklık öğeleri ve bezemeleri, Eco (2019)'nun ortaya koyduğu göstergebilimsel yaklaşımların sentezlenmesi ile elde edilen yapı ögesi okuma çizelgesi yardımı ile okunmuştur. Görsel veriler üzerinden okumalar ile çıkarılan anlamlar; sentaktik, semantik ve pragmatik boyutlarda yorumlanarak hem tek yapı ölçeğinde hem de yapı örüntüsü içinde değerlendirilmiş ve Kars ilindeki Rus yapıların cephe karakterlerinin belli bir anlayışla tasarlandığı belirlenmiştir. Çalışmada incelenen yapılardaki bu tasarım anlayışının, Fischer (2015)'in ortaya koyduğu değer ölçütleri (yapıların; cadde kotundaki değişime göre konumlanmalarından, cephe yüzey genişliklerinden ve cephe karakterlerine yansıyan bezeme zenginliklerindeki farklılıklar) ile örtüştüğü sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Baltık mimarisi, cephe çözümlemesi, göstergebilim, mimari algı, mimari dil

ABSTRACT

MS THESIS

ANALYSIS OF THE FACADE CHARACTERISTICS OF RUSSIAN PERIOD BUILDINGS IN KARS WITH A SEMIOTIC APPROACH

Göktürk PEKER

**THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY THE DEGREE OF MASTER OF
SCIENCE IN ARCHITECTURE**

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Esra YALDIZ

2021, 191 Pages

Jury

Assoc. Prof. Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN

Assoc. Prof. Dr. Esra YALDIZ

Asst. Prof. Tülay YENİCE

Architecture, which is a discipline based on observation, perception and experience; It can be read, interpreted and interpreted based on semiotics through the architectural products put forward. Architectural products in a sense, culture, ideology, religion, etc. They are powerful communication tools that contain implicit messages about the transfer of many different social accumulations from the past to the present. In this study, it is aimed to read the design philosophies of the period and the messages they contain through the architectural elements and decorations that make up the facade character of the Baltic architectural style buildings, which are limited in number in Kars. The scope of the study consists of the buildings that are located on Haydar Aliyev Street in Kars province and that preserve their original facade character to a large extent today. In this framework, 10 buildings were selected from residences, mansions and public buildings that could respond to the value criteria of Fischer (2015)'s location, size-dimension, material, form and arrangement in the interpretation and evaluation of the buildings. The pilaster, door, window and entablature elements and decorations on the facade surface of the selected buildings were read with the help of the building element reading chart obtained by synthesizing the semiotic approaches put forward by Eco (2019). Meanings extracted by readings over visual data; It was interpreted in syntactic, semantic and pragmatic dimensions and evaluated both in a single building scale and within a building pattern, and it was determined that the facade characters of the Russian buildings in Kars were designed with a certain understanding. It has been concluded that this design approach in the buildings examined in the study coincides with the value criteria (differences in the positioning of the buildings according to the change in street level, the width of the facades and the richness of decoration reflected on the facade characters) put forth by Fischer (2015).

Keywords: Architectural language, architectural perception, baltic architecture, facade analysis, semiotics

ÖNSÖZ

“Kars’ta Bulunan Rus Dönemi Yapılarının Cephe Karakterinin Göstergibilimsel Yaklaşımla Analizi” başlıklı bu çalışma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalına Yüksek Lisans çalışması olarak hazırlanmıştır.

Tez çalışması boyunca, farklı bir bakış açısı edinmemde yardımlarını benden esirgemeyen ve beni yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Esra Yıldız’a, çalışmama değerli katkılarından ve yapıcı eleştirilerinden dolayı jüri üyelerim Doç. Dr. Süheyla Büyükhahin ve Dr. Öğr. Üyesi Tülay Yenice’ye teşekkür ederim.

Yoğun geçen bu süreç içerisinde bana her anlamda destek ve yardımcı olan aileme, mimari ürünlerin cephelerinin çiziminde bana destek olan ve yükümü oldukça hafifleten Merve Servi’ye, alan çalışmamı rahatlıkla gerçekleştirmemde bana evlerini açan ve her türlü yardımı sunan Cenk Azer Erdağı ve ailesine teşekkürlerimi sunarım.

Göktürk Peker
KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa Nu</u>
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	3
1.2. Kapsam	3
1.3. Yöntem	4
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	5
3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
3.1. Göstergebilim	10
3.1.1. Göstergebilim kuramı	10
3.1.2. Göstergebilimin tarihçesi	11
3.1.3. Göstergebilim alanı	14
3.1.4. Göstergebilim ilkeleri	15
3.1.5. Gösterge Çeşitleri	16
3.1.6. Dizge	19
3.1.7. Şifre	19
3.1.8. Anlamlama	20
3.2. Göstergebilim ve Mimarlık	21
3.2.1. Algı	22
3.2.2. İletişim aracı olarak mimarlık	23
3.2.3. Mimaride göstergeler	26
3.2.4. Mimari şifreler	27
3.2.5. Eco çizelgeleri	30
3.3. Rus Dönemi Mimarisi	32
3.3.1. Kars ili kent planlaması ve mimari özellikleri	35
3.3.2. Kars'taki Rus dönemi mimari yapıları	38
3.3.2.1. Konut yapıları	39
3.3.2.2. Dini yapılar	41
3.3.2.3. Ticari yapılar	42
3.3.2.4. Askeri yapılar	43
3.3.2.5. Kamu yapıları	43
3.4. Rus Dönemi Mimari Yapılarının Göstergebilim İle Cephe Karakterlerinin Okunmasına Yönelik Yöntem	44
4. ALAN ÇALIŞMASI, ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA	47
4.1. Kars İli	47
4.1.1. Kars ili coğrafyası	47
4.1.2. Kars ili tarihçesi	49
4.2. Göstergebilim Yöntemi İle Cephe Çözümlemesi	51
4.2.1. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi	53
4.2.1.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	57
4.2.1.2. Sentaktik boyut	66
4.2.1.3. Semantik boyut	66
4.2.1.4. Pragmatik boyut	67
4.2.2. Vali Konağı Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi	68
4.2.2.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	71
4.2.2.2. Sentaktik boyut	77

4.2.2.3. Semantik boyut	77
4.2.2.4. Pragmatik boyut	78
4.2.3. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi	78
4.2.3.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	82
4.2.3.2. Sentaktik boyut	87
4.2.3.3. Semantik boyut	88
4.2.3.4. Pragmatik boyut	89
4.2.4. Kamuran Erenğüç Evi'nin göstergebilimsel cephe çözümlemesi.....	89
4.2.4.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	91
4.2.4.2. Sentaktik boyut	96
4.2.4.3. Semantik boyut	96
4.2.4.4. Pragmatik boyut	97
4.2.5. Yılmaz Kazak Evi ve göstergebilimsel cephe çözümlemesi	97
4.2.5.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	100
4.2.5.2. Sentaktik boyut	104
4.2.5.3. Semantik boyut	104
4.2.5.4. Pragmatik boyut	105
4.2.6. Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi	105
4.2.6.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	108
4.2.6.2. Sentaktik boyut	112
4.2.6.3. Semantik boyut	112
4.2.6.4. Pragmatik boyut	112
4.2.7. Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi....	113
4.2.7.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	116
4.2.7.2. Sentaktik boyut	124
4.2.7.3. Semantik boyut	125
4.2.7.4. Pragmatik boyut	125
4.2.8. İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi	126
4.2.8.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	129
4.2.8.2. Sentaktik boyut	138
4.2.8.3. Semantik boyut	138
4.2.8.4. Pragmatik boyut	139
4.2.9. Defterdarlık Misafirhane Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi	139
4.2.9.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	142
4.2.9.2. Sentaktik boyut	149
4.2.9.3. Semantik boyut	150
4.2.9.4. Pragmatik boyut	150
4.2.10. Defterdarlık Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi.....	151
4.2.10.1. Cephe öğelerinin incelenmesi	154
4.2.10.2. Sentaktik boyut	170
4.2.10.3. Semantik boyut	171
4.2.10.4. Pragmatik boyut	172
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	173
5.1. Sentaktik Yaklaşımlar.....	174
5.2. Semantik Yaklaşımlar.....	175
5.3. Pragmatik Yaklaşımlar	176
5.4. Genel Değerlendirme.....	177
6. KAYNAKLAR.....	179
EKLER	186
ÖZGEÇMİŞ.....	191

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Vb: Ve benzeri

Yy.: Yüzyıl

A.g.e: Adı geçen eser

1. GİRİŞ

Kültür; insanlığın geçmişten günümüze geniş bir algı alanında edindiği tecrübelerin karakterize edilmesi ile oluşur. Kendine has bir dili olan kültür, insanlar tarafından oluşturulan soyut bir kavramdır. İletişim aracı olan dil ise zaman içerisinde semboller aracılığı ile anlaşmayı sağlamıştır. Günümüzde bireyler değişkenlik gösteren kültür düzlemleri üzerinde bu sembollerin birer parçası haline gelmiştir. Bu doğrultuda canlı ya da cansız her varlık belli sembol, şekil ya da simge gibi görsel ifade biçimleri ile temsil edilmektedir (Tatyana ve ark, 2016). Ortaya çıkan görsel ifade biçimleri, tarihsel süreç içerisinde farklı yüzeyler üzerine kazınarak, bezenerek ya da inşa edilerek çevrenin algısına sunulmuştur. Bu biçimler arasında yer alan mimarlık ürünleri, toplum ile etkileşimin en yüksek olduğu materyaller arasında bulunmaktadır.

Mimarlık, farklı dönemlere ait çeşitli kültürlerin iletişimini sağlayan bir kanal olarak ele alınmaktadır. Toplumla eş zamanlı olarak gelişen ve kültürel bir miras olan mimarlık ürünleri, insan bilimleri ile (psikoloji, sosyoloji vb.) yakından ilişkilidir. Bu nedenle toplumla sürekli iletişim halinde olmuştur. Kurulan bu iletişim mimarlık aracılığı ile ideolojilerin, kültürlerin veya geleneklerin aktarılmasını sağlamıştır. Mimarlık ürünlerinin buna benzer pek çok unsuru bünyesinde barındırıyor oluşu, belge niteliği taşıdıkları düşüncesini ortaya koymaktadır. Bu özellikleri sebebi ile mimarlık; bir iletişim aracı olarak zamana meydan okuyan ve ilk işlevinin çok ötesinde bir kavramdır (Fusco, 2020; Leach, 2017).

Bireylerin sosyo-ekonomik ve psikolojik durumları, dönemin ihtiyaçları, bölgenin dili veya dini, tarihi ve coğrafi değerleri gibi birtakım unsurların toplamı kültür bileşenleri olarak tanımlanmaktadır (Akbaş ve ark. 2019). İnsan ve yapı arasında kurulan iletişim sayesinde geçmişten günümüze artarak güçlenen etkileşim, kültür bileşenlerini besleyerek geniş bir yelpazede mimarlık ürünleri üzerinde hayat bulmuştur. Kitle iletişim aracı olarak varsayılan mimarlık ürünleri de inşa edildiği döneme ve sonrasına ait kültürel bileşenlerini görsel analizler yardımı ile okumamızı sağlarlar. Böylece bilginin korunmasında ve aktarılmasında önemli bir yere sahip olurlar.

Beşeri, sosyal ve toplum bilimleri ile beslenen mimarlık, kolektif bellek ve kimlik oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Oluşan kent dokusu ile ele alındığında ise görülmektedir ki zaman içerisinde ideoloji, inanç ve kültür boyutlarındaki değişim yapıların mekânları ya da cepheleri üzerine yansımaktadır. Zamanla katmanlar halinde biriken ve bir miras niteliğine sahip olan mimari çeşitlilik (Siegieñ, 2015), insan

davranışlarına yön vermektedir. Toplumsal bilince etki eden kültür değerleri olan mimarlık ürünlerinin, gün geçtikçe maalesef ya bilinçsiz kullanıcılar ya da yanlış devlet politikaları sebebi ile özgünlüklerini yitirmenin yanı sıra teker teker yok oldukları görülmektedir.

Mimarlık ürünleri, devlet kurumları ve onların yönetimi altındaki halk kitleleri ile büyük bir iletişim içinde olmuştur. Sürekli göz önünde olan bu ürünler, toplumla ve kültürle birlikte yoğurulması sonucunda zaman içerisinde gelişen, değişen ve derinleşen mesajlar bütünü haline gelmektedir (Taut, 2021). Bunun bir sonucu olarak, geçmişten günümüze farklı dil, biçim ve üslupsal yaklaşımların ortaya çıkması ve evrilmesiyle, kentler ve mimarlık ürünleri göstergeler sistemi ve kodlarla donatılmıştır.

Doğa ürünlerinin aksine insan elinden çıkmış olan mimarlık ürünleri birer sanat eseri olarak değerlendirilmektedir. Bu sebep ile açıklanmaları ve yorumlanmaları gerekliliği doğmaktadır (Fiedler, 2017). Mimarlık ürünleri ile temelde iletilmek istenen mesajlar, zaman içerisinde konum, malzeme, renk, biçim, düzenleme ve büyüklük gibi anlamsal ifade araçları ile aktarılmıştır. Mekânları, yapıları ve kentleri oluşturan mimari, zaman içinde metaforlar aracılığı ile içinde bulunduğu çevrenin göstergeleri olarak anlam kazanmıştır.

Dökmen ve Dökmen (2016)'e göre bireyler ve toplumlar değer yargıları doğrultusunda mimarlık ürünlerine birçok atıfta bulunmuşlardır. Mekânlara, cephelere ya da kütle boyutunda yapılar üzerinden biçim, renk ya da malzeme kullanımı ile gerçekleştirilen dini, ekonomik, ideolojik vb. atıflar sonucunda, değerler önce yapıya yüklenmiş sonrasında kullanıcılar tarafından sahiplenilmiştir. Ortaya çıkan bu durum zaman içerisinde bir döngü halini alarak bireylerin düşünce ve davranışlarına doğrudan etki etmiştir.

Mimari, etki alanı güçlü bir iletişim aracı olması ve uzun yıllar kalıcılığını koruyabilmesi sebebi ile toplumların her türden birikimini aktarmada kullandığı önemli bir araç olmuştur. Bu birikimlerin araştırılması ve açığa çıkarılmasında kullanılan yöntemlerden olan tipoloji ve cephe analizi çalışmaları, genellikle mevcut durumu biçimsel olarak çizelgelemektedir. Yapılan bu görsel analiz çalışmalarının aksine, göstergebilim alanında biçimsel analizlerin ötesinde öğelerin dizilim kurgusu, birbirleri ile olan zincirsel bağları ve toplum üzerindeki algıları ele alınmaktadır. Böylelikle mevcut yapılar üzerinden toplumun kültürel dili irdelenebilmektedir.

Yapılan bu tez çalışmasında kullanılan cephe çözümlemesinin ve göstergebilimsel yaklaşımın, mimarlık ürünlerinin temelde kullanıcıya vermek istediği

örtük bilgilerin ileride gerçekleştirilecek araştırmalarda tipolojik olarak özgünlükleri aynı Yapılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar, binaya ve kullanıcıya dair birtakım veriler barındırmaktadır. Bu verilerin, kent dokusu ve mimari yaklaşım üzerine doğrudan etki ederek yapıları yorumlayanlar tarafından farklı bir bakış açısı oluşturduğu düşünülmektedir. Mimarlık ürünleri aracılığı ile topluma verilmek istenilen mesajların okunması ve yorumlanması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.1. Amaç

Toplumların kültürel farklılıkları, örtük mesajların algılanabilmesi bakımından önemlidir. Kùltürlerin somut birer göstergesi olan mimari ürünler, bu mesajların okunabilmesi ve anlamlandırılabilmesi için birer araçtır. Toplumun kültürünün göstergelerinin okunabilmesi amacıyla bu çalışmada farklı azınlık grupların yaşadığı Kars ilinde bulunan Baltık mimari üslubunda inşa edilmiş olan Rus dönemi yapıları tespit edilerek mevcut bilgi taraması yapılmıştır. Bu araştırma ile ülkemizde sınırlı sayıda bulunan ve bir döneme tanıklık ederek kültür zenginliği sunan Rus yapılarının tipolojik olarak sınıflandırılması ile cephe karakterini oluşturan mimari elemanlar (çatı, pencere, kapı vb.) ve ögeler (pilaster, balustrad, söve, motifler, kabartmalar vb.) üzerinden okunması amaçlanmıştır. Ayrıca mekânsal ve cephesel özellikleri ele alınan bu yapıların tasarım felsefelerinin ortaya çıkarılmasının yanında mimarlık ürünlerinin farklı işlevleri doğrultusunda içerdiği değişken mesajların topluma aktardıkları örtük bilgilerin günümüz ve gelecek zaman içerisinde korunarak gelecek kuşaklara doğru bilgi aktarımının sağlanması hedeflenmektedir.

1.2. Kapsam

Çalışma kapsamında öncelikle Kars ilinde 1878-1918 yılları arasında Rusların inşa etmiş olduğu mimarlık ürünlerinin genel özellikleri incelenmiştir. Daha sonra kent planı ve kent dokusu algısının belirgin bir şekilde okunduğu üç ana aks (Haydar Aliyev Caddesi, Atatürk Caddesi ve Gazi Ahmet Muhtar Paşa Caddesi) belirlenmiştir. Bu akslar üzerindeki mimarlık ürünleri araştırılarak özgün cephe karakterini günümüze taşıyan ve araştırmada tipolojik olarak çeşitlilik sunabilen yapıların çoğunlukta olduğu Haydar Aliyev Caddesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Rus idaresi sürecinde Kars ilinde Baltık mimari üslubunda inşa edilmiş olan ve Haydar Aliyev (Ordu) Caddesinde yer alan üç adet

konut, üç adet konak ve dört adet kamu olmak üzere toplamda üç farklı tipolojideki 10 adet yapı araştırma kapsamında incelenmiştir.

1.3. Yöntem

Araştırma kapsamında seçilen tescilli mimarlık ürünleri; literatür araştırması, kurumlardan elde edilen belgeler, yerinde yapılan incelemeler, rölöve alımları ve fotoğraflamalar üzerinden çizime aktarılarak ifade edilmiş, kullanım amaçları doğrultusunda tipolojik erine göre konut, konak ve kamu yapıları olarak sınıflandırılmıştır.

Araştırmada kullanılacak olan materyaller; alan çalışmasına konu edinilen yapılara ilişkin yazılı kaynaklar, teknik çizimler, fotoğraflar ile araştırmanın metodolojik yaklaşımına konu edinilen yazılı kaynaklardır. Alan çalışmasına yönelik araştırmalarda Rus dönemi mimarisi, Baltık üslubu konularında literatür incelemesi gerçekleştirilerek Kars il merkezinde kentin tarihsel gelişim süreci, kaynaklar ve arşiv taramaları ile belgelenmiştir.

Bölgedeki Rus dönemi mimarlık ürünleri üzerine yapılmış olan çalışmalar; kent dokusu ve imarı, konut mimarisi ve dönemin mimarlık ürünlerinin cephe özelliklerini kapsamaktadır. Yapılan çalışmalarda tipolojik incelemelerin yanında cephelerin çizime aktarılması ile mevcut durumu belgelemeye yönelik yaklaşımlar izlenmiştir. Bu tez çalışmasında ise ele alınan Rus dönemi yapılarına dair gerçekleştirilen çalışmalara ek olarak mimarlık ürünlerinin tasarım felsefelerini açığa çıkarmak amacı ile göstergebilim yöntemi kullanılmıştır.

Bu sebeple metodolojik araştırmalarda göstergebilim, göstergebilim ve mimarlık, mimarlık ve iletişim ve algı konularında literatür incelemeleri ile birlikte yapı cephelerinde bulunan bezeme ve motiflerin tanımlanmasında ve yorumlanmasında görsel içerikli kaynaklardan yararlanılmıştır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Göstergebilim, dilbilim alanıyla birlikte ortaya çıktıktan sonra özellikle Roland Barthes ve Umberto Eco'nun katkıları ile birçok alanda kendisine yer bulmuştur. 1960'larda özellikle İtalyan mimarların ilgisini gören göstergebilim, mimarlık alanında da kendisine yer edinmiştir. Kars il sınırları içerisinde yer alan Rus mimarlık ürünleri, gerek plan gerekse cephe özellikleri açısından tipolojik sınıflandırma çalışmalarına konu olmuş ancak göstergebilimsel açıdan henüz incelenmemiştir. Araştırmayı yönlendiren ve çalışmaya ışık tutan kaynaklar hakkında kısa bilgiler aşağıda verilmiştir.

Fischer (2015), "*Mimarlık ve Dil*" adlı kitabında mimarlığın da dildeki yapıya benzer dizimsel ilişkilere sahip olduğunu ifade ederek sentaks (biçim ve düzenleme), anlambilim (anlam) ve edimbilim (etki) alanları ile mimariye göstergebilimsel bir yaklaşım perspektifi oluşturur. Sentaks ile binanın tasarlanma sürecinde öğelerin ilişki kurma biçimlerini, anlambilim ile öğeler ve genel dışavurum anlam değişimini son olarak da edimbilim ile karmaşık ilişkiler ağını ele almaktadır.

Mimarlık ana hatları ile 4 sentakstan oluşur. Bunlar mekânın sentaksı, işlevsel sentaks, konstrüktif sentaks ve biçimsel sentakstır. Fischer, anlambilim açısından mimarlık ürünlerine verilen anlamları; konum, büyüklük-ölçü, malzeme, biçim, düzenlenme olarak, edimbilim açısından ise (kültürel, toplumsal, psikolojik algılar); verici, alıcı, amaç, araç, görev, yer ve zaman olarak sınıflandırmıştır.

Eco (2019), "*Mimarlık Göstergebilimi*" kitabında, mimarlığı iletişim aracı olarak ele alır ve mimarlık ürünlerinin sahip olduğu göstergelerin anlamlandırılması noktasında Barthes'ın göstergebilime kazandırmış olduğu "düzanlam" kavramı ile mimarlıktaki "işlev" kavramını, "yananlam" kavramı ile de "ideolojik" ve "kültürel" algıları ilişkilendirmiştir. Mimari şifrelerin ortaya konulmasında sıkça kullanılan tipolojik çalışmaların yetersiz oluşunu ifade ederek, tıpkı dilde olduğu gibi sentaktik ve anlambilimsel şifrelerin irdelenmesi gerekliliğini vurgulayan bir yaklaşım önerisinde bulunur. Bir mimarlık ürününü meydana getiren eleman ve/veya öğelerin farklı bağlamlar içerisinde bulunup bulunmama durumlarına göre çözümlenmesi noktasında üç farklı yaklaşım sunmuştur:

1. Cephe elemanlarını/öğelerini yananlamsal yaklaşımlar açısından değerlendirmeyi mimari, tarihi ve estetik olarak gruplandırmıştır

2. Yapıyı ve onu oluşturan elemanları teker teker ayırarak, onları kendi içinde 3 parçaya bölmüş ve her parçayı baş, gövde ve taban olarak adlandırmıştır. Her bölümü kendi içinde ele alarak, fenomenin (ögenin) oluşumunu, malzemesini, kodlarını çözümlene yaklaşımını ortaya koymuştur.

3. Elemanların/ögenin cephe üzerindeki dizilimlerini ele alarak yatayda ve düşeyde konumlanma durumları doğrultusunda oluşturdukları dizilimlerin ve şifrelerin göstergebilimsel bir yaklaşımını ortaya koymuş ve tüm veriler ışığında bir çizelge oluşturmuştur.

Akerson (2016), “*Göstergebilime Giriş*” adlı kitabında göstergenin tanımından, çeşitlerinden ve göstergebilimin tarihsel süreci ile çeşitli dilbilim kuramcılarının yaklaşımlarına değinerek farklı çalışma alanlarına giren göstergebilimi ele almıştır.

Zevi, (2015), “*Mimarlığı Görebilmek*” kitabında mekânın mimarlıktaki önemini vurgulayarak farklı mimarlık dönemlerinde mekâna olan yaklaşımları ele alır. Mimarlığın; siyasal, dinsel, bilimsel, ekonomik, psiko-fizyolojik, biçimci ve mekânsal yorumlama gibi farklı yaklaşımlarla anlamlandırılması üzerinde durarak mimarlık ürünlerinin anlamlandırma noktasında teknik ve estetik bakış açıları dışında yeni eleştirel yaklaşımlar getirmiştir.

Fusco (2020), “*Kitle İletişim Aracı Olarak Mimarlık*” kitabında, iletişim araçlarını görsel, işitsel ve yazılı olarak tanımladıktan sonra mimarlığı da bir kitle iletişim aracı olarak kabul eder. Mimarlığın iletişim sağlama şekli ile taşıdığı anlamları yorumlama noktasında göstergebilim kuramcılarının işaret ettiği yaklaşımların yanı sıra insanbilimlerinin (sosyoloji, psikoloji) de göz ardı edilmemesi gerekliliğini savunur. Mimar, işveren, kullanıcı, toplum, kültür ve insan davranışlarının bir etkileşim içerisinde hareket ettiğini ifade eder.

Jencks. C. (1980), “*Signs, Symbols and Architecture*” adlı kitap, göstergebilimin tasarım alanında da uygulanmasına yönelik yol gösterici birçok makaleyi derledikleri bir çalışma olmuştur. Bu çalışmanın içinde mimariye dair kod, işaret ve sembol gibi kavramların yanında metaforik bakış açılarının anlamlandırılmasında farklı düşünürlerin özellikle göstergebilimsel yaklaşımlarına yer vermişler ve çeşitli yaklaşımların mimarlık teorisine kazandırılmasını amaçladıklarını ifade etmişlerdir.

Nöth (1995), “*Handbook of Semiotics*” adlı çalışması ile göstergebilime dair tarihsel süreci ele alarak, kuramcılarının katkılarını, göstergebilimin gelişim sürecini, gösterge türlerini sınıflandırıldığı ve dilsel, sözsüz, estetik-görsel alanlarda göstergebilimsel yaklaşımların ele alındığı bir kaynak oluşturmuştur.

Dökmen ve Dökmen (2016), “*İnsanın Korunakları-2 Mimari*” adlı kitapta bireylerin çevrelerindeki olaylara, durumlara, uyaranlara belli amaçlarla anlam yüklediklerinden ve bu yolla yaşamlarında kendilerine değer noktasında bir konum atfedecek sonuçlara eriştiklerini ifade eder. Sergilenen bu yaklaşımın zamanla hem toplumsal kültürün hem de mimarinin şekillenmesinde ve bir döngü oluşmasında önemli bir etken olduğunu belirtmiştir.

Aydınlı (1992) “*Mimarlıkta Görsel Analiz*” ve **Aydınlı (1993)** “*Mimarlıkta Estetik Değerler*” adlı çalışmalarında, görsel iletişim aracı olan mimarlık ürünlerinin algılanmasında, analiz edilmesinde ve yorumlanmasında oluşturulacak yaklaşımlar ortaya koymuştur.

Çalışma içinde, yapı yüzeyinde yer alan bezemelerin tespit edilmesi ve cephelerin okunmasında **White ve Robertson (1991)**’ın “*Architecture & Ornament*”, **Cragoe (2011)**’nin “*Binalar Nasıl Okunur?*”, **Meyer (1957)**’in “*A Handbook of Ornament*”, **Ambrose ve ark (2017)**’in “*Görsel Mimarlık Sözlüğü*” kaynaklardan faydalanılmıştır.

Çiftçi (2000), “*Kars’ta Rus İşgal Dönemi (1878-1918) Konut Mimarisi*” adlı tezinde, Kars ilinde bulunan Rus dönemi konut mimarisini incelemiş ve kent dokusunu oluşturan mimariyi genel hatları ile ele almıştır. Konut yapılarını plan ve cephe özellikleri üzerinden detaylı bir şekilde irdeleyerek tipolojik çözümlemede bulunmuş ve bu yapıların genel plan şemalarını ve bunların özelliklerini ortaya çıkarmıştır.

Türkan (2017), “*Kars’ta Rus Dönemi’nde (1878-1918) İnşa Edilen Yapıların Cephe Özelliklerinin Analizi*” adlı tez çalışmasında, Kars’ta bulunan Rus dönemi yapılarının cephe özelliklerini analiz ederek kent dokusunun oluşumu içinde yer alan sivil mimarlık örneklerini incelemiştir. Tipolojik unsurların belirlenmesi amacı ile yapılar önce fonksiyonları doğrultusunda sınıflandırılmış ardından oluşturulan tablo yardımı ile cephe ve öğeleri üzerinden tespit çalışması yapılmıştır.

Aksoy (2004), “*19. Yy. Kars Kent Dokusu Oluşumunda Meydana Gelen Değişmeler ve Gelişmeler*” adlı tez çalışmasında Kars’ın Osmanlı ve Rus idaresi altındaki dönemlerde sahip olduğu kent dokuları ile inşa edilen dini, kamu, ticari, askeri ve konut yapılarını irdeleyerek karşılaştırmıştır.

Gündoğdu (2005), “*Batılılaşma Dönemi Kars’ın Şehir Dokusu ve Resmi Binalar*” adlı tez çalışmasında Kars kent dokusunu inceleyerek Osmanlı ve Rus idaresi dönemlerindeki mimari yaklaşımları ele almıştır. Bölgede inşa edilen Rus yapılarını plan, malzeme, mimari öğeler ve bezemeler üzerinden değerlendirmiştir.

Rasimgil (2017), “*Rus Yönetiminde Kars Şehir Merkezinin İmarı ve Anıtsal Yapıları*” adlı tez çalışmasında Kars ilinde Rusların gerçekleştirmiş olduğu imar ve inşaa faaliyetlerini araştırmıştır. Kurulan garnizon kentin şehir planı kurgusu ve kent içi anıtsal yapılarla birlikte şehirleşme yaklaşımını ele almıştır.

Çetin (2015) “*I. Petro’nun Şaheseri: Petersburg*” ve **Gündoğdu (2007)** “*XIX. Yüzyıl Kars Yapılarına Baltık Mimari Üslubun Yansıması*” isimli çalışmalarında Kars kent planının ve mimari dokusunun da temelini dayandığı Petersburg şehrinin yapılaşma tarihine ışık tutmuşlardır. Hem Rusya bölgesinde hem de Rusya yönetimi altına giren yerleşim yerlerinde inşa edilen Baltık mimari üslubuna sahip yapıların ortaya çıkış ve tasarım sürecinin felsefesini ortaya koymuşlardır.

Aktemur ve Haşimov (2016), “*Bakü’deki Avrupa Tarzı Sivil Mimarlık Örneklerinde Cephe Düzeni*” adlı çalışmasında Bakü’de bulunan Avrupa tarzı mimarlık ürünlerinin cephe karakteri incelenmiş ve bezeme unsurları bakımından karşılaştırmalı analizlerle değerlendirilmesi yapılarak sahip oldukları mimari üsluplar belirlenmiştir.

Çağıl (2000), “*Göstergebilimsel Yöntemle Mimari Yapı Okuması: 1980 Sonrası Kayseri Kamu Yapıları Örneği*” isimli tez çalışmasında Kayseri ilinde yer alan ve gerçekleştirilen mimari yarışmalar sonucunda seçilen kamu yapılarını göstergebilim yöntemini kullanarak irdelemiştir. Her bir yapıyı plan, cephe ve konum olarak ayrı ayrı ve bütünsel olarak sentaktik, semantik ve pragmatik boyutlarda değerlendirmiştir. Bu yaklaşım sayesinde hem yerel mimari değerlere hem de kültürel birikimlere göndermeler yapıldığı ve bu şekilde halk ile iletişim kurma çabasının var olduğu tespit edilmiştir.

Kalpaklı (1990) “*Mimarlık-Göstergebilim İlişkileri/ Mimarlıkta İletişim Yollarına Üzerine Bir İnceleme*” ve **Kalpaklı (1998)** “*Mimarlık Göstergesi-Nesne İlişkileri (İşaret-Belirti-Simg) Üzerine Bir İnceleme*” adlı tez çalışmalarında dilbilim üzerinden ilerleyen göstergebilimin mimarlık ürünleri üzerinden de değerlendirmeye alınabilmesini iletişimi kullanarak ifade etmiştir. İletişimin içeriğinde yer alan çevre ve kültür kavramlarının mimari biçimlere etkisine dair teorik yaklaşımlara değinerek, yapılar üzerinden mimarların örtülü mesajlar vermek istediği sonucuna ulaşmıştır.

Yaşar (2017), “*Göstergebilim ve Mimarlık Bir Metin Olarak İstanbul Kemankeş Caddesi*” adlı tez çalışmasında İstanbul’un Kemankeş Caddesi’ni metin haline getirmiş ve Barthes’ın yaklaşımlarından yola çıkarak göstergebilim ilkeleri doğrultusunda hazırlanan tablolar üzerinden caddede yer alan yapıların okumasını yapmıştır. Böylece zamanla yapıların semantik değerlerin ne şekilde değiştiği ve yorumlandığına dair algılanabilir sonuçlar elde etmiştir.

Okuyucu (2011), “*Çağdaş Eğitim Yapılarında Avlunun Göstergebilimsel Açıdan Değerlendirilmesi*” adlı tez çalışmasında eğitim yapılarının avlu mekanlarının göstergebilimsel analiz çalışması sentaktik, semantik ve pragmatik boyutlarda anket metodu ile desteklenerek ele alınmıştır.

Şenyiğit (2010), “*Biçimsel ve Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul’da Meşrutiyet ve Halaskargazi Caddeleri’ndeki Cephelerin İncelenmesi*” adlı tez çalışmasında göstergebilim yöntemini kullanarak İstanbul’da Meşrutiyet ve Halaskargazi Caddeleri üzerinde incelenen yapıları sentaktik ve semantik anlamda metinleştirmiştir. Metinleştirme sonrası elde edilen sıfat çiftleri aracılığı ile anket yöntemi kullanarak, mimari ürünlere bireyler üzerinden ne şekilde önem atfedildiğine dair tespit çalışması yapılmıştır.

Kaynak araştırmasında literatür taraması yapılırken Peirce ve Saussure’ün temelini oluşturduğu göstergebilim kavramı incelenmiş ve metot olarak belirlenmiştir. Dil merkezli başlayan metot araştırmaları, Eco ve Barthes’in katkıları ile mimarlık alanına taşınmıştır. Fischer’in iletişim aracı olarak gördüğü mimarlık ile dil arasında kurduğu bağlamsal yaklaşımdan yola çıkarak algıya, değere ve yorumlamaya dair sistematik okuma kurgusuna ulaşılmıştır. Materyal olarak belirlenen mimarlık ürünlerine ve bu ürünlerin bulunduğu kentin dokusuna, dokuyu oluşturan yapılara ve mimari özelliklerine dair yazınsal taramalar yapılarak farklı yaklaşımlara sahip çalışmalardan bilgi edinimi sağlanmıştır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle göstergebilim kavramı, göstergebilimin mimarlık alanı ile ilişkilendirilmesi ve araştırmada yöntem olarak kullanılacak çizelgelerin oluşturulması hedeflenmektedir. Ardından araştırmaya konu olan yapıların içerisinde yer aldığı Rus dönemi mimarisi ile Kars ili kent dokusu irdelenmiş ve bu yapılar işlevleri doğrultusunda tipolojik olarak sınıflandırılmıştır. Daha sonra yapıların ana cepheleri, oluşturulan çizelgeler yardımıyla göstergebilimsel yaklaşımlarla analiz edilerek yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

3.1. Göstergebilim

Avrupa dillerindeki karşılığı semiyoloji-semiyotik olan göstergebilim, Eski Yunancadaki gösterge, işaret anlamına gelen semeion sözcüğünden gelmektedir. Farklı tarihsel süreçler içerisinde göstergeleri çözümleme öğretisini İngiliz filozof John Locke semieiotike, Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce semiotic, İsviçreli Ferdinand de Saussure ise semeologie terimi olarak kullanmıştır. 1969 yılına gelindiğinde, oluşan bu yeni bilim dalının isimlendirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Uluslararası Göstergebilim Araştırmaları Topluluğunun kurucuları semiotics teriminde karar kılmıştır. Semiotics kavramı terimsel olarak 1960'larda ülkemizde belirtibilim ya da imbilim olarak kullanıldıysa da ilerleyen zaman içerisinde ismi göstergebilim olarak kabul görmüştür (Akerson, 2016).

3.1.1. Göstergebilim kuramı

Toplumsal yaşam sistemi içinde insanların birbirleriyle anlaşmak için kullandıkları bildirişim amacı taşıyan ya da taşımasını alfabe, dil, davranış, jest, görüntü, işaret levhaları, mimarlık, moda, tiyatro, resim, yazınsal yapıtlar, afişler vb. her türlü anlamlı bütün çeşitli birimlerden oluşan bir dizgedir. Bu dizge birimleri gösterge olarak adlandırılmaktadır. Göstergelerin yorumlanmasını, üretilmesini ya da anlama süreçlerini içeren bütün faktörleri sistematik bir şekilde inceleyen ve betimleyen bilim dalına göstergebilim denilmektedir. Göstergebilim her ne kadar göstergeleri inceleyen bilim dalı olarak algılsa da göstergebilim terimini oluşturan kavramların (gösterge ve bilim) anlamsal toplamına indirgenemeyeceğini belirterek, batı dillerindeki semiyotik ve

semiyoloji kavramlarına karşı Türkçede göstergebilim olarak tek terim altında birleştirilmesinin bu sorun yarattığını dile getirmiştir (Rifat, 2019). (Guiraud, 2016), göstergebilimini kısaca diller, düzgüler, belirtgeler vb. gibi gösterge dizilerini inceleyen bilim olarak tanımlamaktadır.

İnsan, doğa, kültür, gelenek vb. unsurlar yaşam içerisinde birçok farklı yolla çevresine üstü kapalı mesajlar iletmektedir. Tek başına durmayan ve meydana geldiği birimlerden bağımsız düşünülemeyen göstergeler aracılığı ile oluşan bu mesajlar, bitmiş, tamamlanmış ya da durağan değil, aksine zaman içerisinde ortaya çıkıp kaybolabilen ve değişebilen kavramlardır (Akerson, 2016).

Saussure (1998), göstergebilimi mantıksal kurgusundan ziyade toplumsal nitelikte var olduğunu ve bu bilimin göstergelerin toplum içerisindeki yaşamını inceleyen bir bilim olacağını belirtmektedir.

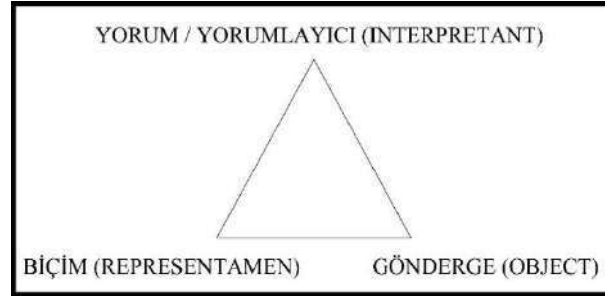
Göstergebilim, karşımıza hangi biçimin (mimarlık, edebiyat, resim, fotoğraf, karikatür, sinema, toplumsal davranışlar vb.) parçası olarak çıkarsa çıksın anlamlı bir bütün oluşturduğu sürece, parçaları araştırıp, çözümleyip yorumlayacak bir anlambilimidir (Rifat, 2018b).

Göstergebilim kuramı, bir üst dil aracılığı ile anlamlı bir bütünü meydana getiren dizgeleri belirleyerek kavrayabilmeyi; anlamları değil, anlamların üretim süreçlerini ortaya çıkarmayı; böylece çözümlemeyi ve sonuç olarak yeniden yapılandırma modeli sunmayı amaçlamaktadır (Rifat, 2018b; Rifat, 2014). Tüm bu tanımlamaların ve açıklamaların ışığında göstergebilimi, iletişim kurmak amacı ile üretilen ya da oluşan dilsel-dil dışı araçları ve göstergeleri ve onların birbirleri ile olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlamak mümkündür.

3.1.2. Göstergebilimin tarihçesi

Göstergebilim geçmiş dönemlerden itibaren gösterge kavramı üzerine yaklaşımlarda bulunan ve 20. yüzyılın başlangıcından itibaren isminden sıkça söz edilen bir bilim dalı olmuştur. Geçtiğimiz yüzyıl içerisinde Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce, Charles W. Morris, Roland Barthes ve Umberto Eco vb. birçok bilim insanı, göstergebilimin oluşmasına, yayılmasına ve farklı alanlarda kullanılmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Amerikalı bir felsefeci, mantıkçı ve matematikçi olan Charles Sanders Peirce (1839-1914) mantık ve göstergebilimi aynı şey olarak görmüş ve evrensel bir bilim dalı olarak kabul etmiştir. Peirce, göstergeleri sınıflandırarak

göstergebilimin, dilbilim ve edebiyat dışındaki diğer alanlarda da geçerlilik kazanmasının yolunu açmıştır. Göstergelerin başka göstergelerden oluştuğunu ve yeni başka göstergeler oluşturacağını, ilk göstergeye ulaşmamızın mümkün olmadığını ve göstergelerin iç içe geçmiş halkalar olduğunu vurgulamıştır (Şekil 3.1) (Akerson, 2016, Rifat, 2014).

Şekil 3.1. Peirce'ün Göstergesi (Akerson, 2016)

Dilbilim merkezli ilerleyen göstergebilim, Peirce'ün (Nöth, 1995) göstergeleri sınıflandırması (Şekil 3.2) ve Barthes ile Eco'nun (Akerson, 2016) dikkatleri bu alana çekmesi ile farklı alanlardaki bilimlerle etkileşime geçmiştir. Bu sayede uygulama alanını da oldukça genişletmiştir.

TRİKOTOMİ KATEGORİ	I. BİÇİM	II. NESNE İLE İLİŞKİ	III. YORUMCU İLE İLİŞKİ
BİRİNCİL	NİTEL	İKON	TERİM
İKİNCİL	TİKEL	İNDEKS	ÖNERME
ÜÇÜNCÜL	KAVRAMSAL	SEMBOL	SAV

Şekil 3.2. Peirce'ün göstergelerinin üç trikotomisi (Nöth, 1995)

Peirce dışında göstergeyi sınıflandıran diğer isimler de Charles Morris ve Thomas Sebeok'tur. Morris göstergeyi, belirtici/buyurucu/değerlendirici olmak üzere üç; Sebeok ise belirtke/semptom/ikon/belirti/simge/ad olmak üzere altı kategoriye ayırmıştır (Rifat, 2018a).

Dilbilimin kurucusu olarak kabul gören Ferdinand de Saussure'ün (1857-1913) ölümünden sonra, öğrencilerinden toplanan ders notlarından derlenerek basılan Genel Dilbilim Dersleri kitabı pek çok dile çevrilerek, göstergebilime dair anlayışının ve çalışmalarının günümüze ulaşmasına ve geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Saussure'e

göre dil dizgelerden oluşmakta ve söylem, dizge, eş zamanlılık, nedensizlik ve toplumsallık gibi kavramlara açıklık getirmektedir (Akerson, 2016).

Danimarka Dilbilim Okulu'nun önde gelen isimlerinden Louis Hjelmslev (1899-1965), 1931 yılından itibaren dilbilim alanında çalışmalara başlamış bir dilbilimci ve aynı zamanda da göstergebilimcidir. Hjelmslev, Saussure'in kavramları üzerine çalışmalar yaparak onları yorumlamış ve biçim/töz bakış açısını düzenlemiştir. Anlatım ve içerik düzlemlerinin her birinin içerisinde birimlerin töz ve biçimi incelenmektedir (Rifat, 2018a).

Prag Dilbilim Çevresi üyesi olan Roman Jakobson (1915-1982) özellikle dilbilim, sesbilim, yazınbilim ve ruhbilim alanlarında çalışmalar yaparak ve bildirişim kuramı ilkelerinden faydalanarak bir çeşit dilsel taslak geliştirmiştir (Rifat, 2019). Jakobson'ın geliştirmiş olduğu dilsel taslak şekil 3.3'te verilmiştir.

Şekil 3.3. Roman Jakobson'un iletişim şeması (Günay ve Parsa 2012'den şematize edilmiştir)

Roland Barthes (1915-1980), göstergebilim kuramıyla yakından ilgilenmiş ve bağımsız bir bilim dalı olmasında farklı gösterge sistemlerini incelediği Göstergebilim İlkeleri, Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş, Moda Dizgesi ve Göstergeler İmparatorluğu gibi eserleri ile bu alanda önemli katkılar sağlamıştır. Barthes, gösterge kavramının farklı alanlarda uygulanabilir olması noktasında da önemli adımlar atmıştır (Rifat, 2019).

Barthes'tan sonra göstergebilim alanında en çok sözü edilen isimlerden biri ise roman, deneme yazarı ve eleştirmen olan İtalyan düşünür Umberto Eco'dur (1932-2016). Eco, göstergebilim içerisinde mimarlık, reklam ve alımlama alanlarındaki çalışmaları ile isminden sıkça söz ettirmiştir. Simgeler üzerine birçok çalışma yapmış ve kendisine Peirce, Barthes ve Jakobson'un çalışma yöntemlerini örnek almıştır (Rifat, 2018a). İki farklı gerçeklik arasındaki bağlantının nasıl kurulacağı sorunu ile karşı karşıya gelen Eco (1991), Jakobson'un ve Barthes'ın yazılarını okuyarak aynı anda iki şeyden söz etmenin

göstergebilim ile mümkün olduğu ve hatta bu iki şeyin aynı gerçekliğe ait olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Barthes ve Eco'nun özellikle dilbilim alanı dışındaki çalışmalarının ardından Peirce'e ait göstergebilim çalışmaları da gün yüzüne çıkmıştır (Rifat, 2019). İtalya'daki göstergebilim ve mimarlık ile ilgilenen diğer isimler de Giovanni Klaus Koenig ve Italo Gamberini'dir. Bu isimler mimari göstergelerin mekân ve öge okuyucusunda davranış biçimleri geliştirdiğini öne sürerek şifreleme ve sınıflandırılma çalışmaları yapmışlardır (Eco, 2019).

3.1.3. Göstergebilim alanı

Göstergebilim çalışma alanı üç temele oturmuştur (Fiske, 2003):

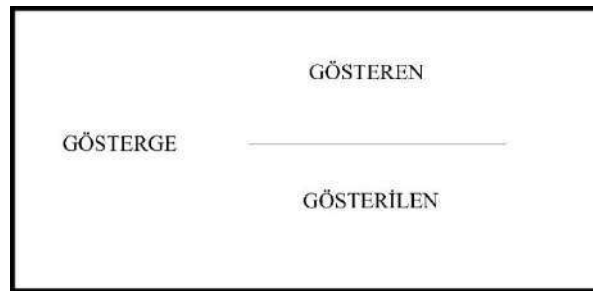
1. Göstergenin kendisi,
2. Göstergelerin oluşturduğu kodlar ve sistemler,
3. Kod ve göstergenin barındırdığı kültür.

Çevremizde bulunan nesnelerin, canlıların, davranış ve olguların mesaj içerdiği ve bunları iletişim aracı varsayarak hepsini birer gösterge olarak nitelendirildiği düşünüldüğünde, göstergebilimin çalışma alanının oldukça geniş olduğunu söylemek mümkündür. Ortaya çıkışı ve gelişim süreci her ne kadar dilbilim üzerinden ilerlemiş olsa da günümüzde göstergebilim tek bir alanda değil, edebiyat, resim, sosyal medya, sinema, mimarlık, moda gibi pek çok farklı alanda kendisine yer edinmiştir.

Jakobson'un iletişim şemasına göre iletişim, bildiriye gönderen (verici) ve bildiriye alan (alıcı) olmak üzere iki taraflıdır. Akerson (2016), göstergebilimin geniş bir uygulama alanına sahip oluşunu vurgulamakta ve örtük mesajların algılanabilmesi ve dizgelerin bildirimini aktarabilmesi için göstergelerin alıcı ve verici tarafından biliniyor olması gerektiğini ifade etmektedir. Eco (2019) bu gerekliliği Amerikalılar ve Almanlar için mekân tanımları üzerinden şu şekilde örneklemektedir: Amerika'da kapının önünde durmak henüz içeri girilmediği; Almanya'da ise aynı eylem artık içeri girildiği anlamına gelmektedir. Dolayısı ile toplumların kültürel, davranışsal ve dilsel farklılıkları, mesajların algılanabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Var olan bu ve buna benzer mesajları anlamlandırabilmek, kavrayabilmek ve okuyabilmek için hem bu zamanı hem de bu toplumu bir noktada kesiştirmek gerekmektedir.

3.1.4. Göstergebilim ilkeleri

Çağdaş göstergebilimin tanımını dilden yola çıkan Saussure ve dil dışı göstergelere de önem veren Peirce yapmıştır. Saussure göstergenin ortaya çıkışından sonraki süreci ele alırken Peirce ise göstergeleştirme sürecini ve öncesini ele almıştır (Akerson, 2016). Saussure (1998), işitim imgesi ve kavramsal olgu ile anlatılmak istenileni tanımlarken bütünü anlatmak için “gösterge”; kavram için “gösterilen” ve işitim imgesi için “gösteren” terimlerini kullanmıştır. Böylece günümüz göstergebilim olgusunu daha açık bir şekilde ifade ederek anlaşılabilir kılmıştır (Şekil 3.4).

Şekil 3.4. F. de Saussure'ün Göstergesi (Saussure 1998'den şematize edilmiştir)

Gösterge

Sözen ve Tanyeli (2018) göstergeyi; bir gerçekliğin, söylemin, davranışın ya da kavramın kendi gerçeklik düzlemi dışında ifade edilebilmesini sağlayan simge ya da işaret olarak tanımlamaktadır. Göstergenin, bir biçimle kavram arasında bir bağlantı olduğunu ileri süren Akerson (2016), somut biçimler aracılığı ile zihnimizdeki soyut kavramlara ulaştığımızı, diğer bir deyişle, göstergenin soyut bir kavram ile bireylerin ona yakıştırdığı somut bir biçimin bütünleşmesi ile oluştuğunu ifade etmektedir.

Dilbilimci olan Saussure'ün gösteren ve gösterilen sözcüklerini bulması ile gösteren ile karıştırılan göstergeye dair yaşanan karışıklıklar ve yanılsamalar giderilmiştir (Barthes, 1979)

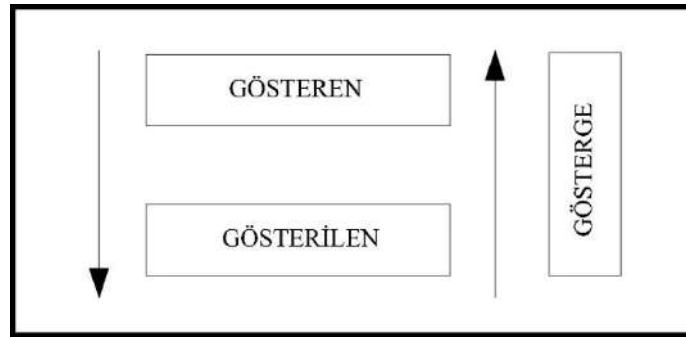
Gösteren

Anlatım düzlemini oluşturan gösteren bir araçtır ve duyular aracılığı ile algılanabilir olması gerekmektedir. Gösteren, göstergenin doğrudan duyulan, algılanabilen parçası, işitim imgesidir (Barthes, 1979; Rifat, 2018a). Örneğin ev sözcüğünü duyan ya da okuyan bir kişi öncelikli olarak edindiği birikimlerden yola çıkarak zihninde bir ev görseli oluşturur ya da oluşturmaya çalışır. Kurulan ev

sözcüğündeki “e” ve “v” harfleri, asıl nesnenin yerini tutmayan fakat onu işaret eden, gösterendir.

Gösterilen

Göstergeyi oluşturan diğer bağlantı ögesi olan gösterilen, göstergenin nesnesi (gösteren) değil onun zihindeki tasarımıdır. Gerçek dünyadaki nesnelerin kopyası olmayan gösterilenler, gerçek varlıkların zihnimizdeki soyutlamalarıdır. Başka bir deyişle, göstergenin doğrudan duyumsanamayan kavramsal yanısıdır (Barthes, 1979; Rifat, 2018a). Bir önceki örneğe konu olan ev sözcüğünün okunması veya işitimi sonucunda zihinde oluşan ev kavramı gösterilendir. Burada gösterilen, edinilen tecrübe ya da birikimlere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki şekil 3.5’te verilmiştir.

Şekil 3.5. Gösterge şeması

3.1.5. Gösterge Çeşitleri

Dilbilim merkezli ortaya çıkan ve ilerleyen göstergebilimin Peirce’ün göstergeleri sınıflandırmasından sonra farklı disiplinlerle etkileşime geçerek uygulama alanını genişlettiğini daha önceki kısımda açıklanmıştır. Akerson (2016), Nöth (1995) ve Rifat (2018a) Peirce’ün sınıflandırdığı gösterge çeşitlerini şu şekilde açıklamıştır.

Nitel gösterge (Qualisign)

Koku ve ses, bir şekil ya da renk gibi duyumsayabildiğimiz göstergelerdir. Bir niteliğin yansımasından ibaret olan bu göstergeler yorumlandıkları andan itibaren artık nitel değil tikel bir gösterge haline gelmektedirler (Akerson, 2016; Rifat, 2018a).

Tikel gösterge (Sinsign)

Gerçekten var olan bir şeye ya da bir göstergeye işaret eden göstergedir. Ancak Barthes'a göre eğer gösterge simgeleşerek zamanla bir genel algıya dönerse bu durumda kural koyan (kavramsal) gösterge oluşmuş olmaktadır (Akerson, 2016).

Kavramsal gösterge (Legisign)

Tikel gösterge bölümünde bahsedildiği gibi kavramsal gösterge bir genelleme ya da kural olarak kabul edilmektedir. Gösterge belli ölçüleri, tanımlamaları işaret eder duruma gelerek algının tamamını kapsar duruma gelmektedir (Akerson, 2016; Rifat, 2018a). Bu duruma Ayasofya Camii güzel bir örnek teşkil etmektedir (Resim 3.1).

Resim 3.1. Ayasofya Camii (web iletisi-1)

Resim 3.1'de fotoğraf üzerindeki koyu ve açık renk tonları nitel; fotoğrafı Ayasofya camii olarak görmemiz (ibadet yapısı) tikel; Ayasofya'yı, İstanbul'un fethi ölçütü olarak görmemiz ise kavramsal göstergeyi oluşturmaktadır.

Görüntüsel gösterge (Icon)

En çok kullanılan göstergeler arasında gelen görüntüsel gösterge, işaret ettiği nesne var olmasa dahi kendisini tek başına anlamlı kılabilen niteliğe sahip bir göstergedir. Görüntüsel gösterge temsil ettiği şeyi canlandırması ve varlığını temsil ettiği biçimle örtüşen benzerliğe sahip olması sebebi ile de görsel alanlarda kullanılmaktadır (Akerson, 2016; Rifat, 2018a). Örneğin vesikalık fotoğraf ya da kimlik bir görüntüsel göstergedir.

Belirti (Index)

Peirce belirtiyi şu şekilde tanımlamıştır; “Nesnesi ortadan kalktığında kendisini gösterge yapan özelliğini hemen yitirecek olan ama yorumlayan bulunmadığında bu özelliği yitirmeyecek bir göstergedir.” Başka bir deyişle, varlığına işaret ettiği ve doğrudan etkilendiği nesne ile yakınlık ilişkisine sahip ve neden sonuç ilişkisi üzerine temellenmiş olan belirti göstergesinde, sahip olunan deneyimlerden yararlanarak çözümlene yoluna gidilmektedir (Akerson, 2016; Rifat, 2018a). Örneğin bir ormanda yoğun duman oluşumuna rastlanması sonucunda bölgede yangın çıkmış olacağı bilgisinin zihinde oluşması belirtiyi işaretler (Resim 3.2).

Resim 3.2. Ormanda yangın sonucu oluşan duman (web iletisi-2)

Simge (Sembol)

Peirce simge için “yorumlayan olmasaydı kendisini gösterge yapan özelliği yitirecek olan bir göstergedir” tanımını yapmıştır. Simgenin temsil ettiği şey ile arasında bir uzlaşım vardır ve bu sebeple aynı zamanda kavramsal bir gösterge olduğu söylenebilmektedir (Akerson, 2016; Rifat, 2018a). Adalet ve terazi arasındaki ilişki simge göstergeye örnek olarak verilebilir. Terazi simgesinin adaleti temsil ettiği uzlaşım sonucu ve rastlantısaldır. Bununla birlikte evrensel bir kabul olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Terim (Rheme)

Tek başına doğru ya da yanlış olmayan, yorumlayıcı açısından açık uçlu olan, sözcük olarak da bilinen ve nesnesini sadece özellikleri bakımından niteleyen göstergedir (Akerson, 2016; Nöth, 1995). Örneğin kalem sözcüğü genel bir kullanımdır ve aynı zamanda terimdir. Tek başına kullanımında doğruluk ya da yanlışlık olamaz.

Önerme (Dicisign)

Birden fazla terimin bir araya gelmesiyle oluşan ve dizim olarak adlandırılan, doğru ya da yanlış olan ancak kendi içerisinde kanıtlanamayan bilgilendirici göstergelerdir (Akerson, 2016; Nöth, 1995).

Sav (Argument)

Karmaşık göstergeler bütünü olan sav, kanıt gösterge olarak da adlandırılır. Önermenin kanıtını getiren göstergedir ve neden-sonuç ilişkisi barındırır. Önerme bir nesnenin varlığını onaylarken, sav onun doğruluğunu kanıtlar. (Akerson, 2016; Nöth, 1995). Örneğin havanın kapalı görülmesi sonucu, ıslanmamak için bireyin yanına şemsiye ya da yağmurluk alması savdır. Akerson (2016), göstergelerin çeşitli olmalarının yanında birçok farklı türe ait olabileceklerine dikkat çekmiş ve zaman içerisinde toplumsal ve kültürel etkileşimlerin göstergeler üzerinde kavramsal bir etki yarattığını vurgulamıştır.

3.1.6. Dizge

Göstergebilimin ele aldığı göstergeler, uyumlu bir şekilde bir araya gelerek, dilimizde sistem olarak kullanılan, dizge adını verdiğimiz bir bütünü oluşturan öğeleri meydana getirirler. Türk Dil Kurumu dizgeyi “bir bütün oluşturacak biçimde birbirine bağlı öğelerin bütünü” olarak tanımlamıştır (Akerson, 2016).

Trafik lambalarındaki farklı mesaj veren ve düzen içerisinde çalışan ışıkların dizilimi buna örnektir. Işıkların yanıp sönme sıraları bir hiyerarşi içerisinde ve o sıralama ile renklerin çalışma uyumu ortak bir mesaj verir.

3.1.7. Şifre

Göstergelerin bir araya gelerek oluşturduğu kurallar bütünü olan bildiriye şifre denir. Şifre, işaret edici herhangi birimlerin etkileşimini belirler ve oluşan bütünün bağlarını kurmaktadır (Rifat, 2018a). Saussure’e göre soyut kavramlar gösterilen, somut dışavurum biçimi ise gösterendir. Gösteren ve gösterilen arasında zaman içinde bir uzlaşım sağlanmıştır ve örtük mesajların karşılıklı iletişime dönüşebilmesi için dilin sahip olduğu şifre yorumcu ve yorumlayan tarafından bilinmelidir. Başka bir deyişle, bir dilde

gösterilen ve gösteren arasındaki ilişkiyi bilmek, uzlaşmaya dayalı şifreyi bilmek demektir (Akerson, 2016). Örneğin trafik lambalarındaki farklı anlamlara işaret eden kırmızı, sarı ve yeşil renkler araç ve yayalar tarafından konuşulabilen birer koddur, ortak bir dildir. Farklı sıra ve düzen ile yanan ışıklar aktif oldukları süreç içerisinde kullanıcılara onları davranışsal eyleme geçirecek uyarı göndermektedirler. Bir topluma ait olan kültür ve gelenekler, zaman içinde o toplumun diline etki etmiş, dolayısı ile kendi şifrelerini oluşturmuştur. Belli davranışlar ve kurallar dâhilinde oluşan bu şifreler o kültüre ait insanlar tarafından doğru okunduğu takdirde uzlaşım sağlamak kaçınılmazken, şifresi bilinmeyen dizgeler ise anlamsızdır. Dilbilimciler bu şifreler üzerinde durmamışlardır ancak Umberto Eco şifrelerin önemine dikkat çekmiş, dizgelerin şifresinin çözümlenmesi gerekliliğini vurgulamıştır (Eco, 2019).

3.1.8. Anlamlama

Saussure, göstergebilimsel çalışmalarında göstergenin nasıl işlediğini, metin içerisindeki kelimelerin cümlenin biçim ve anlamını nasıl etkilediği üzerinde durmuş fakat yorumlayıcının kültürel ve kişisel deneyimleri ile göstergenin uzlaşım ilişkisine dikkat çekmemiştir. Saussure'ün takipçisi olan Barthes, okur/yazar ile metin arasındaki sistemi çözümleyebilmek adına geliştirdiği kuramın temelinde anlamlandırmanın iki düzeyi yer almaktadır (Fiske, 2003). Barthes (2005), göstergenin ses (gösteren) ve görüntü (gösterilen) olmak üzere iki parçadan meydana geldiğini belirterek, anlamlamanın gösterge oluşumunda parçaları birleştiren bir edinim olduğunu ifade etmektedir.

Anlamlama, düzanlam ve yananlam olmak üzere iki temel türden oluşur. Bilimsel çalışmalar düzanlam ağırlıklı olarak ilerlerken, sanatsal çalışmalar çoğunlukla yananlam türünü barındırmaktadır (Guiraud, 2016).

Düzanlam

Barthes'in adlandırdığı düzanlam, Saussure'ün de üzerinde çalıştığı anlamlamanın ilk düzeyidir ve göstergenin aşikâr, ortak duyumsanan anlamıdır. Barthes, düzanlamın gösterge-gösteren-gösterilen arasındaki ilişkiyi ve göstergenin dışsal gerçeklikteki göndergesiyle ilişkisini betimlediğini belirtir (Fiske, 2003). Saussure ve Barthes, işitilen seslerin ses şifreleri bilindiği takdirde bireylerin zihninde bazı kavramların oluştuğunu ve şifreyi bilen herkes tarafından da benzer kavramların

oluşacağını ifade etmişlerdir. Peirce de aynı düşünceye katılmakla birlikte, yorumlayıcı göstergeden de bahsederek, oluşan kavramların kişiye özel kavramlar olabileceğine dikkat çekmiştir. İletişim kurulabilmesi için gerekli olan bu yaklaşım, göstergebilimde önkoşul olarak kabul edilmiş ve zihinde canlanan ilk kavrama düzenlam denilmiştir (Akerson, 2016).

Yananlam

Anlamlamanın ikinci düzeyi olan yananlam tanımı basitçe düzenlam dışında gösterene yüklediğimiz diğer anlamlar olarak yapılabilmektedir. Barthes'ın ikinci anlamlandırma düzeyi olan yananlam, göstergelerin yorumlayıcıların duyguları, heyecanları ya da kültürleri ile buluştuğunda oluşan etkileşimdir. Barthes'a göre öznel bir anlamlama olan yananlamın en önemli etmeni düzenlamın gösterenidir ki bu yananlamın göstergesidir (Fiske, 2003). Akerson (2016), yananlamların oluşması için öncelikle düzenlamdan tamamen kopmamış olmaları gerekliliğini savunur. Düzenlam ile bağlarını belli bir düzeyde koruyor, aynı zamanda düzenlamın bazı niteliklerine de göndermeler yapıyor olmaları gerektiğinden bahsetmektedir.

Barthes, düzenlam ve yananlam arasındaki farkı bir fotoğraf örneği ile açıklamaktadır. Düzenlam fotoğrafı çekilen nesnenin film üzerindeki mekanik yeniden üretimi olarak tanımlanırken, yananlamda ise odak, ışık, açı, renk kullanımı gibi öznel girdilerin varlığından sözedilirken, kısaca neyin (düzenlam) nasıl (yananlam) fotoğraflandığına dikkat çekilmektedir (Fiske, 2003).

Toplumların kültürel olgularının da göstergelerin çeşitlenmesi anlamında etkin rollere sahip olduklarından önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Bu sayede kavramsal anlamda algıların genişliği ve iletişimin çeşitliliği ortaya çıkmaktadır. Yananlamlar atasözleri gibi kalıplaşmış olabilecekleri gibi sanat eserlerinde olduğu gibi bireysel de olabilirler ve düzenlamlarından uzaklaşmaktadırlar. Sanatı sanat yapan olgunun yananlam olduğunu belirten Akerson, bu anlamın edebiyat, mimari, heykel resim vb. alanlarda kullanıldığını ifade etmektedir (Akerson, 2016).

3.2 Göstergibilim ve Mimarlık

İletişimin görsel yolla kurulduğu mimarlık, gözlem yapmaya, algılamaya ve deneyimlemeye dayalı bir alandır. Görsel birikim esasına dayalı ilerleyen mimarlık devamlı olarak algılar doğrultusunda kendisini ve dolaylı yoldan çevresini

değiştirmektedir (Aydınlı, 1992). Dolayısı ile algı kavramı, mimarlık ürünlerinin göstergebilim yöntemi ile incelenip yorumlanması konusunda önemli bir yere sahiptir.

3.2.1. Algı

Duyu alıcılarının (organlarının) çeşitli faktörler tarafından uyarılması sonucunda gerçekleşen olgusal deneyime algı denilmektedir (Goldstein, 2020). Dışarıdan gelen uyarıların algılanması ile birlikte bu uyarılar bellekte kodlanarak depolanır. Zamanla farklı kültürel, sosyal ya da psikolojik deneyimler aracılığı ile algıladıklarımızı yorumlar ve anlamlandırırız. Bu sürecin bir sonucu olarak da düşünsel ve davranışsal birtakım sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Değişen ve çeşitlenen her uyarıcı için bellekteki mevcut bilgiler tekrar güncellenerek yeni düşünsel ve davranışsal tepkileri oluşturur (Akbaş ve ark, 2019; Aydınlı, 1993; Dökmen ve Dökmen, 2016; Goldstein, 2020). Mimarlık ürünlerinin insan üzerindeki etkileri düşünüldüğünde çoğunlukla mekân ya da yapının tipolojik işlevi üzerinden deneyimler irdelenmektedir.

Zevi (2015), mimarlığı tanımlarken sadece mekânın yeterli olmadığını, mimarlığın bir bütün olarak ele alınması gerektiğini savunur. Mimarlığın resim ve heykel gibi sanat dallarından zaman kavramı ile ayrıldığını ve kullanıcıların eserle bütünleştiği savını öne sürer. Böylece mimarlığın sadece imgesel olmakla kalmadığı, yaşamlarımızın çerçevesi ve sahnesi olduğu sonucuna ulaşılır. O halde mimarlığı bir bütün olarak algılayıp yorumlamak için öncelikle onu oluşturan temel faktörleri saptamak gerekmektedir.

Mimarlık ürünleri yorumlanırken; sosyal, psikolojik, ekonomik, teknik, estetik ve fonksiyonel etkenler göz önünde bulundurulmalıdır. Mimari bir bütünü oluşturan bu etkenler Vitruvius'un; fonksiyon, strüktür ve biçim olarak nitelediği üç ana başlıkta toplanmaktadır (şekil 3.6a) (Erkman, 1973).

Şekil 3.6a. Mimarlığın bileşenleri (Erkman, 1973'den şematize edilmiştir)

Şekil 3.6b. Mimari bütün ve birey ilişki şeması (Erkman, 1973'den şematize edilmiştir)

Bir mimari ürünü değerlendirirken, algının bazı etkenler aracılığı ile uyarılmasının birtakım düşünce edinimi sonucu ortaya çıkan birikimler doğrultusunda davranışa yansıdığı görülmektedir. Algının bu uyarılara farklı zaman dilimlerinde maruz kalması yapının önce dışarıdan biçimsel olarak değerlendirilmesi, ardından mekânsal düzeyde gerçekleştirilen tecrübelerle sürecin tamamlanması ile sonuçlanır. Bu sebeple bütünün algılanması için detaylı bir deneyimin gerçekleşmesi gerekmektedir.

Ancak Erkman (1973), mimari bütünü esas olarak biçim aracılığı ile algıladığımızı ve biçimden geriye doğru hareketle diğer iki ana ögenin var olduğunun tespit edilmesi halinde mimari bir bütünden söz edilebileceğini ifade eder. Aksi takdirde yalnızca bir fazlalıktan ya da eklentiden söz edilebileceğini savunur.

Yukarıda yapılan açıklamalar neticesinde oluşan şekil 3.6b'ye göre, toplumu oluşturan bireylerin mimari bütünle iletişimi biçim aracılığı ile olmaktadır. Dolayısı ile biçim ve birey arasında süreklilik arz eden bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim farklı algısal yaklaşımlar, ihtiyaçlar, yorumlamalar ve davranışlar sonucunda oluşmaktadır.

3.2.2. İletişim aracı olarak mimarlık

Mimarlık ürünlerinin buldukları doku içerisinde sosyal, ekonomik, ideolojik, kültürel, dini vb. pek çok kavramdan etkilenmesinden dolayı insan davranışlarını yönlendirici etkiye sahiptir. Bu ürünlerin toplumu etki altına alması ve insanlarla karşılıklı olarak yoğun bir iletişim halinde olması, zamanla birbirleri üzerinde yoğun bir etki oluşturmaları sonucunu doğurur. Bu döngü içerisinde sahip olduğu etkiden dolayı mimarlık ürünleri bir kitle iletişim aracı olarak varsayılabilir. Tıpkı dil merkezli

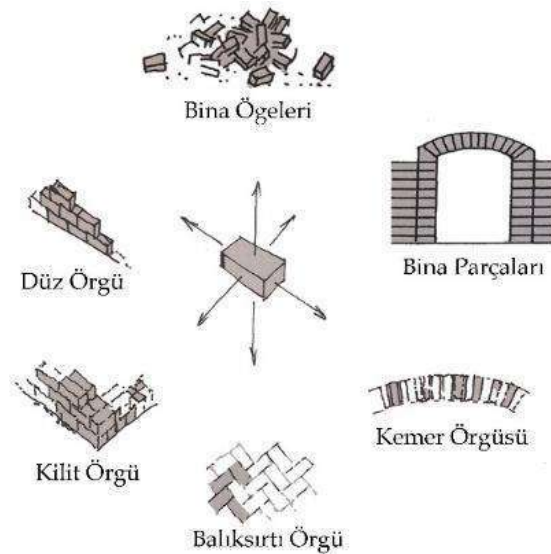
edebiyatta olduğu gibi mimarlıkta da türler ve akımlar vardır. Belli biçimler belli işlevlere karşılık gelmektedir ve anlamsal değerler işlevler aracılığı ile yansıtılarak iletilmektedir (Fusco, 2020). Algılanan ve yorumlanan iletiler birtakım davranışsal ve düşünsel değişimleri de beraberinde getirir. Bu iletileri değerlendirebilmek ve anlamlandırabilmek için iletişim aracı olan dil üzerinden ilerleyen göstergebilim yaklaşımları, mimari tasarımın altında yatan mesajların yorumlanması ve okunmasında kullanılmaktadır.

Göstergebilim incelemeleri içinde kültürel olgular büyük yer edinmektedir. Mimari nesnelere görünürde mesaj iletmeyen işlevsel fenomenlerdir. Deneyimlenen yaşamsal faaliyetler neticesinde (örneğin korunma amaçlı mağaralara sığınılması) oluşan mekânsal kavramlar, mimari şifreleri oluşturmaya başlamaktadır. Barthes'a göre toplumun oluşması ile her kullanım kendi göstergesi haline gelmektedir (Eco, 2019). Örneğin çatal, katı besinlerin kolayca yenmesi noktasında tabak ile ağız arasında iletişimi sağlayan bir araçtır. Çatalın kendine ait bir işlevinin oluşmasının yanında hem yemek yeme durumunu, hem yenilen şeyin maddesel halini hem de eylemin kültürel farklılığını göstermektedir (örneğin el ile yemek veya çubuk kullanmamak vb.). Mevcut göstergelerin fark edilmesi öncelikli olarak onların bireyler tarafından tanınmış olması gerekliliğine sahiptir. Gösterge algılandıktan sonra onun okunması ve yorumlanması evresi ortaya çıkmaktadır.

Örneğin mimari elemanlardan merdiven, daha önce tecrübe edinimi olan uyarıcısına (bireye) bulunduğu konuma göre yukarı çıkma veya aşağı inme komutu verir. Gerçekleştirilen eylem neticesinde kazanılan öğrenim merdivenin işlevselliğini kavramamızı sağlar ve iletişim kurma sağlanmış olur. Asansör kullanımına dair tecrübesiz bir kişinin yapı içerisindeki katlar arasında düşey hareketi onun aracılığı ile sağlayamaması ya da sağlamak için merdiven arayışı içine girmesi, mimarinin kişilerle ilişki kurduğuna dair bir unsur olarak örneklenebilir. Kısacası mimarlığın ve mimari eserlerin bireyde davranış biçimlerini ortaya çıkaran, onları harekete geçiren birer gösterge taşıyıcısı olduğu söylenebilmektedir (Eco, 2019).

Çalışmanın daha önceki kısımlarında ifade edildiği üzere mimarlık kitleleri etkileyecek düzeyde geniş etki alanına sahip bir iletişim aracıdır. Bu özelliğinden dolayı anlaşılması ve kullanılması büyük önem taşır. Fischer (2015), iletişimin en temel aracı olan dilin özellikleri ile mimari dilin benzerliğini açıklamak için, dilde sözcüklerin bir araya gelmesi sonucu cümleyi oluşturduğu gibi mimaride de bina öğelerinin bir araya gelerek yapıyı oluşturduğu benzetmesini yapar (Şekil 3.7). Bu öğelerin bir araya gelerek

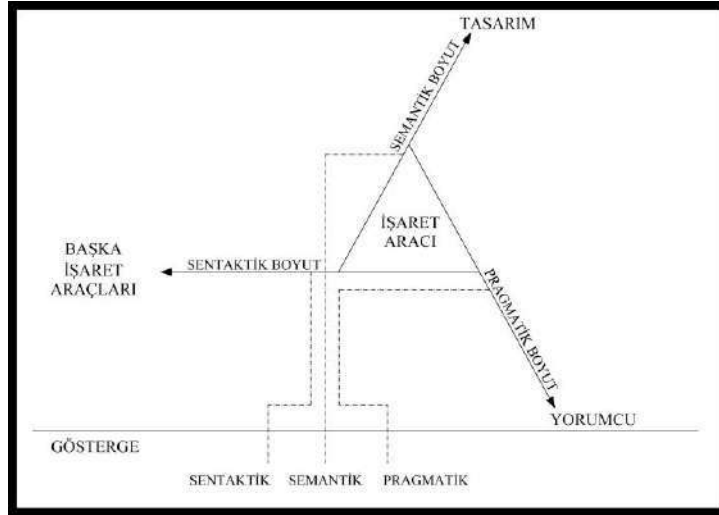
meydana getirdiği mekansal, işlevsel, konstrüktif ve biçimsel sentakslar yapısal kurgu içerisinde farklı şifreler, göstergeler barındırmaktadırlar.

Şekil 3.7. Mimari ögenin gösterge oluşturma şekli (Fischer, 2015'den şematize edilmiştir)

Dil; sentaks, anlambilim ve edimbilimden oluşmaktadır. Sentaks, ögeleri birleştirme ve bağlama kuramıdır. Böylece ögelerin tek tek ya da birbirleri ile olan ilişkisinden karmaşık ya da tutarlı ilişki kurma biçimleri betimlenebilmektedir. Anlambilim, bu ilişkilerde meydana gelen değişim ile açığa çıkan anlamları irdelerken, edimbilim ise karmaşık olan ilişki ağlarını çözümlenmektedir (Fischer, 2015). Benzer yaklaşım mimarlık için de geçerlidir. Yapı malzemelerinin, cephe ögelerinin ya da plan düzleminde yer alan mekânların kendi içlerinde bir araya gelerek bağlanması sentaks; oluşan mimari ürünün mekân ve cephe özelinde ya da bütün olarak değerlendirilmesinde örtük birtakım mesajların açığa çıkarılması anlambilim; bireyler üzerindeki düşünce ya da davranış boyutundaki etkilerin yorumlanması edimbilim olarak değerlendirilmektedir.

Morris (1946), Peirce'ün temellerini oluşturarak göstergeyi üç başlık altında sınıflandırdığı ve dil işaretlerinden fazlasını kapsayacak şekilde genelleştirdiği göstergebilimi birçok farklı alanda kullanılabilmesine kolaylık sağlayacak şekilde sentaks, semantik ve pragmatik olarak gruplandırmıştır. Sentaks (sözdizim); göstergelerin dizilimini, semantik (anlambilim); göstergelerin anlamlandırmasını, pragmatik (edimbilim); göstergelerin yorumcularla ilişkisini, başka bir deyişle göstergelerin kökenini, kullanımlarını ve etkilerini incelemektedir (Şekil 3.8) (Nöth 1995).

Şekil 3.8. Morris (1939)'e göre göstergebilimin boyutları (Nöth, 1995'den şematize edilmiştir)

3.2.3. Mimaride göstergeler

İletişim bağlamında kullanılan nesnelere gösterge olarak kabul edilir ve bu göstergenin gösterileni işlevi temsil eder. Mimari açıdan ele alındığında pencerenin birinci gösterileni o pencerenin mekâna sağladığı ışık ve hava sirkülasyonu yani işlevidir. Ancak pencere işlevi görmeyen fakat onun formunda bir söve kullanımı işleve gönderme yapar. Bu yaklaşıma estetik işlev denilmektedir. İletişim nesnelere dair kullanım bilgimiz veya alışkanlıklarımız onlara dair birer şifredir. Örneğin kırsalda tek oda evde yaşamını sürdürmüş bir insanın her anlamda donanımlı günümüz teknolojisine sahip bir villada yaşaması istenildiğinde, evin içerisinde mevcut konforun potansiyellerini kullanacak şekilde yaşayamaz. Henüz bilincine varmadığı ve kullanımı hakkında herhangi bir tecrübesi olmadığı göstergelerin algı üzerinde “tanımanın” ötesinde anlamlandırma içeriği oluşmaz (Eco, 2019).

Mimari nesnelere, düzenli olan işlevlerin sahip olduğu ideolojileri yananlamlamaktadır. Bu durum, yapı ve yapı elemanı ölçeğinde şu şekilde örneklendirebilir. İşlevi barınma olan evin; aile, güven kavramlarını çağrıştırmaya ya da büyük bir dini yapının güç, kudret hissiyatı vermesi onun yapı ölçeğinde yananlamıdır. Kapı veya pencerelerin farklı formları, malzemeleri, konum veya sayıları ile algıda meydana getirdiği değişken etkiler yapı elemanı ölçeğindeki yananlamıdır. Bu algısal değişim ve farklılıklar yorumlayanın kültürel ve sosyal algıları ile edindiği tecrübelerle hitap etmektedir.

Mimaride bulunan herhangi bir fenomen düzenlam (1.işlev) ve yananlam (2.işlev) düzlemine göndermeler yapmaktadır. Yüzyıllar içerisinde değişen üslup ve anlayışlar bu gönderiler içinde yer alan şifrelerin, kullanıcılar tarafından farklı yananlamlama düzlemlerine ulaşmasını sağlamıştır (Eco, 2019). Yapıların sahip olduğu konum, mekânsal çözüm, biçimler ya da düzenlemeler kültürel ve tarihsel aktarım açısından önem teşkil eder. İşlevleri oluşturan girdilerin kendi içlerinde ve birbirleri ile oluşturdukları eklemlenmeler ve ilmeklenmeler zamanla anlam farklılıklarına da yol açarak yeni göstergeler oluşturmaktadır (Fischer, 2015).

Zamanla mimari akımların yanı sıra ekonomik ve ekolojik yaklaşımlar kalıplaşmış tasarım algılarını yıkarak yeni bir anlatım dili oluşmasını sağlamıştır. Böylelikle bazı 1. ve 2. işlevler tüm etkilerini yitirebilir, işlev kayıplarına uğrayabilir, işlevler zenginleşebilir ya da yeni işlevlere sahip olabilir. Dolayısı ile mimarlık ürünleri zamanla formların içini boşaltıp doldurarak gösterilenler anlamında çeşitlenip zenginleştirmektedirler (Eco, 2019; Fischer, 2015). Örneğin tarihi yapıların yeniden kullanımlarında özgün işlev genellikle ortadan kalkmaktadır. İhtiyaçlar doğrultusunda yeni amaçlara hizmet edecek olan yapının ilk işlevine uygun olarak sahip olduğu bezeme, biçim ya da öğeler anlamlarını yitirmeye başlar. Farklı amaçlar doğrultusunda yeni işlevler doğar ve eski anlamını yitiren biçim ve formlara zamanla bölgedeki değişen kültür temelli yeni anlamlar yüklenir.

3.2.4. Mimari şifreler

Mimarlık tarihi incelendiğinde mevcut yapıların yeniden ve farklı yorumlamalar ışığında gelişip çeşitlenerek günümüz repertuarına sahip olduğu görülmektedir. Farklı dönemlerde plan, cephe, bezeme, üslup ölçeğinde çeşitlenen bu repertuar öznelleştirildikçe gelişimini sürdürmeye devam etmektedir. Mimarlar yeni bileşenler oluşturarak mevcut binalarda kullanılmış olan yapısal özellikleri, yöresel nitelikleri, farklı bilimsel alanlardaki fenomen biçimlerini, başka bir deyişle çağırışım oluşturabilecek sınırsız veriyi çevrenin yorumuna sunmaktadırlar (Fischer, 2015). Sonuç ürün bünyesindeki yoruma açık verilerin tekil ya da gruplar halinde bir düzen içinde dizilimleri şifre olarak tanımlanmaktadır.

Eco, görsel şifrelerden oluşan mimari şifreleri sözdizimsel (sentaktik) ve anlambilimsel olarak ikiye ayırmıştır. Sentaktik şifreler daha çok yapıya ait eleman ve formların birbirleri ile eklemlenmesi üzerine kurulu iken anlambilimsel şifreler mimari

öğelerin ve tipolojik eklemlenmelerin üzerine kuruludur. Mimari öğelerin eklemlenmesi; birincil işlevler (çatı, kapı, kubbe, merdiven vb.), ikincil işlevler (sütun, korniş, oblong vb.) ve mekânsal (salon, yatak odası, mutfak vb.) yerleşim programına göre oluşmaktadır. Tipolojik eklemlenmeler ise toplumsal (hastane, okul, villa, gar vb.) ve mekân planlaması (haç plan şeması, kare, dairesel vb.) türleri olarak ayrılmaktadır (Eco, 2019).

Oluşturulan mimari eserler temelde iletilmek istenen belli mesajlara sahiptirler. Kullanıcılar veya toplum bu mesajları konum, büyüklük, malzeme, biçim, düzenleme gibi belirli değer ölçütü içeren şifreler doğrultusunda yorumlarlar (Fischer, 2015). Değer kavramı Rokeach'e göre bireylerin davranışlarına yön veren yazısız kurallar olarak zihinlerde yer almaktadır. Bireyler çevrelerindeki olaylara, durumlara, uyarılara belli amaçlarla anlam yüklerler ve yaşamlarında kendilerine değer noktasında bir konum atfedecek sonuçlara erişirler. Epiktetos anlamın; anlam verilen somut ya da soyut kavramda değil, o kavramı algılama şeklimizde olduğunu ifade etmiştir. Bu yaklaşımla anlam yükleme durumu zamanla bir döngü haline gelir ve etkileyen ile etkilenen arasında eyleme dayalı değişim başlar (Dökmen ve Dökmen, 2016). Algıya açık olan mimari şifreler kentsel ölçekte olacağı gibi yapısal ve ögesel ölçekte de bulunmaktadır.

Bilinen bu şifreler mimarlık icrasında tasarımcının yaklaşımlarına doğrudan etki ederek eskiye benzer ve okuması kolay ya da yeni ve alışılmayı gerektiren yabancı ürünlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Eco, 2019). Yapıyı oluşturan parçaların tek tek, birbirlerinin önünde, arkasında, üstünde, altında, sağında, içinde ya da arasında bulunarak oluşturduğu şifrelerin değerlendirilmesi binanın biçimsel olarak okunmasını sağlamaktadır. Fischer (2015) bunu dünya üzerinde yer alan insanların farklı yüzlere sahip olması ile açıklar. Yapısal açıdan herkes aynı yüze sahiptir. Ancak yüzü oluşturan öğelerin büyüklük, konum, renk vb. farklılıkların olması, kendine ait özgün yüz ya da cephelerinin oluşmasını sağlamaktadır. Mimarlık ürünlerinin tasarım felsefesini oluşturan düşünceler aracılığı ile aktarılmak istenilen örtük mesajlar sentaktik, semantik ve pragmatik yaklaşımlar yardımıyla okunarak açığa çıkarılmaktadır.

Mimaride sentaktik boyut

Okuyucu (2011), bir yapıyı göstergebilimsel yöntemle yapı bütünü ve onu oluşturan parçaları analiz ederken temel tasar ilkelerinden olan ritim, tekrar, denge, bütünlük, uygunluk, düzen, simetri ile gestalt ilkelerinin (yakınlık, benzerlik, kapanmışlık, devamlılık, değişmezlik, şekil-zemin) sentaktik boyutta sentezlenmesi gerekliliğini ifade eder.

Gestalt kelimesi Almanca'da bütünlük ve biçim anlamlarına karşılık gelmektedir ve kavram olarak görsel etkiyi güçlü kılan ilkeleri oluşturmaktadır. Gestalt teorisine göre bütünü oluşturan parçaların bir araya gelme şekilleri ve birbirleri ile olan ilişkileri bütünü anlamlı kılmaktadır. (Aydınlı 1992,1993; Okuyucu 2011). Fischer (2015), biçimsel sentaksta hiyerarşi, üstünlük, çeşitlenme ve tezatlık oluşturulmasında biçimsel kurguların dizilimi (çizgisel, ızgara, koşutluk, merkezilik) ve düzen ilişkilerinin (iç içe geçme, bitişme, iç-dış, yön, yakınlık) yapının okunmasında ve semantik boyutta yorumlanmasında önemli unsurlar olduğunu belirtmektedir.

Mimaride semantik boyut

Yapının dil sistemini oluşturan biçim, bezeme ve malzeme gibi sentaktik unsurların birtakım simgesel değerlere sahip olması ile ya da bu unsurların dışavurumları ile ortaya çıkan anlamsal farklılıklar yardımıyla yorumlanması semantik boyutu oluşturmaktadır. Aydınlı (1993), simgesel değere ulaşan bir fenomenin ilettiği mesajların belirli bir zamanda ve toplumda kazanıldığını ve örtük anlamların zihinsel bir süreç sonucu ortaya çıkıp değer kazandığını ifade eder. Semantik boyutta, somut anlamı ile uyarı oluşturan biçim, soyut anlamı ile okunup yorumlandığı zaman nitelik kazanmaktadır.

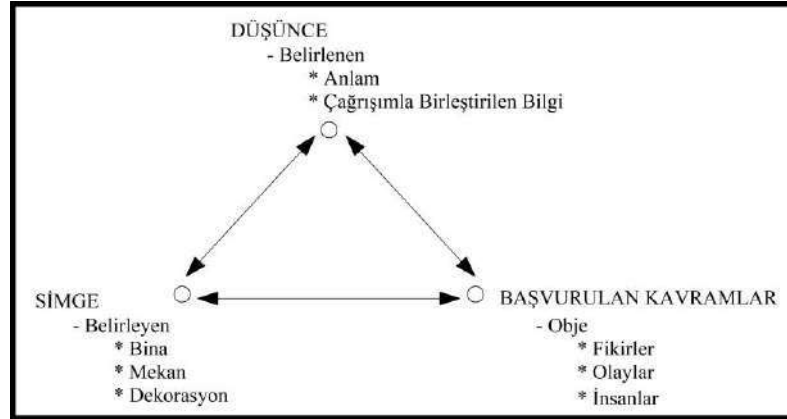
Sentaktik kurgu içerisindeki anlamsal farklılıklar, yorumlanan biçimin bulunduğu toplum ve kültürün o biçime yüklediği anlamları tespit etmeye yönelik “bu nedir?”, “bunun bizim için anlamı nedir?” sorularından sonra anlamın dışavurumunun “nasıl?” gerçekleştirildiği ve “neden bu şekilde, başka türlü değil?” soruları ile açığa çıkarılmalıdır (Fischer, 2015). Bireylerin kültürel birikimleri ile bir fenomene dair yorumlamalardaki semantik boyuta kazandırılan nitelik doğru orantılıdır.

Mimaride pragmatik boyut

Pragmatizm temelde sorulara cevap verme noktasında bir öğrenme teorisidir. Öğrenilmeyi bekleyen bilgiler, duyu organları aracılığı ile bireyler tarafından deneyimlenir ve eyleme dönüşür. Bu yaklaşım doğrultusunda Peirce, göstergeler olmaksızın anlamlı davranılamayacağını ifade eder (Shook, 2021). Pragmatik boyut, göstergeler ve onun yorumlayanları arasındaki ilişkinin incelendiği dolayısı ile kurulan iletişimin etkilerinin irdelendiği yararçı/faydacı boyuttur. Yapıların sentaktik ve semantik boyutlarının bilinçli ya da bilinçsiz yorumlanmasından sonra ortaya çıkan ve bireyler üzerinde etki oluşturan düşünsel ve davranışsal eylemlerin bütünü kapsar. Bu

eylemlerin ortaya çıkma süreci ve eylemlerin şekillenmesi bireylerin kültürel birikimleri, algılama ve yorumlama biçimleri doğrultusunda değişkenlik göstermektedir (Şekil 3.9).

Fischer (2015), mimarlığın davranış ve eylemleri etkilemenin ötesinde insanları eyleme geçmeye teşvik eden, onları eyleme çağıran olarak tanımlar. Bu yaklaşıma Hitler'in II. Dünya Savaşı'nda gördüğü dokudan etkilenmesi ve Prag kentini yıkmaktan vazgeçmesi örnek verilebilir.

Şekil 3.9. Semiotik üçgen (Aydınlı 1993'ten şematize edilmiştir)

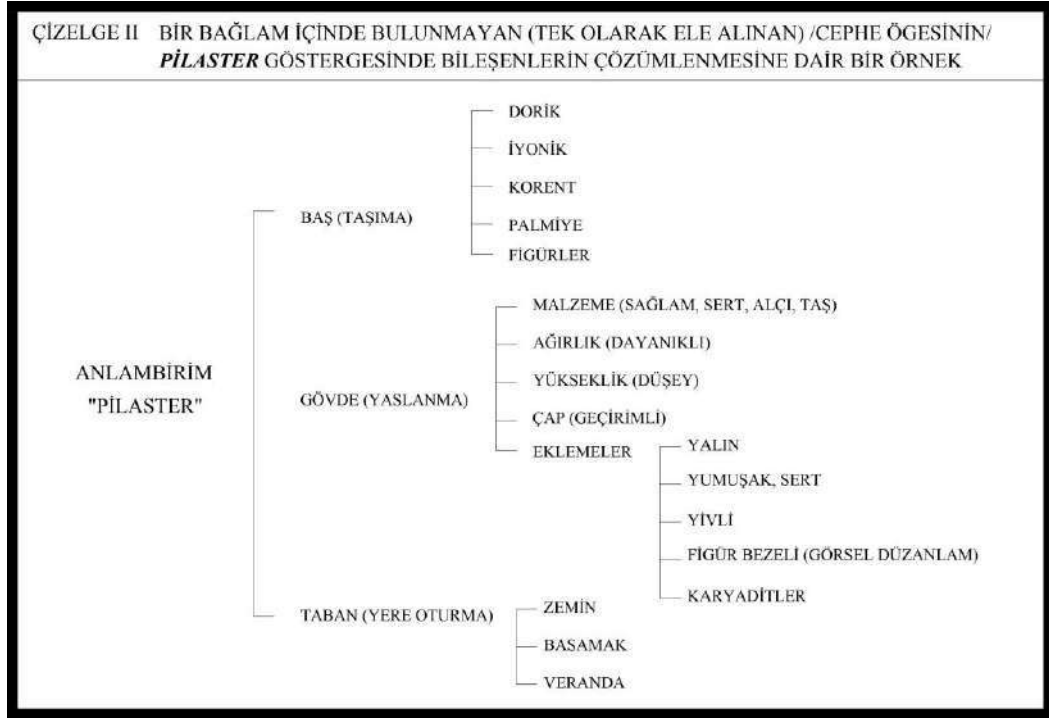
3.2.5 Eco çizelgeleri

Eco, dilin özellikleri üzerinden yola çıkarak mimari yapıları ve öğeleri çözümleme noktasında bazı çizelgeler oluşturmuştur. Cephe elemanlarını/öğelerini herhangi bir bağlam içinde bulunup bulunmaması durumuna göre ele almış ve yananlamsal yaklaşımlar açısından değerlendirmeyi mimari, tarihi ve estetik olarak gruplandırmıştır (Şekil 3.10).

ÇİZELGE I BİR BAĞLAM İÇİNDE BULUNMAYAN (TEK OLARAK ELE ALINAN) /CEPHE ÖGESİNİN/ <i>PİLAŞTER</i> GÖSTERGESİNDE BİLEŞENLERİN ÇÖZÜMLENESİNE DAİR BİR ÖRNEK		
MİMARİ YANANLAMLAR	TARİHİ YANANLAMLAR	ESTETİK YANANLAMLAR

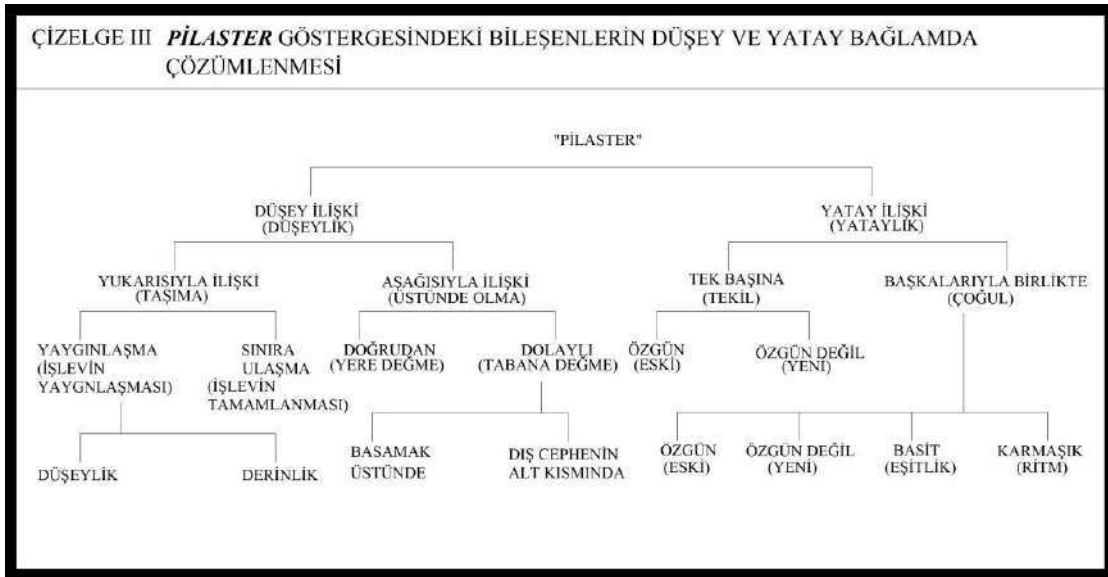
Şekil 3.10. Eco'nun oluşturduğu Çizelge I (Eco 2019'dan şematize edilmiştir)

Eco, yapıyı ve onu oluşturan elemanları teker teker ayırarak, onları kendi içinde üç parçaya bölmüş ve ortaya çıkan kısımları baş, gövde ve taban olarak adlandırmıştır. Her bölümü kendi içinde yeniden ele alarak, fenomenin oluşumunu, malzemesini, kodlarını çözümlene yaklaşımını ortaya koymuştur (Şekil 3.11). Sentaktik parçaların çözümlenmesinin ardından semantik yaklaşımların açığa çıkarılması ile cepheye dair anlamlandırma okumaları netleştirilmektedir.

Şekil 3.11. Eco'nun oluşturduğu Çizelge II (Eco 2019'dan şematize edilmiştir)

Eco son aşamada elemanların/öğelerin cephe üzerindeki dizilimlerini ele almıştır. Bu elemanların/öğelerin yapı cephesinde yatayda ve düşeyde konumlanma durumları doğrultusunda açığa çıkan tasarıma ilişkin yaklaşımların ve şifrelerin göstergebilimsel çözümlenmesine dair bir çizelgede özetlemiştir (Şekil 3.12). Böylece sentaktik açıdan öğelerin yatayda ve düşeyde nasıl bir kurgu düzenine sahip olduğunu ifade edebilmiştir.

Şekil 3.12. Eco'nun oluşturduğu Çizelge III (Eco 2019'dan şematize edilmiştir)

Bir arada bulunan yapı toplulukları ele alındığında, benzerlikler ve farklılıklarla oluşturulmuş olan örüntü içerisindeki bağlamların her biri çözülmeyi bekleyen şifrelerle donatılmıştır. Bir cadde üzerinde ya da parsel grubunda bir araya gelen bu yapı toplulukları kendi düzenlerinin dışında birbirleriyle de etkileşim içindedirler. Etkileşim dâhilinde mevcut bileşenler dikkate alındığında algıda çeşitlilik ve yorumlamada farklı bakış açıları geliştirilebilmektedir.

3.3. Rus Dönemi Mimarisi

17. yüzyılın sonlarında I. Petro Rusya'nın güçlenmesine ve gelişmesine halkını da dâhil etmek isteyerek büyük bir değişimin içerisine girmiştir. Birçok Avrupa ülkesini gezip edindiği deneyimler doğrultusunda yepyeni bir şehir kurarak aslında yeni bir kültür inşa etmeyi hedeflemiştir. Bu sebeple Baltık Denizi'ne kıyısı olan St. Petersburg şehrini kurmak için pek çok zanaatkâr ve ustayla bağlantılar kurulmuştur (Bridge, 2019).

Bunların başında gelen İsviçre doğumlu İtalyan mimar Domenico Trezzini öncelikli olarak Rusya'ya davet edilmiş ve ardından Petersburg'un baş mimarı olarak çalışmalarına başlamıştır. Trezzini'den ızgara planlı şehir planını oluşturduktan sonra asıl güçlü olduğu yanını yani Avrupa'daki farklı mimari kültür ve teknikleri sentezlemesi istenmiştir (Şekil 3.13a). Böylece ortaya çıkan yeni mimari üslup "Petro tarzı Barok Mimari" olarak adlandırılmıştır. Bu yeni mimari tarzda karşılıklı olarak bitişik nizamda inşa edilen simetrik cephe karakterindeki yapıların arasından geniş caddeler uzanmaktadır (Çetin,

2015). Zamanla yeni üslubun çeşitlenmesi ve ortaya çıktığı bölgede yaygın hale gelmesi ile “Baltık Mimari Üslubu” adıyla da anılmaya başlanmıştır.

Şekil 3.13a. 1703-1738 St. Petersburg yerleşim haritası (web iletisi-3)

Şekil 3.13b. 1912 Tiflis şehir planı (web iletisi-4)

Çarlık Rusya savaş sonrası ele geçirdiği yerlerde de bu mimari tarzını benimsemiş ve aynı anlayış doğrultusunda yapılaşarak yeni kent plan ve dokuları oluşturmuştur (Gündoğdu, 2007)(Şekil 3.13b). Baltık bölgesinden Transkafkasya’ya kadar varlık gösteren Baltık mimari üslubu, Rusya’nın gücünün ve Petro’nun kalıcılığının bir göstergesi olarak nitelendirilmektedir (Resim 3.3a-b ve 3.4a-b)

Resim 3.3a. Kiev’de bir yapı (Peker, 2018)

Resim 3.3b. Lviv’de yapı örneği (Peker, 2019)

Resim 3.4a. Tiflis'de bir yapı (Peker, 2018)

Resim 3.4b. Bakü'de bir yapı (Aktemur ve Haşimov, 2016)

Ülkemizde ise Kars ili ve çevresinde (İğdır ve Ardahan) sınırlı sayıda Baltık mimari üslubuna sahip yapılar görülmektedir (Resim 3.5a-b).

Resim 3.5a. İğdır'da bir yapı (Aslan, 2013)

Resim 3.5b. Ardahan'da bir yapı (Özkan, 2015)

1878-1918 yılları arasında Rus idaresine girmiş olan Kars ili de pek çok şehir gibi yeniden inşa edilmiştir. Bölgenin askeri vilayet ilan edilmesi kent içinde yeni bir planlama ihtiyacını doğurmuştur. Böylece kentin kale çevresinden Kars Çayı'nın kuzeyine taşınması ile yeni bir kültürel oluşum başlamıştır. Kurulan kentin mimarlık ürünleri de değişen kültür, yönetim ve ideoloji doğrultusunda şekillenerek I. Petro'nun anıtı kabul edilen St. Petersburg şehir mimarisi üslubunda inşa edilmiştir (Resim 3.6a-b).

Resim 3.6a. Tupikov Apartmanı, Petersburg 1876-1877 (Brumfield, 1991)

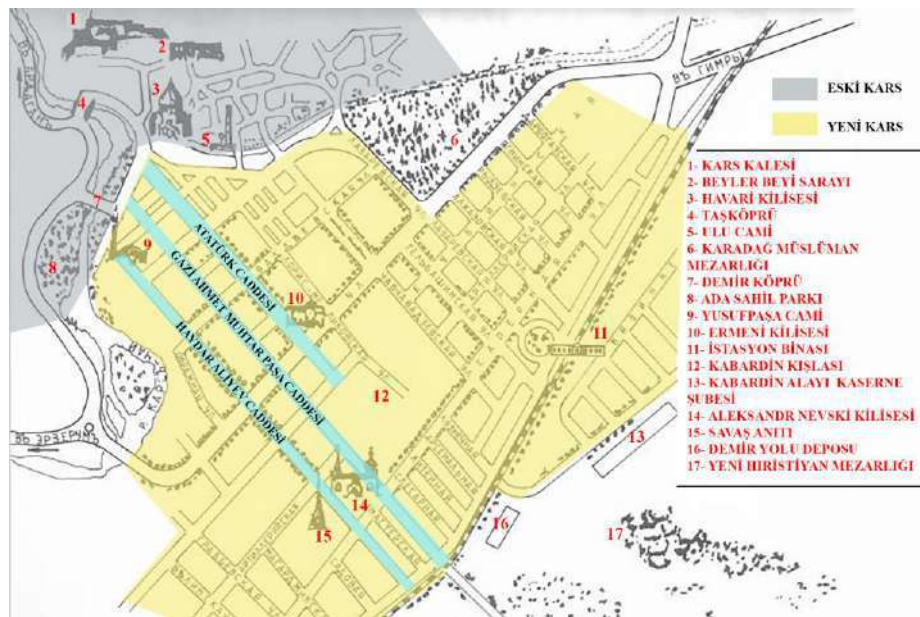

Resim 3.6b. Tupikov Apartmanı, Petersburg 2021 (web iletisi-5)

3.3.1. Kars ili kent planlaması ve mimari özellikleri

Kent planlaması

Birbirini dik kesen geniş caddelere sahip olan garnizon kent Kars, Hollandalı mühendislerce ızgara planlı olarak tasarlanmış ve böylece yeni ve eski olmak üzere kent ikiye ayrılmıştır (Şekil 3.14). Petersburg'un yerleşim planı temel alınarak oluşturulan şehir planı Nahçıvan, Tiflis, Baltık Ülkeleri ve Rusya'nın çeşitli kentleri ile benzerlik göstermektedir. Sekiz adet geniş cadde ve ona bağlı geniş sokaklardan oluşan kent planında kavşak noktalara devlet binaları ve soylulara ait binalar inşa edilmiştir (Gündoğdu, 2007; Yılmaz, 2006).

Şekil 3.14. 1910 yılı Kars şehir planı (Kobro 1991'den şematize edilmiştir)

Mimari özellikleri

19. yüzyılın ortalarında mimari ve bezeme alanındaki farklı akımlar (neo-klasik, neo-barok, art-nouveau) bir araya getirilerek sentez oluşturmaya başlanmıştır. Doğu ve batıdan gelen farklı üslupların oluşturduğu bu senteze eklektisizm, yani eklektik üslup denilmiştir (Aktemur ve Haşimov, 2016; Gündoğdu, 2007) (Resim 3.7).

Resim 3.7. Kars caddeleri 1929 (Akçayöz ve Öztürkkan, 2013)

Kars ili kent dokusunda hâkim olan bu eklektik tarzı oluşturan üsluplardan neo-klasik üslupta; dor, iyon, korent düzende, gövde kesiti dikdörtgen ya da yarım daire olan pilasterler, yatay ve düşey düzenlemeler görülürken, neo-barok üslupta; farklı biçimlerinde alınlıklar, cepheden taşkın bezeme uygulamaları ve ışık-gölge kontrastına sebep olan yatayda ve düşeyde düzen kesişmeleri, art-nouveau üslupta ise; doğada yer alan biçimlerin stilizasyonuna dayanan özgün ve gösterişli yaklaşımlar görülmektedir (Aktemur ve Haşimov, 2016).

Malzeme

İmar faaliyetlerinde yörede çokça bulunan andezit ve bazaltın ana malzeme olarak kullanımına önem verilmiş ve özellikle taş işçiliği konusunda yetkin olan Rum ve Ermeni halk görevlendirilmiştir. Kevek taşı olarak da bilinen andezit taşı, boşluklu bir yapıda olduğundan dolayı yumuşak ve kolay işlenebilir bir özelliğe sahiptir. Bu özelliği işlenmesinde ve uygulanmasında kolaylık sağlamıştır. Cephede kullanılan malzemelerin orijinal renklerinin genellikle korunması kentte gri bir renk dokusunun oluşmasına sebep olmuştur. Ancak bazı resmi binalar sarı ve beyaz boyanarak betimlenmişlerdir (Yılmaz, 2006) (Resim 3.8a-b).

Resim 3.8a. Kars İl Belediye Binası (Peker,2017)

Resim 3.8b. Resul Yıldız Evi (Peker,2017)

Cephe özellikleri

Yapıların yola bakan ön cephelerinde kesme taş kullanılmış ve özellikle nitelikli yapılarda pilaster (yalancı sütun), kabartma, akantüs stilizesi, balustrad gibi birçok bezeme detayı, cephenin görseline zenginlik ve simetri katacak şekilde bir düzen içerisinde dizilmiştir. Bu düzenleme yaklaşımına ana cephelerde oldukça sık rastlanılmaktadır. Kapı ve pencerelerdeki ahşap işçiliklerin dışında ana cephelerde ahşap işçiliği pek fazla görülmemekle birlikte, avluya bakan arka cephelerdeki veranda tarzı uygulamalarda kendini göstermektedir (Resim 3.9 ve 3.10).

Resim 3.9. Ahşap uygulama (Peker,2017)

Resim 3.10. Ahşap uygulama (Konyalı, 2009)

Kent genelinde yapıların yan ve arka cephelerinde düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Önem sıralamasında değeri yüksek olan ve caddelerin köşesinde bulunan yapıların yan cepheleri zengin cephe karakterine sahiptir, bu özellikleri içermeyen yapılarınki bezeme ve işçilik açısından yoksun bırakılmıştır (Resim 3.11 ve 3.12).

Resim 3.11. Kamuran Erenğüç Evi (Peker,2017)

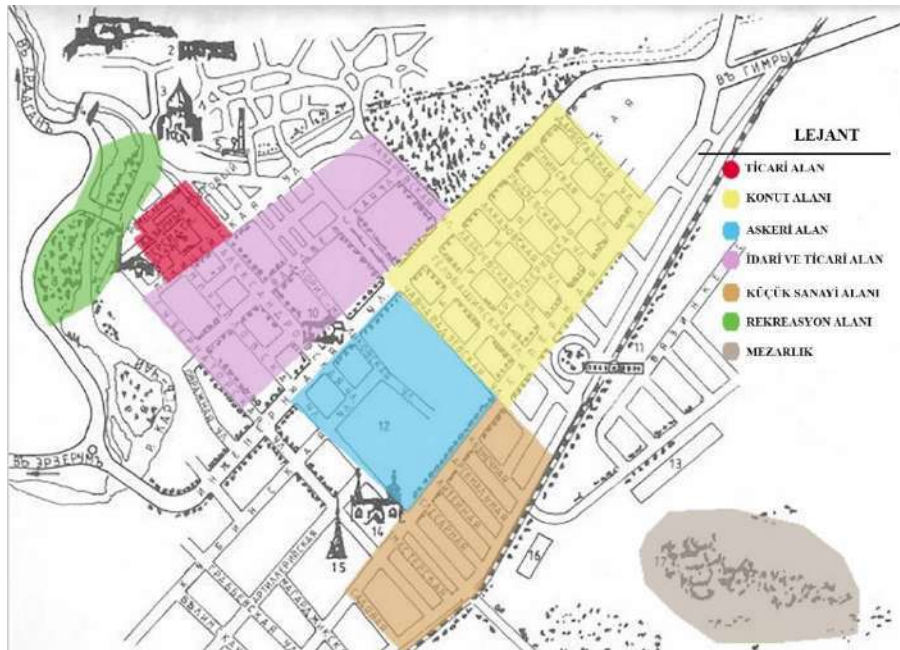

Resim 3.12. Gazi Anadolu Lisesi (Peker,2017)

Günümüzde kentte birçok konut, askeri, dini ve resmi yapı bulunmaktadır. Bu yapıların bir kısmı yeni işlevlerle kullanılmakta ya da revize edilmeyi beklemektedir. Bir kısmı da zamana ve bilinçsiz kullanıcılara yenik düşerek özgünlüğünü kaybetmiş ya da yok olmaya yüz tutmuştur.

3.3.2. Kars'taki Rus dönemi mimari yapıları

Gündoğdu (2007), şehirde yürütülen imar faaliyetlerinde sınıfsal farklılıklardan doğan yaklaşımları şu şekilde değerlendirmiştir. Şehrin yüksek konumlu, kavşak noktasında ve manzara yönü açık kısımları soylu sınıfa ait konak, konut ve kamu yapılarından oluşmakta iken geriye kalan yerler ise hem bireye hem de yapıya dair statü hiyerarşisindeki değişimine ve kent ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir (Şekil 3.15)

Şekil 3.15. Kars kenti işlev bölgeleri (Rasimgil 2017'den şematize edilmiştir)

3.3.2.1. Konut yapıları

Kentin mimarisi incelendiğinde genellikle kesme bazalt taştan inşa edilmiş tek ve iki katlı, nadiren de üç katlı binalar olduğu görülmektedir. Çiftçi (2000), devlet görevlileri için yapılmış olan birkaç konut yapısı hariç genelinin tek katlı olarak inşa edilmiş olduğunu belirtmiştir.

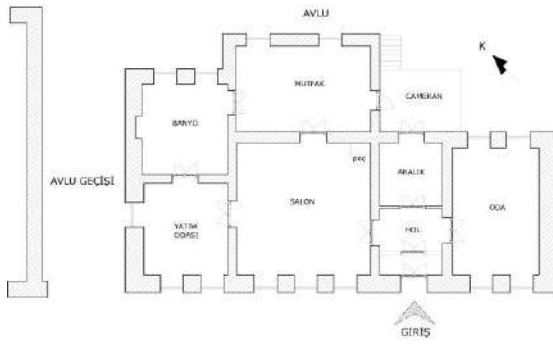
Konut yapıların girişleri geniş caddeye bakmakta ve cephe yüzeyinde kapı, pencere, pilaster, bordür, kabartma, korniş, balustrad vb. cephe elemanları ve öğeleri yer almaktadır (Resim 3.13 ve 3.14). Cephe elemanlarından kapı ve pencereler iklim şartlarından dolayı ısı kaybını azaltma amaçlı olarak çift sıralıdır. İklim verileri doğrultusunda kar yükü düşünülerek dik tasarlanan çatı örtüsü kurşun sac malzemedен oluşturulmuştur (Resim 3.15). İklim doğrultusundaki bu yaklaşımlar aynı zamanda sürdürülebilirlik açısından da önem teşkil etmektedir.

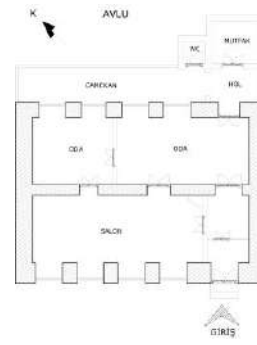
Resim 3.13. Kars ilinde bulunan konut örnekleri (Peker, 2017)

Resim 3.14. Kars ilinde bulunan konut örnekleri (Peker, 2017)

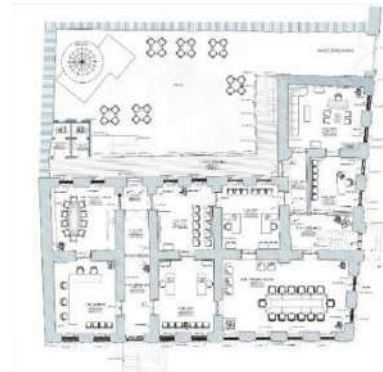
Şekil 3.16. Konut planı örneği (Çiftçi, 2000'den alınan ölçüler doğrultusunda şematize edilmiştir)

Şekil 3.17. Konut planı örneği (Çiftçi, 2000'den alınan ölçüler doğrultusunda şematize edilmiştir)

Resim 3.15. Ticaret ve Sanayi Odası Binası (Peker, 2017)

Şekil 3.18. Ticaret ve Sanayi Odası Binası Zemin Kat Planı

Plan şemalarına bakıldığı zaman ise genellikle ön ve arka cephelere bakan, iç içe açılan, birbirlerine bağlanan mekânlar mantığında odalar ve uzun bir koridor bulunmaktadır (Şekil 3.16, 3.17 ve 3.18). Mekânlar arası geçişin çift kanatlı yüksek ahşap kapılar ile sağlandığı yapılar genellikle yüksek ve ahşap tavanlıdır. Odaların bazılarında yapıların büyüklüğüne göre sayısının değişkenlik gösterdiği peç adı verilen ısıtma sistemi bulunmaktadır. Oldukça kalın ve çift sıra örülen taşıyıcı duvarların arasında peç ile bağlantılı olan ve evin tüm mekânlarını dolaşan ısı kanalları bulunmaktadır (Resim 3.16a-b-c).

Resim 3.16a. Vali Konağı'nda bulunan peç (Peker, 2017)

Resim 3.16b. Vali Konağı'nda bulunan peç (Peker, 2017)

Resim 3.16c. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nda bulunan peç (Peker, 2017)

Kent içerisinde konut yapısı olarak inşa edilen binalar üçe ayrılmaktadır. Bunlar; konut olarak kullanılanlar, giriş katları ticari amaçla kullanılan konutlar ve yüksek rütbeli subayların kullandığı, hem konak hem de karargâh olarak kullanılan özel konutlardır (Yılmaz, 2006).

3.3.2.2. Dini yapılar

Rus idaresindeki 40 yıllık süreç içerisinde mevcuttaki camiler genellikle tahrip edilmiş ya da farklı amaçlarla asıl işlevinin dışında kullanılmıştır. Bunun yanında kentte farklı azınlık gruplara hitap edecek üç adet dini yapı inşa edilmiştir (Türkan, 2017).

Ermeniler tarafından günümüz Faikbey Caddesi üzerinde yapılmış olan Gregoryen Kilisesi yıkılmış, yerine belediye hamamı yapılmıştır (Resim 3.17). Rum kilisesi ise Merkez Cami'nin yapılması sebebi ile yok olmuştur (Resim 3.18). Günümüze sadece tipik bir rus mimari örneği olan Alexander Nevskij-Kirche adıyla inşa edilen kilise kalmıştır (Resim 3.19). Fethiye Cami'ne çevrilen yapıya 1985 yılında 2 adet minare eklenmiştir ve günümüzde halen kullanılmaktadır (Yılmaz, 2006) (Resim 3.20).

Resim 3.17. Gregoryen Kilisesi (web iletisi-6)

Resim 3.18. Rum Kilisesi (Badem, 2010)

Resim 3.19. Alexander Nevskij-Kirche
(Badem, 2010)

Resim 3.20. Fethiye Cami (Peker, 2017)

3.3.2.3. Ticari yapılar

Tek ve iki katlı olarak tasarlanan yapılardan iki katlı olarak inşa edilen ticari yapıların birinci katı genellikle konaklama amaçlı olarak kullanılmıştır. İki katlı olan yapıların cephelerinde stilize edilmiş bitki motiflerinin ve geometrik taş işçiliklerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Tek katlı ticari yapılar ise daha sade ve mütevazı inşa edilmişlerdir (Yılmaz, 2006). Ticari yapıların zemin katlarında kullanılan kapı ve pencereler, vitrin kullanımına yönelik olarak daha geniş ve büyük olarak kurgulanmıştır (Çiftçi, 2000) (Resim 3.21 ve 3.22).

Resim 3.21. Ticari yapı (Peker, 2017)

Resim 3.22. Ticari yapı (Peker, 2017)

Ticari yapıların birçoğu günümüzde halen aynı amaçla kullanılmaya devam etmektedir. Ancak tescilli olan bu tarihi yapıların bilinçsiz kullanıcı hatalarından dolayı orijinal plan ve cephe karakterlerini yavaş yavaş kaybetmektedir.

3.3.2.4. Askeri yapılar

Askeri yapılar, garnizon kent olarak kurulan Kars'ta, şehir merkezinde ve kale eteklerinde konumlandırılmıştır. Şehir merkezinde belirlenen askeri alanlar günümüzde de askeri bölge olarak kullanılmaktadır (Türkan, 2017).

Kale eteklerinde yer alan askeri yapılar ise günümüzde üniversite ve fakülte binaları olarak kullanılmaktadır (Resim 3.23a,b). Sade bir cephe kurgusuna sahip olan ve genellikle iki kattan oluşan bu yapılar, yeni işlevlerine uygun olacak şekilde plan anlamında gerçekleştirilen bazı düzenlemelere bağlı olarak özgünlüklerini yitirmiştir.

Resim 3.23a. Dekanlık Binası (Alp ve ark., 2009) **Resim 3.23b.** Fakülte Binası (Alp ve ark., 2009)

3.3.2.5. Kamu yapıları

Kamusal kullanım amaçlı olarak eğitim ve yönetim işlevli birçok yapı inşa edilmiştir. Kamu yapılarında caddeye bakan cepheler bezeme ve işçilik açısından konutlara kıyasla daha zengin karaktere sahiptir. Bu zenginlikte kat adedinin fazla tutulmasının da etkisinin olduğu görülmektedir. Yapılarda kütleli hareketlerin olmaması sebebiyle cephede oluşacak monotonluk farklı katlarda farklı üslup ve bezemelerin bir araya getirilmesi ile giderilmiştir (Resim 3.24 ve 3.25).

Resim 3.24. İl Sağlık Müdürlüğü Binası (Peker, 2017)

Resim 3.25. Defterdarlık Ek Bina (Peker, 2017)

Barok, rokoko, neoklasisizm, art-nouveau gibi üslupların görüldüğü resmi binaların cephesi, caddelerin kesiştiği köşe noktalarda pahlanarak yumuşatılmıştır. Genellikle girişlerin verildiği köşe noktalarda oluşan cephe üzerinde alınlık ve balkon uygulamalarına rastlanılmaktadır (Yılmaz, 2006) (Resim 3.26 ve 3.27).

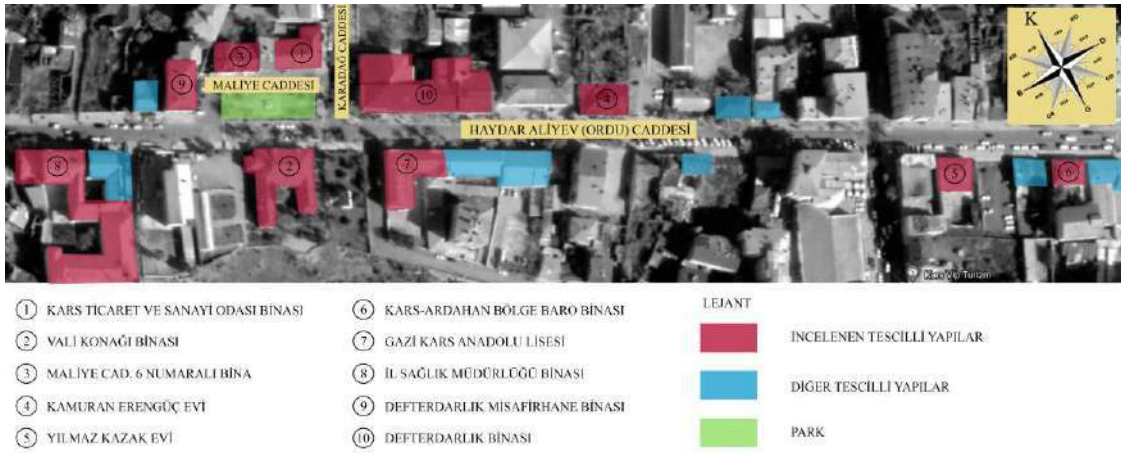
Resim 3.26. Defterdarlık Binası (Peker, 2017)

Resim 3.27. İlim Yayma Cemiyeti Binası (Peker, 2017)

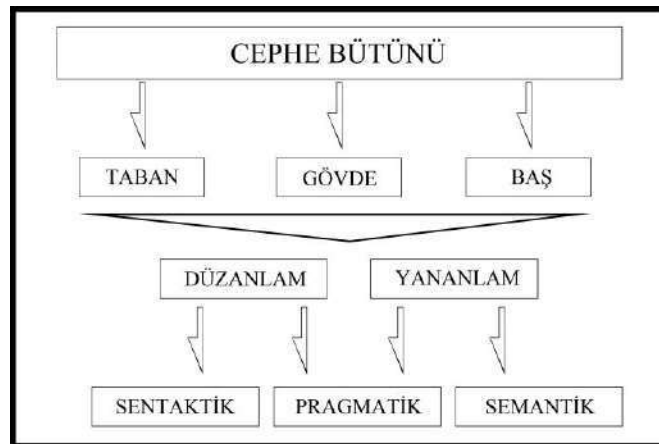
3.4. Rus Dönemi Mimari Yapılarının Göstergebilim İle Cephe Karakterlerinin Okunmasına Yönelik Yöntem

Araştırma kapsamında Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan ve incelenmek üzere seçilen sivil mimarlık örnekleri (konut, konak ve kamu) (Şekil 3.19) fotoğraflanarak çizime aktarılmıştır.

Şekil 3.19. Çalışma kapsamında incelenen yapılar ve konumları (Google earth üzerinden şematize edilmiştir web iletisi-7)

Umberto Eco'nun mimari eleman ve öğelerin, bir bağlam içinde bulunup bulunmama durumlarını incelemeye dair ortaya koymuş olduğu yaklaşımlar esas alınarak yeni bir çizelge oluşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda yapı cephelerine karşı gerçekleştirilecek yaklaşımda öncelikli olarak cephe görseli ve onu oluşturan öğeler baş-gövde-taban olarak üç bölüme ayrılmıştır. Her bir öğenin tanımı, biçimsel özellikleri, düz ve yan anlamları açıklanmış ve sentaktik, semantik ve pragmatik boyutları özetlenmiştir (Şekil 3.20).

Şekil 3.20. Çalışma kapsamında incelenen yapılara dair okuma diyagramı

Cephe okuma çizelgesinin oluşturulmasında şekil 3.20'deki diyagram ile Eco'nun ortaya koymuş olduğu çizelgeler bir araya getirilerek yeni bir çizelge elde edilmiştir (Şekil 3.21). Gerçekleştirilen cephe okuması ve çizelge çözümlenmeleri sonrasında, seçilen ortak tipolojideki yapılar kendi aralarında karşılaştırmalı olarak ele alınarak irdelenmiştir. İncelenen yapıların cephe karakterindeki benzerlikler ve farklılıklar diğer

seçilen tipolojideki yapılar ile karşılaştırılarak değerlendirilmiş ve her ögenin yapı üzerindeki konumu, diğer ögeler ile bağlantıları ve sahip olduğu bezemeler detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Son olarak tek yapı ölçeğinde sentaktik, semantik ve pragmatik yorumlamalar yapılmıştır

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ										
GÖVDE		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞEME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞEME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK RİTM
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA					
ÖGE BİLGİSİ:		DÜZANLAM				YANANLAM				
SENTAKTİK:										
SEMANTİK:										
PRAGMATİK:										

Şekil 3.21. Tez kapsamında incelenen yapıların okunmasında kullanılan çizelge (Eco 2019 ve Fischer 2015'ten sentezlenerek oluşturulmuştur)

4. ALAN ÇALIŞMASI, ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

4.1. Kars İli

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın konusu olan yapıların inşa edildiği Kars ili, tarihi ve coğrafi açılarından incelenmiş ve kent dokusunu oluşturan mimari karakteri irdelenmiştir.

4.1.1. Kars ili coğrafyası

Türkiye coğrafyasının en yüksek bölgesi olan Kuzeydoğu Anadolu'da bulunan ve Ermenistan'a sınır olan Kars ili, kuzeyinde; Ardahan, güneyinde; Iğdır ve Ağrı, batısında; Erzurum illeri ile komşu olup, $40^{\circ}36'16''N$ enlemi ile $43^{\circ}5'45''E$ boylamında yer almaktadır (Kırzıoğlu, 1953), (Şekil 3.1).

Şekil 4.1. Türkiye haritasında Kars ilinin konumu Worddisk'ten şematize edilmiştir (web iletisi-8)

Dağlık bir bölgede yer alan ve büyük bir kısmı yaylalardan oluşan Kars ilinin rakımı ortalama 1750 metredir ve Allahuekber Dağları, Kısır Dağı, Akbaba Dağı, Aladağ ve Aşağıdağ'ın bir kısmı merkez ilçe sınırları içerisinde bulunmaktadır (Peker, 2014).

Yüksek yayla bölgesinde bulunmasından dolayı sert kara iklim şartlarının görüldüğü Kars, Türkiye ve Önasya içerisinde kışların soğuk ve uzun süreli geçtiği bölgeler arasında sayılmaktadır (Kırzıoğlu, 1953). Kışların çok soğuk ve karlı, yazların ise serin yağışlı geçtiği Kars ilinde aralık-ocak-şubat aylarında sıcaklık ortalaması $-8,9^{\circ}C$ iken, haziran-temmuz-ağustos ayları sıcaklık ortalaması $16,3^{\circ}C$ olarak görülmektedir. Ölçülen en düşük sıcaklık $-37^{\circ}C$, en yüksek sıcaklık ise $35,4^{\circ}C$ 'tır (Şekil 4.2).

KARS	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık
Ölçüm Periyodu (1931 - 2019)													
Ortalama Sıcaklık (°C)	-10.8	-9.0	-2.9	5.1	10.2	13.8	17.5	17.8	13.6	7.3	0.4	-6.9	4.7
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	-4.9	-2.8	2.7	11.3	16.8	21.0	25.4	26.3	22.2	15.0	6.7	-1.3	11.5
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-16.3	-14.9	-8.3	-0.6	3.8	6.6	9.8	9.7	5.3	0.4	-4.7	-11.9	-1.8
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.1	4.2	5.1	5.9	7.2	9.2	10.3	10.1	8.4	6.3	4.6	3.0	77.4
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	10.7	10.3	11.6	13.4	18.3	14.8	10.4	8.7	7.2	9.6	8.6	10.2	133.8
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	23.1	23.8	29.4	49.3	82.8	77.4	57.0	44.4	29.6	42.2	27.4	23.2	509.6
Ölçüm Periyodu (1931 - 2019)													
En Yüksek Sıcaklık (°C)	8.4	12.0	19.1	25.0	27.0	31.6	35.4	35.4	32.6	26.8	21.9	15.9	35.4
En Düşük Sıcaklık (°C)	-36.7	-37.0	-31.5	-22.6	-7.0	-4.0	0.1	-1.9	-4.4	-17.5	-30.0	-35.0	-37.0
Günlük Toplam En Yüksek Yağış Miktarı				Günlük En Hızlı Rüzgâr				En Yüksek Kar					
03.08.1949 71.7 mm				12.03.2010 158.4 km/sa				15.02.1935 120.0 cm					

Şekil 4.2. Kars ilinin uzun yıllar ortalamasına ait iklim değerleri (web iletişi-9)

Büyük bir kısmı Kura volkanitleri üzerine kurulan Kars, jeolojik olarak andezit, tüf ve bazalt örtüler açısından oldukça zengin bir kayaç yapısına sahiptir (Demir, 2013). Bu sebeple bölgede bulunan mimari yapılarda andezit ve bazalt malzemelerin yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir (Resim 4.1, 4.2, 4.3 ve 4.4).

Resim 4.1. Ani Katedrali (Peker, 2017)

Resim 4.2. Şirli Kilise Cephe Detayı (Peker, 2017)

Resim 4.3. Tiflis'de bir yapı (Peker, 2017)

Resim 4.4. Kars'ta bir yapı (Peker, 2017)

4.1.2. Kars ili tarihçesi

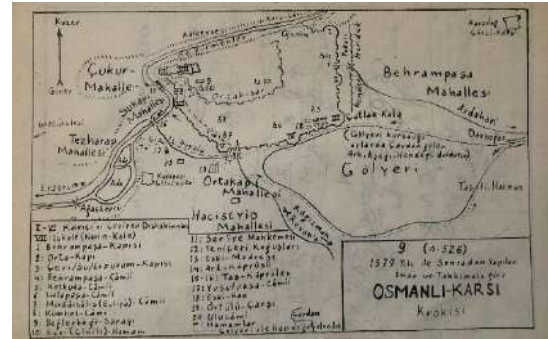
Coğrafi konumundan dolayı birçok farklı ulusun kontrolü altına giren ve siyasi-ticari anlamda önemli bir yeri olan Kars bölgesi, yüzyıllar boyunca çeşitli kültürlerle, dillere ve dinlere ev sahipliği yapmıştır. Tarih öncesi çağlardan itibaren yaşamın izlerini barındıran Kars, bunu günümüze kadar taşıyarak büyük bir mirasın koruyucusu ve yuvası olmuştur.

Kars adının, bölgedeki Karsak Türklerinden geldiği ayrıca Ermenistan-Gürcistan sınırı üzerinden bulunmasından dolayı kendisine verilen Karsi-Kalaki (Kapı Şehri) adından türediği düşünülmektedir (Kılıçoğlu ve ark.). İlk yerleşimlerle ev sahipliği yapan ve binlerce yıllık süreç içerisinde farklı medeniyetlerin çeşitli kültürel ve sosyal zenginliklerine sahip Kars kentinin tarihte önemli bir yeri vardır (Alp ve ark. 2009).

Bölgedeki yerleşimlere bakıldığında zaman İ.Ö. 5000'lerden itibaren farklı kavimlere ait izlere rastlanılmaktadır. Günümüze ulaşan kültürel birikimin kaynağının ise İ.Ö. 9.yüzyılda görülen Urartular ile İ.Ö. 130'larda görülen Karsaklar ve sonrasında bölgeye yerleşen Sasanilere kadar uzandığı görülmektedir (Ekinci, 2006).

Şekil 4.3. Ani Krokisi (Kırzioğlu, 1954)

Şekil 4.4. Kars Krokisi 1579 yılı sonrasında yapılan imar ve tahkimata göre (Kırzioğlu, 1954)

Kars ile birlikte Ani Şehri, Alparslan'ın düzenlediği seferler sonucunda 1064 yılında Selçuklu egemenliğine girmiştir. Sınır kent olarak yaklaşık 200 yıl sürecek bir Selçuklu hâkimiyeti altına girerek yeni bir kültürel ve siyasi etki oluşturan bölge, daha sonra Moğolların, Altınordu devletinin, Karakoyunluların ve Akkoyunluların himayesine girmiştir (Kırzioğlu, 1953).

Resim 4.5. Ani Gravürü-1842 (Alp ve ark. 2009)

Resim 4.6. Kars Gravürü-1878 (Alp ve ark. 2009)

Kanuni Sultan Süleyman'ın 1534'te gerçekleştirdiği seferler sonucunda 1537'de kesin olarak Osmanlı topraklarına katılan Kars, sınır kenti olması sebebiyle baskı ve çatışmalara maruz kalmıştır. Kars ilk kez 1828 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açan Ruslar tarafından kuşatılarak ele geçirilmesine rağmen 1830'da yapılan Edirne Anlaşması ile tekrar Osmanlı Devleti'ne verilmiştir (Akyüz, 2006).

Çarlık Rusya'nın 1878 yılında Ayastefanos Anlaşması doğrultusunda Kars'ı alması ile başlayan ve 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Letovsk Anlaşması ile Osmanlı Devleti'ne geri verilmesine kadar geçen 40 yıllık hâkimiyet sürecinde Kars bir garnizon kente dönüşmüştür. Bölgenin stratejik bir noktada bulunması sebebi ile ulaşım alanında önemli gelişmeler yaşanmış ayrıca tarım ve hayvancılık özellikle bu süreçte etkin bir duruma getirilmiştir (Ekinci, 2006, Alaybeyli, 2006).

Resim 4.7. Kars Kalesi - 1910 (Alp ve ark., 2009)

Ruslar kale eteğine konumlanmış olan eski kente dokunmamıştır. Yeni yerleşim alanı olarak Kars Çayı'nın kuzeyi tercih edilmiş ve Kars'a günümüz kent kimliğini kazandıran mimari ve şehir planlama ölçeğinde yaklaşımlar sergilenmiştir. İçerdiği farklı pek çok ortak biçimsel öğelerin oluşturduğu bu kent dokusu, Baltık ve diğer Transkafkasya ülkelerinde de olduğu gibi Çarlık döneminin mirası olarak kabul

edilmektedir (Alaybeyli, 2006). Bu miras, Ekinci (2006)'nın kent dokusu açısından benzerliklerini işaret ettiği Bakü, Kars ve Tiflis'in mimarlık ürünleri üzerinde bulunan bezeme ve biçimlerde kendisini göstermektedir (Resim 4.8, Resim 4.9a-b-c).

Resim 4.8. Kars-Tiflis-Bakü'de kullanımı ortak olan balkon korkuluğu (Konyalı, 2009)

Resim 4.9a. Balkon korkuluğunun Kars'taki bir binada kullanımı (Peker, 2017)

Resim 4.9b. Balkon korkuluğunun Tiflis'teki bir binada kullanımı (Peker, 2017)

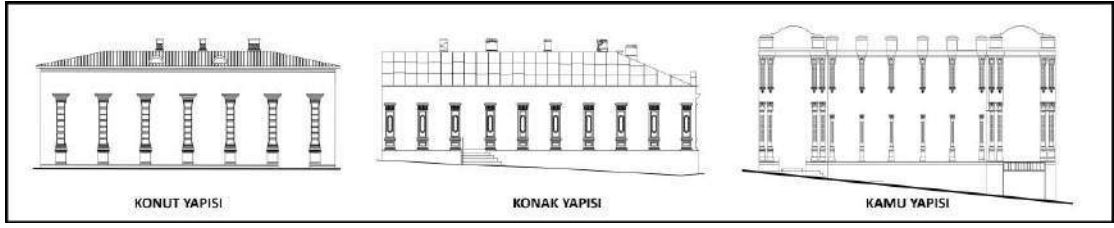

Resim 4.9c. Balkon korkuluğunun Bakü'deki bir binada kullanımı (Aktemur ve Haşimov, 2016)

4.2. Göstergibilim Yöntemi İle Cephe Çözümlemesi

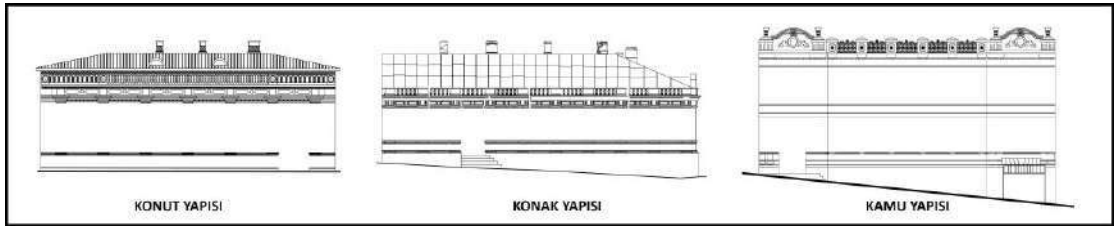
Bu bölümde, çalışma kapsamında seçilen yapılar genel özellikleri ile değerlendirilmiş ve oluşturulan çizelgeler yardımı ile cephe karakterini oluşturan öge ve bezemeler üzerinden göstergibilimsel çözümlenmeleri yapılmıştır.

Cephe karakterini oluşturan öğeler seçilirken öncelikli olarak cephe yüzeyi boşaltılmış ve düşeyde ve yatayda süreklilik arz eden biçimler tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen farklı tipolojilerdeki yapı örnekleri üzerinde, cephe karakterini oluşturan düşey düzlemdeki biçimlerin kurgusal düzeninde yapının gövde bölümünde bulunan pilaster ögesinin yer aldığı görülmüştür (Şekil 4.5).

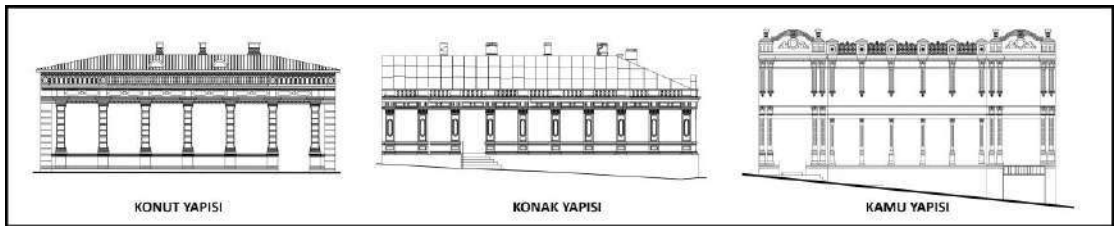
Şekil 4.5. Konut-Konak ve Kamu yapılarının pilaster (düşey öge) kurgusu

Düşey düzlemdeki kurgunun tespitinin ardından yatay düzlemdeki kurgu incelenmiştir. Cephe karakterinin oluşumunda etken olan ve yapının baş bölümünde bulunan “saçaklık” ile onun yatay düzlemdeki destekleyicisi olan kat silmeleri açığa çıkarılmıştır (Şekil 4.6).

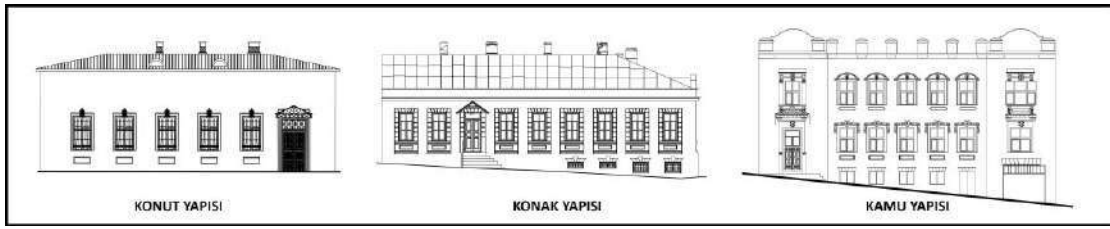
Şekil 4.6. Konut-Konak ve Kamu yapılarının saçaklık (yatay öge) kurgusu

Elde edilen veriler ışığında düşey ve yatay düzlemlerdeki ögeler çakıştırılmış ve cephe kurgusunu pilaster ile saçaklık ögelerinin oluşturduğu, aynı zamanda cephenin dikdörtgen formda çerçeve biçiminde modüler bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7. Konut-Konak ve Kamu yapılarının cephe kurgusunun oluşması

Düşey ve yatay düzlemlerdeki ögeler kaldırılarak yapıya özellikle işlevsel anlamda katkı sunan pencere ve kapı ögelerin kullanımı incelenmiştir. Düşey ve yatay elemanların bir araya gelmesi ile oluşan çerçevelerin merkezine denk gelen bu ögeler, cephe algısındaki bütünlüğü tamamlayan biçimler olarak yer almaktadır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. Konut-Konak ve Kamu yapılarının kapı ve pencere kurgularının oluşumu

Son olarak tüm öğeler bir araya getirilerek cephe kurgusundaki benzer ilerleyiş ile farklılaşan tipoloji ve sayılardaki öğelerin dizilimi ile ortaya çıkan farklı görseldeki cephe karakterlerine ulaşılmıştır. Farklı tipolojideki yapı örnekleri incelendiğinde cephe karakterini oluşturan biçimlerin yapı ölçeği ve sınıfı doğrultusunda çeşitlenerek zenginleştiği sonucuna varılmıştır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Konut-Konak ve Kamu yapılarının cephe karakterinin oluşumu

4.2.1. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi

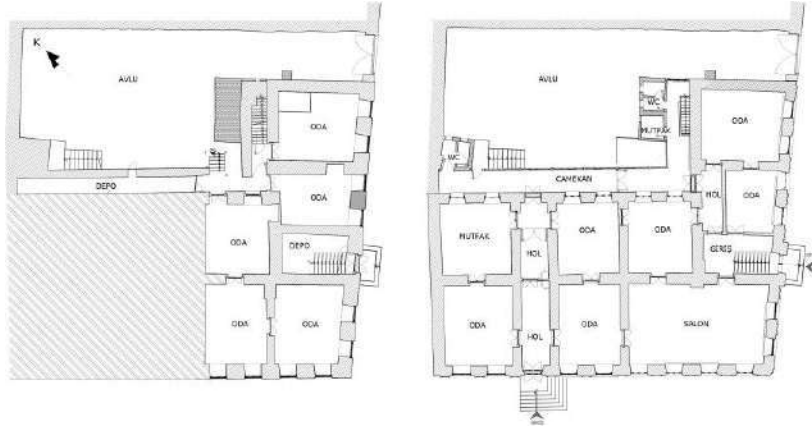
Çalışma kapsamında incelenen Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası, Karadağ Caddesi ile Maliye Caddesi kesişimi üzerinde bulunan, zemin ve bodrum olmak üzere iki kattan oluşan bir konak yapısı örneğidir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletisi-10)

23.06.1988/88 tescil kararı ile koruma altına alınan yapı, kesme bazalt ve andezit taşından, Baltık Mimari üslubunda ve "L" plan şemasında kışlık konak olarak inşa

edilmiştir (Şekil 4.11). Avlulu plan sistemine sahip olan yapı Cumhuriyetin ilanından sonra Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde binanın iç çözümünde değişiklikler yapılmıştır ve halen aynı amaçla kullanılmaya devam edilmektedir (Alp ve ark. 2009).

Şekil 4.11. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası bodrum (solda) ve zemin kat planı (sağda)

Köşe parselde yer alan ve bitişik nizam olarak inşa edilen yapı, taş işçiliği bakımından zengin bir görünüme sahiptir (Resim 4.10).

Resim 4.10. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası (web iletisi-11)

Neo-barok üslup etkileri görülen yapıda yatayda ve düşeyde sık ve yakın düzende öge kullanımı cephede hareketli, **ışık ve gölge**¹ kontrastına neden olan bir görünüm elde edilmesini sağlamıştır. Eğimli arazi üzerine inşa edilen yapının bodrum kat pencereleri cephede yol kotunun hemen üstünde, zemin kat pencerelerinin ekseninde

¹ Cragoe, C. Davidson., 2011, Binalar nasıl okunur? (Çev. P. Derviş). YEM Yayın, 1. baskı, s.228, İstanbul.

konumlandırılmıştır. Karadağ Caddesi üzerinden yapının güneydoğu cephesinde bulunan çift kanatlı ahşap kapı ile avluya direkt ulaşım sağlanmaktadır. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın cephe karakteri ele alındığında sistematik, geometrik biçimlerin sıkça kullanıldığı, birbirini tekrar eden ve düzenli bir kurgusu olduğu görülmektedir. Özellikle yapının saçaklık bölümündeki yoğun bezeme çeşitliliği, detaylar ve anlam bileşenleri göze çarpmaktadır. Günümüzde cephe özgünlüğünü koruyan yapının kırma çatı örtüsü metal sac levhalardan oluşturulmuştur. Ayrıca cephe boyunca düşeyde kullanılan çörtlenler, oluklar yardımıyla zemine ulaşmaktadır (Resim 4.11).

Resim 4.11. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası saçaklık görünümü (Peker, 2017)

İki adet girişi bulunan yapının ana girişi Karadağ Caddesi üzerinden ahşap detayların ve işçiliğin yoğun olduğu iki basamak yükseklikteki çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Giriş algısını güçlendirmek için ana giriş cephe yüzeyinden öne taşırılmıştır. Bitki motifli metal portik, düşey hatta kullanılan alınlık ve alınlık üzerindeki akroter giriş algısını destekleyerek güçlendirmiştir (Resim 4.12a). Diğer giriş Maliye Caddesi üzerinden altı adet basamakla ulaşılan özgün olmayan çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır (Resim 4.12b).

Modüler cephe karakterine sahip olan yapıda güneydoğu cephesi ile güneybatı cephesi birbirinin tekrarı niteliğindedir ve bütünsellik algısı barındırmaktadır. Modülerliği ve bütünselliği sağlayan öğelerden dikdörtgen formlu çift kanatlı pencereler, kabartmalı gövdeye sahip bitki stilize başlıklı pilasterler arasında yer almaktadır. Pencerelerin üstünde merkezi dairesel formlu olmak üzere dikdörtgen oblong, altında ise dikdörtgen formda içi boş pano bulunmaktadır (Resim 4.13).

Resim 4.12a. Ahşap ana giriş kapısı (Peker, 2017)

Resim 4.12b. Ahşap giriş kapısı (Peker, 2017)

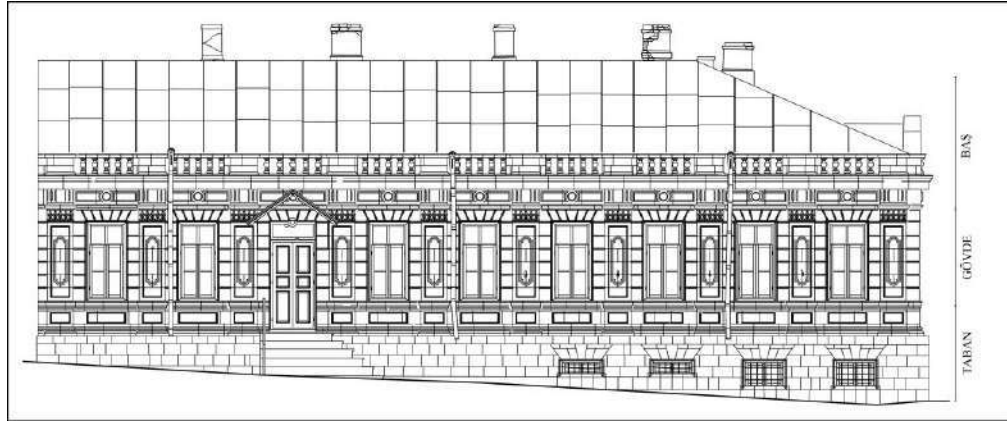
Resim 4.13. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Mimarlık ürünleri konum ve cephe karakterleri açısından incelendiğinde, her bir bileşenin ve bütünü kullanıcıya, kültüre veya yapı fonksiyonuna dair birtakım veriler içerdiği düşünülmektedir. Yapı, konum olarak caddenin en üst kotu olan günümüz Atatürk Parkı'nın yanında köşe parselde bulunmaktadır. Fischer (2015)'in ayrıcalıklı konumun yüksek değere işaret ettiğine dair görüşü önceki bölümlerde belirtmiştir. Günümüzde halen cephe özgünlüğünü büyük ölçüde korumayı başaran konak yapısının böyle değerli bir konumda inşa edilmiş olması, kullanıcıya ve kullanıcının garnizon kent içindeki hiyerarşisine (askeri) dair önemli bir göstergedir (Resim 4.14).

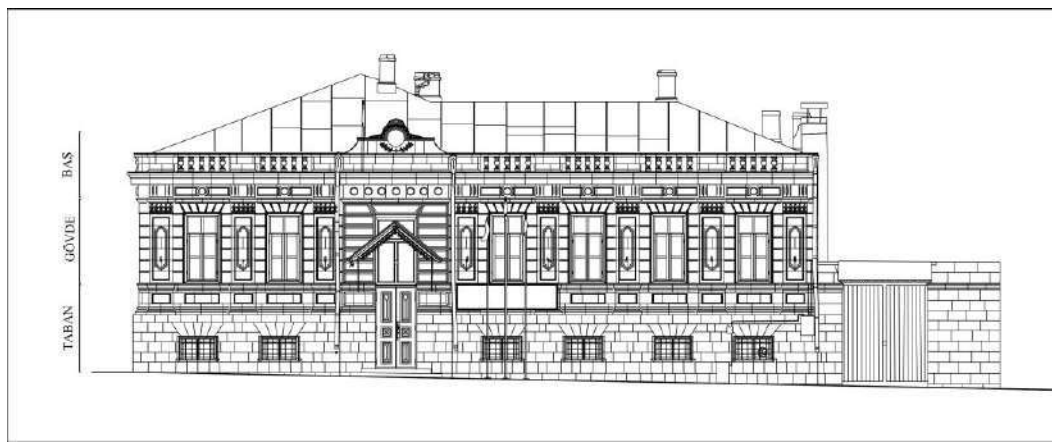
Yol cephelerinde seçilen malzeme ve kullanılan biçimsel düzenleme yapının diğer konut yapıları arasında seçiciliğini artırmaktadır. Üslup zenginliği, bezeme çeşitliliği ve düzenlemesindeki ayrıntılar yapının değerini artıran ve onu önem sırasında yukarı taşıyan diğer veriler olarak görülmektedir. Bu veriler toplamı kent düzeyinde anlamsal ifadeler bütünü oluşturmaktadır. Çevreye ve sosyal yaşantıya dair algılarda değişkenlik görülmesine neden olan ifadeler bütünü, yapı-birey etkileşiminin nesnesi haline gelmektedir.

Resim 4.14. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'na ait eski bir fotoğraf (Anonim, 2013)

Şekil 4.12. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın güneybatı cephe çizimi

Şekil 4.13. Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın güneydoğu cephe çizimi

4.2.1.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Şekil 4.12 ve şekil 4.13 incelendiğinde, Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın yol cepheleri (güneydoğu-güneybatı) üzerinde yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik dizilmiş toplamda 18 adet özgün **pilasterin**² yer aldığı görülmektedir. Birçok farklı biçimde görülebilen pilasterler, düzen oluşturmanın yanında işlevin ötesinde kavramlara işaret etmesi ile de yapı karakterinde oldukça etken bir cephe elemanıdır. Özellikle cephe karakteri içinde ritmi belirleyen ve dinamizmi oluşturan öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen yapının gövde bölümünde yer alan ve tek tipolojideki bu pilasterler cepheyi sistematik olarak bölmüştür. Başlık ve taban kısmında kat silmeleri ile bütünleşen

² Cragoe, C. Davidson., a.g.e, s.75.

pilasterler, cephe yüzeyinde oranlı çerçeveler oluşturmaktadır. Oluşan bu çerçevelerin her birinin içerisine pencere ya da kapı ögesi gelerek bütünselliğin belli bir disiplin içinde kurgulanması sağlanmıştır. Bu sayede cephede modüler bir sistem elde edilmiştir. Pilasterler, yapı cephesinden **kabartmalı**³ olarak dış yüzeye taşmaktadır.

Biçimsel olarak düşeyde dikey dikdörtgen forma sahip olan pilasterler, üzerinde yer alan kıvrımsal bezemeler ile zıtlık algısı oluşturmaktadır. Yapının gövde kısmında yer alan bu ögeler, düşeyde bezeme açısından zengin bir başlık ile silmelerle bütünleşerek saçaklık kısmına ulaşmaktadır. Yüzeyinde pano bulunan pilaster ögesi bir geçiş elemanı ile dolaylı yoldan zemine bağlanarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.1)

Çizelge 4.1. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY			ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)	ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK BÖLÜMÜ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.		YATAYDA GÜNEYDOĞUDA 8 VE GÜNEYBATIDA 10 ADET ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.			 FLEUR-DE-LIS	
		İŞLEVİN YAVGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YER DEĞİŞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİŞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK
GÖVDE			X		X			X		X
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA					
TABAN					X					
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHIPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM			 KABARTMA PANO	
		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.				
SENTAKTİK		BİTKİ STİLİZELİ BAŞLIK YAPISINA VE DİKEY DİKDÖRTGEN FORMDA KABARTMALI GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.								
SEMANTİK		SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.								
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR. HİYERARŞİ FARKINI OKUTARAK ALGISAL YAKLAŞIMLAR OLUŞTURMUŞTUR.								

Dinin bir güç olarak kabul edildiği dönemi takiben mimari bakış açısında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Dini yapılardaki strüktür ve bezeme uygulamaları yavaş yavaş sivil mimarlık ürünlerinde de kendini göstermeye başlamıştır. Dini yapılara atfedilen güç ve kutsallık gibi kavramlar, özellikle cephe üzerinden diğer mimarlık

³ Ambrose, G., Harris, P., Stone, S., 2017, Görsel mimarlık sözlüğü. (Çev. N. Şık). Oksijen Basım ve Matbaacılık, 2. baskı, s. 129, İstanbul

ürünlerine aktarılmıştır. Bu aktarım ile birlikte yapı sahipleri, mimarlık ürünleri aracılığı ile bazı statüsel (iktidar, güç, ekonomi) nitelikler edinmeyi amaçlamışlardır. Böylece toplumsal düzeyde değişken pek çok algının yapılar üzerinden aktarımının gerçekleşmesi sağlanmıştır (Leach, 2017; Wölfflin, 2019). İncelenen Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nda da bu yaklaşımı destekleyici bezeme kullanımı mevcuttur. Yapının pilaster başlığında yer alan ve baba-oğul-kutsal ruh anlamına gelen **fleur-de-lis**⁴ (zambak motifi), önceleri sadece dini yapılarda kullanılan bir bezeme motifi iken zaman içerisinde konut yapısında da kendine yer bulmuştur.

Ögenin yatayda 18 adet, eşit tekrarlı, dikdörtgen kesitli, gövdesinde çizgisel kavartma ve baş kısmında fleur-de-lis bezemesi olması ile **sentaktik**; sütun benzerliği ile algıda güç, estetik kavramı ve baş kısmındaki fleur-de-lis bezemesi ile güce işaret etmesinin yanında dönemi yansıtan bir mimari üslubu oluşu ile **semantik**; kent dokusu içerisinde oluşturduğu uyum, birlik ve kullanıcı davranışlarına etkisi ile **pragmatik** boyutları oluşturmuştur.

Kapı öge incelemesi

Şekil 4.12 ve şekil 4.13 incelendiğinde, Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın yol cepheleri (güneydoğu-güneybatı) üzerinde toplamda iki adet kapı ögesi bulunmaktadır. Güneydoğu cephesinde bulunan çift kanatlı ahşap giriş kapısı iki basamak yükseklikte, cephe merkezinden sol kenara yakın konumda yer almaktadır. Genişliği 60 cm'yi bulan taşıyıcı duvarın dış mekân ve iç mekânına açılan kısmında, ısı kaybını azaltmaya yönelik çift kapı sistemi kurgulanmıştır. Kapıların iç mekâna bakan yüzeyindeki bezemeler daha detaylı işçiliğe sahiptir.

Kapı kanatları üçer parçaya ayrılmış ve her parça kare ve dikdörtgen formlarda aynı bezeme detaylarına sahiptir. Bu bezemelerin kanat yüzeyinden taşkın olarak farklı ebatlarda kullanımı gerçekleştirilmiştir. Kapının üzerinde kapı ölçülerine yakın boyutlarda iç mekânda yer alan giriş holü bölümüne doğal aydınlatma sağlama amaçlı cam pencere kurgulanmıştır.

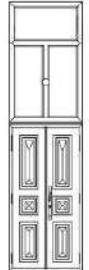

Giriş saçağı görevi gören **portik**⁵, beşik çatı mantığında merkezinden iki yana kırılmış ve cephe yüzeyine bakan kısımlarında kıvrımlı bezeme detayları bulunmaktadır. Çevresinde yoğun kabartma taş işçiliğine sahip söve bulunan kapı ögesi özgünlüğünü

⁴ Ambrose, G., Harris, P., Stone, S, **a.g.e.**, s. 94; Cragoe, C. Davidson., **a.g.e.**, s.237.

⁵ Ambrose, G., Harris, P., Stone, S, **a.g.e.**, s. 212.

korumaktadır ve düşeyde basamaklar aracılığı ile dolaylı olarak ulaştığı zemin ve taşıdığı bitki motifli portik ile sınırlanarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.2)

Çizelge 4.2. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		GÜNEYDOĞU CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.					
	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	
GÖVDE		X		X	X					
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA						
				X						
ÖGE BİLGİSİ: KAPI	DÜZANLAM				YANANLAM					
*GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLIDIR VE GEOMETRİK BİÇİMLERDEN OLUŞMAKTA VE ÜZERİNDE GİRİŞ SAÇAĞI GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.	*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				*GİRİŞİN YOL KOTUNDAN ÜSTTE OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.					
SENTAKTİK	GEOMETRİK BİÇİMLERİN KULLANILDIĞI, DİKDÖRTGEN FORMLU, ÇİFT KANATLI AHŞAP KAPI									
SEMANTİK	BU ÖLÇÜDE ZENGİN BEZEME DETAYLARI KAPILARDA ÇOK SIK RASTLANAN BİR DURUM DEĞİLDİR. DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.									
PRAGMATİK	KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.									

Yapının güneybatı cephesinde, altı basamak yükseklikte diğer giriş kapısı yer almaktadır. Kapı kanatları üç parçaya ayrılmış ve her bir parça aynı bezeme detaylarına sahip ancak farklı boyutlarda işlenmiştir. Özgün olmayan ahşap kapı, güneydoğu kapısına göre detay ve bezeme açısından yoksundur. Ögenin çevresinde pencerelerle özdeş, kabartmalı taş işçiliğine sahip söve bulunmaktadır. Bu sebeple bulunduğu cephe kurgusunda giriş niteliğini portik ile okutmaktadır.

Kapı ögesi düşeyde dolaylı yoldan basamaklar aracılığı ile zemine ulaşmaktadır. Yine düşeyde üzerinde taşıdığı portik ile sınırlanarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME		
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		GÜNEYBATI CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.						
	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	RİTM
		X		X		X					
GÖVDE	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							
TABAN				X							
ÖGE BİLGİSİ: KAPI	DÜZANLAM				YANANLAM						
*GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLIDIR VE GEOMETRİK BİÇİMLERDEN OLUŞMAKTA VE ÜZERİNDE GİRİŞ SAÇAĞI GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.	*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				*GİRİŞİN YOL KOTUNDAN ÜSTTE OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.						
SENTAKTİK	GEOMETRİK BİÇİMLERİN KULLANILDIĞI, DİKDÖRTGEN FORMLU, ÇİFT KANATLI AHŞAP KAPI										
SEMANTİK	YAPININ ANA GİRİŞ KAPISINA KIYASLA SADE BİR GÖRÜNÜME SAHİPTİR. SÖVE VE PORTİK DETAYLARI KULLANIMINDA YİNE SADE BİR YAKLAŞIM SERGİLENMESİ GİRİŞ ALGISINDA DAİR ÖNEM SIRALAMASINDA BELİRLEYİCİ OLMUŞTUR.										
PRAGMATİK	KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.										

Kapıların, buldukları yol cephelerinde yatayda tekil, ahşap malzemeden çift kanatlı, portikli ve zengin/fakir bezeme detaylar içeriyor olması ile *sentaktik*; algı farklılıkları ile oluşan (örneğin yol kotuna göre yukarıda veya aşağıda konumlanması, bezeme çeşitliliği ile statü, sınıf, ekonomik, vb. durumları hakkında çıkarım sağlar) kavramsal bakış ile *semantik*; kullanıcı psikoloji ve davranışlarına (basamak çıkılarak erişilen yerin saygın, üstün gibi algılar oluşturması ile giyim, tavır ve konuşmadaki değişim) etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

Şekil 4.12 ve şekil 4.13 incelendiğinde, yapının yol cepheleri (güneydoğu-güneybatı) üzerinde çift kanatlı ahşap pencerelerin yatayda pilasterler arasında yer aldığı görülmektedir. Pencereler, güneybatı cephesi üzerinde sekiz adet, güneydoğu cephesi üzerinde ise altı adet olmak üzere toplamda tek tipolojide 14 adettir ve eşitlik ilkesine dayalı tekrarlı bir dizilime sahiptir. Pencere boyutlarında ve bezemelerinde değişkenlik görülmemesi, yol cephesine bakan mekânların işlevlerinde benzerlik olduğu düşüncesine işaret etmektedir. Giriş kapılarında olduğu gibi pencerelerde de ısı kaybını önleme amaçlı

çift kat ahşap pencere kullanılmıştır. Yol cephelerine bakan iç mekânlarda düşeyde katlanır ahşap malzemenen seperatör mekanizmaları bulunmaktadır (Resim 4.15).

Resim 4.15. İç mekân pencere (solda) ve seperatör (sağda) görünümü (Peker, 2013)

Konak yapısının aynı zamanda askeri amaçlarla kullanılmasından doğan gizlilik ve mahremiyet gereksinimlerinin bu yolla giderildiği düşünülmektedir. Bezeme açısından ögenin baş kısmındakiler vevli olmak üzere, çevresinde yoğun kabartmalı söve bulunmaktadır. Düşeyde dikdörtgen pano ve yatayda cephe boyunca ilerleyen kat silmeleri üzerinde yer alan pencereler işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ	KABARTMALI SÖVE BULUNMAKTADIR.				PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 14 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.	
	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)			
	X		X		X		X			
GÖVDE	DÜŞEYLİK		DERİNLİK		... ÜZERİNDE		... ALTINDA		RİTM	
	X		X		X		X			
TABAN	DÜŞEYLİK		DERİNLİK		... ÜZERİNDE		... ALTINDA			
	X		X		X		X			
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE	DÜZANLAM				YANANLAM					
*DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER ÇEVRESİNDE KABARTMALI SÖVE BULUNMAKTADIR.	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.					
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE RİTMİK TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.									
SEMANTİK	PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE YOĞUN KABARTMALI TAŞ İŞÇİLİĞİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.									
PRAGMATİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER ZEMİN KOTUNUN ÜSTÜNDE YER ALARAK CADDE-MEKAN ARASI DİREKT İLETİŞİMİ KISITLAYARAK STATÜ FARKINI OKUTMAKTADIR.									

Şekil 4.12 ve şekil 4.13 incelendiğinde, yapının yol cepheleri (güneydoğu-güneybatı) üzerinde çift kanatlı ahşap pencere öğelerin yatayda pilasterler arasında yer aldığı gövde bölümündeki pencerelerin ekseninde konumlandırıldığı görülmektedir. Güneybatı cephesi üzerinde dört adet, güneydoğu cephesi üzerinde ise altı adet olmak üzere toplamda 10 adet pencere, eşitlik ilkesine dayalı tekrarlı bir dizilime sahiptirler. İki farklı tipolojideki pencerelerin en uzunlukları aynıdır. Boy uzunlarındaki farklılık yapının eğimli arazi üzerine inşa edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Pencerelerin üzerindeki kaba yonu yığma duvarın verevli lentoları bezeme olarak yer almaktadır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE		
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME		
BAŞ		VEREV DİZİLİ TAŞ LENTO BULUNMAKTADIR.		ZEMİN KOTUNUN ÜSTÜNDE BULUNMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 10 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.						
GÖVDE		İŞLEVIN YATGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL
TABAN		X		X						X		X	X	X
BAŞ		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE	ALTINDA							
GÖVDE				X										
TABAN						X								
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER ÇEVRESİNDE KABA YONU TAŞ DİZİMİ VARDIR.		DÜZANLAM				YANANLAM								
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.								
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE RİTMİK TEKRARLI OLARAK GÖVDE BÖLÜMÜNDEKİ PENCERELERİN İZDÜŞÜMÜNDE YER ALMAKTADIR.												
SEMANTİK		BÖDRUM KAT MEKANLARINA IŞIK ALIMININ GERÇEKLEŞMESİ O KATTAKİ MEKANLARIN YAŞAM ALANI OLARAK KULLANIMINA İŞARET ETMEKTEDİR.												
PRAGMATİK		BÖDRUM MEKANLARININ DOĞAL IŞIK VE HAVALANDIRMA İHTİYAÇLARINI KARŞILAMIŞTIR.												

Pencerelerin yatayda sıralı, ahşap malzemedenden ve çevresinde modüler bezemeye sahip olması ile *sentaktik*; en-boy oranı, seperatör uygulamasına sahip olması ve benzer tipolojideki mimarlık ürünleri ile karşılaştırıldığında algı farklılıklarıyla oluşan kavramsal bakış ile *semantik*; iç-dış mekân arası iletişim oluşturması ve kullanıcı davranışlarına etkisi (mahrem mekanların yol cephesi yerine avlu cephesinde kurgulanması) ve biçimsel eklentiler (seperatör kullanımı) ile *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Şekil 4.12 ve şekil 4.13 incelendiğinde, yapının yol cepheleri (güneydoğu-güneybatı) üzerinde yer alan saçaklık, yapının baş olarak tanımlanan bölümünde bulunmaktadır. Pilasterlerin üzerinde bulunan saçaklık; arşitrav, friz ve korniş üçlüsünden oluşmaktadır. Bu zengin bezeme detaylarının ritmik ve eşitlik ilkesine göre tekrarlandığı saçaklık bölümü yapıya, üsluba, döneme ve kullanıcıya ait çeşitli veriler (statü, ekonomik, kültürel, sanatsal) barındırmaktadır.

Saçaklık; tipolojik denklikteki diğer yapılar ile kıyaslandığında zenginlik, güç, statü dengesi gibi çıkarımların değerlendirilmesine, okuma-çözümleme yapılmasına elverişli yapı bölümü olarak tanımlanmaktadır.

Resim 4.16. Ana giriş cephesi üzeri akroter kullanımı (Peker, 2013)

Yatayda üzerinde çeşitli bezemelerin yer aldığı, çatı örtüsünü taşıyan ve işlevini düşeyde tamamlamış olan öge zengin bezeme detaylarına sahiptir. Arşitrav üzerinde **triglif**⁶ ve **oblong**⁷, friz üzerinde çeşitli **kabartmalar**⁸ ve **balustrad**⁹, korniş bölümünde ise **istiridye**¹⁰ ve bitki motifinin yer aldığı dairesel boşluklu **akroter**¹¹ kullanımına yer verilmiştir (Resim 4.16), (Çizelge 4.6).

⁶ Hasol, D., 2017, Mimarlık Sözlüğü, Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş., 15. Baskı, s. 492, İstanbul; Larousse, P., Dictionnaire, 62. Baskı, s. 537, Paris

⁷ Meyer, F. S., A Handbook of Ornament, 1. Baskı, s. 23, New York

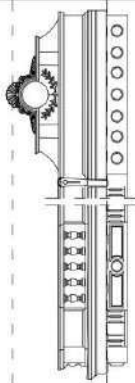

⁸ Ambrose, G., Harris, P., Stone, S., **a.g.e.**, s. 129.

⁹ Meyer, F. S., **a.g.e.**, s. 224.

¹⁰ Meyer, F. S., **a.g.e.**, s. 91.

¹¹ Meyer, F. S., **a.g.e.**, s. 169; Hasol, D., **a.g.e.**, s. 26.

Çizelge 4.6. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE			
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME			
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PİLAŞTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		KORNİŞ - AKROTER FRİZ - BALUSTRAD - TRİGLİF ARŞİTRAV - KABARTMA - OBLONG SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR.							
	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
	X		X								X		X	X
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA									
BAŞ GÖVDE TABAN			X											
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. *CEPHE GENELİNDEKİ MODÜLER YAKLAŞIM SAÇAKLIK İLE DESTEKLENMİŞTİR.	DÜZANLAM				YANANLAM									
	*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISIMIDIR.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR.									
SENTAKTİK	PENCERE İZDÜŞÜMÜNDE RİTMİK TEKRARLI BALUSTRAD, TRİGLİF-METOP VE OBLONG KULLANIMI BULUNMAKTADIR. ANA CEPHEDE BU DÜZENE EK OLARAK ALINLIK VE DAİRESEL KABARTMA UYGULAMASI GÖRÜLMEKTEDİR.													
SEMANTİK	BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DETAY YOĞUNLUKLARI YA DA FARKLILIKLARI İLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR. BULUNDUĞU TOPLUMUN KÜLTÜRÜ DOĞRULTUSUNDA DEĞİŞİKLİK ARZ EDEN BİÇİM TERCİHLERİ GÖZLENMEKTEDİR.													
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ KULLANICININ KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.													

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkel ve bezeme açısından çeşitli malzemeler ile farklı ebat ve sayıda biçim, form ve motifler barındırması ile *sentaktik*; bezeme çeşitliliği ile dönem (üslup), kültür ve kullanıcı verileri (statüsel, ekonomik, kültürel) taşınması ile *semantik*; yapının en çok detay içeren parçası olması sebebi ile üslup yaklaşımına dair veri barındırması, binanın seçiciliğini artırması ve kentsel dokunun oluşumunda kullanıcıya etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın cephe düzeninin incelendiği bu bölümde cepheyi oluşturan yapı öğeleri, çalışma kapsamında oluşturulan çizelge üzerinden göstergebilim yaklaşımı ile yapı bütününde ve tek tek öğeler üzerinden sınıflandırılarak ele alınmıştır. Yapılan okuma ile yapıya dair edinilen mimari ve göstergebilimsel veriler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.2.1.2. Sentaktik boyut

Yapının biçimi genel olarak dikdörtgen formun çeşitlendirilerek kullanılmasından meydana gelmektedir. Yatayda kat silmeleri ve saçaklık bölümü, düşeyde ise pilasterlerin kullanımı ile görsel algıyı sınırlandıran çerçeve biçimler oluşmuştur. Böylelikle hem ölçü-oran dengesi korunmuş hem de öge kullanımları tanımlanarak oluşan çerçeveler içerisinde bitirilmiştir. Cephenin modüler sistemini kuran tek tipteki pilasterler ile pencereler, uyum ve düzen içerisinde bir araya gelerek yapının gövde bölümünde algıya hitap eden bezeme dengesi ile tekrarlı bir ritm oluşturmuştur. Cephenin karakterini oluşturan sistem, saçaklık bölümündeki bezemelerin dizilimleri ile de desteklenmiş ve bütüncül algı korunmuştur.

Tekrarlardan oluşan modüler cephe algısındaki monotonluk, yoğun kabartma kullanımı ve ışık-gölge kontrastı ile azaltılarak bunun yerine hareketlilik kazandırmıştır. Ritm içerisinde güneydoğu ve güneybatı cephelerinde yer alan giriş kapıları biçimsel ve konumsal farklılıklara sahiptir. Bu özellikleri ile yapının sentaktik yönünün güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.1.3. Semantik boyut

Antik dönemlere ait bezeme detaylarının ve zaman içerisinde üslup kullanımları ile kazanılan yeni anlamlara sahip bezemelerin yapılarda kullanımı ya da belli bir kültürle özdeşleşen ifadelerle yer verilmesi semantik boyutta ele alınan önemli hususlardır.

Yapının düşeyde pilasterler ile bölünmesi güçlü, sağlam, simetrik ve dengeli bir algı elde edilmesini, pilasterlerin yoğun kullanımı da bu algının güçlendirilmesini sağlamıştır. Pilasterin baş kısmında fleur-de-lis bezeme kullanımı ile güç ve saygı algısının yapının kullanıcılarına atfedilmesi cephe karakteri içerisindeki önemli girdilerin başında gelmektedir.

Yapıya girişlerin farklı nitelikteki kapılar aracılığı ile farklı genişlikteki ve yoğunluktaki yollar üzerinden sağlanması semantik açıdan önem teşkil etmektedir. Konut ve ofis işlevine sahip konak yapısı içerisindeki mekânların fonksiyon açısından ayrımı dış cephede kendisini farklı nitelikteki girişler aracılığı ile göstermektedir. Daha dar ve yaya yoğunluğunun az olduğu Mesaj Caddesi üzerinden konut kullanımına yönelik giriş sağlanırken, aksi niteliklerdeki Karadağ Caddesi üzerinden detaylı kapı ile ofis kullanımına yönelik giriş sağlanmıştır. Basamak kullanılarak girişlere erişilmesi

pilasterlerin yapı kullanıcılarına kattığı güç ve saygı algılarını destekleyici detay olarak yorumlanmıştır. Ayrıca cadde üzerindeki pencereler yoluyla yapı içerisindeki kullanıcı ile caddedeki yaya akışını oluşturan kent sakinleri arasında direkt olarak iletişim kurulması kot kullanımını engellenmiştir.

Saçaklık bölümündeki bezeme zenginliği kullanıcıların ekonomik ve sosyal statülerine dair unsur barındıran yapı bölümü olarak değerlendirilmektedir. Biçimsel kullanımların kültür tabanlı olmak üzere mimari dil aracılığı ile ortaya koyduğu ürünlerin düzenlamada yapıya kattıkları maddesel kavramdan çok, yapı ruhunu ortaya koyan soyut yananlamsal kavramlar önem kazanmıştır. Bu özellikleri ile yapının semantik yönünün oldukça güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.1.4. Pragmatik boyut

Bulduğu çevre dokusu ile bütünleşik bir dışavurum sergileyen yapı, özgün karakteri ile kent içerisinde özel ve değerli olarak nitelendirilen bir konuma sahiptir. Bulduğu çevredeki yapı topluluğuna bakıldığı zaman, konuma dair değer ölçütlerinin doğrulandığı görülmektedir. Dönemin etkilerini üzerinde barındırması ait olduğu kentin ve toplumun yansıması olarak göze çarpmaktadır. Ve özellikle sahip olduğu form, biçimsel yaklaşımlar ve estetik anlayış ile çevre yapılar arasında ortak bir dil kurgulanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu sayede yapı; bölgede değişen yönetim, ideoloji ve din gibi kavramların topluma aktarımı noktasında simgeleşerek aynı zamanda toplumsal hafıza, düşünce ve davranışlarda kültürel bir miras olarak önemli bir unsur haline de gelmiştir.

Yapının ana caddeden içeri çekilerek girişlerinin daha dar olan yollar üzerinden sağlanması ile yoğun aks trafiğinden bir nebze de olsa izole edilmesi kullanıcıların mahremiyet ve gizlilik ihtiyacına cevap vermektedir. Ayrıca giriş kapıları üzerinde bulunan pencereler ile giriş hollerinin aydınlatılması sağlanarak gündüz ışığından faydalanılmıştır.

Cephe karakterini oluşturan öge ve bezemelerin semantik boyuttaki karşılıkları üzerinden pragmatik değerlendirme yapıldığında, kent hiyerarşisi içinde kent sakinlerinin incelenen yapı çevresinde davranışsal eylemlerinde birtakım kontrol mekanizmasının devreye gireceği düşünülmektedir. Konut işlevinin ötesinde algısal uyarılar veren yapı, gücün ve yönetimin hatırlatıcısı olarak kent içindeki önemli bir noktada yer almaktadır. Yapıya dair bu okuma en belirgin pragmatik yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

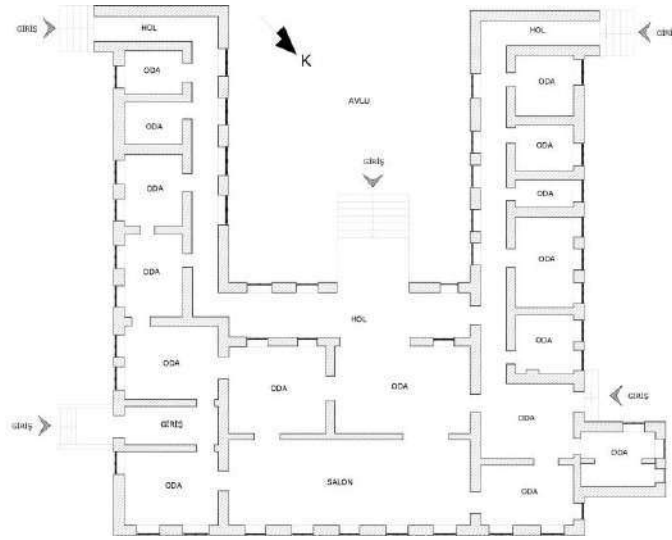
4.2.2. Vali Konağı Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamında ele alınan Vali Konağı Binası, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan, bodrum ve zemin olmak üzere iki kattan oluşan bir konak yapısı örneğidir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Vali Konağı Binası'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletisi-12)

23.06.1988/88 kararla tescillenerek koruma altına alınan bina, baltık mimari üslubunda düzgün kesme bazalt ve andezit taşından “U” plan şemasında kışlık konak olarak 1883 yılında inşa edilmiştir (Şekil 4.15). Yapı, günümüzde Vali Konağı olarak kullanılmaktadır (Alp ve ark. 2009).

Şekil 4.15. Vali Konağı Binası'nın zemin kat planı (Kars Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan alınan ölçüler doğrultusunda şematize edilmiştir)

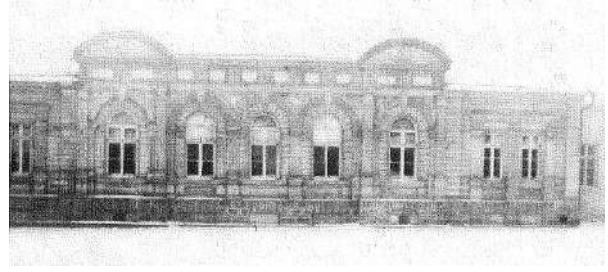
Ayrık nizam olan yapı taş işçiliği bakımından oldukça zengin bir görünüme sahip olmakla birlikte yol cephesinden giriş almamıştır. Üç parçadan oluşan ve simetrik bir cephe karakteri olan yapı, bodrum kat mekânlarının ışık alabileceği şekilde zeminden yükseltilmiştir. Yapı cephesindeki izlerden anlaşılacağı üzere (cephe pencerelerinin

izdüşümünde yer alan dikdörtgen girintilerin üzerindeki lentolar), bodrum kat pencereleri sonradan kapatılmıştır (Resim 4.17 ve 4.18).

Yapının kütle boyutunda sahip olduğu simetri, cephede kullanılan öge ve bezeme çeşitliliğinin kurgusu ile de desteklenmiştir. Bezeme çeşitliliği ve detayları ile dikkat çeken Vali Konağı Binası'nın özellikle gövde bölümünde yer alan pencere ögesi ve saçaklık bezemeleri oldukça zengindir. Cephenin orta bölümünün iki yanında simetrik olarak konumlandırılan ve merkezinde arma bulunan alınlık, saçaklık bölümüne zenginlik kazandıran önemli bir unsur olarak görülmektedir. Metal sac malzemeden oluşan çatı örtüsü, alınlıklardan kırma çatıya saplama uygulaması ile çözülmüştür.

Resim 4.17. Vali Konağı Binası (Peker, 2017)

Resim 4.18. 1910 - Vali Konağı Binası (Kobro, 1991)

Vali Konağı Binası'nın birçok girişi olmakla birlikte ana girişi cephenin sol yanından gerçekleştirilmektedir. Modüler ve simetrik cephe karakterine sahip olan yapıda yol cephesinin sağ ve sol bölümlerinde dikdörtgen formlu dört adet, orta bölümünde ise baş kısmı kemerli formda beş adet olmak üzere toplamda iki farklı tipolojide dokuz adet pencere yer almaktadır.

Binanın sağ ve sol yanındaki sıralı ikili pencerelerin iki yanında gövdesi yivli pilaster kullanımına yer verilmiştir. Geçiş elemanı ile zemine ulaşan pilasterlerin üzerinde dörtgen formların farklı biçimlerdeki kabartma uygulamaları ile saçak etkisi elde edilmiştir. Pencereler, alt kısmında yer alan silme ve yatayda dikdörtgen pano kullanımı ile zemine ulaşmaktadır.

Orta bölümde yer alan pencerelerin etrafında farklı biçimde, yüzeyden taşkın, gövdesi yivli pilasterler kullanılarak hareketli bir cephe algısı elde edilmiştir. Pencerelerin etrafında içten dışa doğru burgulu söve, rüстик çevirme, pilasterler üzeri **aylama**¹² (kemerli silme) ve kemerin merkezinde kilit taş algısında akantüs stilizesine yer verilmiştir. Kemerler ile pilasterlerin arasında kalan üçgen alana yine aynı formda

¹² Cragoe, C. Davidson., a.g.e, s.163.

kıvrımlı kabartma yerleştirilmiştir (Resim 4.19, 4.20). Saçaklığın alınlıklı bölümlerinde cephe geneline nazaran farklı biçimde metop kullanımı görülmekle birlikte metopların arasında triglif uygulamaları da yer almaktadır.

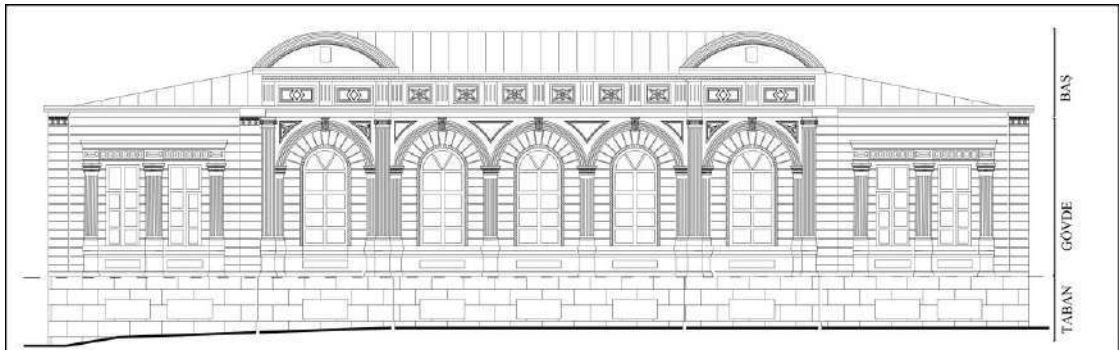
Resim 4.19. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Resim 4.20. Ahşap pencere (web iletisi-13)

Vali Konağı Binası konum olarak caddenin en üst kotunda Fischer'in (2015) ayrıcalıklı konum olarak kabul ettiği alanda inşa edilmiştir. Yapının büyüklüğü ve cephe kurgusundaki zenginlik ile Fisher'in yaklaşımı birbiri ile örtüşmektedir. Caddenin bu noktasında bir park kurgusunun olması ayrıcalıklı konum oluşunu destekleyici bir etmen olarak değerlendirilmektedir.

Haydar Aliyev Caddesi üzerindeki diğer konak yapılarına kıyasla daha geniş pencere algısına ve daha büyük bir plan yapısına sahip olan Vali Konağı Binası, biçimsel ve oransal düzenleme farklılıkları ve cephedeki bezeme zenginliği ile kent dokusuna katkı sağlayan önemli bir sivil mimarlık örneğidir.

Şekil 4.16. Vali Konağı Binası'nın kuzeydoğu cephe çizimi

4.2.2.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Ayrık nizam olan Vali Konağı Binası'nın kuzeydoğu cephesi üzerinde yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik dizilmiş toplam üç farklı tipolojide 14 adet özgün pilaster bulunmaktadır. Yapıya uzunluk algısı katan ve onu yatayda sistematik olarak bölen pilasterler, farklı form ve boyutlarda cephe boyunca kullanılmıştır (Şekil 4.16).

Bunlardan dört adedi yapının sağ ve sol yanını sınırlayan ve baş kısmında **yumurta-ok**¹³ ve **çiçek rozeti**¹⁴ bezemelerini bulunduran gövdesi taş kabartmalı dikdörtgen kesitlidir. İncelenen tipteki pilaster, cephe yüzeyindeki diğer pilasterlerden daha uzun, sade ve köşeli bir görünüme sahiptir. Yapının gövde bölümünde bulunan pilaster, düşeyde silme ile direkt olarak saçaklık kısmına, geçiş elemanları aracılığı ile de zemine dolaylı olarak erişerek işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY			ÜZERİNDE		
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK SİLMESİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 4 ADET RİTMİK TEKRARLI BİNA CEPHESİNDE SİMETRİK DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.			
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DÖĞRÜDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
GÖVDE			X		X			X		X	X
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA					
TABAN					X						
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN KESİTLİ, BAŞLIK KISMINDA ÇİÇEK ROZETLERİN VE YUMURTA-OK BEZEMELERİNİN YER ALDIĞI PİLASTERLER CEPHENİN SAĞ VE SOL YANLARDA ÇIKINTI OLAN KISIMLARDA BULUNMAKTADIR.									
SEMANTİK		SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.									
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

¹³ Meyer, F. S., a.g.e., s. 157; Larousse, P., a.g.e., s. 540; Hasol, D a.g.e., s. 512; Cragoe, C. Davidson., a.g.e., s.243.

¹⁴ Meyer, F. S., a.g.e., s. 183; White, A ve Robertson, B., 1991, Architecture & Ornament – A Visual Guide, (Ed. R. Gray), Design Press, s. 42, New York.

Bir diğ er pilaster tipi, Vali Konağı Binası'nın yol cephesinin sağ ve sol bölümlerindeki dikdörtgen formlu pencerelerin kenarlarında ve orta bölümdeki kemerli merkez pencerenin iki yanında yer almaktadır. Bu tipolojiye sahip toplamda sekiz adet pilaster kullanımı görülmektedir. Yapının orta bölümündeki diğ er kemerli pencerelerin kenarlarında ise bu pilasterden dikey düzlemde merkezden bölünmüş bir şekilde altı adet daha kullanılarak yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik olarak dizilmiştir. Böylelikle aynı ögenin farklı ölçü ve ebatlarda kullanımı sayesinde cephe karakterinde bütünsellik bağının kurulması sağlanmıştır.

Gövdesi dikdörtgen kesitli ve yivli olan pilaster zemine dolaylı olarak geçiş elemanları ile ulaşmaktadır. Baş kısmında **yumurta**¹⁵ bezemesine yer verilen pilaster, yapının sağ ve sol yanlarında, yüzeyinde dikdörtgen biçimlerde kabartmalar bulunan pencere saçaklığını taşımaktadır (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ	PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK SİLMESİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 8 ADET RİTMİK TEKRARLI BİNA CEPHESİNDE SİMETRİK DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		 YUMURTA
GÖVDE	İŞLEVIN YATAYLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞEME (DOKTRUDAN)		TABANA DEĞEME (DOLAYLI)		
			X				X		X
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE	ALTINDA			
					X				
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.	DÜZANLAM				YANANLAM				
	*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.				
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN KESİTLİ, BAŞLIK KISMINDA YUMURTA BEZEMELERİN BULUNDUĞ, YİVLİ GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.								
SEMANTİK	SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.								
PRAGMATİK	YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR. HİYERARŞİ FARKINI OKUTARAK ALGISAL YAKLAŞIMLAR OLUŞTURMUŞTUR.								

¹⁵ Meyer, F. S., a.g.e., s. 157; Hasol, D., a.g.e., s. 512.

Cephe yüzeyindeki son pilaster tipi, ayırık nizam yapının orta bölümünde bulunmaktadır. Pilasterler toplamda dört adet, yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik bir şekilde dizilmiştir. Başlık kısmı **iyon**¹⁶ düzen olan ögenin gövdesi dikdörtgen kesitli ve yüzeyi yivlidir. Üzerinde silme bulunan pilasterlerin hizasında kemerli alınlık bulunmaktadır. Zemine geçiş elemanı ile dolaylı olarak ulaşılan ögeler işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME		
BAŞ	PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK SİLMESİ BULUNMAKTADIR.				PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				 İYON DÜZEN BAŞLIĞI		
GÖVDE	İŞLEVIN YAVGUNLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	RİTM
		X		X			X			X	X
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							
				X							
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER	DÜZANLAM				YANANLAM						
*GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.	*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.						
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN KESİTLİ, İYON DÜZEN BAŞLIK YAPISINDA YİVLİ GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.										
SEMANTİK	SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.										
PRAGMATİK	YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR. HİYERARŞİ FARKINI OKUTARAK ALGISAL YAKLAŞIMLAR OLUŞTURMUŞTUR.										

Cephe üzerinde yatayda eşit tekrarlı, ritmik sıralı, dikdörtgen kesitli, yivli gövdeli ve farklı tipolojilerde 16 adet özgün pilaster öge kullanımı ile *sentaktik*; dönemi yansıtan mimari bir üsluba sahip olmanın yanında sütuna benzerliği ile algıda güçlülük kavramını değişken biçim ve zengin bezemelerle vurgulayışı ile *semantik*; kent dokusu içerisinde oluşturduğu uyum ve birlik ile kullanıcı algısı tarafından kolayca seçilerek davranışsal ve psikolojik etkilerde bulunması ile *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

¹⁶ Larousse, P., a.g.e., s. 537; Hasol, D., a.g.e., s. 512.

Pencere öge incelemesi

Şekil 4.16 incelendiğinde Vali Konağı Binası'nın gövde bölümü iki farklı tipolojide pencere kullanımı olduğu görülmektedir. Çift kanatlı ahşap pencereler, yatayda yol cephesi üzerinde dokuz adet eşit tekrarlı bir dizilime sahiptir. Binanın orta bölümünde aynı tipolojide beş adet kemerli formda pencere bulunmaktadır. Pencerelerin çevresinde yivli söve, onun hemen dışında ise **rüstik çevirme**¹⁷ yer almaktadır. Rüstik çevirmeyi saran pilasterler yatayda aylamalar ile birbirine bağlanmaktadır. Kemerin tepe noktasında üzerinde **akantüs**¹⁸ bitki stilizeli **kilit taş**¹⁹ yer verilmiştir. Kemerler ile pilaster ve kat silmesi arasında kalan üçgen alanda yine üçgen formda içi kıvrımlı kabartma uygulaması bulunmaktadır. Pencereler düşeyde kat silmesi ve dikdörtgen formdaki panolar ile dolaylı yoldan zemine ulaşmaktadır (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ	BİTKİ STİLİZELİ SÖVE BULUNMAKTADIR.				PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				KABARTMA AKANTÜS KEMER	
	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)			RÜSTİK ÇEVİRME PANO PİLASTER
GÖVDE		X		X	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	
TABAN	DÜŞEYLIK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...					
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMDA KEMERLİ PENCERELER TEPE NOKTASINDA AKANTÜS STİLİZESİ TAŞIMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM				
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE İŞİK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.				
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU BAŞ KISMI KEMERLİ PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.								
SEMANTİK		PENCERE İKİ YANINDA YER ALAN PİLASTER ÜZERİNDEN BAŞLAYARAK ÇEVRESİNDE DÖNEN R SÜSTİK ÇEVİRME VE YOĞUN TAŞ İŞÇİLİĞİNİN YANINDA TEPE NOKTASINDA YER ALAN AKANTÜS STİLİZESİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLİLİĞİNİ ALGILATMAKTADIR.								
PRAGMATİK		EN-BOY ORANINDA VE BİÇİMSEL ANLAMDA FARKLILAŞMAYA GİDİLEREK BULUNDUĞU MEKANIN İHTİYAÇLARI VE ÖNEMİ VURGULANMIŞTIR. AYRICA ZEMİN KOTUNUN ÜSTÜNDE YER ALARAK CADDE-MEKAN ARASI DİREKT İLETİŞİMİ KISITLAYARAK STATÜ FARKINI OKUTMAKTADIR.								

¹⁷ Cragoe, C. Davidson., a.g.e., s.191.

¹⁸ Meyer, F. S., a.g.e., s. 37; Ambrose, G., Harris, P., Stone, S, a.g.e., s. 22.

¹⁹ Hasol, D., a.g.e., s. 265.

Cephe yüzeyinde yer alan diğer tipolojideki çift kanatlı ahşap pencereler, yatayda dört adet eşit tekrarlı bir dizilime sahiptir. Pencereler binanın sağ ve sol bölümünde aynı tipolojide bezemelerle birlikte simetrik olarak yerleştirilmiştir. Yıvli pilasterler arasında bulunan pencereler, baş kısmındaki cephe yüzeyinden taşkın dörtgen formların farklı biçimlerde kullanılması ile oluşturulan kabartmalar ve bitiminde düz bir silme ile tamamlanarak kendisini okutmaktadır. Pencereler taban bölümündeki dikdörtgen panolar ile zemine dolaylı yoldan ulaşarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Pencere öge çözümlemesi

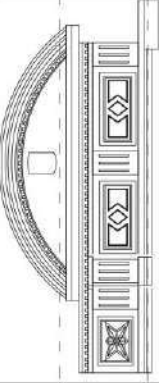

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ	PLASTERLERİN TAŞIDIĞI GEOMETRİK BİÇİMLERİN YER ALDIĞI SAÇAK BULUNMAKTADIR.				PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				 PENCERE ÜSTÜ SAÇAK	
	GÖVDE	İŞLEVIN YATIRGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEZEME (DOĞRUDAN)	TABANA DEZEME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA					
				X			X		X	X
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN ÜSTÜNDE SAÇAK BULUNMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM				 PILASTER	
	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.					
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRLANMIŞTIR.									
SEMANTİK	PENCERE İKİ YANINDA YER ALAN PİLASTERLER ÜZERİNDE ÇIKINTILI PENCERE SAÇAĞI İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.									
PRAGMATİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER ZEMİN KOTUNUN ÜSTÜNDE YER ALARAK CADDE-MEKAN ARASI DİREKT İLETİŞİMİ KISITLAYARAK STATÜ FARKINI OKUTMAKTADIR.									

Pencerelerin yatayda eşitlik ilkesinde ritmik sıralı, farklı tipoloji, bezeme ve sayıda olması ile *sentaktik*; en-boy oranı ve benzer tipolojideki mimarlık ürünleri ile karşılaştırıldığında algı farklılıklarıyla oluşan kavramsal bakış ile *semantik*; iç-dış mekân arası iletişim oluşturması ile farklılaşan mekanların ihtiyaçları doğrultusunda değişen ebatları ile kullanıcı konfor ve davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Vali Konağı Binası'nın baş bölümünde yer alan incelenen saçaklık bölümü yapının baş olarak belirtilen yatay alın bölümü olarak tanımlanmaktadır. Arşitrav üzerinde kat silmesi, friz üzerinde **metop**²⁰, triglif, korniş bölümünde **dentil**²¹ ve yay kemerli alınlık merkezinde **arma**²² kullanımına yer verilmiştir. Bu zengin bezeme detaylarının ritmik ve eşitlik ilkesine göre tekrarlandığı bölüm; yapıya, döneme ve kullanıcıya ait çeşitli unsurlar barındırmaktadır (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PİLASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		KORNİŞ FRİZ ARŞİTRAV SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR.				 METOP TRİGLİF DENTİL METOP ALINLIK ARMA
	İŞEYİN YAYGINLAŞMASI	İŞEYİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	
		X		X			X		X	X	
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							
BAŞ GÖVDE TABAN			X								
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. *BİNANIN ÇATI KISMINI TAŞIR. *BEZEMENİN YOĞUN OLARAK BULUNDUĞU, BİÇİMİN DIŞAVURUM NOKTASIDIR.	DÜZANLAM				YANANLAM						
	*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISIMIDIR.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR.						
SENTAKTİK	SAÇAKLIK BÖLÜMÜNÜN KORNİŞ, FRİZ VE ARŞİTRAV BÖLÜMLERİNDE YER YER EŞİTLİK İLKESİNE DAYALI YER YER İSE RİTMİK DİZİLİME SAHİP METOP, DENTİL, TRİGLİF, ALINLIK VE ARMA GİBİ BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.										
SEMANTİK	BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DETAY YOĞUNLUK YA DA FARKLILIKLARI İLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR. BULUNDUĞU TOPLUMUN KÜLTÜRÜ DOĞRULTUSUNDA DEĞİŞİKLİK ARZ EDEN BİÇİM TERCİHLERİ GÖZLENEBİLMEKTEDİR.										
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ KULLANICININ KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR. AYRICA ÜSTÜNDE TAŞIDIĞI ARMA BEZEMESİ İLE YÖNETİMLE OLAN İLİŞKİ OKUTULARAK STATÜYE GÖNDERME YAPILMAKTADIR.										

Saçaklığın yatayda eşit, ritmik ilkeli ve bezeme açısından çeşitli malzemeler ile farklı sayı ve ebatlarda geometrik biçim, form ve motifler bulundurması ile *sentaktik*; bezeme çeşitliliği, dönem, kültür ve kullanıcı unsurları taşıması ile *semantik*; yapının en

²⁰ Hasol, D., a.g.e., s. 320.

²¹ White, A ve Robertson, B., a.g.e., s. 41; Ambrose, G., Harris, P., Stone, S, a.g.e., s. 73.

²² White, A ve Robertson, B., a.g.e., s. 41; Ambrose, G., Harris, P., Stone, S, a.g.e., s. 45.

çok detay içeren bölümü olması sebebi ile üslup yaklaşımına dair veri barındırması, binaya kattığı görsel çeşitlilik ve kentsel dokunun oluşumunda kullanıcıya davranışsal, düşünsel vb. etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Çalışma ile yapıya dair edinilen mimari ve göstergebilimsel veriler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.2.2.2. Sentaktik boyut

Yapı biçimi, cephenin sağ ve sol yanlarında dikdörtgen formun çeşitlendirilerek kullanılmasıyla, merkezde ise dikdörtgen ve eğrisel formların kullanılması ile oluşturulmuştur. Görsel algıda yatay elemandan çok düşey eleman kullanımının egemen olması göze çarpmaktadır. Yatayda kat silmeleri ve saçaklık bölümü, düşeyde ise pilasterlerin kullanımı ile oluşturulan formlar, cephenin merkezinde ve yanlarında farklı ölçü-oran dengesine sahiptir.

Merkez pencereler daha büyük, bezeme olarak daha zengin ve kemerli bir formda iken cephenin sağ ve sol yanlarındaki pencereler daha küçük ve bezeme anlamında daha fakirdir. Yapı cephesinde üç farklı tipte pilaster kullanılmıştır. Merkez pencere ve pilaster sistemi ile uyum sağlayacak şekilde saçaklık bölümünde alınlık ve bezeme kullanımı kurgulanmıştır. Cepheden taşkın olarak uygulanan bezemeler ile sahip olduğu çeşitlilik ve hareketlilik, sentaktik yönü güçlü bir yapı oluşmasında etken olmuştur.

4.2.2.3. Semantik boyut

Yapıda farklı tipolojide ve uzunlukta pilasterlerin kullanılması, cephe karakterine zenginlik katmanın yanında kullanıcıya ilişkin güç ve dinamizm kavramlarını çeşitlendirici bir algı oluşturmaktadır. Pencere kurgusunda yer alan bezeme kullanımları ve çeşitliliğinin olması Fischer'in değer ölçütleri açısından yapıyı üst sıralara çıkaracak özelliklerdir. Mimarlık ürünlerinin genel hatları ve öğelerinin dizilimi ile elde edilen simetri cephenin dengesini simgelemektedir (Zevi, 2015). Yapının pencerelerinin caddeden yüksek kotta kurgulanması ile kullanıcı ile toplum arasında statü farkı vurgulanmaktadır. Ekonomik ve kültürel veriyi barındıran yapı bölümü olarak değerlendirilen saçaklıkta, cephe kurgusu doğrultusunda bezeme değişiklikleri görülmektedir. Kemerli alınlık üzerinde yer alan armalar, dönem içerisinde yapı ve kullanıcıya dair statü unsurlarını taşıyan önemli göstergelerdir.

Ayrıca yapı girişinin yol cephesi yerine içeride bir noktadan sağlanıyor olması, her ne kadar ana cephe zengin ve cadde ile ilişki halinde olsa da yapının sosyal çevre ile iletişiminin kırıldığını okutmaktadır. Bu özellikleri ile yapının semantik yönünün güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.2.4. Pragmatik boyut

Bulunduğu çevrenin dokusu ile uyumlu olan yapı, özgün karakteri ile kent içerisinde özel ve değerli olarak nitelendirilen bir konum üzerine inşa edilmiştir. Doku içerisinde oluşan ortak dile katkı sağlayan ve onu zenginleştiren yapı, üstünde barındırdığı bezemeler ile dönemin, toplumun ve yönetimin değer yargılarını yansıtan bir karaktere sahiptir.

Yapının yüksek rütbe sahibi birine ait konut olması sebebi ile farklı fonksiyonlara cevap vermenin yanında (konaklama ve askeri faaliyetler), bulunduğu konum üzerinde toplumun davranışsal eylemlerine de etki eden önemli bir faktördür (Fischer, 2015). Ayrıca cephe merkezinde tercih edilen daha büyük pencereler, estetik kaygıların yanında, mekân fonksiyonuna cevap verme amaçlı olarak da okunmaktadır. Işığın ve doğal havalandırmanın daha çok ihtiyaç duyulduğu büyük mekânların işlevlerine cevap verme amaçlı mimari öğelerin kurgusunda değişimler olduğu tespit edilmiştir.

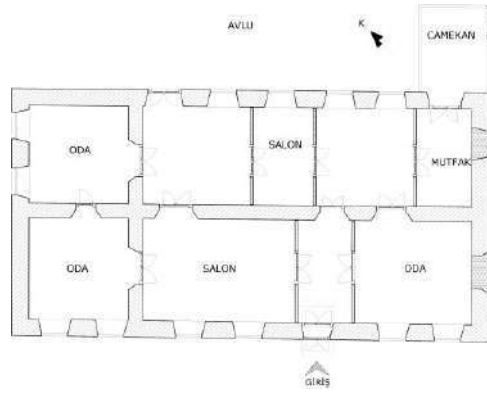
4.2.3. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamı içerisinde incelenen Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina, Haydar Aliyev Caddesi paralelindeki Maliye Caddesi'nin üzerinde bulunan tek kattan oluşan bir konak yapısı örneğidir (Şekil 4.17).

Şekil 4.17. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletisi-14)

23.06.1988/88 kararla tescilli olup koruma altına alınan bina, Baltık mimari üslubunda düzgün kesme bazalt ve andezit taşından dikdörtgen plan şemasında yüksek rütbeli bir devlet görevlisi için konak olarak 19. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir (Şekil 4.18). Günümüzde kullanılmayan yapı özgün plan şemasını yitirmiştir (Alp ve ark., 2009; Çiftçi, 2000).

Şekil 4.18. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın zemin kat planı (Çiftçi, 2000'den alınan ölçüler doğrultusunda şematize edilmiştir)

Bitişik nizam olan köşe yapı, taş işçiliği bakımından sade bir görünüme sahiptir. Duvar örgü derzlerinin belirgin bir şekilde okunduğu ve simetrik bir cephe karakterine sahip olan yapı, geometrik biçimlerin kullanıldığı birbirini tekrar eden düzenli bir görsel algıya sahiptir. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın saçaklık bölümünde bezeme çeşitliliği ve detayları dikkat çekmektedir. Cephe merkezine simetrik, tablasına bitki stilizesi yerleştirilmiş iki adet kemerli alınlık bulunmaktadır. Merkez alınlıklar ile bina köşesindeki küçük alınlıklar arasında yatayda kıvrımlı motiflerden oluşan özgün olduğu düşünülen demir ferforje uygulaması bulunmaktadır.

Yapının çatı örtüsü karma bir çözüme sahip olup bitişik bina tarafından kalkan duvarla beşik, kalan kısmı kırma olarak metal sac levhalardan oluşturulmuştur. Ayrıca cephe boyunca düşeyde oluk görevi gören dört adet çörten bulunmaktadır (Resim 4.21). Yapının uzun süredir kullanılmamasından kaynaklanan cephe yüzeyinde dökülme ve kabarma gibi birtakım tahribatlar gözlemlenmektedir.

Resim 4.21. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina (Peker, 2013)

Resim 4.22. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'ya ve Misafirhane Binası'na ait eski fotoğraflar (web iletisi-15)

Eski fotoğrafları ile kıyaslama yapıldığında, cephe karakterinin değişime uğramadan özgün bir şekilde günümüze ulaştığı görülmektedir (Resim 4.21). Yapının girişi Atatürk Parkı'nın da üzerinde bulunduğu Maliye Caddesi üzerinden ahşap-demir detayların ve işçiliğin yoğun olduğu üç basamak yükseklikteki çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Kapı kanatlarında cam kullanımına yer verilmiştir. Cephede merkezden sağa doğru konumlandırılan girişin etkisi, iki yanındaki pilasterler, **atnalı kemere**²³ sahip bitki motifli portik ve düşey hatta kullanılan alınlık ile güçlendirilmiştir (Resim 4.23).

Kent genelinde hâkim olan modüler ve simetrik cephe karakterine sahip olan yapıda dikdörtgen formlu çift kanatlı iki farklı tipolojide toplamda altı adet pencere bulunmaktadır. Cephenin sağ ve sol yanındaki sıralı iki pencerenin etrafı kaplama ile çevrilmiş, kaplamaların üstünde koçboynuzu figürleri bulunmaktadır (Resim 4.24). Diğer pencerelerin etrafında yivli söve dolaşmaktadır ve silmenin taç kısmında bitki stilizeli kilit taş ve üzerinde tekrar aynı form ve büyüklükte koçboynuzu figürü kullanımına rastlanmaktadır (Resim 4.25). Tahribatın ve dökülme-soyulmaların cephe genelinde

²³ Hasol, D., a.g.e., s. 250.

gözlemlendiği yapının pencere ve bezemeleri bu tahribattan en çok etkilenen ögeler olarak göze çarpmaktadır.

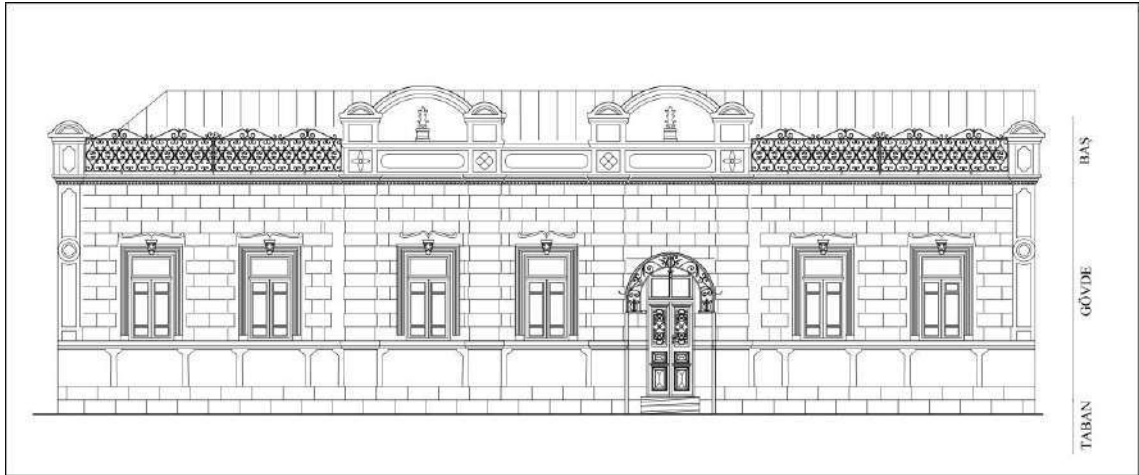
Resim 4.23. Ahşap kapı (Peker, 2017)

Resim 4.24. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Resim 4.25. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Şekil 4.19. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina güneybatı cephe çizimi

İncelenen yapı, konum olarak Haydar Aliyev Caddesi'nin en üst kotu kabul edebileceğimiz noktasında Fischer'ın (2015) aynı zamanda ayrıcalıklı konum olarak nitelediği köşe parselde, kamu ve konak yapılarının yoğun olduğu noktada inşa edilmiştir. Önünde park bulunan konak yapısının yüksek rütbeli bir devlet görevlisi için inşa edilmiş olması bu yaklaşımı doğrulamaktadır.

Haydar Aliyev Caddesi üzerindeki diğer konak yapılarına kıyasla benzer malzeme kullanımına sahip olmakla birlikte, daha sade bir görünümü ve daha küçük bir plan yapısı olan Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina, biçimsel düzenleme farklılıkları ile kent dokusuna katkı sağlayan önemli sivil mimarlık örneğidir.

4.2.3.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Şekil 4.19'dan yola çıkarak Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın gövde bölümü incelendiğinde, yapı cephesinde toplamda altı adet pilaster kullanımına yer verildiği görülmektedir. Köşe yapının güneybatı yol cephesi üzerinde düşeyde binanın sağ ve sol bölümlerinin bitiminde kullanılan iki adet özgün pilaster bulunmaktadır. Pilasterler, yapı cephesinden merkezi dairesel olmak üzere dikdörtgen formda kabartmalı olarak dış yüzeye ulaşmaktadır. Yapının gövde kısmında yer alan bu öğelerin dentilli başlıkları silmelerle bütünleşmekte ve saçaklık kısmına ulaşarak gövdesi kabartmalı olan küçük alınlıklara uzanmaktadır. Zemine ise bir geçiş elemanı ile dolaylı yoldan bağlanarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ	PİLASTER ÜZERİNDE KAT SİLMESİ BULUNMAKTADIR.				PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA BİNA SINIRINDA OLMAK ÜZERE 2 ADET ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.	
GÖVDE	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDANI)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
		X		X			X		X	
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE						
				X						
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER	DÜZANLAM				YANANLAM				KABARTMA	
*GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI SADE DEĞİLDİR.	*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLİDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN KESİTLİ, GÖVDESİ MERKEZİNDE DAİRESEL BİÇİM OLAN OBLONGLU PİLASTERLER CEPHEDE EŞİTLİK İLKESİNDE DİZİLİME SAHİPTİR.									
SEMANTİK	SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.									
PRAGMATİK	YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

Köşe yapının güneybatı yol cephesi üzerinde düşeyde, binanın merkez bölümünde alınlıkların kenar uzantılarına denk gelen kısımlarında dört adet **rüstik gövdeli**²⁴, dentil

²⁴ White, A ve Robertson, B., a.g.e., s. 12.

başlıklı, gövdesinde dairesel ve dikdörtgen formda kabartması olan farklı tipolojide pilaster bulunmaktadır. Pilaster başlıklarının saçaklıkla birleştiği noktada çiçek rozetli panolar ve onların üzerinde tablası bitki stilizeli kemerli alınlıklar yer almaktadır (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE				
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME				
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE KAT SİLMESİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 4 ADET ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.			 PİLASTER BAŞLIĞI				
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
				X				X				X		X	X
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA									
TABAN				X											
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI SADE DEĞİLDİR.		DÜZANLAM				YANANLAM									
		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.									
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN KESİTLİ, GÖVDESİ RUSTİK DİZİLİMLİ OLAN PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.													
SEMANTİK		SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.													
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.													

Yatayda binanın dış sınırlarında dikdörtgen kesitli, baş kısmında dentil kullanımı olan farklı tipolojideki altı adet pilaster öge kullanımı ile *sentaktik*; sütun benzerliği ile algıda güçlülük kavramını pilaster çeşitliliği ile desteklemesi ve dönemi yansıtan bir mimari üslubu oluşu ile *semantik*; kent dokusu içerisinde oluşturduğu uyum, birlik ve katkısı ile kullanıcı algı ve davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın gövde bölümünde yol cephesi incelediğinde ahşap giriş kapısı binanın güneybatı cephesinde yapının orta sağında, zeminden üç basamak yükseklikte yer almaktadır. Kapı kanadı üç parçaya ayrılmış ve alttan iki bölüm ahşap geometrik formlardan, üst kısmı ise çiçek stilizeli özgün demir ferforjeden

oluşmaktadır. Kapının üzerinde yapının giriş mekânına doğal aydınlatma sağlayan kemerli pencere kurgulanmıştır. Çevresinde kabartma taş işçiliğine sahip söve bulunan kapı özgün mimari elemandır. Düşeyde basamaklar aracılığı ile zeminle ve üzerinde taşıdığı bitki motifli atnalı kemerli portik ile sınırlanarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.				KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.			
GÖVDE	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DÖĞERUDANI)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA						
ÖGE BİLGİSİ: KAPI	DÜZANLAM				YANANLAM					
*GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLI VE ÜZERİNDE DEMİR DETAYLI BİTKİ MOTİFLERİ YER ALMAKTADIR. *GİRİŞ SAÇAĞI GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.	*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				*GİRİŞİN YOL KOTUNDAN ÜSTTE OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.				AHŞAP KAPI KANADI ÜSTÜNDE ÇİÇEK STİLİZELİ DEMİR FERFORJE	
SENTAKTİK	DEMİR MALZEMEDEN ÇİÇEK MOTİFLERİNİN KULLANILDIĞI, DİKDÖRTGEN FORMLU GEOMETRİK BİÇİMLERİN YER ALDIĞI, ÇİFT KANATLI AHŞAP KAPI. PORTİK VE KAPI ÜSTÜNDEKİ DEMİR MALZEMEDEN OLUŞAN MOTİFLER BÜTÜNLÜK OLUŞTURMAKTADIR.									
SEMANTİK	BU ÖLÇÜDE ZENGİN BEZEME DETAYLARI KAPILARDA ÇOK SIK RASTLANAN BİR DURUM DEĞİLDİR. DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.									
PRAGMATİK	KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.									

Bulunduğu yol cephesinde yatayda tek, ahşap malzemeden çift kanatlı, portikli ve zengin bezeme çeşitliliği içeriyor olması ile *sentaktik*; kapı bezemelerindeki çeşitlilik ve farklı malzeme kullanımına yer verilmesi konut sahibinin yetkinliğine dair göstergeler içermesi ile *semantik*; kent dokusu içerisinde dönemi ve kültürü yansıtan dışavurum ve basamak kullanımı ile kullanıcı psikoloji ve davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın gövde bölümü incelendiğinde, iki farklı tipolojideki çift kanatlı dikdörtgen formlu ahşap pencerelerin yatayda yol cephesi üzerinde altı adet tekrarlı bir dizilime sahip olduğu görülmektedir. Cephenin sağ ve sol bölümlerinde iç içe geçmiş sövelerle çevrili ve bu sövelerin dışında taş dizilimi algısında kabartmaların bulunduğu toplamda dört adet pencere bulunmaktadır. Sövenin üstünde bitki stilizeli kilit taşı, kabartmaların üzerinde ise aynı zamanda bezemeyi sınırlayan koçboynuzu figürüne yer verilmiştir. Düşeyde pencerelerin taban kısmında meşale benzeri kabartma üzeri düz silme kullanılmıştır (Çizelge 4.16).

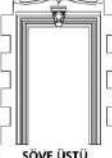
Çizelge 4.16. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE				
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME				
BAŞ	TEPE NOKTASINDA BİTKİ STİLİZELİ KİLİT TAŞI OLAN SÖVE BULUNMAKTADIR.		KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 2 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.								
GÖVDE	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DÖBRÜDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	SÖVE ÜSTÜ BİTKİ STİLİZESİ VE KOÇBOYNUZU
TABAN	DÜŞEYLIK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA										KABARTMA
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER SÖVELİDİR VE TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM										
SENTAKTİK	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE İŞİK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.										
SEMANTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.														
PRAGMATİK	PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE İLE TEPE NOKTASINDA YER ALAN AKANTÜS STİLİZESİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.														
	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER ZEMİN KOTUNUN ÜSTÜNDE YER ALARAK CADDE-MEKAN ARASI DİREKT İLETİŞİMİ KISITLAYARAK STATÜ FARKINI OKUTMAKTADIR.														

Yapının orta bölümünde yer alan ve bezeme detayları bir önceki çizelgede incelenen tipolojideki pencereyle örtüşen dikdörtgen formlu pencereler, yatayda iki adet kullanılmıştır. Pencerelerin çevresinde yine yivli söve, tepe noktasında bitki stilizeli kilit taşı ve onun da üzerinde koçboynuzu figürü yer almaktadır. Diğer tipolojideki yivli söve etrafında yer alan kabartma kullanımına bu iki pencerede yer verilmemiştir. Meşale

benzeri kabartmalar ile dolaylı olarak zemine ulaşan pencerelerin işlevlerini tamamladığı gözlemlenmiştir (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. Pencere öge çözümlemesi

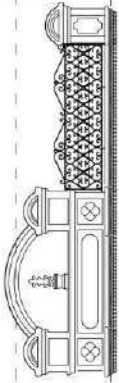

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME	
BAŞ	TEPE NOKTASINDA BİTKİ STİLİZELİ KİLİT TAŞI OLAN SÖVE BULUNMAKTADIR.		KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 4 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.			 SÖVE ÜSTÜ BİTKİ STİLİZESİ KOÇBOYNUZU VE KABARTMA KABARTMA	
GÖVDE	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞEME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞEME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK		RİTM
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE ... ALTINDA							
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER SÖVELİDİR VE TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM						
SENTAKTİK	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE İŞİK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.						
SEMANTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.										
PRAGMATİK	PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE İLE TEPE NOKTASINDA YER ALAN AKANTÜS STİLİZESİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.										
	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER ZEMİN KOTUNUN ÜSTÜNDE YER ALARAK CADDE-MEKAN ARASI DİREKT İLETİŞİMİ KISITLAYARAK STATÜ FARKINI OKUTMAKTADIR.										

Pencereler yatayda sıralı, çeşitli bezemelerle donatılmış ve ahşap malzemeden olması ile *sentaktik*; en-boy oranı ve benzer tipolojideki mimarlık ürünleri ile karşılaştırıldığında algı farklılıklarıyla oluşan kavramsal bakış ile *semantik*; iç-dış mekân arası iletişim oluşturması ve kent dokusu içinde farklı algılanır bezemeler ile kullanıcı algısına etkisi ile de *pragmatik* boyutları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın baş bölümünde yer alan saçaklık bölümü incelediğinde diğer konak yapılarına kıyasla sadece dentil kullanımı olması ile bezeme açısından fakirdir. Ancak parapet üzerindeki zenginlik; farklı tipolojide çiçek rozetli kabartmalar, kıvrımlı özgün demir ferforje ve merkezinde bitki stilizeli kabartma bulunan yay kemerli alınlık kullanımı ile göze çarpmaktadır (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PILASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		KORNİŞ - ALINLIK FRİZ - KABARTMA ARŞİTRAV - DENTİL SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR.				 DENTİL KABARTMA ÇİÇEK ROZETİ KABARTMA ÇİÇEK ROZETİ
	İŞLEVIN YATAYLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	 KABARTMA ÇİÇEK ROZETİ KABARTMA
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							 KABARTMA DEMİR FERFORJE
BAŞ GÖVDE TABAN										 ALINLIK VE BİTKİ STİLİZESİ	
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. ALINLIK VE ÇEŞİTLİ KABARTMA BEZEMESİNE SAHİPTİR.	DÜZANLAM				YANANLAM						
	*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISMIDIR.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR.						
SENTAKTİK	SAÇAKLIK BÖLÜMÜNÜN KORNİŞ, FRİZ VE ARŞİTRAV BÖLÜMLERİNDE YER YER EŞİTLİK İLKESİNE DAYALI YER YER İSE RİTMİK DİZİLİME SAHİP DENTİL, ÇİÇEK ROZETLERİ, KABARTMA BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.										
SEMANTİK	BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DETAY YOĞUNLUK YA DA FARKLILIKLARI İLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR. BULUNDUĞU TOPLUMUN KÜLTÜRÜ DOĞRULTUSUNDA DEĞİŞİKLİK ARZ EDEN BİÇİM TERCİHLERİ GÖZLENEBİLMEKTEDİR.										
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ KULLANICININ KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.										

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkeli ve bezeme açısından farklı dizilim ve sayıda dentil, rozet, kabartma, ferforje, alınlık gibi bezemeler bulundurması ile *sentaktik*; bezeme çeşitliliği ile dönemin farklı verilerini (statüsel, ekonomik, kültürel) taşıması ile *semantik*; benzer tipolojideki yapılar arasında karşılaştırma yapılmasına imkan sağlayarak farklı düşünsel ve davranışsal yaklaşımlar sergilenmesine olanak sağlaması ile *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Yapıya dair elde edilen mimari ve göstergebilimsel veriler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.2.3.2. Sentaktik boyut

Kütlesel simetri kurgusu olan konak yapısı, incelenen konak yapıları arasında en sade cephe karakterine sahip olandır. Ancak simetri ve denge kurgusu oldukça kuvvetlidir ve cephe öğeleri ile taban, gövde ve baş kısımlarında bu yaklaşım desteklenmiştir. Atnalı

kemerli portiğe sahip kapının cephedeki konumu haricinde diğer mimari öğelerin diziliminde de aynı simetrik yaklaşım gözetilmiştir.

Kaba yonu cephe duvarı ile birlikte pilaster ve pencere detayları da diğer konak yapılarına kıyasla daha sade bir uygulamaya sahiptir ve cephe öğelerinden pilaster ve pencere dizilimi ile oluşturulan modüler çerçevelere bu yapıda rastlanmamaktadır. Yine de cephe üzerinde bulunan öğelerin merkezde ve yanlarda tanımlanarak dizilmesinde bir düzen kurgusu mevcuttur. Düşeyde elde edilen etki yapının iki yanında küçük alınlıklarla sonlanan gövdesinde merkezi dairesel oblong bulunan pilasterler ile ve merkez iki alınlıkla birleşen rüstik gövdeli pilasterler ile sağlanmıştır. Yatayda ise pencere altı silmeleri ve saçaklık kullanımı görülmektedir. Yapı saçaklık üzerinde bulunan bezeme çeşitliliği açısından yoksun olsa da alınlıklar üzerindeki çiçek figürlü rozetler ve bitki stilizesi ile dikkat çekicidir.

4.2.3.3. Semantik boyut

Yapıda pilaster kullanımı yoğun değildir. Statik açıdan sağlamlığın yanında estetik algı oluşturmanın dışında güç çağrışımı yaptıracak bir uygulama bulunmamaktadır. Kapı detayları ele alındığında bölgede nadir olarak görülen kemerli portiklerden birine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Kapı kanatları ahşap, cam ve metal malzemelerden oluşmaktadır ve bezeme anlamında zengin bir görsellik sunmaktadır. Kapı kanadı bezemeleri ile ortak dile sahip portik kullanımı, yapı kullanıcılarına dair atıfların konak yapısında pilaster ögesi yerine kapı ögesi üzerinden aktarıldığını göstermektedir. Dolayısı ile ögenin birinci işlevinin ötesinde anlamsal boyut kazandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Üç basamak yükseklikteki zemin kotu, pencereler ile sağlanan iç dış ilişkisinin doğrudan kurulmasına tam olarak engel olamamıştır. Zemin kotunun düşüklüğü ve saçaklık bölümündeki bezeme yoksunluğu kullanıcının daha önce incelenen iki konak yapısı sahibine göre daha alt düzeyde bir statüye sahip olduğuna işaret eden en büyük göstergelerdendir. Bu özellikleri ile yapının sentaktik yönünün güçlü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.2.3.4. Pragmatik boyut

Bulunduğu doku örüntüsü içinde uyumlu olan yapı, cephe karakteri ile dönemin ve kültürün birikimine katkı sağlamaktadır. Değerli konum olan caddenin en üst kotunda bulunan konak yapısı ana caddeden park alanı ve ara bir yolla ayrılarak daha özel ve içine kapalı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent genelinde görülen yapı planlama ilkesi doğrultusunda değerli cephenin caddeye bakması ve avlunun daha özel bir alan olarak soyutlanması durumu, incelenen yapıda da gözlemlenmektedir. Bezeme detayları güçlü olan kapı kanadında ve üzerinde cam kullanımına yer verilmesi, giriş holünün aydınlatılmasında faydacı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Yapı, planlama ve tasarımsal anlamda ortak dil oluşumuna katkı sağlaması ile kültürel bir miras niteliği taşımaktadır.

4.2.4. Kamuran Erengüç Evi'nin göstergebilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamında incelenen Kamuran Erengüç Evi, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan ve tek kattan oluşan bir konut yapısı örneğidir (Şekil 4.20).

Şekil 4.20. Kamuran Erengüç Evi'nin konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletisi-16)

23.06.1988/88 kararla tescilli bulunan ve baltık mimari üslubuna sahip bina, yöresel malzeme olan bazalt ve andezit taşından yola paralel dikdörtgen plan şemasında konut olarak 19. yüzyılın sonları ile 20. Yüzyılın başları arasında inşa edilmiştir. Zengin cephe karakterine sahip yapı günümüzde kullanılmamaktadır (Alp ve ark. 2009). Eğimli arazi üzerine inşa edilen yapının cephe karakteri modüler yaklaşımın hâkim olduğu, simetrik algının göze çarptığı, sağ ve sol bölümlerin cepheden taşkın olarak düzenlendiği bir kurgudur. Saçaklık kısmı bezeme anlamında zengin bir görsele ve çeşitliliğe sahiptir. Cephe genelinde ve öge özelinde yıpranmaların ve bozulmaların gözlemlendiği yapının üst örtüsü kırma çatı olarak sac levhalardan oluşturulmuştur (Resim 4.26).

Resim 4.26. Kamuran Erenğüç Evi (web iletisi-17)

Kamuran Erenğüç Evi'nin girişı Haydar Aliyev Caddesi üzerinden çevresinde işçiliğın yoğun olduğu iki basamak yükseklikteki, geometrik motiflere sahip çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır (Resim 4.27). Giriş kapısı, tek tipolojideki pencere çevresi söve ve bezemeleri ile aynı bezeme niteliğine sahip olmakla birlikte ayakları yola taşan bitki motifli portik ile betimlenmiştir (Resim 4.28). Dikdörtgen formlu çift kanatlı pencerelerin ritmik olarak dizildiği yapıda, cepheden taşkın olan sağ ve sol bölümlerdeki pilasterlerin üzerinde bulunan alınlıkların iki yanına keskin hatlara sahip vazolar yerleştirilmiştir.

Resim 4.27. Ahşap kapı (Konyalı, 2009)

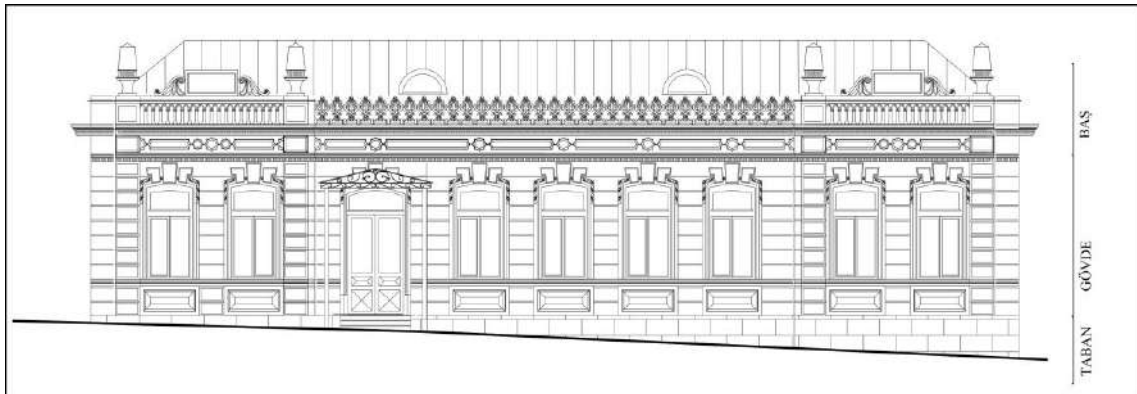
Resim 4.28. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Resim 4.29. Kamuran Erenğüç Evi'nin saçaklık bezemeleri (Peker, 2017)

Saçaklığın alınlıkla arasında kalan yatay hat üzerinde, kiremit tutucu işlevi olan bitki stilizeli ve istiridye kabuğu detaylarına sahip antefiksler yer almaktadır (Resim 4.29). Antefikslerin altında kalan saçaklığın korniş bölümünde ise boncuk dizilimi ve onun altında zemin düzlemine paralel konumda bitki stilizeli kabartma detayları göze çarpmaktadır.

Yol cephelerinde kullanılan malzeme işçiliği, biçimsel düzenleme ve bezeme zenginliği, diğer konut yapılarından farkını ilk bakışta okutmaktadır. Ayrıca incelenen yapı yoğunluğun konut bölgesinden kamu ve konak yapılarına doğru değişim gösterdiği bölgeye geçişin bir parçası olmuştur. Bu özelliği ile cephe kurgusu üzerindeki algısal farklılıkların etkisinin gözlemlenebildiği tescilli bir yapıdır. Özellikle saçaklık bölümündeki zengin bezeme girdileri ile çalışma kapsamında değerini ortaya koymaktadır.

Şekil 4.21. Kamuran Erengüç Evi güneybatı cephe çizimi

4.2.4.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Şekil 4.21 üzerinden okuma yapıldığında Kamuran Erengüç Evi'nin gövde bölümünde yer alan pilasterlerin yapının yol cephesinden taşkın olan sağ ve sol bölümlerinin üzerinde; yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik dizildiği görülmektedir. Cephe yüzeyinde simetrik olarak yerleştirilmiş toplam dört adet özgün pilaster bulunmaktadır. Rüstik görünüme sahip yapıdaki pilasterler, yapı cephesinden kabartmalı olarak dış yüzeye ulaşmaktadır. Yapının gövde kısmında yer alan bu öğeler, düşeyde bezeme açısından sade bir başlık ile silmelerle bütünleşerek saçaklık kısmına ulaşmaktadır. Zemine ise bir geçiş elemanı ile dolaylı yoldan bağlanarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19. Pilaster öge çözümlemesi

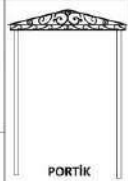
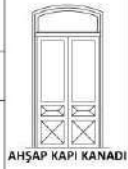

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE									
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME									
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 4 ADET RİTMİK TEKRARLI BİNA CEPHESİNDE SİMETRİK DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		 KABARTMA KABARTMA									
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	
GÖVDE		X		X				X		X		X		X		X		X	
		DÜŞEYLİK		DERİNLİK		... ÜZERİNDE		... ALTINDA											
TABAN				X															
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI SADE BİR GÖRÜNÜME SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM													
		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.													
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN KESİTLİ, BAŞLIK KISMINDA YİVLİ KABARTMANIN YER ALDIĞI PİLASTERLER CEPHENİN SAĞ VE SOL YANLARDA CEPHEDEN TAŞKIN OLAN KISIMLARDA BULUNMAKTADIR. SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.																	
SEMANTİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.																	
PRAGMATİK																			

Yatayda eşit tekrarlı, dikdörtgen kesitli ve taş malzeme kaplı dört adet pilaster öge kullanımı ile *sentaktik*; sütun benzerliği ile algıda güçlülük kavramı ve dönemi yansıtan bir mimari üslubu oluşu ile *semantik*; kent dokusu içerisinde oluşturduğu uyum ve birlik ile kullanıcı davranışlarına etkisi ile *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

Kamuran Erenğüç Evi'nin gövde bölümünde yer alan ahşap giriş kapısı, cephenin sol yanına yakın olarak yapının orta bölümünde yer almaktadır (Şekil 4.21). Kapı kanadı üç parçaya ayrılmış ve her parça aynı bezeme detaylarına sahiptir. Ancak bu bezemelerin farklı boyutlarda işlenmesi ile görselde monotonluktan kaçınılmıştır. Çevresinde yoğun kabartma taş işçiliğine sahip söve bulunan kapı, özgün mimari eleman olarak düşeyde zeminle ve taşıdığı bitki motifli portik ile sınırlanarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME		
BAŞ		KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.				 PORTİK		
		İŞLEVIN YAVGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	RİTM
			X		X		X					
GÖVDE		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE	... ALTINDA					 AHSAP KAPI KANADI	
TABAN					X						 KAPI ÇEVRESİ SÖVE	
ÖGE BİLGİSİ: KAPI *GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLI VE ÜZERİNDE GEOMETRİK MOTİFLER YER ALMAKTADIR. *GİRİŞ SAÇAĞI GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR		DÜZANLAM *BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				YANANLAM *GİRİŞİN YOL KOTUNDAN ÜSTTE OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.						
SENTAKTİK		GEOMETRİK MOTİFLERİN KULLANILDIĞI, DİKDÖRTGEN FORMLU, ÇİFT KANATLI AHSAP KAPI										
SEMANTİK		KAPI ÖGESİNİN ÇEVRESİNDE BEZEME ZENGİNLİĞİ VARDIR. ÜZERİNDEKİ PORTİK İLE ALGISAL YAKLAŞIMLAR SUNMAKTADIR.										
PRAGMATİK		KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.										

Kapı ögesi, bulunduğu yol cephesinde yatayda tek, ahşap malzemedeki çift kanatlı, portikli ve zengin bezeme detaylarını içeriyor olması ile *sentaktik*; benzer tipolojideki mimarlık ürünleri ile karşılaştırıldığında algı farklılıkları ile oluşan kavramsal bakış ile *semantik*; kent dokusu içerisinde dönemi ve kültürü yansıtan dışavurum ile kullanıcı psikoloji ve davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

Kamuran Erenğüç Evi'nin gövde bölümünde yer alan pencereler incelendiğinde çift kanatlı, yatayda sekiz adet eşitlik ilkesine dayalı ve tekrarlı bir dizilime sahip oldukları görülmektedir. Düşeyde dikdörtgen biçimli pano üzerinde yer alan pencerelerin *gonca bezemeli*²⁵ sövesi ile tepe noktasında bulunan üçlü *sarkıtma kilit taş*²⁶ detayı dikkat çekicidir. Bu özelliği ile mimarlık ürünü, çevresinde yer alan bazı kamu yapıları ile benzerlik göstermektedir (Çizelge 4.21).

²⁵ Cragoe, C. Davidson., a.g.e, s.237

²⁶ Cragoe, C. Davidson., a.g.e, s.189

Çizelge 4.21. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ	ÜZERİNDE SÖVE BULUNMAKTADIR.		PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 8 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.		SARKITMA KİLİT TAŞ
	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERİ DEĞİME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)		PENCERE ÇEVRESİ SÖVE
GÖVDE	X		X		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK	ÜZERİNDE ... ALTINDA						RİTM
				X					PANO
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER ÇEVRESİNDE SÖVE TEPE KISMINDA KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM				
	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE İŞİK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.				
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU, ZENGİN BEZEMELİ PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK SIRALANMIŞTIR.								
SEMANTİK	PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE KABARTMALI TAŞ İŞÇİLİĞİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.								
PRAGMATİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER, ÇEVRESİNDEKİ BAZI KAMU YAPILARI İLE BENZER BEZEMELERE SAHİP OLMASI İLE KULLANICININ KENT İÇİ STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.								

Pencereler yatayda sıralı, ahşap malzemeden ve söveli olması ile *sentaktik*; algı farklılıklarıyla oluşan kavramsal bakış ile *semantik*; çevredeki bazı kamu yapılarının bezemeleri ile benzerlik göstermesinin kullanıcı davranışlarına etkisi ve biçimsel eklentiler ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

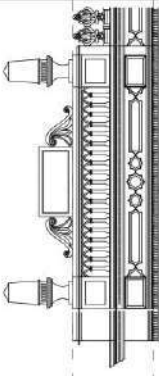

Kamuran Erençüç Evi'nin baş bölümünde yer alan saçaklık ögesi üzerinde zengin bezemelere sahip parapet bulunmaktadır (Şekil 4.21). Yapının saçaklık bölümünü oluşturan arşitrav üzerinde tarak dişlerini andıran kabartmalar, friz üzerinde oblong ve çeşitli kabartmalar, korniş bölümünde ise silme, **boncuk**²⁷ bezeme ve silmelerin altında zemine paralel konumda cephe boyunca devam eden bitki stilizeli kabartma uygulaması görülmektedir.

Parapetin sağ ve sol bölümlerinde iki bitki figürü arasında dikdörtgen alınlık bulunmaktadır. Orta bölümünde ise çatı kiremitlerini ve yağın karı tutma işlevine sahip

²⁷ Meyer, F. S., a.g.e., s. 154; White, A ve Robertson, B., a.g.e., s. 41.

istiridye kabuklu ve bitki motifli **antefiks**²⁸ bulunmaktadır. Alınlığın iki yanında keskin hatlara sahip iki büyük **vazo**²⁹ mevcuttur. Zengin bezeme detaylarının ritmik ve eşitlik ilkesine göre tekrarlandığı bu bölüm; yapıya, döneme ve kullanıcıya ait çeşitli verilere işaret etmektedir (Çizelge 4.22).

Çizelge 4.22. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE					
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME					
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PİLASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		KORNİŞ - AKROTER - VAZO FRİZ - OBLONG - KABARTMA - BONCUK - ANTEFİKS ARŞİTRAV - KABARTMA									
	İŞLEVIN YATIRILMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DÖŞRÜDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM		
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK														
			X								X		X	X		
BAŞ	GÖVDE	TABAN														
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. BEZEME AÇISINDAN ZENGİNLİK SUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM										
		*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISIMIDIR.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR.										
SENTAKTİK		SAÇAKLIK BÖLÜMÜNDE EŞİTLİK İLKESİNE DAYALI YER YER İŞE RİTMİK DİZİLİME SAHİP ANTEFİKS, BONCUK, KABARTMA, OBLONG VE VAZO BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.														
SEMANTİK		BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DETAY YOĞUNLUK YA DA FARKLILIKLARI İLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR. ÖZELLİKLE BİTKİ MOTİFLERİNE SIKLIKLA YER VERİLEREK EKONOMİK GÜCE İŞARET EDİLMEKTEDİR.														
PRAGMATİK		EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ KULLANICININ KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.														

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkeli ve bezeme açısından değişken sayılarda antefiks, boncuk, kupa, oblong barındırması ile *sentaktik*; bezeme çeşitliliği ile dönem, kültür ve kullanıcı unsurları taşıması ile *semantik*; yapının en çok detay içeren parçası olması sebebi ile üslup yaklaşımına dair unsur barındırması, binanın seçiciliğini artırması ve kentsel dokunun oluşumunda kullanıcıya etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

²⁸ Hasol, D., a.g.e., s. 40.

²⁹ Cragoe, C. Davidson., a.g.e., s.245.

Yapıya dair elde edilen veriler ışığında göstergebilimsel yaklaşımlar ile okunmasına dair aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.2.4.2. Sentaktik boyut

Dizgisel anlamda yapı cephe karakteri oldukça fazla biçimsel bezeme unsuruna sahiptir. Çeşitlilik açısından yapının zengin görselinde düşeyden çok yatay kurgunun baskın olduğu dikkat çekmektedir. Genel cephe karakterinin oluşumunda etken olan pilaster öge kullanımı, incelenen yapıda simetrik olarak az sayıda ve cephe karakterine kıyasla bezemede ve işçilikten yoksun olarak kurgulanmıştır. Bu sebeple cephedeki görsel hareket düzlemi yatayda saçaklık ve pencere altında bulunan silme ve panolar aracılığı ile sağlanmıştır.

Simetrinin hâkim olduğu yapıda cepheden taşkın olarak kurgulanan sağ-sol yanlar ile cephe yüzeyinden içeride kalan merkezdeki ritmik ve tekrarlı dizilime sahip bezemeler, saçaklık bölümünde farklılık içermektedir. Gövde bölümünde yer alan kapının konumu hariç, öge ve bezemeler cephede tam simetri algısına sahiptir. İki basamak yükseklikteki ahşap kapı günümüzde özgünlüğünü yitirmiştir.

Cephe boyunca bezeme açısından zengin pencere ögesinin altındaki panolar ve üstündeki söveler benzerken, saçaklığa geçişle birlikte bezemelerin sayısı, biçim ve büyüklüklerinde yapının kütleli hareketliliği doğrultusunda değişkenlik görülmektedir. Özellikle saçaklık bölümünde bezeme detay çeşitliliği oldukça fazladır. Işık-gölge kontrastı yoğun olan yapı, saçaklık bölümündeki zenginlik ile sentaktik yönünün güçlü olduğunu göstermektedir.

4.2.4.3. Semantik boyut

Yatayda süreklilik algısı oluşturan bezeme dizimi, yapının olduğundan geniş bir cephe karakterine sahip olmasını sağlayarak ölçek olarak yapıya büyüklük kazandırmıştır. Bitki motiflerinin genellikle ticari yapılarda kullanıldığı daha önceki bölümde ifade edilmişti. Konut yapısında bu motiflerin tercih edilmesinin yanında bezemelerin cephedeki konumlara göre değişkenlik göstererek zenginleşmesi, kullanıcının ekonomik gücüne işaret eden göstergeler olarak değerlendirilmiştir.

Dış ortamla iletişimin bağı kuran pencerelerin zengin bezemelerinin olmasının yanında yakınındaki kamu yapıları ile paralellik göstermesi, kent içindeki hiyerarşiyi

ekonomik ve sosyal boyutta dışa vurduğunu göstermektedir. Yapının sahip olduğu zengin cephe kurgusuna karşın zemin kotu yoldan fazla yükseltilmemiştir. Sağlık ve güç kavramlarını taşıyan pilaster kullanımında sadeliğin ön planda olmasının yanında öge sayısının az oluşu, zengin görsele sahip olan yapı için tezatlık içermektedir.

Bu bilgilerden yola çıkılarak yapı kullanıcısının askeri anlamda yetkili biri olmadığı ancak ekonomik gücünü cephe üzerinden okutmak istediği düşüncesine ulaşılmaktadır. Konut yapısının düzenlamasının yanında yananlam girdilerinin de yoğun olduğu görüşü sonucunda semantik yanının da sentaktik gibi güçlü olduğu sonucuna varılmıştır.

4.2.4.4. Pragmatik boyut

Haydar Aliyev Caddesi üzerinde yer alan Kamuran Erengüç Evi, caddenin kot olarak orta noktasında ve ayırık nizamda inşa edilmiştir. Fischer (2015), ayrıcalıklı konumun cephede kullanılan malzeme, bezeme ve düzenleme detayları ile büyüklüğün yüksek değere işaret ettiğini belirtmiştir. Konut yapısının böyle bir konumda, detaylı bezeme ve işçiliğe sahip bir şekilde inşa edilmiş olması, kullanıcıya ve onun kent içindeki hiyerarşisine dair fikir sahibi olunmasında önemli bir göstergedir. İncelenen yapı, çalışma alanı olarak seçilen cadde üzerindeki konut yapılarından konak ve kamu yapılarına geçişin başladığı noktada yer almaktadır. Yapının konumu nedeni ile görsel algıda değişimin başladığı, kent içi planlamada hiyerarşik olarak üst seviyedeki yapı grubuna geçişi işaret etmesi ile zaman içinde kent sakinlerinin davranışsal ve psikolojik algılarına uyarıcı bir etki vazifesi üstlendiği düşüncesine varılmıştır.

Bezeme çeşitliliği, kültürel birikimlerin aktarımı ve yaşatılmasında önem arz eden detaylar olarak yapı yüzeyindeki varlığını günümüzde de sürdürmeye devam etmektedir. Bu özellikleri ile Haydar Aliyev Caddesi üzerinde simgeleşen yapının, bulunduğu örüntü içerisinde gerek mimari karakteri gerekse yerel malzeme özellikleri ile kolektif hafıza oluşumuna katkısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2.5. Yılmaz Kazak Evi ve göstergebilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamında incelenen Yılmaz Kazak Evi, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan tek kattan oluşan bir konut yapısı örneğidir (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. Yılmaz Kazak Evi'nin konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletisi-18)

23.06.1988/88 kararla tescillenerek koruma altına alınan ve Baltık mimari üslubuna sahip bina, yöresel malzemelerden bazalt ve andezit taşı kullanılarak yola paralel dikdörtgen plan şemasında konut olarak 19. yy sonları 20. yy başlarında inşa edilmiştir. Zengin cephe karakterine sahip yapı günümüzde halen aynı işleviyle konut olarak kullanılmaktadır (Alp ve ark. 2009). Cadde üzerindeki eğimin az olduğu noktaya inşa edilen yapının cephe karakteri kurgusal olarak sistematik bir yapıdadır (Resim 4.30).

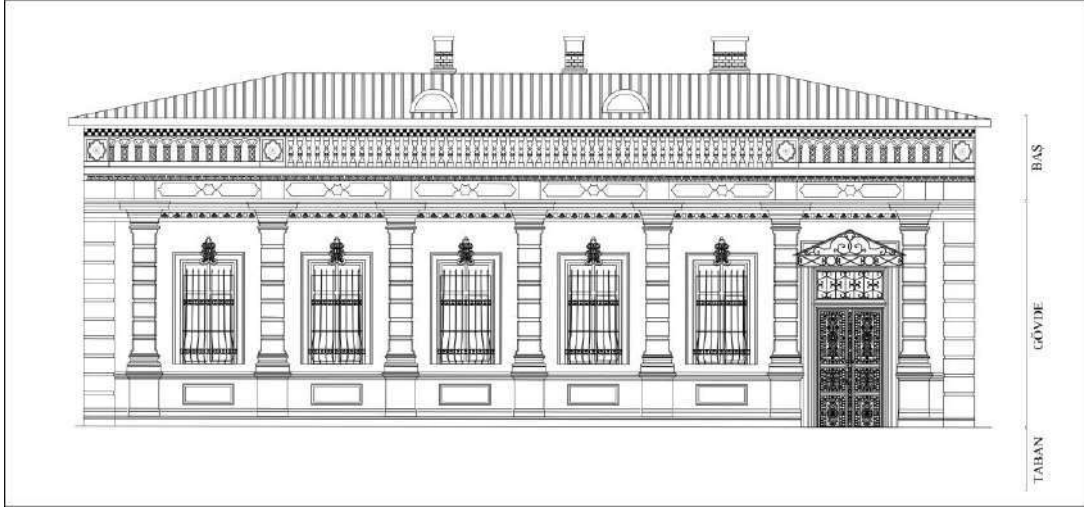

Resim 4.30. Yılmaz Kazak Evi (Peker, 2017)

Saçaklık kısmı bezeme anlamında zengin bir görsele ve çeşitliliğe sahiptir. Sağ ve sol bölümlerinde kabartmalara, merkezde ise balustrad kullanımına yer verilmiştir. Cephe genelinde ve öge özelinde yıpranmaların ve bozulmaların pek gözlenmediği yapının üst örtüsü kırma çatı olarak sac levhalardan oluşturulmuştur (Resim 4.31).

Resim 4.31. Yılmaz Kazak Evi (web iletisi-19)

Şekil 4.23. Yılmaz Kazak Evi kuzeydoğu cephe çizimi

Yapının girişi Haydar Aliyev Caddesi üzerinden zengin bitki motifleriyle donatılmış ahşap detayların ve işçiliğin oldukça yoğun olduğu yol kotundan aşağıda kalan çift kanatlı özgün kapı ile sağlanmaktadır (Şekil 4.23). Giriş algısı portik ile güçlendirilen kapı, yapıyı eşit parçalara bölen pilasterler arasında ve cephenin sağ yanındadır. Giriş kapısının üzerindeki cam bölme ile giriş holünün doğal ışıktan yararlanması sağlanmıştır (Resim 4.32). Yatayda rüstik gövdeli pilasterler arasında bulunan eşit ve ritmik tekrar sıralı dikdörtgen formlu çift kanatlı pencerelerin etrafında dolaşan sövelerin tepe noktasına akantüs stilizesi yerleştirilmiştir. Pencereler düşeyde silme ve dikdörtgen formdaki panolar ile zemine ulaşmıştır (Resim 4.33).

Resim 4.32. Ahşap kapı (Peker, 2017)

Resim 4.33. Ahşap pencere (Peker, 2017)

İncelenen mimarlık ürününün kat yüksekliği diğer konut yapılarına kıyasla daha fazladır. Yol cephelerinde kullanılan malzeme işçiliği ve biçimsel düzenleme zenginliği çevredeki diğer dengi konut yapılarından farkını okutmaktadır.

4.2.5.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Şekil 4.23 incelendiğinde Yılmaz Kazak Evi'nin gövde bölümünde yer alan pilasterlerin yapının yol cephesi üzerinde yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı dizilime sahip olduğu görülmektedir. Cephe üzerinde toplamda yedi adet, özgün, dikdörtgen kesitli rustik gövdeli pilaster mevcuttur. Yapının gövde kısmında yer alan pilasterler, düşeyde bezeme açısından sade bir başlık ile silmelerle bütünleşerek saçaklık kısmına ulaşmaktadır. Zemine ise bir geçiş elemanı ile dolaylı yoldan bağlanarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. Pilaster öge çözümlemesi

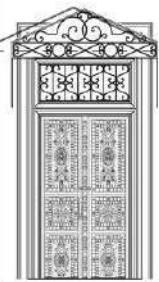

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME		
BAŞ	PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK BÖLÜMÜ BULUNMAKTADIR.				PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				 RUSTİK GÖVDE		
GÖVDE	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	RİTM
		X		X			X			X	X
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE ... ALTINDA							
				X							
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER	DÜZANLAM				YANANLAM						
*GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR.	*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.						
*BAŞLIĞI VE TABANI SADE BİR GÖRÜNÜME SAHİPTİR.	TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLİDİR.										
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN KESİTLİ, DOĞAL TAŞ GÖRÜNÜMLÜ SADE BAŞLIK YAPISINA SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE EŞİTLİK İLKESİ İLE DİZİLMİŞTİR.										
SEMANTİK	SÜTUNA BENZERLİĞİ İLE YAPIYA SAĞLAMLIK ALGISI KAZANDIRMIŞTIR. KENT DOKUSU İÇERİSİNDE DÖNEMİNİ YANSITAN UNSUR OLARAK DİKKAT ÇEKER.										
PRAGMATİK	YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.										

Yatayda eşit tekrarlı, dikdörtgen kesitli ve taş malzeme kaplı yedi adet özgün pilaster öge kullanımı ile *sentaktik*; sütun benzerliği ile algıda sağlamlık ve güç gibi dinamikleri çağrıştırmaları ile *semantik*; kent dokusu içerisinde oluşturduğu uyum ve birlik ile kullanıcı davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

Yılmaz Kazak Evi'nin gövde bölümünde yer alan ahşap giriş kapısı, binanın yol cephesinde yapının sağ kenarında yer almaktadır (Şekil 4.23). Kapı kanadı üç parçaya ayrılmış ve her bölüm farklı bezeme detaylarına (çiçek motifi, rozet, boncuk) sahip olarak işlenmiştir. Çevresinde söve kullanılan özgün mimari eleman, düşeyde zeminle ve taşıdığı portik ile sınırlanarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY		ÜZERİNDE BEZEME				
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)	ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)					
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ALTINDA BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.		 AHŞAP KAPI KANADI ÇİÇEK MOTİFİ FERFORJE PORTİK				
GÖVDE	İŞLEVİN YAPIYLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAĞI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							
ÖGE BİLGİSİ: KAPI	*GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLI VE ÜZERİNDE DETAYLI BİTKİ MOTİFLERİ YER ALMAKTADIR. *GİRİŞ SAÇAĞI GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.				*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.		*GİRİŞİN YOL KOTUNDAN ÜSTTE OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.				
SENTAKTİK	ÇİÇEK MOTİFLERİNİN SIKÇA KULLANILDIĞI, DİKDÖRTGEN FORMLU VE ÇİFT KANATLI ÖZGÜN AHŞAP KAPI.										
SEMANTİK	BU ÖLÇÜDE ZENGİN BEZEME DETAYLARI KAPILARDA ÇOK SIK RASTLANAN BİR DURUM DEĞİLDİR. DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.										
PRAGMATİK	KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.										

Kapı, yatayda tek, ahşap malzemeden çift kanatlı ve çok zengin bezeme detaylarını içeriyor olması ile *sentaktik*; benzer tipolojideki mimarlık ürünleri ile karşılaştırıldığında bezeme açısından yoğun detay ve işçilik içeriyor olması ve yol kotunun altında kalması ile *semantik*; kent dokusu içerisinde dönemi ve kültürü yansıtan dışavurum, kullanıcı psikoloji ve davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

Yılmaz Kazak Evi'nin gövde bölümünde yer alan demir ferforjeli ahşap pencereler yol cephesi üzerinde pilasterler arasında bulunmaktadır. Cepheye sonradan eklenen ferforjelerin, ögenin orijinalitesine görünüş dışında zarar vermediği gözlenmiştir. Pencereler yatayda beş adet eşitlik ilkesine dayalı tekrarlı bir dizilime sahiptir. Düşeyde oblong ve silme üzerinde yer alan ve işlevini tamamlayan mimari ögenin çevresinde düz söve üzerine bir adet stilize edilmiş akantüs yaprağı yerleştirilmiştir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.25. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ	BAŞ KISMINDA AKANTÜS YAPRAĞI STİLİZESİ BULUNMAKTADIR.				PANO VE KAT SİLME SINININ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				AKANTÜS YAPRAĞI
	İŞLEVIN YATGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		
GÖVDE	X		X		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	RİTM
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...			
TABAN	X								PANO
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE	DÜZANLAM				YANANLAM				
*DİKDÖRTGEN FORMLUDUR.	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.				
*TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR.	*İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.								
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR. BAŞ KISMINDA AKANTÜS STİLİZESİ VARDIR.								
SEMANTİK	PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE TEPE NOKTASINDA YER ALAN AKANTÜS STİLİZESİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA BEZEME ZENGİNLİĞİ DİKKAT ÇEKİCİDİR.								
PRAGMATİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER YOL KOTUNA YAKIN BİR KONUMDA YER ALARAK CADDE-MEKAN ARASI DİREKT İLETİŞİMİN KURULMASINI SAĞLAR VE KULLANICI STATÜSÜNE İŞARET EDER.								

Pencerenin yatayda sıralı beş adet, ahşap malzemeden akantüs stilizeli ve bezeme detaylı olması ile *sentaktik*; en-boy oranı ve benzer tipolojideki mimarlık ürünleri ile karşılaştırıldığında algı farklılıklarıyla oluşan kavramsal bakış ile *semantik*; iç-dış mekân arası iletişim oluşturması ile kullanıcı davranışlarına ve biçimsel eklentiler ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Yılmaz Kazak Evi'nin baş bölümünde yer alan saçaklık ögesini oluşturan arşitrav üzerinde pano ve **yunan bandı**³⁰, friz üzerinde çeşitli kabartma ve balustrad, korniş bölümünde ise **dama**³¹ kullanımına yer verilmiştir. Bu zengin bezeme detaylarının ritmik ve eşitlik ilkesine göre tekrarlanmaktadır (Çizelge 4.26).

Şekil 4.26. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			
BAŞ	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PİLAŞTERLERİN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		KORNİŞ - DAMA FRİZ - BALUSTRAD ARŞİTRAV - OBLONG BANT SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR.		 DAMA KABARTMA BALUSTRAD KABARTMA YUNAN BANDI OBLONG BEZEME	
	İŞLEVİN YAVGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YER DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK
GÖVDE		X		X			X		X	
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ÜZERİNDE	... ALTINDA					
				X						
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK	DÜZANLAM				YANANLAM					
*ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. *DAMA, KABARTMA, BALUSTRAD, YUNAN BANDI GİBİ ÇEŞİTLİ BEZEMELER BARINDIRIR.	*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISMIDIR.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGINLIK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR.					
SENTAKTİK	SAÇAKLIK BÖLÜMÜNÜN KORNİŞ, FRİZ VE ARŞİTRAV BÖLÜMLERİNDE YER YER EŞİTLİK İLKESİNE DAYALI YER YER İSE RİTMİK DİZİLİME SAHİP KABARTMA, BALUSTRAD, YUNAN BANDI, OBLONG GİBİ BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.									
SEMANTİK	BİNA KAT YÜKSEKLİĞİNİN YÜKSEK TUTULMASI İLE SAÇAKLIK İÇİN AYRILAN ALAN DAHA GENİŞ TUTULMUŞTUR VE BU SAYEDE BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ KONUSUNDA YAPIYA KATKILARININ ARTMASI SAĞLANMIŞTIR.									
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ KULLANICININ KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.									

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkeli ve kabartma, dama, balustrad, yunan bandı gibi farklı bezeme, biçim ve form barındırması ile *sentaktik*; bezeme çeşitliliği ile dönem, kültür ve kullanıcı unsurlarını taşıması ile *semantik*; yapının en çok detay içeren parçası olması sebebi ile binanın seçiciliğini arttırması ve kentsel dokunun oluşumunda kullanıcıya etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir. Tüm bu veriler ışığında Yılmaz Kazak Evi'nin göstergebilim ile çözümlenmesine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

³⁰ White, A ve Robertson, B., a.g.e., s. 41; Larousse, P a.g.e., s. 539.

³¹ White, A ve Robertson, B., a.g.e., s. 41.

4.2.5.2. Sentaktik boyut

Geometrik biçimlerden dikdörtgen formun sıkça kullanıldığı yapının belli bir düzen içerisinde olması, kolay algılanabilir bir cephe karakteri sunmaktadır. Yatayda eşit ve ritmik sıralı dizilmiş olan pilasterlerin oluşturduğu çerçeveler içerisinde, tek tipolojideki pencereler ve detayların ince işlendiği, zengin bezemeli çift kanatlı ahşap kapı yerleştirilmiştir.

Yapının gövde bölümünde panolar, silmeler, pencereler ve akantüs stilizesi ile oluşan modüler sistem, saçaklığın arşitrav bölümünde bulunan oblonglar ile ilişkilendirilerek cephede bütünlük algısı oluşturulmuştur. Tekrarlı ve ritmik dizilim cephe bütününde hâkimdir ve cephede karmaşa oluşmasının önüne geçerek yapının algılanmasında kolaylık sağlamaktadır. Dama, çeşitli kabartmalar, balustrad ve yunan bandı kullanımı ile yatayda elde edilen süreklilik dengeli bir dağılımla yapı bütününde simetriyi hâkim kılmıştır. Yapının sentaktik kurgusunda denge unsuru önem taşımakla birlikte saçaklık bölümü sentaktik açıdan zengin bir çeşitlilik sunmaktadır.

4.2.5.3. Semantik boyut

Semantik yaklaşımda yapının en güçlü yönü sentaktik bölümünde de değinildiği gibi kapı ögesidir. Çalışma alanı olarak belirlenen cadde üzerinde yer alan kapılar arasında en detaylı işlemeye ve çeşitli türlerde bezemeye sahip ögedir. Kapının yol kotunda olması, iç-dış ilişkisinin direkt olarak sağlanabiliyor olması, kullanıcının halk düzeyinde bir kişi olduğuna dair gösterge iken ahşap kanatlar üzerindeki bezeme etkisi ekonomik ve kültürel değerlere işaret etmektedir. Yapı cepheleri ve ögeleri kullanıcısının bir yansımasıdır. Ayrıca kullanıcıya ulaşmanın ilk adımının da kapı ile fiziksel iletişime geçmek olduğu düşünüldüğünde, özellikle kapıdaki bezeme detayı cephe karakteri içerisinde en çok anlam barındıran bileşen olarak yorumlanmaktadır.

İncelenen bir önceki konut yapısında olduğu gibi bu yapıda da bitki motiflerine (pencere sövelerinde ve kapı kanatlarında) sık rastlanması, ekonomik değerlerin tasarıma etkisinin olduğunu doğrulamaktadır. Yılmaz Kazak Evi biçimsel ve dizimsel değişikliklerle oluşturduğu kompozisyona ek olarak semantik boyutun etkilerinin ön planda olduğu bir yapı olarak görülmektedir.

4.2.5.4. Pragmatik boyut

Haydar Aliyev Caddesi üzerinde yer alan Yılmaz Kazak Evi, caddenin kot olarak alçak kabul edebileceğimiz, küçük ölçekteki konut yapılarının bulunduğu alanda ayrık nizam olarak inşa edilmiştir. Yapı, kent dokusu içerisinde ölçü oran farklılığı ile dengi tipolojideki yapılar arasında kolayca kendisini fark ettirebilecek niteliklere sahiptir. Modüler ve simetrik cephe karakteri ile düzen uyumunu gösteren konut yapısının kapı ögesi kullanıcısının kent içi hiyerarşideki sınıfına dair önemli bir göstergedir. Kent sakinlerinin yapının kullanıcılarına dair düşüncelerine ve onunla kurulacak iletişimde gösterilecek davranışsal birtakım dışavurumlara etkisi olduğu düşünülmüştür.

Tasarımdaki yaklaşımlar ile inşa edilecek diğer yapılara örnek teşkil edecek unsurları bünyesinde barındıran bir konut yapısı oluşu, cadde üzerindeki yapılar arasında önemli bir değer olarak görülmektedir. Bulduğu konumdaki konut yapılarından daha karmaşık, caddenin yüksek kotundaki mimarlık ürünlerine ise daha yakın bir dil kurgusuna sahip olan Yılmaz Kazak Evi, kent içerisinde yerel kültürün yansıması olarak geçmişten günümüze ve geleceğe bilgi aktarımı sağlayan bir mirastır. Bu yaklaşım, nitelikli her tescilli yapıda olduğu gibi, pragmatik boyutta en temel değer olarak kabul edilmektedir.

4.2.6. Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi

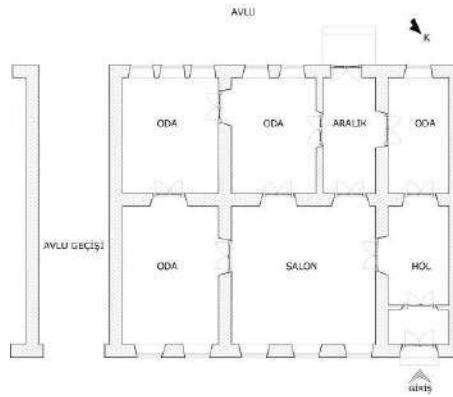
Çalışma kapsamında incelenen Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan tek katlı konut yapısı örneğidir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24. Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletisi-20)

23.06.1988/88 kararla tescillenmiş olan ve Baltık mimari üslubuna sahip bina, yörenin malzemesi olan bazalt ve andezit taşından dikdörtgen plan şemalı konut olarak 19. yüzyılın sonlarında zengin işçilikte inşa edilmiştir. Bir süre konut olarak kullanılan

yapı günümüzde Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası olarak kullanılmaktadır (Alp ve ark. 2009).

Şekil 4.25. Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın zemin kat planı (Çiftçi, 2000'den alınan ölçüler doğrultusunda şematize edilmiştir)

Simetriye yakın cephe algısı olan yapı, taş işçiliği bakımından zengin bir görünüme sahiptir. Yapının sol yanından geniş bir kemer ile avluya erişim sağlanmaktadır (Şekil 4.25). Cephe karakteri ele alındığında geometrik biçimlerin kullanıldığı düzenli bir kurguya sahip olduğu görünen Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası, yoğun bir bezeme çeşitliliğine sahip olmamakla birlikte sıradan bir görünüme de sahip değildir.

Saçaklık kısmına gelindiğinde cephenin orta bölümünde balustrad, sağ ve sol bölümlerinde ise kabartma ve merkezi daire formlu oblonglar kullanılmıştır. Günümüzde cephe özgünlüğünü koruyan yapının kırma çatı örtüsü metal sac levhalardan oluşturulmuştur (Resim 4.34).

Resim 4.34. Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası (Peker, 2017)

Yapının sağ ve sol bölümleri cephe yüzeyinden dışa taşırılmıştır. Merkez bölümünde yapısal olarak oldukça sade pilasterler kullanılmış ve her pilaster arasında bir

adet pencere yerleştirilmiştir. Cephede merkez ve yan bölümlerin birleştiği noktalara aynı pilasterler düşey eksende ortadan bölünmüş şekilde konumlandırılmıştır.

Cephenin sağında yer alan giriş, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde, tek basamak yükseklikteki giriş algısı portik ile güçlendirilen, üzerinde çeşitli geometrik biçimler barındıran çift kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır (Resim 4.35). Cephede gövde bölümünde toplamda beş adet dış hattında yivli söve dolaşan dikdörtgen formlu çift kanatlı pencere kullanımına yer verilmiştir (Resim 4.36).

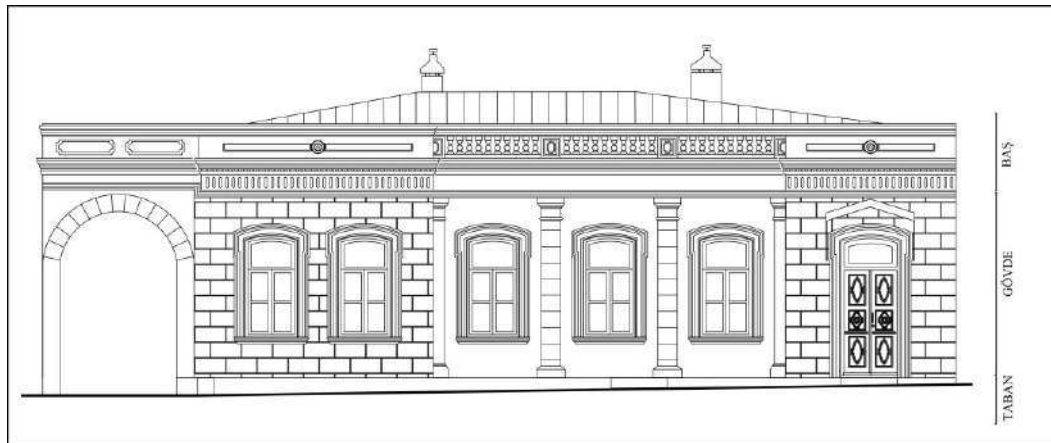
Resim 4.35. Ahşap kapı (Peker, 2017)

Resim 4.36. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Konut yapılarının sıralı olarak yer aldığı Haydar Aliyev Caddesi'nin kot olarak düşük noktasında bulunan Kars–Ardahan Bölge Barosu Binası, konut yapısının yoğun olduğu bir adada inşa edilmiştir.

Yapı, Fischer (2015)'in değer ölçütleri doğrultusunda ele alındığında yol cephesinde kullanılan malzeme, taş işçiliği ve biçimsel düzenlemeler benzer tipolojideki konut yapıları ile ortak paydada buluşmaktadır.

Şekil 4.26. Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası kuzeybatı cephe çizimi

4.2.6.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın gövde bölümünde yer alan pilasterler köşe yapının yol cephesi üzerinde binanın ortasında yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik olarak dizilmiştir (Şekil 4.26). Cephe üzerinde toplamda iki adet özgün pilaster bulunmaktadır. Yapının gövde kısmında yer alan bu öğeler, düşeyde bezeme açısından zengin olmayan bir başlık ile silmelerle bütünleşerek saçaklık kısmına, zemine ise bir geçiş elemanı ile dolaylı yoldan bağlanarak işlevini tamamlamaktadır. Binanın sağ ve sol yanındaki taşkın kısımlarına geçiş yarım pilasterler ile sağlanmaktadır (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. Pilaster öge çözümlemesi

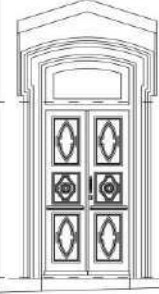
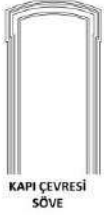
MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE KAT SİLMESİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMENLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 2 ADET ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		
		İŞLEVIN YATIRILMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	
GÖVDE			X		X			X	X	
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE	... ALTINDA				
TABAN					X					
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR.		DÜZANLAM				YANANLAM				
		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT, TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.				
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN KESİTLİ, DÜZ VE SADE BAŞLIK YAPISINA SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.								
SEMANTİK		SADE BİR GÖRÜNÜME SAHİP VE CEPHEDE KULLANIMI SADECE ORTA BÖLÜMDE OLAN PİLASTERLERİN ALGISAL ETKİSİ DÜŞÜKTÜR.								
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.								

Yatayda eşit tekrarlı, dikdörtgen kesitli ve taş malzeme kaplı, iki adet tam, iki adet yarım pilaster öge kullanımı ile *sentaktik*; az sayıda ve sade kullanımı ile statüye dair algısı ile *semantik*; kent dokusu içerisinde oluşturduğu uyum ve birlik ile kullanıcı davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın gövde bölümündeki kapı ögesi incelediğinde, ahşap giriş kapısının yapının kuzeydoğu cephesinde, cephenin sağ yanında bir basamak yükseklikte yer aldığı görülmektedir. Kapı kanadı üç parçaya ayrılmış, alt ve üst parçalar aynı, orta parça ise farklı bezeme detaylarına sahip olarak işlenmiştir. Çevresinde söve bulunan kapı özgün mimari eleman olarak düşeyde zeminle ve taşıdığı bitki motifli portik ile sınırlanarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.28).

Çizelge 4.28. Kapı öge çözümlemesi

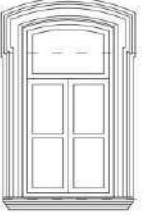
MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE		
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME		
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.						 AHŞAP KAPI KANADI		
	İŞLEVİN YATIRILMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DİZEME (DOĞRUDAN)		TABANA DİZEME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL
GÖVDE			X				X						 KAPI ÇEVRESİ SÖVE
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			... ÜZERİNDE ... ALTINDA								
TABAN			X										
ÖGE BİLGİSİ: KAPI	DÜZANLAM				YANANLAM								
*GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLI VE ÜZERİNDE GEOMETRİK MOTİFLER YER ALMAKTADIR. *GİRİŞ SAÇAĞI GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.	*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				*GİRİŞİN YOL KOTUNDAN ÜSTTE OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.								
SENTAKTİK	GEOMETRİK MOTİFLERİN SIKÇA KULLANILDIĞI, DİKDÖRTGEN FORMLU, ÇİFT KANATLI AHŞAP KAPI												
SEMANTİK	BU ÖLÇÜDE ZENGİN BEZEME DETAYLARI KAPILARDA ÇOK SIK RASTLANAN BİR DURUM DEĞİLDİR. DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.												
PRAGMATİK	KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.												

Bulunduğu yol cephesinde yatayda tek, ahşap malzemedeki çift kanatlı, portikli ve farklı geometrik biçimlerde bezeme detaylarını içeriyor olması ile *sentaktik*; konumu ve bezemeleri doğrultusunda gerçekleştirilen kavramsal bakış ile *semantik*; kent dokusu içerisinde dönemi ve kültürü yansıtan dışavurum ile kullanıcı psikoloji ve davranışlarına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın gövde bölümünde yer alan pencere ögesi, çift kanatlı ve ahşap malzemeden oluşmaktadır. Yatayda pilasterler arasında kuzeydoğu cephesi üzerinde bulunan ve oldukça sade bir görünüme sahip olan beş adet pencerenin çevresinde söve dolaşmaktadır ve eşitlik ilkesine dayalı tekrarlı bir dizilime sahiptir (Çizelge 4.29).

Çizelge 4.29. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE			
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)	ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME			
BAŞ					KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.							
	GÖVDE		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK
DÜŞEYLIK			DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA						
TABAN												
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER ÇEVRESİNDE SÖVE BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM						
		YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.						
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.										
SEMANTİK		PENCERENİN, ETRAFINDA DÖNEN SÖVE VE YÜKSEK KOTTA OLMAYIŞI DIŞINDA GİRDİSİ YOKTUR. DOLAYISI İLE ANLAMSAL BİRİKİM YOĞUN DEĞİLDİR.										
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER YOL KOTUNA YAKIN BİR KONUMDA YER ALARAK CADDE-MEKAN ARASI DİREKT İLETİŞİMİN KURULMASINI SAĞLAR VE KULLANICI STATÜSÜNE İŞARET EDER.										

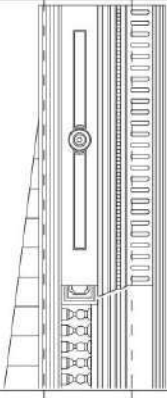

Pencerenin yatayda sıralı, söveli ve ahşap malzemeden olması ile *sentaktik*; sade bir bezeme detayına sahip olmasına dayalı kavramsal bakış ile *semantik*; iç-dış mekân arası iletişim oluşturması ile kullanıcı davranışlarına ve biçimsel eklentiler ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Kars-Ardahan Bölge Barosu Binası'nın baş bölümünde yer alan saçaklık ögesi incelendiğinde kendisini oluşturan arşitrav üzerinde kabartma ve oblong, friz üzerinde

çeşitli kabartmalar ve balustrad, korniş bölümünde ise silme kullanımına yer verildiği görülmektedir. Zengin bezeme detaylarının ritmik ve eşitlik ilkesine göre tekrarlandığı bu bölüm yapıya, döneme ve kullanıcıya ait çeşitli unsurlar barındırmaktadır (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE			
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME			
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PİLAŞTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		KORNİŞ - SİLME FRİZ - BALUSTRAD - KABARTMA - OBLONG ARŞİTRAV - KABARTMA - DENTİL YER ALMAKTADIR.				 KABARTMA KABARTMA BALUSTRAD OBLONG OBLONG DENTİL			
	İSLEVIN YATIRILMASI		İSLEVIN TAMAMLANMASI		YERİ DEĞİME (DOĞRUDAN)		TABANI DEĞİME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
			X				X				X		X	X
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...								
BAŞ	GÖVDE	TABAN		X										
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. *BİNANIN ÇATI KISMINI TAŞIR BEZEMENİN YOĞUN OLARAK BULUNDUĞU, BİÇİMİN DIŞAVURUM NOKTASIDIR		DÜZANLAM				YANANLAM								
		*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISIMIDIR.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR.								
SENTAKTİK		SAÇAKLIK BÖLÜMÜNÜN KORNİŞ, FRİZ VE ARŞİTRAV BÖLÜMLERİNDE YER YER EŞİTLİK İLKESİNE DAYALI YER YER İSE RİTMİK DİZİLİME SAHİP FARKLI BİÇİM VE ÖLÇEKLERDE BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.												
SEMANTİK		BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DETAY YOĞUNLUK YA DA FARKLILIKLARI İLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR. BULUNDUĞU TOPLUMUN KÜLTÜRÜ DOĞRULTUSUNDA DEĞİŞİKLİK ARZ EDEN BİÇİM TERCİHLERİ GÖZLENEBİLMEKTEDİR.												
PRAGMATİK		EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ KULLANICININ KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.												

Saçaklık yatayda eşitlik/ritmik ilkeli ve bezeme açısından çeşitli malzemeler ile farklı sayıda, ebatta, biçimde, formda motifler barındırması ile *sentaktik*; bezeme çeşitliliği kültür ve kullanıcıya dair unsurlar üzerine anlamsal yaklaşımlar oluşturması ile *semantik*; yapının seçiciliğini artırması ve bezeme farklılıklarından dolayı kullanıcı düşünce, davranış ve algılarına etkisi ile *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Yapıya dair edinilen mimari ve göstergebilimsel veriler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.2.6.2. Sentaktik boyut

İncelenen yapı, kütleli olarak simetrik bir cephe kurgusuna sahiptir. Cephe üzerinde kullanılan öge ve bezemeler yardımı ile simetrik algının desteklendiği görülmektedir. Ancak cephenin sağ ve sol yanlarının eşit genişliklerde olmamasından dolayı cephe ölçü oran dengesi bozulmuştur ve simetrik algı istenilen etkiyi oluşturamamıştır.

Öge ve bezeme çeşitliliği açısından zenginlik sunmayan yapı, tek tipolojideki sade görünüme sahip pilasterler ve silmeler ile cephenin merkez bölümünde dikdörtgen formlu çerçeveler oluşturulmuş ve çerçevenin merkezine birer adet pencere yerleştirilmiştir. Yapının sol yanından avluya geçişi sağlayan kemerli bir boşluk, sağ yanında ise geometrik biçimli bezemelere sahip giriş kapısı bulunmaktadır. Saçaklık üzerindeki bezemeler yapının simetri algısı doğrultusunda boyut ve sayı olarak yüzey genişliğinde değişiklik göstermektedir. Sentaktik anlamda zayıf olan mimarlık ürünü, denge konut yapıları arasında yine de düzenleme özellikleri ile öne çıkmaktadır.

4.2.6.3. Semantik boyut

Cephe duvarı üzerinde bezeme detaylarının bulunmaması, yapı sahibinin ekonomik olarak yeterliliğinin kısıtlı oluşuna dair en belirgin mesaj olarak değerlendirilmektedir. Aynı şekilde mimari öğelerin ve bezemelerin her birinin detay açısından yoksun oluşu yine bu düşünceyi doğrular nitelikte sonuçlara işaret etmektedir.

Konut girişinin yol kotunda olması ve zemin kotunun cadde ile mekân ilişkisi konusunda direkt ilişki sağlaması kullanıcının kent içi statüsünün askeri düzeyde yüksek rütbe sahibi olmadığına göstergesi olarak yorumlanmıştır. Cephe kurgusundaki simetrisinin tam olarak sağlanamaması ve kent dokusunu oluşturan mimari ürünlerin karakterine ters düşen bir algıya sahip olması semantik boyuta dair okumayı en geniş anlamda tanımlayan görsel değerlendirme olmuştur.

4.2.6.4. Pragmatik boyut

İnşa edildiği bölgenin, kültürün ve yönetimin etkilerini günümüzde halen hissettiren mimarlık ürünü, kısıtlı form ve biçimlerle de olsa önemli bir unsur olarak değer

taşımaktadır. Pragmatik boyutu semantik boyut kadar derin olmayan yapı, kent dokusu içerisindeki mevcut dile uyum sağlayan bir belge niteliğindedir.

Bezeme çeşitliliği ve cephe üzerindeki hareketlilik caddenin artan eğimi ile doğru orantılıdır. Bu unsurların toplamı kent düzeyinde kamusal statü ifadeleri olarak ele alındığında yaşanan çevreye ve sosyal yaşantıya dair algılar üzerinde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Bu açıklamalar doğrultusunda yapı kullanıcısının statü olarak dikkate değer bir konumda olmayışının kent sakinleri tarafından değerlendirilmesinde cephe karakterinin büyük bir gösterge olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.2.7. Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamında incelenen Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan ve iki kattan oluşan bir kamu yapısı örneğidir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27. Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir web sitesi-21)

23.06.1988/88 tescil kararı ile koruma altına alınan Baltık mimari üslubuna sahip bina, bölgede çokça bulunan düzgün kesme bazalt ve andezit taşından “U” plan şemasında 19. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir (Şekil 4.28). Avlulu plan sistemine sahip olan yapı, Cumhuriyetin ilanından sonra Kız Sanat Okulu olarak kullanılmıştır. 1975'ten sonra bir süre Cumhuriyet Lisesi, daha sonra Gazi Kars İlköğretim Okulu olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Gazi Kars Anadolu Lisesi olarak kullanılmaktadır (Alp ve ark. 2009; Gündoğdu, 2005).

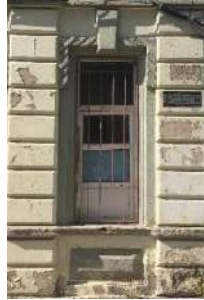

Resim 4.39. Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası'nın giriş kapısı (Peker, 2017)

Modüler ve simetrik bir cephe karakterine sahip olan yapının birbirinin aynı olan sağ ve sol yanlarında zemin ve birinci katlarda değişkenlik gösteren pilaster kullanımı bulunmaktadır. Zemin katta iki ayrı tipolojide dikdörtgen formlu tek ve çift kanatlı pencereler, birinci katta ise yine iki ayrı tipolojide dikdörtgen formlu ancak baş kısmı kemerli tek ve çift kanatlı pencereler yer almaktadır. Pencere bezeme çeşitliliğinin binaya kattığı görsellik, tasarımın ana unsuru olarak algılanmaktadır. (Resim 4.40a-b, 4.41a-b).

Resim 4.40a. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Resim 4.40b. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Resim 4.41a. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Resim 4.41b. Ahşap pencere (Peker, 2017)

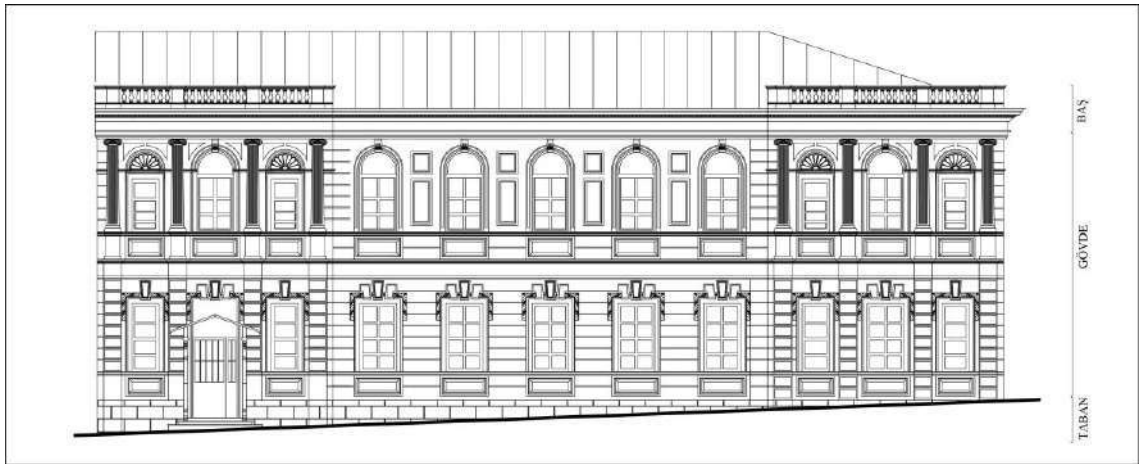
Yapının konumu ve cephe karakterleri ele alındığında, konum olarak caddenin en üst kotu kabul edebileceğimiz noktada köşe parselde bulunmaktadır. Kamu yapısının böyle değerli bir konumda inşa edilmiş olması onun kent içindeki hiyerarşisine dair önemli bir göstergedir.

Cephe özgünlüğünü günümüzde halen büyü ölçüde korumayı başaran yapının yol cephelerinde tercih edilen malzeme, işçilik ve biçimsel düzenleme zenginliği bulunduğu konumdaki diğer yapılarla benzerlik teşkil etmektedir (Resim 4.42). Üslup zenginliği, bezeme çeşitliliği ve düzenlemesindeki ayrıntılar yapının değerini artıran faktörler olarak görülmektedir. Bu unsurların toplamı kent düzeyinde kamusal statü ifadeleri olarak ele

alındığında çevreye ve sosyal yaşantıya dair algılarımızda değişkenlik görülmesinde etkin role sahip unsurlar olarak düşünülmektedir.

Resim 4.42. Gazi Kars Anadolu Lisesi Binasi'na ait eski bir fotoğraf (web iletisi-22)

Şekil 4.29. Gazi Kars Anadolu Lisesi Binasi'nın kuzeydoğu cephe çizimi

4.2.7.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Şekil 4.29 incelendiğinde, Gazi Kars Anadolu Lisesi Binasi'nın yol cephesi üzerinde yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik dizilmiş toplamda 16 adet iki farklı tipolojide özgün pilasterin yer aldığı görülmektedir. Pilasterler aynı eksen üzerinde kullanılmış ve süreklilik algısı oluşturmuştur. Cephenin orta bölümünde kullanılmayan ögenin yerine birinci katta pano uygulaması ile düşey hareketlilik katılmaya çalışılmıştır.

Yapının zemin kat gövde kısmında yer alan pilasterler toplamda sekiz adet ve rüstik gövdelidir. Cephenin sağ ve sol yanlarında bulunan bu öğeler oldukça sade bir

görünümüne sahiptir ve algısal seçiciliği düşüktür. Düşeyde sade bir başlık ile silmelerle bütünleşerek birinci katın pilasterlerine bağlanır ve işlevin devamlılığını sağlar. Zemine ise bir geçiş elemanı ile dolaylı yoldan bağlanarak ulaşmaktadır (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE 1.KATIN SİLMESİ VE PİLASTERİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMENLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 8 ADET SİMETRİK VE RİTMİK TEKRARLI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.			
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DOĞRUDANI)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK
GÖVDE		X			X			X		X	X
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA						
TABAN		X			X						
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *SADE BİR GÖRÜNÜME SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HISSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN KESİTLİ, RUSTİK GÖVDELİ VE DİKDÖRTGEN FORMDAKİ PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.									
SEMANTİK		YAPININ ZEMİN KATINDA DAHA SADE VE DETAYSIZ PİLASTER KULLANILMIŞ OLMASI KAMU YAPISI KULLANICILARININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDEKİ KONUMLARININ CEPHEYE YANSIMASIDIR.									
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

Cephe üzerinde bulunan diğer tipolojideki pilasterler de cephenin sağ ve sol yanında zemin kattakilerle aynı ekseninde, dörderden toplamda sekiz adet olarak kurgulanmıştır. Yapının birinci kat gövde kısmında yer alan pilasterler, iyon başlık yapısına ve yivli gövdeye sahiptir. Zemin kattaki pilasterlerin devamlılığı olarak saçaklık bölümüne ulaşmış işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK BÖLÜMÜ VARDIR.		PİLASTERLER ALT KOTTAKİ PİLASTERLER ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 8 ADET SİMETRİK VE RİTMİK TEKRARLI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		İYON PİLASTER BAŞLIĞI YİVLİ GÖVDE	
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)			ÖZGÜN
GÖVDE		X		X				X		X	
		DÜŞEYLİK		DERİNLİK		... ÜZERİNDE ... ALTINDA					
TABAN				X							
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *YİVLİ GÖVDESİ DIKDÖRTGEN KESİTLİ OLUP İYON DÜZENDEDIR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HISSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK		DIKDÖRTGEN KESİTLİ, İYON DÜZEN BAŞLIKLİ, GÖVDESİ YİVLİ DIKDÖRTGEN FORMDAKİ PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.									
SEMANTİK		YAPININ BİRİNCİ KATINDA ZENGİN BEZEMELİ PİLASTER KULLANILMIŞ OLMASI KAMU YAPISI KULLANICILARININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDEKİ KONUMLARININ CEPHEYE YANSIMASIDIR.									
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

Yatayda eşit tekrarlı, dikdörtgen kesitli farklı katlarda farklı tipolojilerde sekizer adet pilaster öge kullanımı ile *sentaktik*; sütun benzerliği ile algıda güçlülük kavramının yanında farklı katlarda farklı görsel zenginliklerdeki kullanımı ile oluşturduğu kullanıcı hiyerarşisinin yansımaları oluşu ile *semantik*; kent dokusu içerisinde oluşturduğu uyum ve kullanıcı algısına etkisi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası'nın gövde bölümünde yer alan üç basamak yükseklikte giriş kapısı özgünlüğünü yitirmiştir ve yerini metal kanatlı kapı almıştır. Cephenin sol yanında bulunan giriş kapısının çevre bezemesi zemin kat pencereleri ile benzerlik göstermektedir. Kabartmalı sövenin üzerinde gonca bezemeyi andıran motifler, bezemenin tepe noktasında ise üçlü sarkıtma kilit taş kullanılmıştır. Giriş saçağı görevi gören portik beşik çatı mantığında merkezinden iki yana kırılmıştır. Taşıyıcı ayakları özgünlüğüne korurken metal çatı kısmı özgünlüğünü günümüze ulaştıramamıştır (Çizelge 4.33.).

Çizelge 4.33. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA TEK KAPI VARDIR.				SARKITMA KİLİT TAŞ	
GÖVDE	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
		X		X		X				
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK	ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...						
			X							
ÖGE BİLGİSİ: KAPI	DÜZANLAM				YANANLAM					
*GİRİŞ KAPISI ÖZGÜNLÜĞÜNÜ YİTİRMİŞTİR. YERİNE ÇİFT KANATLI METAL KAPI KULLANILMAKTADIR.	*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				*GİRİŞİN YOL KOTUNDA OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.				GONCA BEZEMELİ SÖVE	
SENTAKTİK	PENCERE SÖVELERİ İLE BENZER BEZEMEYE SAHİP KAPI SÖVESİ VE ÜZERİNDE YAYA AKSINA AYAKLARI BASAN PORTİK BULUNMAKTADIR.									
SEMANTİK	KAPI ÖZGÜNLÜĞÜNÜ YİTİRMİŞTİR. PORTİK VE KAPI ÇEVRESİ BEZEME KULLANIMI İLE GİRİŞ ALGISI GÜÇLENDİRİLMİŞTİR.									
PRAGMATİK	KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.									
	PORTİK									

Yatayda tek, metal malzemenen çift kanatlı, portikli ve çevresinde zengin bezeme detaylarını içeriyor olması ile *sentaktik*; kent dokusu içerisinde dönemi ve kültürü yansıtan dışavurum ile kullanıcı psikoloji ve davranışlarına etkisi ile *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır. Özgünlüğünü büyük ölçüde yitirdiği için ise *semantik* anlamını yitirmiştir.

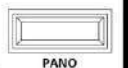

Pencere öge incelemesi

Şekil 4.29'da yer alan cephe çizimi ele alındığında Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası'nın gövde bölümünde toplamda 21 adet pencereler farklı dizilim ve tipolojilerde kurgulanmıştır.

Bunlardan zemin katta yer alan ilk tipteki beş adedi, cephenin orta bölümünde sıralı olarak dizilmiştir. Aynı tipolojideki, en olarak daha geniş olan tekil pencere ise cephenin sağ yanına yerleştirilmiştir. Dikdörtgen panolar üzerinde bulunan pencerelerin üzerinde gonca bezemeli söve ve üçlü sarkıtma kilit taş bulunmaktadır. Bu özelliği ile çalışma alanı üzerindeki yapılar arasında en çok ortak kullanım görülen bezeme

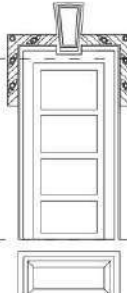

bütünüdür. Pencere pervazları günümüz kullanım amacı doğrultusunda değiştirilmiştir (Çizelge 4.34).

Çizelge 4.34. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE			
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)	ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME			
BAŞ	ÜZERİNDE ÜÇLÜ KİLİT TAŞLI, GONÇA BEZEMELİ SÖVE BULUNMAKTADIR.				PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.			YATAYDA SIRALI 5+1 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.			SARKITMA KİLİT TAŞ 		
GÖVDE	İŞLEVİN YATGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOLGRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	GONÇA BEZEMELİ SÖVE
			X			X			X		X	X	PANO
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA								
					X								
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN TEPE NOKTASINDA ÜÇLÜ SARKITMA KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM								
	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE İŞİK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.								
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.												
SEMANTİK	PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE TEPE NOKTASINDA ÜÇLÜ SARKITMA KİLİT TAŞ İLE ZEMİN KATTA BULUNAN PENCERE, KULLANICI HİYERARŞİSİNE DAİR VERİ İÇERMEKTEDİR.												
PRAGMATİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER, ÇEVREDE BULUNAN DİĞER BİNALARLA BENZER BEZEME ÖZELLİKLERİ TAŞIMASI İLE ÖRÜNTÜSEL BÜTÜNLÜK SAĞLAMAKTADIR.												

Zemin katta bulunan diğer tipolojideki pencereler cephenin sağ ve sol bölümlerinde sıralı olarak dizilmiştir. Dikdörtgen panolar üzerinde bulunan pencereler, çizelge 4.34'te incelenen pencereler ile benzer tipolojik özelliklere sahiptir. En oranı olarak daha dar, bezeme olarak da tekli sarkıtma kilit taş özelliğindedir. Cephe kurgusu içerisinde cepheden taşkın olan sağ ve sol yanların merkezinde bulunan kapı ve geniş pencere ögelerinin iki yanında simetrik algı oluşturacak şekilde konumlandırılarak betimleyici öge olarak cephe kurgusunda yerini almıştır. (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35. Pencere öge çözümlemesi

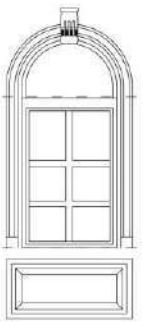

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME
BAŞ		ÜZERİNDE KİLİT TAŞLI, GONCA BEZEMELİ SÖVE BULUNMAKTADIR.		PANO KAT SİLMESESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 4 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.		 SARKITMA KİLİT TAŞ GONCA BEZEMELİ SÖVE PANO	
		İŞLEVIN YATIRILMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK
GÖVDE			X		X			X		X	
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE	... ALTINDA					
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN TEPE NOKTASINDA SARKITMA KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM *YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				YANANLAM *BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.					
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU, KİLİT TAŞLI PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.									
SEMANTİK		PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE TEPE NOKTASINDA SARKITMA KİLİT TAŞ İLE ZEMİN KATTA BULUNAN PENCERE, KULLANICI HİYERARŞİSİNE DAİR VERİ İÇERMEKTEDİR.									
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER, ÇEVREDE BULUNAN DİĞER BİNALARLA BENZER BEZEME ÖZELLİKLERİ TAŞIMASI İLE ÖRÜNTÜSEL BÜTÜNLÜK SAĞLAMAKTADIR.									

Zemin kat pencerelerinin 10 adet, yatayda sıralı, farklı en-boy ölçülerinde ve zengin bezeme özellikli oluşu ile *sentaktik*; cephe kurgusu içerisinde bezeme ve biçim değişimlerin algısal farklılıklara işaret etmesi ile *semantik*; cephe karakterindeki benzerlikler ile davranış ve düşünceler üzerindeki etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Diğer bir tipolojideki birinci katta bulunan pencerelerden beş adedi cephenin orta bölümünde zemin kattakilerin ekseninde ritmik sıralı olarak dizilmiştir. Aynı tipolojideki, en olarak daha geniş olan iki adet pencere ise cephenin sağ ve sol yanına yerleştirilmiştir. Zemin kattakine benzer dikdörtgen panolar üzerinde bulunan pencerelerin çevresinde kemerli söve dönmektedir. Kemerin tepe noktasında ise volüt biçimli sarkıtma kilit taş bulunmaktadır.

Birinci kat pencereleri genel anlamda daha yumuşak, kıvrımlı biçimsel formlara sahiptir. Cephe kurgusundaki değişim yoğun olarak pencereler ile sağlandığından yapı içerisindeki hiyerarşinin plan düzlemindeki değişimi, cephe üzerinden pencereler aracılığı ile okuma fırsatı sunmaktadır (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME		
BAŞ		ÜZERİNDE SARKITMA KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.		PANO VE KAT SİLME SININ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA 5+2 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.				
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YER DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	RİTM
			X		X			X			X	X
GÖVDE		DÜŞEYLIK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							
TABAN					X							
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN TEPE NOKTASINDA SARKITMA KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM						
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.						
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU, KEMERLİ PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.										
SEMANTİK		PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN KEMERLİ SÖVE VE TEPE NOKTASINDA YER ALAN VOLÜT FORMDA SARKITMA KİLİT TAŞ İLE KULLANICILARIN HİYERARŞİ İÇERİSİNDEKİ KONUMLARININ CEPHE ÜZERİNDEN AKTARIMININ YANSIMASIDIR.										
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER, ÇEVREDE BULUNAN DİĞER BİNALARLA BENZER BEZEME ÖZELLİKLERİ TAŞIMASI İLE ÖRÜNTÜSEL BÜTÜNLÜK SAĞLAMAKTADIR.										

Birinci katta bulunan pencereler, cephenin sağ ve sol bölümlerinde sıralı olarak dizilmiştir. Dikdörtgen panolar üzerinde bulunan pencereler, çizelge 4.36'da incelenen pencereler ile benzer tipolojik özelliklere sahiptir. En oranı olarak daha dar ancak bezeme olarak daha zengindir.

Dördüncü tipteki pencereler, cephe kurgusu içerisinde cepheden taşkın olan sağ ve sol yanların merkezinde bulunan geniş pencere öğelerinin iki yanında simetrik algı oluşturacak ve onları betimleyecek şekilde konumlandırılmıştır. Dikdörtgen panolar üzerinde bulunan pencerelerin alınlık bölümünde çizelge 4.36'dakilerden farklı olarak istiridye stilizesi mevcuttur. Alınlığın üzerinde ise simetrik olarak kurgulanmış iki adet üçgensel formda kabartma kullanımına yer verilmiştir (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37. Pencere öge çözümlemesi

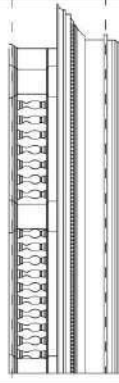
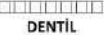

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME		
BAŞ		ÜZERİNDE İSTİRİDYE STİLİZESİ BULUNMAKTADIR.		KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SİMETRİK 4 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.		İSTİRİDYE KEMERLİ SÖVE PANO		
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	RİTM
			X		X			X			X	X
GÖVDE		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ÜZERİNDE	ALTINDA ... ALTINDA					
TABAN						X						
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN ALINLIK KISMINDA İSTİRİDYE BEZEMESİ BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM						
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.						
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU, KEMERLİ PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.										
SEMANTİK		PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE ALINLIK KISMINDA YER ALAN İSTİRİDYE STİLİZESİ İLE KULLANICILARIN HİYERARŞİ İÇERİSİNDEKİ KONUMLARININ CEPHE ÜZERİNDEN AKTARIMININ YANSIMASIDIR.										
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.										

Birinci kat pencerelerinin 11 adet, yatayda sıralı, farklı en-boy ölçülerinde ve zengin bezeme özellikli oluşu ile *sentaktik*; cephe kurgusu içerisinde bezeme ve biçim değişimleri ile algısal farklılıklara işaret etmesi ile *semantik*; cephe karakterindeki benzerlikler ile davranış ve düşünceler üzerindeki etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Gazi Kars Anadolu Lisesi Binası'nın baş bölümünde yer alan saçaklık üzerinde silme ve dentil kullanımına yer verilmiştir. Cephenin sağ ve sol bölümlerinde saçaklık üzerinde parapet uygulaması bulunmaktadır. Parapet üzerinde balustrad kullanımı ile cephenin taşkın olan bölümlerinde vurgu artırılmıştır. Yapı, İncelenen kamu yapıları arasında özgün saçaklık karakteri en zayıf olan mimarlık ürünü olarak değerlendirilmektedir (Çizelge 4.38).

Çizelge 4.38. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PİLASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		PARAPET - BALUSTRAD SAÇAKLIK -- DENTİL -- SİLME SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR.		 DENTİL BALUSTRAD	
	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YER DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
		X		X			X		X	X
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA						
BAŞ GÖVDE TABAN				X						
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNIŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. BEZEME AÇISINDAN DİĞER KAMU YAPILARINA KIYASLA DAHA SADE BİR GÖRÜNÜMÜ VARDIR.	DÜZANLAM				YANANLAM					
	*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BINANIN ALIN KISMI.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR.					
SENTAKTİK	SAÇAKLIK BÖLÜMÜNÜN KORNIŞ, FRİZ VE ARŞİTRAV BÖLÜMLERİNDE YER YER EŞİTLİK İLKESİNE DAYALI YER YER İSE RİTMİK DİZİLİME SAHİP FARKLI BİÇİM VE ÖLÇEKLERDE BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.									
SEMANTİK	BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTA Kİ YAPILAR ARASINDA DETAY YOĞUNLUK YA DA FARKLILIKLARI İLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR. BULUNDUĞU TOPLUMUN KÜLTÜRÜ DOĞRULTUSUNDA DEĞİŞKENLİK GÖSTEREN BİÇİM TERCİHLERİ GÖRÜLMEKTEDİR.									
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ YÖNETİM DAHİLİNDEKİ KULLANICILARIN KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.									

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkeli balustrad ve dentil barındırması ile *sentaktik*; kamu yapısı için oldukça sade bir saçaklık algısı oluşu ile *semantik*; saçaklık üzerinde parapet uygulamasına sahip olması ile kentsel dokunun oluşumunda kullanıcıya etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Yapıya dair edinilen mimari ve göstergebilimsel unsurlar ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.2.7.2. Sentaktik boyut

Yapı cephesi kütleli olarak sağ ve sol yanların cepheden bir miktar taşırılması ile üç düzlemde oluşuyor gibi algılanmaktadır. Binaya giriş, eğimli yolun düşük kotunun olduğu noktadan gerçekleşmektedir. İki farklı tipolojide pilaster, dört farklı tipolojide pencere uygulaması vardır. Pilasterler cephenin iki yanında ve pencerelerin iki yanında kurgulanmıştır. Pencereler her katta kendi içerisinde uyum oluşturacak şekilde

çeşitlendirilmiştir. Kullanılan bezeme detaylarında da bu yaklaşım sürdürülerek tipolojik yaklaşım içerisinde uygulamalar şekillenmiştir. Çeşitlilik sağlanması açısından zemin kat pencerelerindeki sarkıtma kilit taş uygulamasında değişiklik gözlenirken birinci kat pencerelerinin alınlık uygulamasındaki bezeme eklentisi ile bu yaklaşım kendisini göstermektedir. Ayrıca birinci kattaki merkez bölüm pencerelerinin arasında dikey dikdörtgen formlarda pano uygulamaları görülmektedir. Tüm bu cephe zenginliğinin yanında saçaklık bölümü oldukça sadece bir kurguya sahiptir. Modüler yaklaşımın çeşitlenerek daha zengin bir kullanımla uygulandığı cephe sentaktik açıdan zengin olarak değerlendirilmektedir.

4.2.7.3. Semantik boyut

Binaya girişe yol eğiminin düşük kotundan veriliyor olması bölgedeki yapılar arasında önem sıralamasına dair önemli bir işarettir. Yapının sentaktik boyuttaki en güçlü yanları pencere ve pilaster uygulamaları olarak görülmektedir. Semantik yaklaşımda da aynı şekilde pilasterler ve özellikle pencereler büyük önem teşkil etmektedir. Cephedeki çeşitlilik yapı içerisindeki birey, kültür, işlev gibi farklılıkların bir yansıması olarak yorumlanabilmektedir.

Yapının konum ve büyüklüğünün yanında yoğun öge ve bezeme çeşitliliği ile düzenleme kurgusu Fischer (2015)'in ortaya koymuş olduğu değer ölçütlerine olumlu yönde cevap verir düzeydedir. Yapıların üst katları, genellikle önem atfedilen kişilerin odalarının bulunduğu ya da önem teşkil eden mekânların bulunduğu katlardır. Cephe kurgusunda görülen birinci kat bezemelerindeki yoğunluk bu düşüncüyü destekleyici niteliktedir. Algı, plan ve cephenin birlikte anlam kazandığı yapının semantik yönü oldukça güçlüdür.

4.2.7.4. Pragmatik boyut

İncelenen yapı, kamu yapıları, konak yapıları ve park kurgusunun bir arada bulunduğu ve “landmark” olarak adlandırılabilir bir noktada inşa edilmiştir. Yapı boyutlarının oldukça arttığı bölgede cephe karakterinde görsel benzerliklerin görülmeye başladığı mimarlık ürünü, kültürel bir birikim sunmaktadır. Çevre yapılarla göstermiş olduğu pencere bezemelerindeki paralellik, doku içinde birlik ve bütünlük hissiyatı oluşturmakla birlikte yapılar arasında anlam geçişlerinin yorumlanmasına etki etmiştir.

Böylece yapı grubunun olduğu alanın “kamu binaları alanı” olarak anlam ve değer kazanmasında etkin olmuştur.

Malzeme ve işçilik zenginliğinin ana cephe algısının oluşmasında etkili olan geniş akslar üzerinde uygulanması tasarıma zaman ve ekonomik açıdan kazanım sağlamıştır. Böylece kent dokusu oluşumunda farklı tipolojideki yapıların bir araya gelmesi ile yapı birliğinin ve bütünlüğünün etkisi daha geniş bir alanda kendisini göstermiştir.

4.2.8. İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın göstergibilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamında ele alınan İl Sağlık Müdürlüğü Binası, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan bodrum, zemin ve normal olmak üzere üç kattan oluşan bir kamu yapısı örneğidir (Şekil 4.30).

Şekil 4.30. İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web sitesi-23)

23.06.1988/88 kararla tescillenerek koruma altına alınan bina, Baltık Mimari üslubunda düzgün kesme bazalt ve andezit taşından “L” plan şemasında kamu binası olarak 1907 yılında inşa edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Kars devlet hastanesi olarak kullanılan yapı, 1980 yılında geçirdiği restorasyonla birlikte İl Sağlık Müdürlüğü olarak kullanılmaya başlanmış ve halen günümüzde aynı amaçla kullanılmaya devam edilmektedir (Alp ve ark. 2009).

Ayrık nizam olan yapı taş işçiliği bakımından oldukça zengin bir görünüme sahiptir. Simetrik bir cephe karakteri olan yapı, eğimli cadde üzerinde bodrumun ışık alabileceği şekilde zeminden yükseltilmiştir. Kütleli düzeyde oluşturulan simetri, cephe öğelerinin kullanımı ile güçlendirilmiştir. Cephe kurgusunu oluşturan öğeler her katta farklı tipolojide ve bezeme çeşitliliğinde uygulanmıştır. Saçaklık bölümünde yer alan parapetin bezeme çeşitliliği ve detayları cephenin algısını destekleyici niteliktedir. Cephenin sağ-sol yanlarındaki alınlıkların tablasının merkezinde dairesel boşluk

kullanımına yer verilmiştir. Bu boşluğun üzerinde istiridye bezemesi, yanlarına ise kanat figürleri yerleştirilmiştir. Alınlıkların yanında bitki motifleri ile bezenmiş vazolar kullanımları dikkat çekicidir. Yapının çatı örtüsü metal sac malzemedendir kırma çatı olarak uygulanmıştır (Resim 4.43).

Resim 4.43. İl Sağlık Müdürlüğü Binası (Peker, 2017)

Ana giriş cephenin sol yanından, iki basamak yükseklikteki, üzerinde portik bulunan ahşap kapı ile gerçekleştirilmektedir (Resim 4.44). Cephe öğelerinden pilasterler üç, pencereler ise dört farklı tipolojide sahiptir. Zemin katta iki farklı tipolojide pilaster ve pencere kullanımı mevcuttur. Cephenin sağ-sol bölümlerinde yer alan kapı ve pencerenin iki yanında uzun, merkezindeki pencerelerin iki yanında ise daha ince ve kısa pilaster kullanımı tercih edilmiştir. Zemin kat pencerelerinin çevresinde bitki stilizeli söve, kalkan motifli arma ve damga uygulaması görülmektedir (Resim 4.45a-b).

Resim 4.44. Ahşap giriş kapı (Peker, 2017)

Birinci katta ise tek tipolojide pilaster ve iki farklı tipolojide pencere kullanılmıştır. Pencerelerden cephenin sağ yanında bulunanı özgünlüğünü yitirmiştir.

Merkez pencereler üzerinde yivli kemer, alınlık kısmında kurdele bezemeli ve akantüs stilizeli kilit taş, yanlardakinde ise saçak ve bitki stilizeli kilit taş uygulaması mevcuttur (Resim 4.46a-b).

Resim 4.45a. Ahşap pencere (Konyalı, 2009)

Resim 4.45b. Ahşap pencere (Konyalı, 2009)

Resim 4.46a. Ahşap pencere (Konyalı, 2009)

Resim 4.46b. Ahşap pencere (Konyalı, 2009)

Kars İl Sağlık Müdürlüğü Binası, konum olarak caddenin kotunun düşüğe geçtiği alanda ayrık nizam olarak inşa edilen yapının konumu, büyüklüğü cephe düzenlemesi ve zenginliği, Fisher (2015)'in yaklaşımları ile örtüşmektedir. Cadde üzerindeki kamu yapılarına kıyasla cephesi oldukça hareketli, bezeme açısından zengin ve ışık-gölge kontrastı en yüksek yapıdır. Biçimsel düzenleme farklılıkları ve cephedeki bezeme zenginliği ile kent dokusuna katkı sağlayan önemli bir sivil mimarlık örneğidir.

Şekil 4.31. Kars İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın kuzeydoğu cephe çizimi

4.2.8.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Kars İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın gövde bölümünde yer alan pilaster ayrıık nizam yapının kuzeydoğu cephesi üzerinde yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik dizilmiş üç farklı tipolojide toplam 28 adet özgün pilaster bulunmaktadır. Yapıya uzunluk algısı katan ve yapıyı sistematik olarak bölen bu öğeler farklı form ve boyutlarda cephe boyunca kullanılmıştır (Şekil 4.31).

İlk tipolojideki pilasterler, zemin katta cephenin sağ ve sol yanlarında yüzeyden taşkın olan bölümlerinde yer alan kapı ve pencere öğelerinin iki yanında ikişerli olarak toplamda sekiz adet kullanılmıştır. Gövdesi yarım daire kesitli ve yivli olan ögenin başlığı **korent**³² düzendedir. Pilasterler birinci kat pencere altı silmeleri ile bir üst kata, geçiş elemanları ile de bodrum kat silmesine ulaşarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.39).

Çizelge 4.39. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE BEZEME	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE 1.KATIN SİLMESİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMENLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 8 ADET RİTMİK TEKRARLI BİNA CEPHESİNDE SİMETRİK DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		 KORENT PİLASTER BAŞLIĞI	
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDANI)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK
GÖVDE			X		X			X		X	
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE	... ALTINDA					
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ve GÖVDESİ ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK		GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİ, BİTKİ STİLİZELİ BAŞLIK YAPISINA VE DİKEY DİKDÖRTGEN FORMDA BOŞLUKLU GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.									
SEMANTİK		CEPHENİN İKİ YANINDA BULUNAN YÜZEYDEN TAŞKIN BÖLÜMLERİN ALGISINI GÜÇLENDİREN PİLASTERLER CEPHE KURGUSUNDA YER ALAN EN UZUN PİLASTERLERDİR.									
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

³² Cragoe, C. Davidson., a.g.e, s.77.

Bir diğer tipolojideki pilasterler, cephenin zemin kat orta bölümünde bulunmaktadır ve özgün olarak yatayda sıralı altı adettir. Pencerelemin iki yanında kullanılan korent başlıklı pilasterler çizelge 4.39’da incelenenlere benzer bir görsele sahiptir. Gövdesi yarım daire kesitlidir ve yüzeyindeki yivlerde bir önceki pilasterin aksine devamlılık görülmektedir. Korent başlığı ise aynı tarz bezemede ancak daha sade bir görünümündedir.

Zemin katın cephe kurgusunda eşitlik ve ritmik tekrarlı dizilimdeki pilasterler, benzer tipolojide olmalarından dolayı bütünlük ve birlik algısının üst düzeye çıkarılmasını sağlamışlardır. Pilasterler birinci katın silmesine bağlanarak bir üst kata, geçiş elemanları ile de bodrum kata ulaşarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.40).

Çizelge 4.40. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SACAKLIK BÖLÜMÜ VARDIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 6 ADET EŞİT SIRALI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		 KORENT PİLASTER BAŞLIĞI	
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DÜĞRÜDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK
GÖVDE			X		X			X		X	X
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA					
TABAN					X						
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HISSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK		YARIM DİKDÖRTEN KESİTLİ, BİTKİ STİLİZELİ BAŞLIK YAPISINA VE DİKEY DİKDÖRTGEN FORMDA BOŞLUKLU GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR. CEPHENİN ORTA BÖLÜMÜNDE BULUNAN PİLASTERLER KÜTLESEL HAREKETİN CEPHE ÜZERİNDEN OKUTULMASINDA ETKİN OLMUŞLARDIR. YAPI İÇİ HİYERARŞİNİN DİŞAVURUMU OLARAK YORUMLANMAKTADIR.									
SEMANTİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

Ayrık nizam yapının birinci katında toplamda 14 adet yatayda eşitlik ilkesi ile tekrarlı ritmik dizilmiş farklı tipolojide, özgün pilaster bulunmaktadır. Başlık kısmı korent düzen olan, gövdesi dikdörtgen kesitli ve yüzeyi yivli pilasterlerin taban kısmında

ile **topuz**³³ bezemesi görülmektedir. Saçaklık bölümüne dentil bezemesi aracılığı ile bağlanan pilasterler, işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.41).

Çizelge 4.41. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME	
BAŞ	PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK BÖLÜMÜ YARDIR.				PİLASTERLER ALT KOTTAKİ PİLASTERLER ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 14 ADET RİTMİK TEKRARLI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		 KORENT PİLASTER BAŞLIĞI
GÖVDE	İŞLEVIN YATIRILMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	 TOPUZ
		X		X			X		X	X	
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		... ÜZERİNDE							
				X							
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DIKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI, GÖVDESİ VE TABANI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHIPTIR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK		DIKDÖRTGEN KESİTLİ, BİTKİ STİLİZELİ BAŞLIK İLE TOPUZU ANDIRAN TABAN YAPISINA VE DİKEY DIKDÖRTGEN FORMDA BOŞLUKLU GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.									
SEMANTİK		BİRİNCİ KAT PİLASTERLERİ CEPHE BOYUNCA ZEMİN KATTAKİLERİN İZDÜŞÜMÜNDE DİZİLİME SAHIPTIR. BİÇİMSEL FARKLILIĞI İLE YAPI İÇİ DEĞİŞKENLİK GÖSTEREN HİYERARŞİK ALGININ CEPHE ÜZERİNDEN DE OKUNABİLMESİNİ SAĞLAMAKTADIR.									
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

Yatayda eşit tekrarlı, dikdörtgen ve yarım daire kesitli, farklı tipolojilerde 28 adet pilaster öge kullanımı ile *sentaktik*; sütun benzerliği ile algıda güçlülük kavramı ve dönemi yansıtan bir mimari üslubu oluşunun dışında mekânsal kullanım kaynaklı oluşan hiyerarşik kavramları yansıması ile *semantik*; kültürel çeşitlilik sunması ve kent dokusu ile kolektif hafızaya katkı sağlaması ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın gövde bölümünde yer alan ve iki basamak yükseklikteki ahşap giriş kapısı, binanın yol cephesinde yapının kenarında bulunduğu görülmektedir. Kapı kanadı dört parçaya ayrılmış ve yüzeyine geometrik biçimin farklı kullanımları işlenmiştir. Kapının üzerinde giriş bölümünü aydınlatma amaçlı pencere

³³ Meyer, F. S., a.g.e., s. 180.

kurgulanmıştır. Ayrıca tepe noktasında **kalkan**³⁴ tipi arma motifine sahiptir. Çevresinde söve kullanılan özgün mimari eleman, düşeyde basamakla ve taşıdığı portik ile sınırlanarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.42).

Çizelge 4.42. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE		
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME		
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.				KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA TEK KAPI VARDIR.					 FERFORJE PORTİK
	GÖVDE	İŞLEVIN YAVGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							 KALKAN
ÖGE BİLGİSİ: KAPI		DÜZANLAM				YANANLAM						
*GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLI VE ÜZERİNDE GEOMETRİK BİÇİMLER YER ALMAKTADIR. *GİRİŞ SAÇAĞI GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				*GİRİŞİN YOL KOTUNDA OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.						
SENTAKTİK		GEOMETRİK BİÇİMLERİN KULLANILDIĞI, DİKDÖRTGEN FORMLU, ÇİFT KANATLI AHŞAP KAPI										
SEMANTİK		YOLUN YÜKSEK KOTUNDAN YAPIYA GİRİŞ YAPILMAKTADIR. ZENGİN BEZEME DETAYLARI İLE GİRİŞ ALGISI GÜÇLENDİRİLMİŞTİR. KAPININ TEPE NOKTASINDA KULLANILAN KALKAN TİPİ ARMA MOTİFİ ASKERİ ÇAĞIRIŞIMLARDA BULUNMAKTADIR.										
PRAGMATİK		KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.										

Yatayda tek, ahşap malzemeden çift kanatlı ve zengin bezeme detaylarını içeriyor olması ile *sentaktik*; girişin eğimli caddenin üst kotundan alınması ve çeşitli bezemeler ile güç ve zenginlik algılarının atfedilmesi ile *semantik*; oluşturulan algı ile bölge kent halkının düşünsel ve davranışsal düzeylerine etki etmesi ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın gövde bölümünde yer alan dört farklı tipolojideki toplamda 13 adet pencerenin cephede bir düzen oluşturduğu görülmektedir.

³⁴ Meyer, F. S., a.g.e., s. 507.

Zemin katta yer alan ilk tipolojideki beş adet pencere, cephenin orta bölümünde pilasterler arasında eşitlik ilkesinde ritmik tekrarlı olarak sıralanmıştır. Pencereilerin üzerinde yoğun kıvrımlı bitki stilizesi ve tepe noktasında çiçek bezemesi mevcuttur. Dikdörtgen formdaki ahşap pencereler yine dikdörtgen formdaki panolar üzerinde yer almaktadır ve işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.43).

Çizelge 4.43. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME
BAŞ		ÜZERİNDE ÇİÇEK STİLİZELİ SÖVE BULUNMAKTADIR.		PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 5 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.			 SÖVE ÜSTÜ BİTKİ STİLİZESİ
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞNME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞNME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
GÖVDE			X					X		X	X
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA						
					X						
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ BİTKİ MOTİFİ TAŞIMAKTADIR.		DÜZANLAM *YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				YANANLAM *BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.					
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU, ZENGİN BEZEME DETAYLI PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.									
SEMANTİK		ZEMİN KAT PENCERELERİ ZENGİN BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİNE SAHİPTİR. YAPININ İŞLEVİNE VE KULLANICILARINA ATFEDİLEN BU ZENGİNLİK KENT DOKUSU İÇERİSİNDE YER ALAN HALKIN ALGISINA DOĞRUDAN ETKİ EDEN DETAYLARDIR.									
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER, BEZEME ZENGİNLİĞİ DAHİL OLDUĞU KATTAKİ MEKAN KULLANICILARININ STATÜSÜNÜN CEPHEYE ÜZERİNDEN OKUNMASINDA ETKİNDİR.									

İncelenen ikinci tipolojideki pencere, zemin katta cephenin sağ bölümünde yer almaktadır. Çift kanatlı ahşap pencere; cephede giriş kapısının simetrisinde, ikişerli dizilime sahip pilasterlerin arasında bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu pano üzerinde yer alan pencerenin tepe noktasına bölgede nadir olarak görülen kalkan motifi yerleştirilmiştir. Birinci kat penceresinin taban kısmıyla bütünleşen, alın kısmında kıvrımlı **damga**³⁵ bezemesi olan bezeme ile saçak algısı oluşturulmuştur (Çizelge 4.44).

³⁵ Meyer, F. S., a.g.e., s. 121.

Çizelge 4.44. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE				
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME				
BAŞ	DAMGA BEZEMELİ SAÇAKLIK TAŞIMAKTADIR.		KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA 1 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.								
	İŞLEVIN YATGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞEME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞEME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
			X			X			X			X			
GÖVDE	DÜŞEYLİK		DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA										
TABAN					X										
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN TEPE NOKTASINDA KALKAN MOTİFİ BULUNMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM										
	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE İŞİK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.										
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERE YAPI İÇERİSİNDE TAŞKIN BÖLÜMDE KAPININ SİMETRİĞİNDE YER ALMAKTADIR. ÜZERİNDE DAMGA BEZEME İLE SAÇAKLIK VE KALKAN MOTİFİ VARDIR. CEPHEYE KATTIĞI ÇEŞİTLİLİK VE ZENGİNLİĞİN YANINDA SİMETRİ KURGUSUNU DESTEKLEYİCİ NİTELİKLERİ İLE YAPI ALGISINDA ÖNEM İÇERMEDİR.														
SEMANTİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.														

Bir diğer pencere tipi, birinci katta cephenin orta bölümünde, pencere boylarının yarısına kadar inen pilasterler arasında, eşitlik ilkesinde ritmik tekrarlı olarak sıralanmıştır. Pencere bezeme detayları zemin kattakilerden farklılık göstermektedir. Üzerinde kemerli söve bulunan ögenin tepe noktasında kilit taş kullanılmıştır. Kilit taşın yüzeyinde akantüs stilizesi mevcuttur. Taşın üzerinde ise **kurdele**³⁶ bezemesi işlenmiştir.

Dikdörtgen formdaki ahşap pencereler yine dikdörtgen formdaki oblonglar üzerinde yer almaktadır. Cephe üzerindeki izlerden merkez pencerenin bulunduğu konumda balkon uygulaması olduğu anlaşılmaktadır. Bu veri ışığında balkonlu odanın; mekânsal kurgu içerisinde rütbeli bir kişiye ait olduğu ya da önemli bir işleve sahip mekân olduğu düşüncesine ulaşılmaktadır (Çizelge 4.45).

³⁶ Meyer, F. S., a.g.e., s. 121.

Şekil 4.45. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME
BAŞ	AKANTÜS YAPRAĞI BULUNMAKTADIR.		İKİ YANLI BİTKİ STİLİZELİ PANO VE KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA 1 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.				 AKANTÜS YAPRAĞI
	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	 BİTKİ STİLİZELİ PANO
GÖVDE		X		X			X		X		
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							
				X							
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM						
	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.						
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERE YAPI İÇERİSİNDE TAŞKIN BÖLÜMDE YER ALMAKTADIR. BAŞ VE TABAN KISMI OLDUKÇA ZENGİN BEZEME DETAYLARI İÇERMEKTEDİR.										
SEMANTİK	PENCERENİN İKİ YANINDA SÜTUN ALGISINDA DIŞA TAŞKIN KABARTMA VE ÜZERİNDE SAÇAK ALGISINDA ÇIKMA BULUNMAKTADIR. TEPE NOKTASINDA YER ALAN AKANTÜS STİLİZESİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.										
PRAGMATİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.										

Son olarak incelenen dördüncü tipteki pencere, birinci katta cephenin sol bölümünde yer almaktadır. Sağ bölümde yer alan pencere, incelenen pencere ile aslında aynı tipolojidedir ancak en boy oranının değiştirilmesi sonucu orijinalitesini yitirmiştir. Çift kanatlı ahşap pencere, boylarının yarısına kadar inen ikişerli dizilimdeki pilasterler arasındadır.

Pencerenin tepe noktasında, merkezinde akantüs stilizesi yerleştirilmiş olan saçak benzeri cepheden taşkın bir uygulama mevcuttur. İki yanlı bitki stilizeli, merkezinde pano bulunan taban uygulaması üzerindeki pencere, zengin bezeme detayları ile cephe karakterine önemli bir katkı sağlamaktadır (Çizelge 4.46).

Çizelge 4.46. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ	KİLİT TAŞININ KURDELE BEZEMELİ-AKANTÜS YAPRAKLI OLDUĞU YARIM DAİRE KEMER BULUNMAKTADIR.		OBLONG KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 5 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.		KURDELE KİLİT TAŞ AKANTÜS YAPRAĞI
	İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK RİTM
GÖVDE		X		X			X	X	X
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA					
				X					OBLONG
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR.	DÜZANLAM				YANANLAM				
	*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE İŞİK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.				
SENTAKTİK	DİKDÖRTGEN FORMLU, KEMERLİ VE NİTELİKLİ KİLİT TAŞI İLE PENCERELER, YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.								
SEMANTİK	PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE İLE TEPE NOKTASINDA YER ALAN KURDELE BEZEMELİ KİLİT TAŞ VE ÜZERİNDE AKANTÜS STİLİZESİ İLE DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTA Kİ YAPILAR ARASINDA DİKKAT ÇEKEREK FARKLILIĞINI ALGILATMAKTADIR.								
PRAGMATİK	BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELER, BEZEME ZENGİNLİĞİ DAHİL OLDUĞU KATTAKİ MEKAN KULLANICILARININ STATÜSÜNÜN CEPHEYE ÜZERİNDEN OKUNMASINDA ETKİNDİR.								

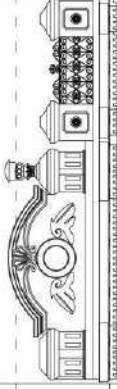

İncelenen pencerelerin yatayda sıralı, dört farklı tipolojide ve değişik bezemelerle uygulanması ile *sentaktik*; bu uygulama farklılıkları ile cephe üzerinden okunabilen yapı içindeki farklı kavramsal bakış açıları ile *semantik*; iç-dış mekân arası iletişim oluşturması ile kullanıcı davranışlarına etkisi ve biçimsel eklentiler ile de *pragmatik* anlamları gösterilmektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Kars İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nın baş bölümünde yer alan saçaklık bölümünde kat silmesi ve dentil uygulaması mevcuttur. Parapet üzerinde ise cephede simetrik olarak kurgulanan kemerli alınlık, tablasında istiridye ve **kanat figürü**³⁷, alınlığın kabartmalı ayakları üzerinde ise vazolar bulunmaktadır. Cephenin orta bölümünde ise yatayda sıralı altı adet gövdesi çiçek rozetli kabartma ve aralarında demir ferforje olan küçük alınlıklar yerleştirilmiştir (Çizelge 4.47).

³⁷ Meyer, F. S., a.g.e., s. 83.

Çizelge 4.47. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME	
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PİLASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK.		PARAPET - ALINLIK - VAZO - KABARTMA - FERFORJE SAÇAKLIK - DENTİL SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR.			 DENTİL KABARTMA ÇİÇEK ROZETİ VAZO DEMİR FERFORJE ALINLIK VE KANAT FIGÜRÜ KABARTMA	
	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA							
BAŞ GÖVDE TABAN				X							
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. *BİNANIN ÇATI KISIMINI TAŞIR. *PRAPET KULLANIMI İLE BİÇİMİN DİŞAVURUM NOKTASIDIR.	DÜZANLAM				YANANLAM						
	*YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISMI.				*ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR						
SENTAKTİK	SAÇAKLIK BÖLÜMÜNÜN KORNİŞ, FRİZ VE ARŞİTRAV BÖLÜMLERİNDE YER YER EŞİTLİK İLKESİNE DAYALI YER YER İŞE RİTMİK DİZİLİME SAHİP FARKLI BİÇİM VE ÖLÇEKLERDE BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.										
SEMANTİK	BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTA Kİ YAPILAR ARASINDA DETAY YOĞUNLUK YA DA FARKLILIKLARI İLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR. BULUNDUĞU TOPLUMUN KÜLTÜRÜ DOĞRULTUSUNDA DEĞİŞİKLİK ARZ EDEN BİÇİM TERCİHLERİ GÖZLENEBİLMEKTEDİR.										
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ YÖNETİM DAHİLİNDEKİ KULLANICILARIN KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.										

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkeli ve bezeme açısından çeşitli malzemeler ile farklı sayıda ebatlarda geometrik biçim, form ve motifler bulundurması ile *sentaktik*; monotonluktan uzak, pilasterlerdeki zengin bezeme unsurları ile gücü ekonomik anlamda da hissettirmesinin yanında düzen ve sistem algılarının cephe üzerinden net bir şekilde okutulması ile *semantik*; bölgenin kolay akılda kalıcılığı ve seçiciliğinin yanında çıkarılan anlamlar doğrultusunda garnizon kent içinde askeri yönetimin yapı cephesinde de hissettirilmesi ile bu etkiyi kullanıcı ve kent halkı üzerinde etki oluşturması ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Yapıya dair edinilen mimari ve göstergibilimsel veriler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

4.2.8.2. Sentaktik boyut

İl Sağlık Müdürlüğü Binası'nda benzer öğelerin farklı katlarda çeşitlendirilerek uygulanması cepheye büyük ölçüde zenginlik ve özgünlük katmıştır. Çeşitliliğin artırılması görsel hafızayı zorlayıcı bir tasarım yaklaşımı olarak okunmaktadır. Bezemelerin hemen hemen tamamı cephe yüzeyinden taşırılarak kullanılmıştır. Böylece elde edilen ışık-gölge kontrastı, cephenin karakterini büyük ölçüde etkilemiştir.

Bodrum kat cephesi hariç, diğer katlardaki ve çatı bölümündeki dizilimsel yaklaşım uyum içerisinde, dengeli, birbirini destekleyen dolayısı ile bütünselliğin korunmasını sağlayan niteliktedir. Düşeyde benzer tipolojideki farklı pilasterlerin dizilimi ve yatayda saçaklık ve kat silmelerinin kullanımı ile elde edilen çerçeve içine farklı bezeme çeşitliliğine sahip pencereler yerleştirilmiştir. Sağ ve sol yanlardaki kapı pencere öğelerinin yanında çift sıralı pilaster uygulaması mevcuttur. Bu değişkenlik saçaklık bölümünde kendisini akroter, vazo ve demir ferforje kullanımı ile göstermektedir. Cephenin yüzeyden taşkın olarak kurgulanan bölümünde yer alan bezemeler, görsel açıdan daha zengindir.

Kütlesel hareketin ötesinde cephe kurgusu içerisinde farklı öğelerin hem dizilimsel olarak hem de tipolojik olarak girdi zenginliği, yapının sentaktik yönünün kuvvetli olmasını sağlamıştır.

4.2.8.3. Semantik boyut

Girişin yol eğiminin yüksek kotundan veriliyor olması bölgedeki yapılar arasında önem sıralamasına dair güçlü bir işaret olarak yorumlanmıştır. Eğimli cadde üzerinde yer alan diğer sivil mimarlık ürünlerinin girişi çoğunlukla eğimin düşük olduğu noktadan gerçekleştirilmiştir. Yapının sentaktik boyuttaki en güçlü yanları pencere, pilaster, parapet uygulamaları ve onların bezemeleri olarak görülmektedir. Bu yaklaşımla tekrara düşülmeyerek monotonluğun kırılması ve yol kotunun düşük olmasına rağmen görsel zenginliğin yüksek kottaki yapılara kıyasla fark edilir düzeyde fazla olması yapının kent içindeki önem değerini ortaya koymaktadır. Yapının konuma dayalı edindiği değer kaybı, biçim, büyüklük ve düzenleme ölçütleri dengelenerek ortadan kaldırılmıştır.

Katlar arasındaki detay değişkenliği kullanıcı hiyerarşisine dair göstergelerin yapı cephesinde somutlaştırılmasıdır. Mimarlık ürünlerinde üst katlarda bulunan balkona sahip, büyük veya geniş pencereci mekânlar genellikle önemli şahıslara ya da yapı içi

hiyerarşide söz sahibi kişilere tahsis edilmiştir. Yansıtılmak istenilen bu ve benzeri düşünöceler bezeme ve düzenlemeler ile desteklenmektedir.

Gücü ve sağlamlığı simgeleyen pilaster kullanımı ile kalkan tipi arma motifinin kullanımı yapının yönetime dair kavramları yansıttığı ögelerdir. Bu çeşitlilik yapının kültür, işlev, güç gibi farklı kavramlarla anlam kazanması olarak değerlendirilmektedir. Fischer (2015)'in değer ölçütleri yapının kısıtlı cephe yüzeyi üzerinden maksimum düzeyde yansıtılarak ona semantik boyutta verilen önemi vurgulamaktadır.

4.2.8.4. Pragmatik boyut

Konak ve kamu yapılarının yoğunlukta olduğu bölgede inşa edilen yapı, cadde üzerindeki görseli ve karakteri en güçlü yapı olarak görölmektedir. Kent dokusu içerisinde bu özelliği ile ön plana çıkan İl Sağlık Müdürlüğü Binası, döneminin mimari özelliklerini geçmişten günümüze koruyarak üzerinde barındırması ile önemli bir mimari belge olma niteliğini korumaktadır. Caddenin kotunun azaldığı noktada inşa edilmesine karşın hem cephe düzenlemesi hem de büyüklük olarak değerini artırıcı niteliklere sahiptir.

Göstergebilimsel pragmatik yaklaşımda dikkat çeken öge ve bezeme pilaster ve kalkan arma motifidir. Garnizon kent statüsündeki Kars'ın yönetimsel ve ideolojik felsefesini okutan bu biçimler

Saçaklık üzerinde cephe boyunca uzanan parapet uygulaması ile kış aylarında çatıda biriken karın düşmesinin önüne geçilmesi ve giriş kapısı üzere pencere uygulaması ile giriş holünün aydınlatılması işlevsel anlamdaki pragmatik yaklaşımları göstermektedir.

4.2.9. Defterdarlık Misafirhane Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamı içerisinde incelenen Defterdarlık Misafirhanesi Binası, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan, girişi maliye caddesine bağlı, bodrum, zemin ve normal kattan oluşan üç katlı kamu yapısı örneğidir (Şekil 4.32).

Şekil 4.32. Maliye Caddesi 6 Numaralı Bina'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletisi- 24)

23.06.1988/88 kararla tescilli olup koruma altına alınan bina Baltık mimari üslubunda düzgün kesme bazalt ve andezit taşından dikdörtgen plan şemasında 1897 yılında inşa edilmiştir. Bir dönem adliye binası olarak da kullanılan yapıya sonrasında Defterdarlık Hizmet Binası işlevi yüklenmiştir. 1986 yılında geçirdiği restorasyon uygulamasından sonra Defterdarlık Misafirhane Binası olarak kullanılmaya başlanmış ve günümüzde halen aynı işlevle hizmet etmeye devam etmektedir (Alp ve ark. 2009; Gündoğdu, 2005).

Bitişik nizam olan köşe yapı, taş işçiliği bakımından sade bir görünüme sahiptir. Ancak birinci katta bulunan ahşap detaylar, yapıyı özgün kılmakta ve kent içinde seçiciliğini arttırmaktadır (Resim 4.47a-b). Ulaşılan eski fotoğraflardan yapının birinci katında bulunan ahşap bezemeli kısmın orijinalitesini yitirdiği görülmektedir (Resim 4.48). Simetrik bir cephe karakteri olan yapı, geometrik biçimlerin kullanıldığı, birbirini tekrar eden ve düzenli bir görsel algıya sahiptir.

Resim 4.47a. Yapının Maliye Caddesi cephesi (Peker, 2017)

Resim 4.47b. Yapının Haydar Aliyev Caddesi cephesi (Peker, 2017)

Resim 4.48. Atatürk Parkı ve çevresindeki binalara ait eski fotoğraf (web iletisi-25)

Yapının girişi Maliye Caddesi'nden ahşap detayların olduğu üç basamak yükseklikteki çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Cephede merkezden sağa doğru konumlandırılan giriş üzerinde portik bulunmamaktadır. Kapının tepe noktasına binanın yapım yılını belirten bezeme yerleştirilmiştir (Resim 4.49a) Modüler ve simetrik cephe karakterine sahip olan yapıda dikdörtgen formlu çift kanatlı 28 adet olmak üzere iki farklı tipte pencere yer almaktadır. Zemin kattaki pencerenin etrafı söve ile çevrilmiş üzerinde bezemeler yer almaktadır (Resim 4.49b). Birinci kattaki pencerelerin etrafında aynı yivli söve dolaşmakta ve üzerinde yağmur saçağı bulunmaktadır (Resim 4.49c).

Resim 4.49a. Ahşap giriş kapısı (Peker, 2017)

Resim 4.49b. Ahşap pencere (Peker, 2017)

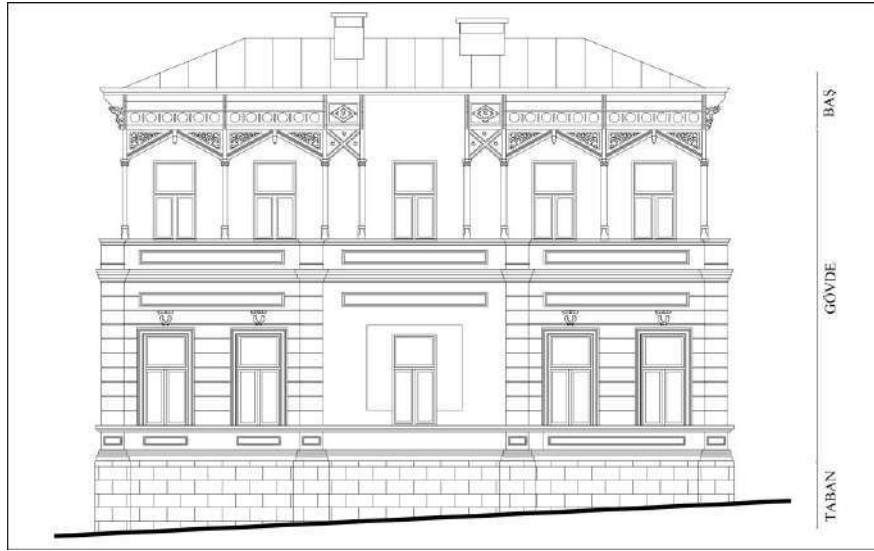

Resim 4.49c. Ahşap pencere (Peker, 2017)

Defterdarlık Misafirhanesi Binası, konum olarak Haydar Aliyev Caddesi'nin en üst kotu kabul edebileceğimiz noktasında Fischer (2015)'in aynı zamanda ayrıcalıklı konum olarak nitelediği köşe parselde, kamu ve konak yapılarının yoğun olduğu noktada inşa edilmiştir. Önünde park bulunan kamu yapısının cephe kurgusu diğer kamu yapılarına kıyasla daha basit ve kolay algılanır düzeydedir. Ancak onu diğer yapılardan ayırarak özgün kılan ajur tekniği ile bezenmiş ahşap detaylar mevcuttur.

Şekil 4.33. Defterdarlık Misafirhane Binası güneydoğu cephe çizimi

Şekil 4.34. Defterdarlık Misafirhane Binası güneybatı cephe çizimi

4.2.9.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Defterdarlık Misafirhane Binası'nın gövde bölümünün incelendiğinde güneydoğu cephesinde 11, güneybatı cephesinde ise dört adet olmak üzere toplamda 15 adet pilaster uygulaması mevcuttur (Şekil 4.33 ve şekil 4.34).

Köşe yapının güneydoğu yol cephesi üzerinde zemin katta, yatayda altı adet özgün pilaster bulunmaktadı. Yapının eni dar olan güneydoğu cephesinde ise dört adet pilaster uygulamasına yer verilmiştir. Yapının gövde kısmında yer alan bu öğeler, düşeyde işlevin

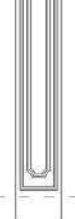

devamlılığını birinci kattaki pilasterlere kat silmesi aracılığı ile bağlanarak, zemine ise geçiş elemanları ile ulaşmaktadır (Çizelge 4.48).

Çizelge 4.48. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME	
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE 1.KATIN SİLMESİ VE PİLASTERLER BULUNMAKTADIR.				PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.						
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DÖĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK		RİTM
		X			X			X		X		X
GÖVDE		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...						
		X			X							
TABAN												
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER		DÜZANLAM				YANANLAM						
*GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *SADE BİR BAŞLIK YAPISI VARDIR.		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.						
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN KESİTLİ, SADE BAŞLIK YAPISINA VE DİKEY DİKDÖRTGEN FORMDA BOŞLUKLU GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.										
SEMANTİK		SADE GÖRÜNÜMÜ İLE BULUNDUĞU KONUM İÇERİSİNDE GÜÇ ALGISINI OLUŞTURMA KONUSUNDA ZAYIF KALMAKTADIR.										
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.										

Köşe yapının güneydoğu yol cephesi üzerinde birinci kat kotunda yatayda beş adet özgün pilaster bulunmaktadır. Pilasterler dikdörtgen kesitli olup zemin kat pilasterlerine göre daha detaylıdır. Pilasterlerin gövde yüzeyinde düşey pano algısı oluşturan kabartma mevcuttur. Yapının gövde kısmında yer alan bu ögeler, bölgedeki diğer yapı pilasterlerine kıyasla genel olarak bezeme açısından fakir olan ögeler düşeyde silmeler ile saçaklığa, alt kattaki pilasterler aracılığı ile de zemine ulaşarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.49).

Çizelge 4.49. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK BÖLÜMÜ VARDIR.		PİLASTERLER ALT KOTTAKI PİLASTERLER ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 5 ADET RİTMİK TEKRARLI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		 KABARTMA	
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞEME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞEME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK
GÖVDE			X		X			X		X	
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA						
TABAN					X						
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ DİKDÖRTGEN KESİTLİDİR. *SADE BİR BAŞLIK YAPISI VARDIR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.					
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN KESİTLİ, SADE BAŞLIK İLE DİKEY DİKDÖRTGEN FORMDA KABARTMALI GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.									
SEMANTİK		ZEMİN PİLASTERLERİN DEVAMINDA GÖRECE DAHA ESTETİK ALGIDAKİ ÖGELER BULUNDUĞU BÖLGE DOKUSU İÇERİSİNDE YANANLAM ETKİLERİNİ TAM OLARAK GÖSTEREMEMEKTEDİR.									
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.									

Binanın cephelerinde kullanılan farklı tipolojideki toplamda 15 adet pilasterin farklı katlarda eşitlik ilkeli ve ritmik dizilimi ile oluşan kurgu ile *sentaktik*; daha sade bezemeden yoksun görselde kullanımı sebebiyle güç kavramı ve önem sıralamasındaki konumunu belirleyici etkisi ile *semantik*; ana girişin aks hareketliliğinin daha az olduğu cadde üzerinden gerçekleştiriliyor olması ile de *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

Defterdarlık Misafirhane Binası'nın gövde bölümünde bulunan yapının ahşap giriş kapısı, binanın güneydoğu cephesinde yapının orta bölümünden sağa yakın, zeminden üç basamak yükseklikte yer almaktadır. Ahşap kapı kanadı üç parçaya ayrılmış ve aynı geometrik formlardan oluşmuştur. Kapının üstünde giriş mekânına doğal aydınlatma sağlayan pencere kurgulanmıştır. Yapının inşa edilme yılına dair bilgi de bu bölümde kurdele bezeme ile birlikte yer almaktadır (Çizelge 4.50).

Çizelge 4.50. Kapı öge çözümlemesi

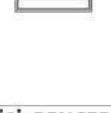
MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE	
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME	
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE KİTABE BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.						KURDELE 1897 KİTABE	
	GÖVDE	İŞEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	KAPI SÖVESİ
			X		X	X						
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA								
ÖGE BİLGİSİ: KAPI *GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLI VE ÜZERİNDE GEOMETRİK BİÇİMLER YER ALMAKTADIR. *ÜZERİNDE KİTABESİ VARDIR.		DÜZANLAM				YANANLAM						
		*BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				*GİRİŞİN YOL KOTUNDA OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.						
SENTAKTİK		GEOMETRİK BİÇİMLERİN KULLANILDIĞI DİKDÖRTGEN FORMLU, ÇİFT KANATLI AHŞAP KAPI										
SEMANTİK		ÜZERİNDEKİ KİTABESİ İLE YAPIM YILINA DAİR VERİ İÇERMEKTEDİR. 3 BASAMAK YÜKSEKLİKTE KURGULANAN GİRİŞ İLE İÇ-DIŞ İLETİŞİM BAĞI BELİRLİ BİR ORANDA AZALTILMIŞTIR.										
PRAGMATİK		KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR.										

Güneydoğu cephesinde yatayda tek, ahşap malzemeden basit bezemeli ve çift kanatlı olması ile *sentaktik*; üzerindeki bezeme ile inşa edildiği yıla ait veri içermesinin yanında zemin kotundan yükseltilerek iç-dış ilişkisi bağlamındaki edinimler ile *semantik*; mimari girdiler doğrultusunda ortaya çıkan sonuçların çevre yapılar ile değerlendirilmesi sonucu oluşan etkisi ile *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

Defterdarlık Misafirhane Binası'nın gövde incelendiğinde yapıda iki farklı tipolojideki çift kanatlı dikdörtgen formlu 28 adet ahşap pencere olduğu görülmektedir (Şekil 4.33 ve şekil 4.34). Yapının zemin katında bulunan pencereler, güneydoğu cephesinde dokuz adet, güneybatı cephesinde ise beş adet olmak üzere toplamda 14 adettir. Çevresinde söve dolaşan, üzerinde bitki stilizesi ve kurdele bezemesi bulunan pencereler, ikişerli olarak pilasterler arasına dizilmiştir. Güneybatı cephesinin merkezindeki izlerden pencere üzerinde değişiklik yapılmış olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Pencerelerin altında pano kullanımına yer verilmiştir (Çizelge 4.51).

Çizelge 4.51. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE					
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME					
BAŞ		ÜZERİNDE KURDELE VE BİTKİ STİLİZELİ MOTİF BULUNMAKTADIR.		PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 14 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.		KURDELE BİTKİ STİLİZESİ					
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞLİK	RİTM
		X		X							X		X	X	
GÖVDE		DÜŞEYLİK		DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA								PENCERE SÖVESİ	
						X								PANO	
TABAN															
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA KURDELE VE STİLİZE EDİLMİŞ BİTKİ MOTİFİ TAŞIMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM									
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.									
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.													
SEMANTİK		PENCERE ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE İLE TEPE NOKTASINDA YER ALAN KURDELELİ BİTKİ BEZEMESİ DIŞINDA YAPIYA ÖNEM ATFEDİCİ GİRDİ BULUNMAMAKTADIR. BEZEME YOKSUNLUĞU BU ÖGEDE DE KENDİSİNİ GÖSTERMEKTEDİR.													
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.													

Yapının birinci katında bulunan ele alınan pencereler, güneydoğu cephesinde dokuz adet, güneybatı cephesinde ise beş adet olmak üzere toplamda 14 adettir. Çevresinde söve dolaşan, üzerinde yağmur saçaklığı ve ahşap detaylar bulunan pencereler, ikişerli olarak pilasterler arasına dizilmiştir.

Yapı, birinci katta özellikle güneybatı cephesinde orijinalitesini yitirmiştir. Eski fotoğraflardan anlaşıldığı üzere yapının bu bölümü tamamen ahşap kayıtlı kare camların kapattığı, bezeme açısından zengin bir kurguya sahiptir. Zamanla kullanımla alakalı değişim ihtiyacı doğrultusunda cephe üzerinde oynamaların olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda güneydoğu cephesindeki pencerelerle en boy oranında özdeş, bezeme açısından yoksun uygulamalara yer verilmiştir. Ancak özgün kullanımındaki ahşap dikmeler ve püskül detayları günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Bu kattaki pencerelerin altında dikdörtgen pano kullanımına yer verilmiştir. (Çizelge 4.52).

Çizelge 4.52. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME	
BAŞ	KİLİT TAŞININ BİTKİ STİLİZELİ-AKANTÜS YAPRAKLI OLDUĞU YARIM DAİRE KEMER BULUNMAKTADIR.		KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 14 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.				
	GÖVDE	İŞLEVIN YAVGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞEME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞEME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA						
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA YAĞMURLUK SİLMESİ BULUNDURMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.					
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.									
SEMANTİK		CEPHENİN EN KARAKTERİSTİK BEZEMESİ BİRİNCİ KATTAKI AHSAP DETAYLARDIR. BÖLGEDE AHSAP BEZEMENİN NADİR GÖRÜLDÜĞÜ YAPILARDAN BİRİSİ OLMASIYLA ÖNEM ARZ ETMEKTEDİR.									
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.									

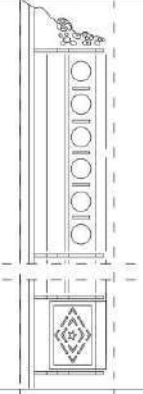

Pencerelerin yatayda eşit ve ritmik sıralı, söveli, dikdörtgen formda ahşap malzemededen ve tepe noktasında çeşitli bezemelere sahip olması ile *sentaktik*; katlar arasında değişkenlik gösteren bezeme farklılıkları ile mekânsal ve kullanıcıya yönelik anlamsal farklılığa işaret etmesi ile *semantik*; iç-dış ilişkisi kurması ve ışık ve havalandırmaya yönelik işlevsel ihtiyaçlara cevap vermesi ile *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Defterdarlık Misafirhanesi Binası'nın baş bölümünde iki farklı saçaklık uygulaması görülmektedir. Saçaklık bölümü yapının güneybatı cephesinden güneydoğu ve kuzeybatı cephelerine doğru uzanmaktadır. Ahşap malzemededen oluşan öge, farklı biçim, form ve bezeme kullanımlarının sunmuş olduğu zenginlik ile yapı cephesine estetik bir görüntü oluşturmuştur. Güneybatı cephesindeki kullanım ile simetrik algıyı destekleyici öge olarak işlevini tamamlamıştır. Elde edilen eski fotoğraf doğrultusunda cephenin bu bölümünün özgünlüğünün bozulmuş olduğu görülmektedir. Cephedeki

ahşap dikmelerin arası duvarla kapatılmış ve aynı kattaki diğer pencereler ile aynı büyüklükte pencere kullanımına yer verilmiştir (Çizelge 4.53).

Çizelge 4.53. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE				
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME				
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PILASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK		SAÇAKLIK AHŞAP BEZEMELER İLE KAPLANMIŞTIR.				 AHŞAP BEZEME				
	İŞEVİN YATIRILMASI		İŞEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEZEME (DÖBRUDAN)		TABANA DEZEME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM	 AHŞAP BEZEME
			X				X				X		X	X	
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK				ÜZERİNDE ... ALTINDA									
BAŞ GÖVDE TABAN					X										
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNIŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. *AHŞAP BEZEMELERDEN OLUŞUR.	DÜZANLAM				YANANLAM										
	YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISMI				ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR										
SENTAKTİK	YAPININ SAÇAKLIK BÖLÜMÜNDE AHŞAP MALZEMDEN FARKLI BİÇİMLERDE BEZEME DETAYLARI YER ALMAKTADIR.														
SEMANTİK	CEPHE GENELİNDEKİ SADE YAKLAŞIM, SADECE SAÇAKLIK UYGULAMASINDA ÇEŞİTLENMİŞTİR. BİRİNCİ KAT GÜNEYBATI PENCERELERİ İLE BÜTÜNLÜK OLUŞTURAN SAÇAKLIK BU KONUMDAKİ AHŞAP BEZEMEYE SAHİP TEK YAPIDIR.														
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ YÖNETİM DAHİLİNDEKİ KULLANICILARIN KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.														

Yapı üzerindeki bir diğer saçaklık uygulaması yapının ana cephesi olan güneydoğu cephesinde bulunmakta ve ahşap saçaklığa kıyasla oldukça sade ve sıradan bir görünüme sahiptir. Birinci kattaki pilasterlerin devamlılığında dikdörtgen biçimde pano bulunmaktadır. Cephe karakterini oluşturan ögelerin genelinde görülen nitelik azlığı ahşap uygulamalar hariç yapının her bölümünde hâkimdir (Çizelge 5.54).

Çizelge 4.54. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE			
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME			
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTADIR.		SAÇAKLIK PILASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK		KORNİŞ - SİLME FRİZ - PANO ARŞİTRAV - SİLME SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR				 PANO			
	İŞLEVIN YATAYLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERİ DEĞİME (DOĞRU/DAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
			X				X				X		X	X
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA									
BAŞ GÖVDE TABAN				X										
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK *ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. BEZEME AÇISINDAN YOKSUNDUR.	DÜZANLAM				YANANLAM									
	YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISMI				ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR									
SENTAKTİK	SİLMELERDEN OLUŞAN SAÇAKLIK OLDUKÇA SADEDİR. PILASTERLERİN BITİMİNE DENK GELEN KISIMLARDA PANO UYGULAMALARI VARDIR.													
SEMANTİK	GÜNEYDOĞU CEPHESİNDE YER ALAN SAÇAKLIK SADE BİR GÖRÜNÜMEDİR. BU ÖZELLİĞİ İLE BULUNDUĞU CEPHENİN GENEL KARAKTERİ İLE UYUM İÇERİSİNDEDİR.													
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ YÖNETİM DAHİLİNDEKİ KULLANICILARIN KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.													

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkeli ve farklı tipolojilerde olması ile *sentaktik*; bezeme çeşitliliği ile dönem, kültür ve kullanıcı verileri taşıması ile *semantik*; özellikle özgünlüğünü koruduğu dönem içerisindeki birinci kat detayları ile bütünselliğinin kullanıcıya davranışsal, düşünsel vb. etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Defterdarlık Misafirhane Binası'nın göstergebilim ile çözümlenmesine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.2.9.2. Sentaktik boyut

Çalışma kapsamında incelenen yapıların tamamında görülen sistematik cephe kurgusu köşe yapı olan Defterdarlık Misafirhane Binası'nda da görülmektedir. Cephe öge elemanlarının dizilimindeki kullanım, zemin ve birinci katlarda benzerlik göstermektedir. Bezeme çeşitliliğinde ise dengeli bir yaklaşım vardır. Zemin kattaki pencereler daha detaylı iken birinci kattaki pilasterler daha detaylı ve bezeme açısından zengin bir görünüme sahiptir. Cephede en dikkat çekici unsur, birinci kat pencerelerinin çevresinde

bulunan ahşap bezemelerdir. Genellikle binaların avlu cephesinde kullanılan ahşap malzeme, incelenen yapının yol cephesinde kurgulanmıştır. Yapı sentaktik açıdan zengin olmamakla birlikte çevredeki dokuya uyum sağlamaktadır.

4.2.9.3. Semantik boyut

Caddenin en yüksek kotunda, parkın karşısından girişi olan yapı, Fischer (2015)'in değer ölçütleri açısından önemli bir noktada bulunmaktadır. Zemin kat kotunun yüksek olmaması nedeni ile mekân ve cadde arasında doğrudan kurulabilen bir iletişim bağı bulunmaktadır. Kurulan bu bağ, yapı fonksiyonunun kent sakinlerinden çok uzak olmadığı düşüncesini ortaya koymaktadır. Ancak bir kamu yapısı olmasına rağmen girişin kent içi ana akstan koparılması sebebiyle yapı fonksiyonunun gizlilik içermediği aynı zamanda halkın kullanımına gerek duymadığı düşüncesine ulaşılmıştır.

Cephe kurgusundaki öğelerin bezeme çeşitliliği ve işçiliklerdeki yoksunluk, yapıyı önem sıralamasında geri plana itmektedir. Diğer kamu yapılarında öge ve bezemelerin dizilim ve kullanım çeşitliliği ile sağlanan katlar arasındaki algısal değişim incelenen bu yapıda görülmemektedir. Bu farklılığın oluşmasında yapı girişinin ana akstan koparılarak parkla ilişkilendirilmesi ana etmen olarak düşünülmektedir. Sentaktik boyutta ele alınan ahşap malzemelerin genellikle önem sırasında ikincil yeri tutan avlu cephesinde kullanılmasına karşın Defterdarlık Misafirhanesi Binası'nın ana cephesinde yer alması da yapının algısal olarak farklılaştırıldığının bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

Birinci katın güneybatı cephesindeki ahşap bezemeli bölümün özgünlüğünü yitirmeden önce yapının en değerli ve vurgulanmak istenen mekânı olduğu düşüncesi oluşmakta ve yapının semantik yönünün güçlü olduğu düşünülmektedir.

4.2.9.4. Pragmatik boyut

Yapı girişinin aks yoğunluğun daha az olduğu Mesaj Caddesi üzerinden gerçekleştirilmesi ve uzun cephenin parka bakan bu cadde üzerinde kurgulanması, hem yoğun trafik aksından hem de gürültüden bina kullanıcılarının daha az etkilenmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca eğimli arazi üzerine inşa edilen yapının girişinin parselin düz yola bakan cephesinden verilmesi kış aylarının zorlu geçtiği kentte, kullanıcılar için faydacı bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Giriş kapısının üzerinde bulunan pencere

ile giriş holüne doğal ışık alınması ve yukarıda açıklanan yaklaşımlar, yapıya dair işlevsel pragmatik okumalardır.

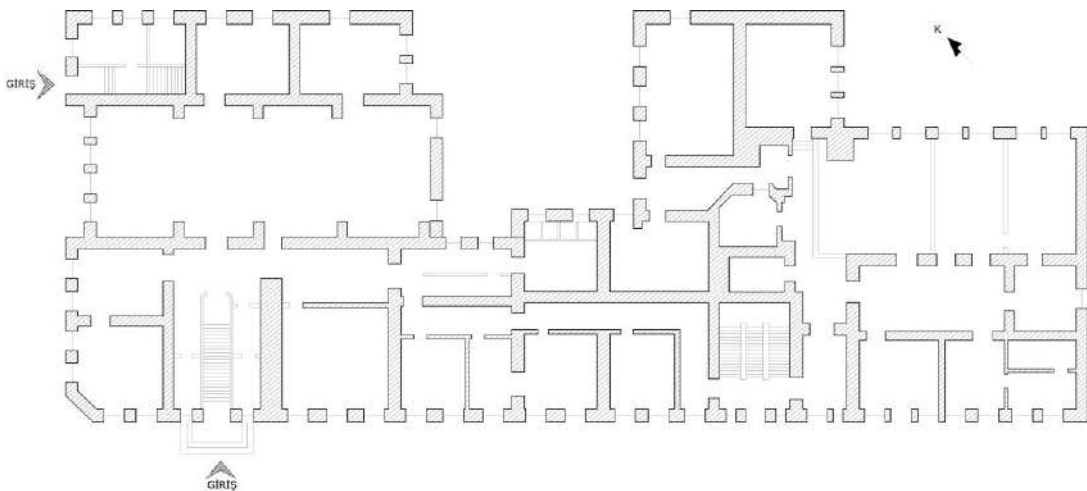
4.2.10. Defterdarlık Binası'nın göstergebilimsel cephe çözümlemesi

Çalışma kapsamı içerisinde incelenen Defterdarlık Binası, Haydar Aliyev Caddesi üzerinde bulunan, bodrum, zemin ve normal olmak üzere üç kattan oluşan kamu yapısı örneğidir (Şekil 4.35).

Şekil 4.35. Defterdarlık Binası'nın konumu (Google earth üzerinden şematize edilmiştir, web iletilisi-26)

23.06.1988/88 kararla tescilli olup koruma altına alınan bina Baltık mimari üslubunda düzgün kesme bazalt ve andezit taşından “U” plan şemasında inşa edilmiştir (Şekil 4.36). Cumhuriyetin ilanından sonra hükümet konağı olarak kullanılan yapı, 1983 yılında geçirdiği restorasyondan sonra iç mekân özgünlüğünü yitirmiştir. Sonrasında defterdarlık binası olarak hizmet veren yapı, günümüzde halen aynı işlevi ile kullanılmaya devam edilmektedir (Aksoy, 2004; Alp ve ark. 2009).

Şekil 4.36. Defterdarlık Binası zemin kat planı (Aksoy 2004'ten alınan ölçüler doğrultusunda şematize edilmiştir)

Ayrık nizam olan köşe yapı taş işçiliği bakımından zengin bir görünüme sahiptir. Duvar örgü derzlerinin belirgin bir şekilde okunduğu yapı, geometrik biçimlerin kullanıldığı birbirini tekrar eden düzenli bir görsel algıya sahip ve kent dokusu içerisinde en uzun cephe yüzeyine sahip yapı olarak dikkat çekmektedir. Bezeme açısından oldukça fazla çeşitliliğe sahip olan Defterdarlık Binası, özellikle balkon bezemeleri, alınlık ve portikin zemine basan aydınlatma işlevi de olan zengin detaylı ayakları ile önemini göstermektedir.

Resim 4.50a. Haydar Aliyev Caddesi cephe görünümü (Peker, 2017)

Resim 4.50b. Karadağ Caddesi cephe görünümü (Peker, 2017)

Resim 4.51. Haydar Aliyev cephesi (web iletisi-27)

Resim 4.52. Balkon detayı (web iletisi-28)

Yapının girişi Haydar Aliyev Caddesi üzerinden, izdüşümünde balkon elemanı bulunan çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Kapının üzerinde giriş bölümünü aydınlatmak için pencere kurgusu yer almaktadır ve portik ögesi, zengin bezeme detaylarına sahiptir. Ayrıca ögenin ayakları aydınlatma işlevine sahiptir ve sokak elemanı olarak da cadde ile bütünleşmiştir (Resim 4.50a-b). Eski fotoğraflara bakıldığında güneybatı cephesindeki izlerden iki adet küçük balkonun günümüze ulaşamadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Resim 4.51, Resim 4.52). Yapıya erişim üç basamak yükseklikte ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Birbirini yoğun bir şekilde tekrar eden modülerliğin içinde girişin algılatılması portik ve giriş izdüşümünde yer alan balkon ile sağlanmıştır (Resim 4.53a-b). Diğer girişler, köşe yapının iki cephesinin uç noktalarından geniş ve dar kemer içinde yer alan metal kapılarla sağlanmaktadır (Resim 4.54a-b).

Resim 4.53a. Ahşap ana giriş kapısı (Peker, 2017)

Resim 4.53b. Ahşap balkon kapısı (Peker, 2017)

Resim 4.54a. Metal kapı (Peker, 2017)

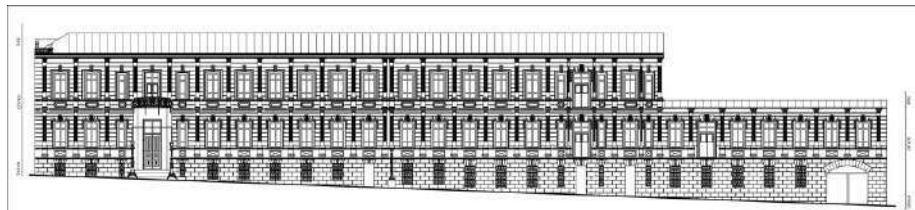
Resim 4.54b. Metal kapılar (Peker, 2017)

Modüler cephe karakterine sahip olan yapıda toplamda sekiz adet farklı tipolojide pencere yer almaktadır. Bu pencereler katlar ve kütsel hareketler doğrultusunda değişkenlik göstermekte ancak aynı eksene oturmaktadır (Resim 4.55). Cephe de kullanılan pilasterler için de benzer yaklaşım söz konusudur.

Resim 4.46. Ahşap pencereler (Peker, 2017)

Defterdarlık Binası, konum olarak Haydar Aliyev Caddesi'nin en üst kotu kabul edebileceğimiz noktada Fischer'in (2015) ayrıcalıklı konum olarak da nitelediği köşe parselde, kamu ve konak yapılarının yoğun olduğu bölgede yerel malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Yanında park bulunan kamu yapısı hem ölçek hem de cephe kurgusu açısından diğer kamu yapılarına kıyasla daha büyük ve daha zengindir. Farklı tipolojide ögesel zenginliğin görüldüğü cephe, modüler bir düzenleme sistemindedir ve cadde boyunca uzun bir yüzeye sahiptir. Yapı hem büyüklük hem de tekrarlı cephe modülünde olması sebebi ile kullanıcılar tarafından algılanma konusunda zorlayıcıdır.

Şekil 4.37. Defterdarlık Binası güneydoğu cephe çizimi

Şekil 4.38. Deftardarlık Binası kuzeybatı cephe çizimi

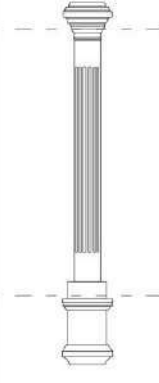
4.2.10.1. Cephe öğelerinin incelenmesi

Pilaster öge incelemesi

Deftardarlık Binası'nın güneybatı cephesinde 52 adet, kuzeybatı cephesinde ise 10 adet olmak üzere toplamda 62 adet, 5 farklı tipolojide pilaster uygulaması mevcuttur (Şekil 4.37, Şekil 4.38). Beş farklı tipolojideki, aralarında benzerlik taşıyan pilasterlerin incelemesine dair bilgiler aşağıda verilmiştir.

İncelenen ilk tipolojideki özgün pilaster, köşe yapının zemin katında, yatayda güneybatı yol cephesi üzerinde 25 adet, kuzeybatı cephesi üzerinde ise beş adet olmak üzere toplamda 30 adet olarak kurgulanmıştır. Yarım daire kesitli bu pilasterlerin gövdesi yivli, baş kısmı ise dor düzendedir. Cephenin sistemini belirleyen ve ritmik olarak dizili olan pilasterler, mekânsal ya da cephede algısal farklılıkların vurgulanması doğrultusunda farklılaşmalar göstermektedir. Yapının gövde kısmında yer alan bu öğeler, düşeyde işlevin devamlılığını birinci kattaki pilasterlere kat silmesi aracılığı ile bağlanarak sağlamakta ve geçiş elemanları ile de zemine ulaşmaktadır (Çizelge 4.55).

Çizelge 4.55. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE BEZEME					
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)							
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE 1. KATIN SİLMESİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMENLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 30 ADET RİTMİK TEKRARLI BİNA CEPHESİNDE SİMETRİK DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.							
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)			ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK
GÖVDE		X		X				X		X		X		X	
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			... ÜZERİNDE	... ALTINDA								
TABAN		X		X											
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM									
		*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.									
SENTAKTİK		YARIM DAİRE KESİTLİ, DOR DÜZEN BAŞLIK YAPISINA VE YİVLİ GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.													
SEMANTİK		ZEMİN KAT PİLASTERLERİ CEPHE GENELİNDE DAHA SADE GÖRÜNÜME SAHİPTİR. DÜŞEYDE DEVAMLILIĞINDAKİ PİLASTERLER İLE BİRLİKTE CEPHEDE OLUŞTURDUĞU SIK DİZİLİM İLE HEM BÜTÜNLÜK HEM DE GÜÇ VE SAĞLAMLIK ALGISINI NET BİR ŞEKİLDE OKUTMAKTADIR.													
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.													

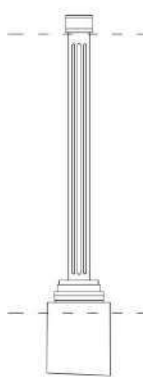
Benzer tipolojideki diğer pilasterler, köşe yapının güneybatı yol cephesi üzerinde ve zemin kat kotunda yatayda özgün olarak üç adettir. Pilasterler yarım daire kesitli olup baş kısmı dor düzen yapısına sahip ve gövdesi yivlidir. Çizelge 4.55'te incelenen pilasterlere benzer tipolojideki ögeler en olarak daha dar olmanın dışında bir farklılığa sahip değildir. Bu öge, bulunduğu kattaki balkon uygulamasını betimleme amaçlı yerleştirilmişlerdir. Yapının gövde kısmında yer alan pilasterler, düşeyde işlevin devamlılığını birinci kattaki pilasterlere kat silmesi aracılığı ile bağlanarak sağlamakta ve geçiş elemanları ile de zemine ulaşmaktadır (Çizelge 4.56).

Çizelge 4.56. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ	PİLASTER ÜZERİNDE 1. KATIN SİLMESİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMENLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA 3 ADET RİTMİK TEKRARLI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.		
GÖVDE	İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		
	X			X	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK RİTM
TABAN	DÜŞEYLİK DERİNLİK		... ÜZERİNDE ... ALTINDA						
	X		X						
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHIPTIR.	DÜZANLAM				YANANLAM				
SENTAKTİK	*SÜTUN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVI YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTUN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HISSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.				
SEMANTİK	YARIM DAİRE KESİTLİ, DOR DÜZEN BAŞLIK YAPISINA VE YİVLİ GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.								
PRAGMATİK	ZEMİN KAT PİLASTERLERİ CEPHE GENELİNDE DAHA SADE GÖRÜNÜME SAHIPTIR. DÜŞEYDE DEVAMLILIĞINDAKİ PİLASTERLER İLE BİRLİKTE CEPHEDE OLUŞTURDUĞU SIK DİZİLİM İLE HEM BÜTÜNLÜK HEM DE GÜÇ VE SAĞLAMLIK ALGISINI NET BİR ŞEKİLDE OKUTMAKTADIR.								
	YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.								

Köşe yapının güneydoğu yol cephesi üzerinde bodrum kat kotunda yatayda bir adet özgün pilaster bulunmaktadır. Pilaster yarım daire kesitli olup zemin kat pilasterlerine tipolojik olarak benzemektedir. Cephe yüzeyinde tekil olarak yer alıyor olması sebebi ile içerdiği anlam üzerinden okuması yapılamamıştır. Yapının taban kısmında yer alan bu öge, düşeyde zemin kat pilasterleri ile saçaklığa, geçiş elemanı ile de zemine ulaşarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.57).

Çizelge 4.57. Pilaster öge çözümlemesi

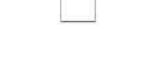
MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE		
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)	ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME		
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE ZEMİN KATIN PİLASTERİ BULUNMAKTADIR.		PİLASTER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.		YATAYDA 1 ADET ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTA.						
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YER DEĞİME (DOĞRULAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK	RİTM
			X		X	X						
GÖVDE		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA						
						X						
TABAN												
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER		DÜZANLAM				YANANLAM						
*GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVİDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.						
SENTAKTİK		YARIM DAİRE KESİTLİ, BAŞIT BAŞLIK YAPISINA VE YİVLİ GÖVDEYE SAHİP PİLASTER CEPHEDE TEKİL OLARAK YER ALMAKTADIR.										
SEMANTİK		GÜNEYBATI CEPHESİ ÜZERİNDE ZEMİN VE BİRİNCİ KAT PİLASTERLERİNİN EKSENİN DE YER ALAN TEKİL PİLASTERİN İŞARET ETTİĞİ ANLAM YORUMLANAMAMIŞTIR.										
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.										

İncelenen dördüncü tipolojideki özgün pilaster, köşe yapının birinci katında, yatayda güneybatı yol cephesi üzerinde 20 adet, kuzeybatı cephesi üzerinde ise beş adet olmak üzere toplamda 25 adet olarak kurgulanmıştır.

Pilasterler yarım daire kesitli olup zemin kat pilasterlerine göre bezeme detayları daha zengindir. Ögenin gövde kısmı yivli, baş kısmı iyon düzendedir ve başlığın merkezinde üç adet çiçek rozeti kullanımı mevcuttur. Cephenin sistemini belirleyen ve ritmik olarak dizili olan pilasterler zemin kattakilerle aynı eksen üzerindedir ve mekânsal ya da cephede algısal farklılıkların vurgulanması doğrultusunda farklılaşmalar göstermektedir.

Yapının gövde kısmında yer alan bu ögeler, düşeyde saçaklığa kat silmesi aracılığı ile bağlanarak ve geçiş elemanları ile de zemine ulaşarak işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.58).

Çizelge 4.58. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE		
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME		
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SAÇAKLIK BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİN KAT PİLASTERLERİNE BAĞLANMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 25 ADET EŞİT SIRALI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.			İYON PİLASTER BAŞLIĞI ÇİÇEK ROZETİ		
		İŞLEVIN YATAYLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞNME (DÖŞRÜDAN)		TABANA DEĞNME (DOLAYLI)		ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN
GÖVDE		X		X				X		X		X	
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			... ÜZERİNDE	... ALTINDA						
TABAN				X									
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM							
		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.							
SENTAKTİK		YARIM DAİRE KESİTLİ, ÇİÇEK ROZETLİ İYON DÜZEN BAŞLIK YAPISINDA VE YİVLİ GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.											
SEMANTİK		CEPHENİN 1. KATINDA YER ALAN PİLASTERLER ZEMİN KATTAKİLERE GÖRE BEZEME AÇISINDAN DAHA ZENGİNDİR. BU DURUM MEKANSAL DEĞERLERİN CEPHE ÜZERİNE YANSIMASI OLARAK DEĞERLENDİRİLMEKTEDİR.											
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.											

Köşe yapının güneydoğu yol cephesi üzerinde birinci kat kotunda yatayda üç adet özgün pilaster bulunmaktadır. Bu pilasterler de cephe üzerindeki tüm pilasterler gibi yarım daire kesitlidir ve çizelge 4.57’de incelenen pilasterler ile benzer tipolojidedir. Yivli gövdeye sahip bu ögenin başlık kısmı iyon düzendedir ve alın kısmında bir adet çiçek rozeti yer almaktadır. Birinci katta yer alan pilasterler ile pencereler bezeme detayları ile bütünlük oluşturmaktadır. Yapının gövde kısmında yer alan bu ögeler, düşeyde silmeler ile saçaklığa, alt kottaki pilasterler aracılığı ile de zemine ulaşarak işlevini tamamlamaktadır (Çizelge 4.59).

Çizelge 4.59. Pilaster öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY					ÜZERİNDE					
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME					
BAŞ		PİLASTER ÜZERİNDE SACAKLIK BÖLÜMÜNÜN TABANI OLAN ARŞİTRAV KISMI BULUNMAKTADIR.		PİLASTERLER GEÇİŞ ELEMANLARI ARACILIĞI İLE ZEMİNE ULAŞMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 3 ADET EŞİT SIRALI DİZİLMİŞ ÖZGÜN PİLASTER BULUNMAKTADIR.			İYON PİLASTER BAŞLIĞI ÇİÇEK ROZETİ					
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERİ DEĞİME (DODURDANI)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)		ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
		X		X						X			X		X	X
GÖVDE		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...									
						X										
TABAN																
ÖGE BİLGİSİ: PİLASTER *GÖVDESİ YARIM DAİRE KESİTLİDİR. *BAŞLIĞI ZENGİN ÇEŞİTLİLİĞE SAHİPTİR.		DÜZANLAM				YANANLAM										
		*SÜTÜN GÖRÜNÜMLÜ, DUVARA GÖMÜLÜ, YASSI DÜŞEY BANT. *TAŞIYICI GÖREVİ YOKTUR, ESTETİK İŞLEVLEDİR.				*SÜTÜN ALGISI OLUŞTURARAK BİNAYI TAŞIDIĞI HİSSİYATI UYANDIRIR VE BİNAYA "SAĞLAM-GÜÇLÜ" İFADESİ KAZANDIRIR.										
SENTAKTİK		YARIM DAİRE KESİTLİ, ÇİÇEK ROZETLİ İYON DÜZEN BAŞLIK YAPISINDA VE YİVLİ GÖVDEYE SAHİP PİLASTERLER CEPHEDE RİTMİK TEKRARLI BİR ŞEKİLDE DİZİLMİŞTİR.														
SEMANTİK		CEPHENİN 1. KATINDA YER ALAN PİLASTERLER ZEMİN KATTAKILERE GÖRE BEZEME AÇISINDAN DAHA ZENGİNDİR. CEPHE ÜZERİNDE GÜNÜMÜZE ULAŞAMAMIŞ OLAN BALKONLARIN İKİ YANINDA BULUNMAKTADIR VE DEĞER ATIFLARINI BETİMLEMEKTEDİR.														
PRAGMATİK		YÖNETİMİN İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARININ YANSITILMASINDA EN ETKEN ÖGE KULLANIMI OLARAK YER ALMIŞTIR.														

Binanın cephelerinde kullanılan zengin bezeme çeşitliliğine sahip farklı tipolojideki toplamda 62 adet pilasterin farklı katlarda eşitlik ve ritmik dizilimi ile *sentaktik*; yoğun ve çeşitli bezeme kullanımı ile estetik, güç ve sağlamlık algısının cephe üzerinden yansıtılması ile *semantik*; bulunduğu konum üzerinde oluşturduğu algısal etki ve kent halkı üzerindeki etkisi ile *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Kapı öge incelemesi

Defterdarlık Binası'nın gövde bölümünde, yol cephelerine bakan toplamda beş adet kapı bulunmaktadır. Ana giriş kapısı, balkon kapısı ve bodrum kat kapısı güneybatı cephesi üzerinde, kuzeybatı cephesinde ise zemin kat ve bodrum kata giriş için ayrı iki adet kapı mevcuttur (Şekil 4.37, Şekil 4.38).

Köşe yapının ahşap ana giriş kapısı, binanın güneybatı cephesinde yapının sol tarafında, zeminden üç basamak yükseklikte yer almaktadır. Ahşap kapı kanadı üç parçaya ayrılmış ve bezemesi aynı geometrik biçimlerden oluşturulmuştur. Kapının üzerinde giriş mekânına doğal aydınlatma sağlayan bir pencere kurgulanmıştır. Giriş

algısını güçlendiren zengin bezeme detaylarına sahip portik, ayakları ile sokağa basarak cadde ile iletişimin artırılmasını sağlamıştır. (Çizelge 4.60).

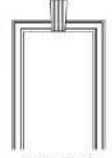

Çizelge 4.60. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		
BAŞ		KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.		KAPI ZEMİN KOTUNUN ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		CEPHEDE YATAYDA ÖZGÜN TEK KAPI VARDIR.				 AHSAP KAPI
		İŞLEVIN YATIRILMASI	İŞLEVIN TAMAMLANMASI	YERE DEĞME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	
GÖVDE			X		X	X				
		DÜŞEYLIK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ÜZERİNDE	... ALTINDA				
TABAN					X					
ÖGE BİLGİSİ: KAPI *GİRİŞ KAPISI ÇİFT KANATLI VE ÜZERİNDE GEOMETRİK BİÇİMLER YER ALMAKTADIR.		DÜZANLAM *BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				YANANLAM *GİRİŞİN YOL KOTUNDA OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.				 BİTKİ BEZEMELİ AYDINLATMA ELEMANI
SENTAKTİK		GEOMETRİK BİÇİMLERİN KULLANILDIĞI, ÇİFT KANATLI AHSAP KAPI.								
SEMANTİK		GİRİŞ KAPISI ÜSTÜNDE BEZEME OLARAK ZENGİN DETAYLAR İÇERMEMEKTEDİR. ANCAK PORTİK AYAKLARI SOKAK İLE BÜTÜNLEŞEREK HEM YAPIYA HEM DE GİRİŞ ALGISINA NİTELİK KAZANDIRMAKTADIR.								
PRAGMATİK		KAPI ÜZERİNDE BULUNAN PENCERE KURGUSU İLE GİRİŞ HOLÜNÜN DOĞAL IŞIKLA AYDINLATILMASI SAĞLANMIŞTIR. PORTİK AYAKLARI İLE KENT AYDINLATMASINDA ÖNEMLİ BİR YERİ VARDIR.								

İncelenen diğer kamu yapılarından farklı olarak Defterdarlık Binası günümüzde balkon uygulamalarından bazıları yıkılmış olsa da, iki tanesini halen korumaktadır. Yapının ana giriş kapısının üzerinde ve cephenin pah noktasında bulunan balkonlar, cepheye hareketlilik ve estetik katan önemli unsurlardır. Birinci katta bulunan balkonlara erişim çevre bezemeleri aynı kattaki pencereler ile özdeş olan kapılar aracılığı ile sağlanmaktadır. Ana giriş kapısının üzerindeki balkon kapısı, iki yanında kurgulanan tek kanatlı pencereler ile betimlenmiş ve algıda seçiciliği artırılmıştır (Çizelge 4.61).

Nitelikli balkon ferforje detaylarına sahip olan yapı, mekânsal işlev ve kullanıcı değerine işaret eden önemli bir unsurdur. Aynı cephe yüzeyinde günümüze ulaşamayan balkon ferforjelerine bakıldığı zaman, mekânın konumuna, işlevine ve kullanıcıya atfedilen değer de yorumlanması konusunda önem teşkil etmektedir.

Çizelge 4.61. Kapı öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE									
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME									
BAŞ	KAPI ÜZERİNDE SAÇAK GÖREVİ GÖREN PORTİK BULUNMAKTADIR.										VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞ KAPI SÖVESİ FERFORJE KORKULUK									
	GÖVDE	İŞLEVİN YATIRILMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)		ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN		ÖZGÜN DEĞİL		EŞİTLİK		RİTM
TABAN		DÜŞEYLİK		DERİNLİK		... ÜZERİNDE		... ALTINDA		X										
	ÖGE BİLGİSİ: KAPI *BALKON KAPISI ÇİFT KANATLIDIR.		DÜZANLAM *BİNAYA GİRİŞİ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN. *MEKANLAR ARASI GEÇİŞ SAĞLAYAN MİMARİ ELEMAN.				YANANLAM *GİRİŞİN YOL KOTUNDA OLMASI, KAPI ÜZERİNDEKİ DETAYLAR, YAPIYLA İLETİŞİM KURANLAR ÜZERİNDE EKONOMİK VE SOSYOLOJİK ETKİ OLUŞTURUR.													
SENTAKTİK	PENCERELERLE ÖRTÜŞEN GÖRÜNÜME SAHİP, DİKDÖRTGEN FORMLU VE ÇİFT KANATLI AHŞAP KAPI																			
SEMANTİK	KAPI ÖGESİNİN ÇEVRE BEZEMELERİ BULUNDUĞU KATTAKİ PENCERE BEZEMELERİ İLE ÖRTÜŞMEKTEDİR. FERFORJE BEZEMESİ, TILFİS VE BAKÜDEKİ SİVİL MİMARLIK ÜRÜNLERİNDE GÖRÜLMEKTEDİR. AIT OLDUĞU MEKANIN NİTELİĞİNE DAİR ÖNEMLİ BİR UNSURLUR. PENCERELER İLE BENZERLİK GÖSTEREN KAPI, BALKON UYGULAMASINA ERİŞİMİ SAĞLAMAKTADIR.																			
PRAGMATİK	PENCERELER İLE BENZERLİK GÖSTEREN KAPI, BALKON UYGULAMASINA ERİŞİMİ SAĞLAMAKTADIR.																			

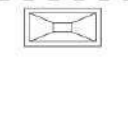
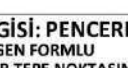
Yol cephelerinde yatayda beş adet, ahşap veya metal malzemeden zengin/fakir bezemeli ve çift kanatlı olması ile *sentaktik*; sahip olduğu değişken bezeme detayları ve nitelikler ile *semantik*; kent içinde erişimi kolay olacak şekilde yaya aksının erişimine açık olması ile *pragmatik* yaklaşımları oluşturmaktadır.

Pencere öge incelemesi

Defterdarlık Binası'nın gövde bölümü incelendiğinde sekiz farklı tipolojide, çift ve tek kanatlı dikdörtgen formlu 65 adet ahşap pencere olduğu görülmektedir (Şekil 4.37, Şekil 4.38).

Yapının zemin katında bulunan ve ele alınan pencere tipi, güneybatı cephesinde 19 adet, kuzeybatı cephesinde ise dört adet olmak üzere toplamda 25 adet olarak kullanılmıştır. Çevresinde gonca bezemeli söve dolaşan ve üzerinde bitki stilizeli sarkıtma kilit taş bulunan pencereler sistematik bir şekilde pilasterler arasına dizilmiştir. Kat silmeleri ve dikdörtgen biçimli pano üzerinde yer alan pencereler işlevlerini tamamlamışlardır (Çizelge 4.62).

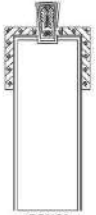

Çizelge 4.62. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE						
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)			BEZEME					
BAŞ		BİTKİ STİLİZELİ ARKITMA KİLİT TAŞ VE SÖVE BULUNMAKTADIR.		PANO VE KAT SİLMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 25 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.		AKANTÜS STİLİZELİ SARKITMA KİLİT TAŞ GONCA BEZEMELİ SÖVE PANO						
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞİME (DÖĞRÜDAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)			ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
			X		X			X			X	X				
GÖVDE		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA										
						X										
TABAN																
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM										
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.										
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU, ZENGİN BEZEME DETAYINA SAHİP PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI VE RİTMİK OLARAK PİLAŞTERLER ARASINA SİRALANMIŞTIR.														
SEMANTİK		PENCERE, ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE TEPE NOKTASINDA YER ALAN AKANTÜS STİLİZESİ İLE ZENGİN BİR GÖRSEL SUNMAKTADIR. ÇEVRESİNDEKİ KONUT VE KAMU YAPISI İLE PENCERE BEZEMELERİ ÜZERİNDEN DİL BİRLİĞİ OLUŞTURDUĞU GÖRÜLMEKTEDİR.														
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.														

Yapının zemin katında bulunan benzer tipolojideki diğer pencereler, aynı cephe üzerinde beş adet olarak kurgulanmıştır. Çevresinde gonca bezemeli söve dolaşan ve üzerinde bitki stilizeli sarkıtma kilit taş bulunan pencereler, giriş ve balkon kapılarının yanında betimleyici olarak dizilmiştir.

Çizelge 4.62’de incelenen pencerelerden en oranı ve sarkıtma kilit taş sayısı ile farklılaşmaktadır. Bu sayede bulunduğu cephe ve kat içerisinde görsel algıda bütünlük sağlanmıştır. Vurgulanmak istenilen mekân ya da öğelerin çevresinde kullanım tercihi ile önem kazanmıştır. Kat silmeleri ve dikdörtgen biçimli pano üzerinde yer alan pencereler işlevlerini tamamlamışlardır (Çizelge 4.63).

Çizelge 4.63. Pencere öge çözümlemesi

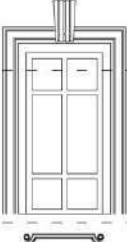

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE						
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME						
BAŞ		BİTKİ STİLİZELİ ARKİTMA KİLİT TAŞ VE SÖVE BULUNMAKTADIR.		PANO VE KAT SILMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 5 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.		AKANTÜS STİLİZELİ SARKITMA KİLİT TAŞ GONCA BEZEMELİ SÖVE PANO						
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)			ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
				X				X					X		X	
GÖVDE		DÜŞEYLİK		DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ALTINDA										
						X										
TABAN																
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM										
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.										
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU, ZENGİN BEZEME DETAYINA SAHİP PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.														
SEMANTİK		PENCERE, ÇEVRESİNDE DÖNEN SÖVE VE TEPE NOKTASINDA YER ALAN AKANTÜS STİLİZESİ İLE ZENGİN BİR GÖRSEL SUNMAKTADIR. ÇEVRESİNDEKİ KONUT VE KAMU YAPISI İLE PENCERE BEZEMELERİ ÜZERİNDEN DİL BİRLİĞİ OLUŞTURDUĞU GÖRÜLMEKTEDİR.														
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.														

Benzer tipolojideki pencerelerin yatayda sıralı, gonca bezeme söveli, kilt taşlı ve ahşap malzemeden olması ile *sentaktik*; cephe yüzeyindeki dizilim ile oluşturulan algı ve betimleyici yaklaşım ile *semantik*; benzer bezemelere sahip diğer yapılar ile ortak bir dil kurgusu oluşturması ile *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Cephenin hâkim pencere tiplerinden bir diğeri, yapının birinci katında bulunan ve güneybatı cephesinde 15 adet, kuzeybatı cephesinde ise dört adet olmak üzere toplamda 25 adettir. Çevresinde söve dolaşan ve üzerinde volüt biçimli sarkıtma kilit taş bulunan çift kanatlı ahşap pencereler sistematik bir şekilde pilasterler arasına eşit ve ritmik aralıklı dizilmiştir.

Ölçü oran olarak benzer tipolojideki zemin kat pencereleri ile paralellik gösteren ögeler, bezeme detayları ile birbirinden ayrılmaktadır. Birinci katın bezemeleri genel anlamda daha yumuşak hatlara sahiptir. Pencere bezemeleri, bulunduğu kat içerisindeki pilaster başlık bezemeleri ile uyum içerisinde. İncelenen ögeler kat silmeleri ve oblong üzerinde yer alarak işlevlerini tamamlamıştır (Çizelge 4.64).

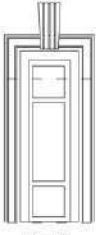
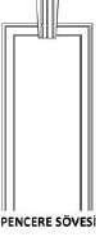

Çizelge 4.64. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE			
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME			
BAŞ		VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.		OBLONG VE KAT SILMESİ ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA 18 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.				VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞ			
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DÖGRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...								
GÖVDE			X			X			X		X	X			
TABAN															
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM						PENCERE SÖVESİ OBLONG			
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.									
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI VE RİTMİK OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.													
SEMANTİK		PENCERELER, ARASINDA YER ALDIĞI PİLASTERLERİN BAŞLIK KISMI İLE UYUM SAĞLAYACAK ŞEKİLDE VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞLARA SAHİPTİR. PENCERE SÖVESİ ZEMİN KATTAKİLERE GÖRE DAHA SADEDİR ANCAK PENCERE ALTI BEZEMESİ TAM TERSİ DAHA DETAYLIDIR. BU ÖZELLİKLER İLE CEPHE ÜZERİNDEN KATLAR ARASINDA DENKLİK OLDUĞU ANLAMINA ULAŞILMAKTADIR.													
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.													

Yapının birinci katında bulunan pencere tipi, güneybatı cephesinde beş adet olarak kurgulanmıştır. Çevresinde söve dolaşan ve üzerinde volüt biçimli sarkıtma kilit taş bulunan tek kanatlı ahşap pencereler cephe kurgusunda yer alan balkon uygulamasının iki yanında betimleyici öge olarak yer almaktadır.

Ölçü oran olarak benzer tipolojideki zemin kat pencereleri ile paralellik gösteren ögeler, aynı zamanda çizelge 4.64'te ele alınan pencerelerin bezeme detaylarının aynısına sahip olmakla birlikte sadece en olarak daha darıdır. Bulduğu kat ve cephe düzeninde uyum oluşturan mekân ve ögelerin betimlenmesinde dizlimi ile önem kazanmıştır. İncelenen ögeler kat silmeleri ve oblong üzerinde yer alarak işlevlerini tamamlamıştır (Çizelge 4.65).

Çizelge 4.65. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE				
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME				
BAŞ		VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.		OBLONG VE KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 5 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.				VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞ PENCERE SÖVESİ OBLONG				
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVİN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
				X				X					X		X	
GÖVDE																
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			... ÜZERİNDE	... ALTINDA									
						X										
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM										
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.										
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.														
SEMANTİK		PENCERELER, ARASINDA YER ALDIĞI PİLASTERLERİN BAŞLIK KISMI İLE UYUM SAĞLAYACAK ŞEKİLDE VOLÜT BİÇİMLİ KİLİT TAŞLARA SAHİPTİR. PENCERE SÖVESİ ZEMİN KATTAKİLERE GÖRE DAHA SADEDİR ANCAK PENCERE ALTI BEZEMESİ TAM TERSİ DAHA DETAYLIDIR. BU ÖZELLİKLER İLE CEPHE ÜZERİNDEN KATLAR ARASINDA DENKLİK OLDUĞU ANLAMINA ULAŞILMAKTADIR.														
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.														

Benzer tipolojideki pencerelerin yatayda sıralı, söveli, volüt biçimli, kilit taşlı ve ahşap malzemeden olması ile *sentaktik*; cephe yüzeyindeki dizilim ile oluşturulan algı ve betimleyici yaklaşım ile *semantik*; benzer bezemelere sahip diğer yapılar ile ortak bir dil kurgusu oluşturması ile *pragmatik* anlamları göstermektedir.

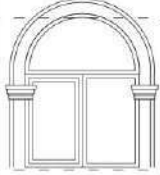
Yapının kuzeybatı cephesinde birinci katta bulunan kemerli, çift kanatlı ahşap pencereler üç adet ritmik ve eşit tekrarlı olarak sıralanmıştır. Pencerelerin üzerindeki kemer kaba yonu dizilimindedir. Duvar derzlerin belirgin bir şekilde okutulduğu cephe bölümü ana cephe karakterine kıyasla bezeme açısından oldukça fakirdir. Önem açısından geri planda olan mekânlara hizmet ettiği düşüncesine varılan pencereler işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.66).

Çizelge 4.66. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE					
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME					
BAŞ		ÜZERİNDE KEMER BULUNMAKTADIR.		KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 3 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.							
		İŞLEVIN YAYGINLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DÖĞRÜDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
				X			X			X		X	X		
GÖVDE		DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...								
						X									
TABAN															
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN ÜZERİNDE KEMER BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM									
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.									
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU KEMERLİ PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK SIRALANMIŞTIR.													
SEMANTİK		YAPININ KUZEBATİ CEPHESİ ÜZERİNDE VE KÜTLESEL HAREKETLE YAPIDAN KOPARILMIŞ ALGISINDAKİ BÖLÜMÜNDE YER ALAN PENCERELER, ANA CEPHEDEKİ PENCERELERE KIYASLA BEZEME VE BİÇİM AÇISINDAN FAKİRDİR. CEPHE VE MEKANSAL ÖNEMİN BİÇİME YANSIMASI OLARAK YORUMLANMAKTADIR.													
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.													

Köşe yapının Karadağ Caddesi üzerinde bulunan bölümünde, ana cephe algısının değiştiği kısımda bulunan pencereler çizelge 4.66'dakilere benzer bir tipolojidedir. Bulduğu cephede dört adet, eşit ve ritmik tekrarlı olarak dizilmişlerdir. Cephe yüzeyindeki bu farklılık, ögeler aracılığı ile oluşturulan çeşitlilik ve benzerlik sayesinde kendi içerisinde ayrı bir bütünlük kazanmıştır. Yapının bu bölümü ana kütlelerin bir kolu olmakla birlikte karakter ve bezemelerdeki değişim ile mekân içi işlev değişikliklerinin varlığına işaret ettiği düşüncesini oluşturmaktadır (Çizelge 4.67).

Çizelge 4.67. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE	
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME	
BAŞ		ÜZERİNDE KEMER BULUNMAKTADIR.		KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR.				YATAYDA 4 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR.			
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DÜŞÜK)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
GÖVDE			X		X			X		X	X
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ...	ALTINDA ...					
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELERİN ÜZERİNDE KEMER BULUNMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM					
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.					
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU KEMERLİ PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK PİLASTERLER ARASINA SIRALANMIŞTIR.									
SEMANTİK		YAPININ KUZAYBATI CEPHESİ ÜZERİNDE VE KÜTLESEL HAREKETLE YAPIDAN KOPARILMIŞ ALGISINDAKİ BÖLÜMÜNDE YER ALAN PENCERELER, ANA CEPHEDEKİ PENCERELERE KIYASLA BEZEME VE BİÇİM AÇISINDAN FAKİRDİR. CEPHE VE MEKANSAL ÖNEMİN BİÇİME YANSIMASI OLARAK YORUMLANMAKTADIR.									
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.									

Karadağ Caddesi üzerinde bulun kemerli tekil pencere, bodrum kat girişinin üzerinde yer almaktadır. Geniş bir kemerin içinde bulunan pencere ögesi, cephe karakterinin değişime uğradığı bölümde plan ölçeğinde yapı fonksiyonunun farklılık gösterdiği kısımda yer almaktadır. Özgün olan pencere işlevini tamamlamıştır (Çizelge 4.68).

Çizelge 4.68. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE		DÜŞEY				YATAY				ÜZERİNDE
		TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)		BEZEME
BAŞ	GÖVDE	ÜZERİNDE KEMER BULUNMAKTADIR.		KAT SİLMESİNİN ÜZERİNDE YER ALMAKTADIR		YATAYDA TEK PENCERE BULUNMAKTADIR.				
		İŞLEVİN YAYGINLAŞMASI	İŞLEVİN TAMAMLANMASI	YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)	TABANA DEĞİME (DOLAYLI)	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	
TABAN		DÜŞEYLİK	DERİNLİK		ÜZERİNDE ... ÜZERİNDE	ALTINDA ... ALTINDA				
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE *DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA STİLİZE EDİLMİŞ AKANTÜS YAPRAĞI TAŞIMAKTADIR		DÜZANLAM				YANANLAM				
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DIŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.				
SENTAKTİK		KEMERLİ PENCERE YAPI İÇERİSİNDETEKİL OLARAK YER ALMAKTADIR.								
SEMANTİK		BODRUM GİRİŞİNİ BETİMLEYEN KEMERİN ALTINDA YER ALAN PENCERE, YANINDA YER ALAN KAPI ÖGESİ İLE BEZEME ANLAMINDA DİL BİRLİĞİ OLUŞTURMAKTADIR.								
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.								

Cephe üzerindeki son tip pencere, Karadağ Caddesi üzerinde, plan düzleminde yapının içeri çekildiği bölümde, zemin katta yer almaktadır. Cephe üzerindeki bu hareket, genel kurgunun kırılarak değiştirilmesini sağlayan önemli bir unsurdur.

Toplamda dört adet sıralı dizilime sahip bu pencereler üzerinde kilit taş bezemesi bulundurmaktadır. Görsel olarak cephenin ana karakterini oluşturan pencerelere benzer form olan dikdörtgen biçimdedir. Cephe önünde bulunan metal eklenti sebebi ile bu bölümünün taban kısmı hakkında yorum yapılamamaktadır (Çizelge 4.69).

Çizelge 4.69. Pencere öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE			
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME			
BAŞ	ÜZERİNDE SÖVE VE KİLİT TAŞ BULUNMAKTADIR.				CEPHE MÜDAHALESİNDEN DOLAYI OKUNAMAMAKTADIR.				YATAYDA SIRALI 4 ADET PENCERE BULUNMAKTADIR		KİLİT TAŞ 			
GÖVDE	İŞLEVIN YATAYLAŞMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞME (DÖĞRÜDAN)		TABANA DEĞME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
TABAN	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA									
ÖGE BİLGİSİ: PENCERE DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER TEPE NOKTASINDA KİLİT TAŞ BULUNDURMAKTADIR.		DÜZANLAM				YANANLAM								
		*YAPININ HAVALANDIRILMASI VE IŞIK ALMASINI SAĞLAR. *İÇ DİŞ BAĞLANTISINI KURAR.				*BEZEME ÖGELERİ, PENCERE EBATI VE SAYISI KULLANICININ STATÜSÜNE VE TOPLUMLA OLAN İLETİŞİM DÜZEYİNE DAİR VERİ TAŞIR.								
SENTAKTİK		DİKDÖRTGEN FORMLU PENCERELER YAPI İÇERİSİNDE ARALIKLI TEKRARLI OLARAK DİZİLMİŞTİR.												
SEMANTİK		KUZEYBATI CEPHESİNDE ZEMİN KATTA BULUNAN PENCERELER, SADE BEZEME DETAYLARINA SAHİPTİR. YAPI İÇİNDE İŞLEV DEĞİŞİKLİKLERİNİN DIŞA VURUMU OLARAK YORUMLANAN PENCERELERİN BOYUTLARI GENEL CEPHE KARAKTERİNDE YER ALANLAR İLE AYNIDIR.												
PRAGMATİK		BULUNDUĞU MEKANIN İŞLEVSEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK CEVAP VEREN PENCERELERİN FARKLI BEZEME KULLANIMINA SAHİP OLMALARI, DAHİL OLDUKLARI MEKANIN KULLANICISININ HİYERARŞİ İÇERİSİNDE STATÜ DEĞERİNİ ARTIRMAKTADIR.												

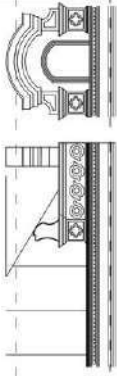

Karadağ Caddesi cephesi üzerindeki pencerelerin yatayda sıralı, farklı sayılarda, farklı en-boy ölçülerinde ve çeşitli bezeme özellikli oluşu ile *sentaktik*; cephe kurgusu içerisinde bezeme ve biçim değişimlerin algısal farklılıklara işaret etmesi ile *semantik*; cephe karakterindeki keskin değişimi algılatması nedeni ile davranış ve düşünceler üzerindeki etkisi ile de *pragmatik* anlamları göstermektedir.

Saçaklık öge incelemesi

Defterdarlık Binası'nın saçaklık bölümü, köşe yapının pahlanan noktasında detaylandırılmıştır (Şekil 4.37, Şekil 4.38). Tepe noktasında, kabartmalı ayaklar üzerine yerleştirilmiş ve tablası boşluklu yapıdaki kemerli alınlık bulunmaktadır. Ayakların iki yanında **meneviş**³⁸ bezemesi cephe üzerinde dörderli sırada olacak şekilde sıralanmıştır. Modüler cephe sisteminin kurgusunun devam ettiği bölümlerde birinci kat boyunca saçaklık kısmında dentil uygulaması görülmektedir (Çizelge 4.70).

³⁸ Cragoe, C. Davidson., a.g.e., s.239; White, A ve Robertson, B., a.g.e., s. 42.

Çizelge 4.70. Saçaklık öge çözümlemesi

MİMARİ ÖGE	DÜŞEY				YATAY						ÜZERİNDE			
	TAŞIMA (YUKARISIYLA İLİŞKİ)		ÜSTÜNDE OLMA (AŞAĞISIYLA İLİŞKİ)		TEKİL (TEK BAŞINA)		ÇOĞUL (BAŞKALARIYLA BİRLİKTE)				BEZEME			
	SAÇAKLIK ÜZERİNDE ÇATI ÖRTÜSÜ BULUNMAKTA		SAÇAKLIK PILASTER ÜZERİNDE BULUNMAKTADIR.		YATAYDA SÜREKLİLİK		PARAPET - ALINLIK - KABARTMA - MENEVİŞ - DENTİL SAÇAKLIK SIRALI BİR ŞEKİLDE YER ALMAKTADIR				☐ ☐ ☐ ☐ ☐ DENTİL KABATMA ÇİÇEK ROZETİ MENEVİŞ KEMERLİ ALINLIK			
	İŞLEVIN YATIRILMASI		İŞLEVIN TAMAMLANMASI		YERE DEĞİME (DOĞRUDAN)		TABANA DEĞİME (DOLAYLI)		ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	ÖZGÜN	ÖZGÜN DEĞİL	EŞİTLİK	RİTM
			X				X				X		X	X
	DÜŞEYLİK	DERİNLİK			ÜZERİNDE ... ALTINDA									
BAŞ GÖVDE TABAN				X										
ÖGE BİLGİSİ: SAÇAKLIK ARŞİTRAV - FRİZ VE KORNİŞ ÜÇLÜSÜNDEN OLUŞUR. BİNANIN ÇATI KISIMINI TAŞIR BEZEMENİN YOĞUN OLARAK BULUNDUĞU, BİÇİMİN DIŞAVURUM NOKTASIDIR	DÜZANLAM				YANANLAM									
	YAPI ÇATI ÖRTÜSÜNÜ TAŞIYAN BİNANIN ALIN KISIMI				ÜZERİNDEKİ BEZEME ÇEŞİTLİLİĞİ İLE KULLANICISINA (ZENGİNLİK, STATÜ) VE DÖNEMİNE (KÜLTÜREL, EKONOMİK, SANATSAL) DAİR PEK ÇOK VERİ İÇERİR									
SENTAKTİK	SAÇAKLIK VE ÜZERİNDE PARAPET BÖLÜMÜNDE FAKLI BEZEME DETAYLARI BULUNMAKTADIR. KÖŞE YAPININ PAH NOKTASINDA KEMERLİ ALINLIK BULUNMAKTADIR. CEPHE YÜZEYLERİNE DOĞRU UZANAN ALIN KISMINDA MENEVİŞ BEZEMESİ YER ALIR.													
SEMANTİK	BEZEME DETAYLARI İLE DÖNEMİN ÜSLUP YAKLAŞIMINI YANSITMANIN YANI SIRA DAHİL OLDUĞU BENZER SINIFTAKİ YAPILAR ARASINDA GÖRSEL ZENGİNLİĞE VE KÜTLESEL BÜYÜKLÜĞE PARALEL ORANDA ALGISAL UNSURLAR MEVCUTTUR.													
PRAGMATİK	EKONOMİK GÜCÜN OKUTULARAK HİYERARŞİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ YÖNETİM DAHİLİNDEKİ KULLANICILARIN KONUMUNUN BELİRLENMESİNDE ETKEN OLMAKTADIR.													

Saçaklığın yatayda eşitlik/ritmik ilkeli ve bezeme açısından farklı sayıda ebatlarda geometrik biçim, form ve motifler bulundurması *sentaktik*; yapının köşe noktasında detaylanması *semantik*; park ve yolların bir araya geldiği, geniş bir alanda hakimiyet oluşumunu cephe üzerinden destekleyerek kent halkı üstündeki etkisi *pragmatik* anlamları göstermektedir. Defterdarlık Binası'nın göstergibilim ile çözümlenmesine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.2.10.2. Sentaktik boyut

İncelenen yapılar arasından plan anlamında en büyük, cephe anlamında ise en uzun yüzeye sahip olan Defterdarlık Binası, modüler bir sisteme sahiptir. Haydar Aliyev Caddesi üzerindeki cephede beş farklı tipolojideki pilasterler, ritmik ve tekrarlı olarak dizilmiştir. Her pilaster arasına farklı tipolojideki dört adet pencere cephe kurgusunda hem monotonluğu bozacak şekilde hem de farklı mekân işlevine cevap verecek şekilde

sıralanmıştır. Cephe öge elemanları dizilimindeki kullanım zemin ve birinci katlarda benzerlik göstermekle birlikte bezeme çeşitliliğinde dengeli bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Bu ritmik tekrarlı dizilim ana cephe karakterini oluşturan güneydoğu cephesi ile kuzeybatı cephesinin bir kısmında görülmektedir.

İncelenen cadde üzerindeki tek pahlı cepheye sahip yapı balkon bezeme detayları ile dikkat çekmektedir. Balkon uygulamaları pahlı yüzeyde, giriş kapısının üzerinde yer almaktadır. Günümüze ulaşamayan balkonlar ise uzun cephe üzerinde pilaster tipolojilerinin değiştiği noktada bulunmaktadır. Yapının gövde bölümündeki kurgusal düzene baş bölümünde yer alan saçaklıkta rastlanmamaktadır. Saçaklık detayları yapının pahlı bölümünde kendini göstermektedir ve bütüne kıyasla sade bir görünüme sahiptir.

Kuzeybatı cephesi karma bir yapıda olmakla birlikte bezeme açısından fakir öge kullanımları görülmektedir. Ancak yapının uzun olan güneybatı cephesi sentaktik açıdan oldukça zengindir.

4.2.10.3. Semantik boyut

Defterdarlık Binası bulunduğu konumdaki en büyük yapıdır. Tek başına “landmark” özelliği gösterebilecek olan yapı, diğer yapı grupları ile bir arada ve caddelerin kesişim noktasında bir park kurgusu olmasından dolayı bu özellik zaman içinde parka aktarılmıştır. Yapıya dair en önemli yorumlama, değişik noktalardan girişlerin verilmesi ve sistematik işleyen cephe karakterinin bir anda Karadağ Caddesi üzerinde değişerek farklı bir kurguya geçilmesi olarak değerlendirilmiştir. İncelenen yapılar arasında bu denli öge-bezeme çeşitliliği ile plan büyüklüğü ve cephe yüzeyi genişliği yoktur. Bu durum yapının iç mekân çeşitliliğindeki fonksiyon farklılıklarının cepheye kütleli ve dizilimsel farklılık olarak yansımıştır.

Çevresindeki diğer yapılar ile benzer bezeme detaylarının olması, algısal olarak bulunduğu örüntü içerisinde bütüne ait olma hissi uyandırmaktadır. Zemin kat kotu yüksek tutulan yapının cadde ile iletişimi sadece bodrum kat ile direkt olarak sağlanabilmektedir. Ana girişte yer alan portikin aydınlatma işlevli ayakları, cadde ile iletişimin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Buna karşın zemin kat kotunun yüksek tutulması ile mekân içi ile dışı arasında iletişimin pencereler aracılığı ile direkt olarak kurulmasının önüne geçilmiştir. Cephenin farklı noktalarında kurgulanan balkon uygulamaları, kullanıcıların dışarıya hitap etme veya dışarıyı izleme ihtiyacı olduğuna dair işaret olarak yorumlanmaktadır.

Zengin bir çeşitliliğe sahip olan yapının bezemeden yoksun olduğu tek kısım saçaklık olarak değerlendirilmektedir. Yapıya dair en kapsamlı algı, cephe üzerinde kullanımına yoğunluk ve çeşitlilik katılan pilaster ve pencere öğeleridir. Bu iki ögenin güç, sağlamlık ve zenginlik gibi yaklaşımları yansıtıyor olması, sentaktik yanı ile birlikte semantik yapının da çok etkili bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

4.2.10.4. Pragmatik boyut

Bulunduğu konum içerisinde önemli bir anlama sahip olan Defterdarlık Binası, büyüklüğü, cephe karakteri ve balkon gibi biçimsel eklentileri ile kent dokusu içerisinde akılda kalıcı bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle yön tarifi, konum belirleme gibi ihtiyaçların karşılanmasında landmark niteliği taşıyarak kent sakinlerine kolaylık sağladığı düşünülmektedir. Savaş dönemi içinde kısıtlı olanaklar dâhilinde inşa edilmiş olan yapının kent idaresindeki yönetime duyulacak güvenin sağlanmasında büyük bir önem teşkil ettiği düşüncesine varılmıştır.

Giriş kapısı üzerinde yer alan pencere kurgusu ile giriş holünün doğal aydınlanmadan faydalanması, portik ayaklarında bulunan aydınlatma unsurları ile kent içi ihtiyaçlara cevap veriyor olması ve büyüklüğü itibari ile bulunduğu bölgenin değer niteliğini anlaşılır düzeyde artırıyor olması diğer pragmatik boyutları ortaya koymaktadır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sanatsal değer taşıyan mimarlık ürünleri, işlevlerinin çok ötesinde fiziki nesne olmanın yanında pek çok anlamsal ifade taşımaları ve örtük mesajlar içermeleri ile bir iletişim aracı olarak da görülmektedir. İçerdikleri bu mesajların tespit edilmesi, okunması ve yorumlanması sonucu elde edilen veriler, kültür miraslarının anlaşılması ve aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında incelenen mimarlık ürünleri yapı sınıflarına göre gruplanarak değerlendirilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Konut yapıları tek katlı olarak inşa edilmiştir. Dikdörtgen plan şemasına sahip yapılar yol kotunun en düşük ve düşük noktalarında konumlandırılmıştır. Cephe kurgularında belirgin bir ortaklık bulunmamakla birlikte dengeli, simetrik ve modüler yaklaşımların sergilendiği gözlemlenmiştir. Saçaklık bezeme çeşitliliği ise yol kotunda buldukları konuma göre değişkenlik göstermektedir. Düşük kottaki konut yapısının saçaklık bölümü bezemeden yoksunken kot yükseldikçe bezemelerin diziliminde ve çeşitliliğinde zenginleşme olduğu görülmüştür (Ek-1).

Aynı zamanda kullanıcısının ofis olarak da kullandığı konak yapıları genellikle bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır ve yol kotunun en üst noktasında inşa edilmiştir. Yapıların ana cephelerinde modüler sistemle oluşturulan bir simetrik algı söz konusudur. Pilasterler ve pencerelerle oluşturulan cephenin ana kurgusunda “pilaster-pencere-pilaster” ya da “pilaster-pencere-pencere-pilaster” sistematik dizilim tekrarının olduğu görülmektedir. Konak yapılarının saçaklık bölümü, oldukça zengin bezemelerin yer aldığı ve cephede görülen modüler ve simetrik algının destekleyicisi olduğu kısımdır. Özellikle alınlık uygulaması bu sınıftaki yapılar arasında ortak kullanım olarak karşımıza çıkmakla birlikte, alınlık tablasındaki bezemelerde değişkenlik görülmektedir (Ek-2).

Kamu yapıları incelendiğinde ise yapıların genellikle bodrum, zemin ve normal kat olmak üzere üç kattan oluştuğu görülmüştür. Dikdörtgen ve L plan şemalarında inşa edilen mimarlık ürünlerinin cephelerinde modüler sistemin ve simetrik algının hâkim olduğu sonucuna varılmıştır. Farklı katlar arasında modüler sistemin korunduğu ancak modülü oluşturan biçimlerde farklılaşmalara gidildiği gözlemlenmiştir. Yol kotunun yükseldiği bölgelerde konumlandırılan yapılar konut ve konak yapılarının arasında yer almaktadır. Saçaklık bezemelerinin gövde bölümünde yer alan ögeler ve bezemeler ile ortak bir yaklaşım sergilememektedir. Ancak kentin ideolojik yaklaşımlarını destekleyici çeşitliliğin en yoğun olduğu yapı grubu olarak göze çarpmaktadır (Ek-3).

Çalışma kapsamında incelenen yapı bütünü sentaktik, semantik ve pragmatik açıdan değerlendirilmiş ve bu yaklaşımlar ışığında Fischer (2015)'in değer ölçütlerine dair aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

5.1. Sentaktik Yaklaşımlar

Çalışma kapsamında oluşturulan çizelgeler üzerinden incelenen yapıların cephe karakteri ele alındığında, kent dokusu oluşumunda etken olan cephe öge ve bezeme diziliminin benzerlik taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Üç farklı tipolojik sınıfa ait yapıların cepheleri sentaktik açıdan okunduğunda; pilaster ve saçaklık kullanımı ile görsel çerçevenin olduğu ve tek katlı yapılarda pilaster kullanımı ile bu çerçevenin düzeyde parçalara ayrıldığı görülmüştür. İki veya daha fazla katlı yapılarda ise pilaster kullanımları katlar arasında düzeyde devamlılık kazanırken, yapı örüntüsü içerisinde oluşan cephe algısının değişmemesi için katlar arası silmeler ile saçaklığın görevi yatayda desteklenmiş ve yeni parçalar elde edilmiştir. Oluşan her parçanın içine benzer en-boy oranına sahip kapı ve pencere öğeleri ritmik bir şekilde yerleştirilmiştir. Her yapı ölçeğinde cephe sistemi bu şekilde kurulmuş, ancak işlevleri doğrultusunda her öge ve bezeme kurgusunda değişime gidilmiştir. Böylece Haydar Aliyev Caddesi üzerindeki yapılarda ortak bir dil anlayışı elde edildiği görülmüştür. Ortaya çıkan doku içerisinde çeşitlilik sağlayabilmek için her öge, farklı bezeme detayı ile anlamlandırılmış ve olası monotonluğun ve tekrarın önüne geçilmiştir.

Konut yapılarında görülen sentaktik yaklaşımda bir simetri ya da modüler oluşum elde etmekten ziyade malzeme ve cephe karakteri ölçeğinde kent dokusuna uyum sağlayıcı bir yaklaşımın izlendiği fikrine varılmıştır. Konut yapılarının yoğun olduğu ve yolun düşük kotlu bölümündeki cephe kurgusu ile yol kotunun arttığı ve kamu yapılarına yaklaşıldığı bölgede izlenen tasarım anlayışı farklılık arz etmektedir. Yüksek kotta yer alan konut yapısının cephe düzeni kamu ve konaklara daha yakındır ve benzerlik göstermektedir. Cephede kullanımına yer verilen bezemelerde de benzer bir uygulama dikkat çekmektedir.

Konak yapılarına dair genel sentaktik yaklaşımda, işlevlerdeki değişkenliğe bağlı olarak cephe kurgusunda bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Ofis işlevinin de yüklendiği iki konak yapısının cephe karakterinde pilaster ve pencere dizilimlerinde benzerlik görülmektedir. Ayrıca binaların yol kotundan yükseltilmesi ve bodrum katın açığa çıkarılması da bu düşünceyi destekleyici bir unsurdur. Yola tek cephesi bulunan konak

yapılarında simetrik algı mevcutken, köşe parselde yer alan yapıda modüler dizilime yer verilmiştir.

Kamu yapılarındaki genel sentaktik yaklaşım ise modüler bir cephe sisteminin oluşturulması temellidir. Pilasterlerin ve pencerelerin konumlandırılmasında oluşturulan dizilim belirlendikten sonra yapı planının cephe üzerindeki kurgusu doğrultusunda simetrik algı oluşturu bir tasarım izlendiği görülmektedir. Bu düşünce tarzı kendisini saçaklık bölümünde de okutmaktadır.

Cephenin dilini oluşturan öge ve bezemelerin diziliminin yanında malzeme seçimi sentaktik yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Cephenin karakterini ortaya koyan bu unsurlara dair benzerlik veya karşıt uygulamalar olması, cephe okumalarını kolaylaştırmıştır. Okumalar sonucunda cephe unsurlarının işaret ettiği değişken anlamların yorumlanmasında semantik yaklaşımlardan faydalanılmıştır.

5.2. Semantik Yaklaşımlar

İncelenen yapıların sentaktik çözümlemesi üzerinden yapılan okuma ve anlamlandırma çalışmasında, bütün ele alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Yeni bir yönetimin idaresine giren kent halkının üzerinde, değişen kültürel, ideolojik ve dini anlayışların yapılar aracılığı ile hissettirilmesinin amaçlandığı düşünülmüştür. Bu sebeple yapıların karakterini oluşturan öge ve bezeme biçimlerinin tercihinde ekonomik ve statü gibi değişken faktörlerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Konut yapılarının küçük planlı ve tek katlı olup, genellikle tek tipolojide ögeler (pilaster, pencere, kapı) içerdikleri görülmüştür. Yapılar yol kotundan çok yükseltilmemişlerdir ve sokak ile iç mekân iletişiminin korunduğu görülmüştür. Cephe öge bezemelerinde bitki motiflerinin görülmesi konut sahiplerinin ekonomik gücünün yapıya yansımaları olarak okunmuştur. Ekonomik ve kent içi hiyerarşide kullanıcı statüsünü yorumlamada etken olan bezeme detayları bu yapı sınıfında sınırlı kullanıma sahiptir.

Garnizon kent olan Kars'ta bulunan ve askeri düzeyde yetkili kişilerin yaşadığı konak yapılarının; daha büyük planlı, kat sayısı fazla, öge tipolojilerinde farklılaşmanın yanında anlamsal kavramların çeşitlendiği ve özenli yapılar olduğu görülmüştür. Bu kavramların çeşitlendirilmesi özellikle güç simgesi olan pilasterler ve onların bezemeleri ile okutulmuştur. Konut yapılarında sınırlı çeşide ve kullanıma sahip olan pilasterler,

konak yapılarında farklı tipolojilerdeki kullanımlarla ve zengin bezeme detayları ile semantik yaklaşımlarda öncelik kazanan öğeler olmuştur.

Kamu yapılarına geçildiğinde ise tüm bu yaklaşımların; pilaster, pencere ve bezeme çeşitliliğinin artmasının yanında bina ölçeğinin büyümesi ve kat adedinin artması ile de güçlenerek anlamsal boyutta zenginleştiği sonucuna varılmıştır. Cephe karakterini oluşturan, yatayda ve düşeyde sıralanan öğelerin çeşitlenmesi ve benzer biçimlerin bir araya gelmesi sebebi ile ortak dil oluşması, kent içi algının belli bir doğrultuda devamlılığını sağlamıştır. Özellikle ideolojilerin ve yönetimin gücünün kent sakinlerine yansıtılması için aracı olan kamu yapılarının cephe karakteri, genel anlamda gücü ve sağlamlığı simgeleyen pilasterler üzerine kurulmuştur. Yapı cephelerinde sıklıkla başvurulan simetri kullanımı ile elde edilen durağanlık ve sabit olma durumu, bölgede kalıcılığı yananlamlayan nitelik olarak dikkat çekmektedir.

Kent genelinde bitki motiflerinin kullanımı ile hem ekonomik güç hem de estetik anlayışın aktarımı cepheler aracılığı ile sağlanmıştır. Savaş sonrası yeni bir yerleşim ve yönetim anlayışı ile kurulan kent için güven ve hâkimiyet hislerinin yapılar üzerinden etkili bir şekilde kent sakinlerine aktarıldığı düşünülmektedir.

5.3. Pragmatik Yaklaşımlar

Çalışma konusu olan alan ve yapılar, pragmatik açıdan ele alındığında ilk sırayı ideolojik yaklaşımlar almaktadır. Yeni bir yönetimin idaresine giren Kars içerisinde Baltık mimari üslubu ve tasarım anlayışı ile inşa edilen mimarlık ürünleri sayesinde ideolojilerin, siyasi ve ekonomik gücün yerel halka aktarılması sağlanmıştır. Kars ilinde yaşayan pek çok azınlık gruba, mimarlık ürünleri üzerinden kendi kültürlerine ve dinlerine dair birtakım unsurların iletilmesi ile yeni gelen yönetimin benimsetilmesi hız kazanmıştır. Böylece büyük çalışmalar neticesinde oluşan ve I. Petro'nun ismi ile de anılan Baltık mimari üslubun stratejik bir araç olarak değerlendirildiği Kars kenti üzerinden de anlaşılmaktadır.

İkinci sırayı ise tercih edilen yapı malzemeleri almaktadır. Yeni bir yerleşim planı ile inşası gerçekleştirilen Kars kenti, yerel malzemeler ve iklim şartları göz önünde bulundurularak kurulmuştur. Kent dokusunu oluşturan yapıların sadece ana cephelerinde kaliteli malzeme ve işçilik uygulaması görülmektedir. Çatı örtüsünde kurşun malzeme kullanımı, kapı ve pencerelerin çift sıra kurgulanması ve oldukça kalın dış duvar uygulaması zorlu iklim şartlarında sürdürülebilir bir yaklaşım olmuştur ki kullanıcılar

tarafından halen bu yapılardan günümüz modern yapılarına kıyasla daha iyi verim alındığı bilgisine ulaşılmıştır.

Giriş hollerine doğal ışık alımını sağlamak amacı ile kapı üzerinde kurgulanan pencereler, kış aylarında çatılardan kar düşmesini önlemek amacı ile uygulanan farklı biçim ve malzemelerden oluşturulan parapetler işlevsel pragmatik yaklaşımları oluşturmaktadır.

İncelenen konut yapılarının genellikle zeminden çok yükseltilmediği tespit edilmiştir. Bu yolla kent içi hiyerarşide kullanıcıların statüsünün kurulacak iletişimde belirli davranış ve düşünce konusunda bilgilendirici bir nitelik ortaya konduğu düşünülmüştür.

Konak yapılarında zemin kotu yükseltilerek iç ve dış mekân arasındaki iletişim bağı belirli bir oranda engellenmiştir. Cephe karakterini oluşturan öge ve bezemelerdeki detayların çeşitlenmesi ve özellikle pilaster kullanımının artması, yönetimle olan ilişkinin okutularak değer atıflarının kullanıcılara aktarılmasında ve konak yapılarının bir arada bulunduğu park çevresinde kent sakinlerinin bu doğrultuda davranış tutumu geliştirmesinde etken olmuştur.

Kamu yapılarında ise en temel pragmatik yaklaşım pilasterlerin kullanımı olarak yorumlanmıştır. Farklılaşan, sayıca artan, farklı katlar arasında değişime uğrayan ve biçimsel çeşitlilik sunan pilasterler kentin yeni yönetiminin gücünün ve kalıcılığının bir simgesi olarak cephe yüzeylerinde yer almıştır. Böylelikle kent içinde hâkimiyet ve ideolojik yaklaşımların yoğun bir şekilde topluma hissettirildiği düşünülmüştür.

Geniş bir kültürel birikime sahip olan mimarlık ürünlerinin geçmişten günümüze ve geleceğe bilgi aktarımını sağlar nitelikte olması en temel pragmatik bakış açısı olarak değerlendirilmiştir.

5.4. Genel Değerlendirme

Fischer (2015), yapıların değerleri doğrultusunda bir önem sıralamasına dâhil olduklarını belirtmiş ve bu önemin, yapıların tasarım felsefeleri üzerinden dışavurumu gerçekleştirilirken; konum, büyüklük-ölçü, malzeme, biçim ve düzenleme ölçütlerinin esas alındığını ifade etmiştir. Haydar Aliyev Caddesi üzerindeki yapılar *konum açısından ele alındığında*; konut yapılarının yol üst kotunun çok altında, konak yapılarının en üst kotta inşa edildiği, kamu yapılarının ise konut ve konak yapılarının arasında konumlandırıldığı görülmüştür. Konak yapılarının bir arada bulunduğu, park

kurgusunun da yer aldığı ve caddelerin kesişimi olan nokta, en değerli konum olarak değerlendirilmiştir. **Büyüklik-ölçü açısından ele alındığında;** konut yapıları oldukça küçük plan şemalarına ve cephe yüzeyi olarak kısıtlı bir alana sahipken, konak yapıları daha büyük plan şemalarına ve cephe yüzeylerine sahip olmuştur. İşlevsel ihtiyaçlar doğrultusunda kamu yapılarının hem plan hem de cephe yüzeyi olarak kent içerisinde kat sayıları da artarak kütleli büyüklüğü yansıtan unsurlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. **Malzeme açısından ele alındığında;** tüm yapı gruplarında bölgenin yöresel malzemesi olan andezit ve tüf taşlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Öge ve bezemeleri oluşturan malzemelerde de bir yaklaşım söz konusudur. **Biçim açısından ele alındığında;** verilmek istenilen mesajlar doğrultusunda yapı grupları cephe yüzeyleri üzerinde birtakım farklılaşmalar görülmüştür. Konut yapılarında öge tipolojileri tek tiple sınırlı kalmıştır. Konak yapılarında bu tipolojiler bazen tek bir öge üzerinden, bazen de cephe kurgusunu oluşturan tüm ögeler üzerinden farklılaşma göstermiştir ve cephe yüzeyinde farklı bezeme biçim kullanımı (fleur-de-lis ve arma motifi) tercih edilmiştir. Kamu yapılarında ise biçimler hem oran olarak büyümüş, hem de detaylandırılarak farklı tipolojileri üzerinde barındırmıştır. **Düzenleme açısından ele alındığında;** konut, konak ve kamu yapılarının benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir. Cephe karakterinin oluşumunda pilaster ve saçaklık ile onları destekleyen kat silmeleri ile cephe belli oranlarda parçalara bölünmüş ve bu parçaların içerisine diğer cephe öge ve bezemeleri belirli bir düzen içerisinde dizilmiştir. Bu düzen içerisindeki tekrar ve dizilim kurgusu yapı ölçeği büyüdükçe hem sistematikleştirilmiş, hem de çeşitlendirilmiştir. Böylelikle iletilmek istenilen mesajlar doğrultusunda yapıların, yapı ögelerinin ve bezemelerinin dizilim, tekrar ve bir arada bulunma biçimlerinin değişkenlik gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Ek-4 ve Ek-5).

Kent içi mimarlık ürünlerinin (konut, konak, kamu, ticari ve dini) cephe karakterinde bütüncül bir yaklaşım sergilenmiştir. Kavramsal farklılıklar (ideolojik, ekonomik, statüsel), yapılar bütününde tekil olsa da yapı özelinde ve detaylarında farklılıklar sunarak kültürel çeşitlilik kazandırmıştır. Böylece oluşturulan geniş çerçevedeki iletişim ağı sayesinde yönetimin değişiminin, kalıcılığının, gücünün ve birlik olma yolunda amaçladığı fikir ve düşüncelerinin aktarımının, mimarlık ürünleri üzerinden sağlandığı tespit edilmiştir. Bu sebeple kültürel birikimlerin ortaya çıkışının ve gelişiminin, günümüzde yorumlanış biçimlerinin kavranması ve anlamlandırılmasında mimarlık ürünlerinde göstergebilimsel yaklaşımlar sergilenmesi gerekli olduğu düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Akbaş, G., Erçetin, A., Tosun, V. (2019). *Biliř ve kùltür kavramının mimari tasarım ùzerine etkileri*. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi. (5): 615-627
- Akçayöz, V., Öztürkkan, Y. (Ed.). (2013). *Eski ve yeni fotoęraflarla Kars*. Kars: Özal Matbaası.
- Akerson, F.E. (2016). *Göstergebilime giriş*. (1. Baskı). İstanbul: Bilge Kùltür Sanat Yayınları.
- Aksoy, D. (2004). *XIX. yy. Kars kent dokusu oluşumunda meydana gelen değişimler ve gelişmeler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aktemur, A. ve Haşimov, F. (2016). Bakü'deki Avrupa tarzı sivil mimarlık örneklerinde cephe düzeni. (1. Baskı). Erzurum: Zafer Form Ofset Ltd. şti.
- Akyüz, J. (2006). 16. ve 19. yüzyıllar arasında Kars tarihi. (Haz. F. Özdem). *Kars "beyaz uykusuz uzakta"*. (s. 77-94). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alaybeyli, N. (2006). "Rus işgali döneminde (1878-1918) Kars". (Haz. F. Özdem). *"Kars "beyaz uykusuz uzakta"*. (s. 95-100). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alp, N., Yaşlı, K.Z.A., Özdemir, H. (Haz.). (2009). *Kars ili kùltür envanteri*. Ankara: Aydoędu Ofset Matbaacılık.
- Ambrose, G., Harris, P., Stone, S. (2017). *Görsel Mimarlık Sözlüğü*. (Çev. N. şık). (2. Baskı). İstanbul: Oksijen Basım ve Matbaacılık.
- Anonim. (2013). Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası arşivi.
- Aslan, İ. (2013). *Iędir'daki Rus dönemi mimari yapıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aydınlı, S. (1992). *Mimarlıkta görsel analiz*. (1. Baskı). İstanbul: İ.T.Ü Mimarlık Fakùltesi Baskı Atölyesi.
- Aydınlı, S. (1993). *Mimarlık estetik değerler*. (1. Baskı). İstanbul: İ.T.Ü Mimarlık Fakùltesi Baskı Atölyesi.
- Badem, C. (2010). *Çarlık Rusyası yönetiminde Kars vilayeti*. (1. Baskı). İstanbul: Bir Zamanlar Yayıncılık.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim ilkerleri*. (Çev. B. Vardar, M. Rifat). (1. Baskı). Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.

- Barthes, R. (2005). *Göstergebilimsel serüven*. (Çev. M. Rifat, S. Rifat). (4. Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bridge, N. (2019). *Mimarlık 101*. (Çev. F. Sezer,). (6. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Brumfield, W. C. (1991). *The Origins of Modernism in Russian Architecture*, Berkeley: University of California Press.
- Çağıl, M. (2000). *Göstergebilimsel yöntemle mimari yapı okuması: 1980 sonrası Kayseri kamu yapıları örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cragoe, C. D. (2011). *Binalar Nasıl Okunur?*. (Çev. Pelin Derviş). (1. Baskı). İstanbul: YEM Yayın.
- Çetin, R. M. (2015). I. Petro'nun Şaheseri: Petersburg, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 3 (6): 30-36.
- Çiftçi, A. (2000). *Kars'ta Rus işgali dönemi (1878-1919) konut mimarisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, M. (2013). *Kars kent coğrafyası*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dökmen, Ü. ve Dökmen S. (2016). *İnsanın Korunakları-2 Mimari*. (Ed. N. Feroğlu). (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eco, U. (1991). *Alımlama göstergebilimi*. (Çev. S. Rifat). (1. Baskı). Teknografik Matbaacılık A.Ş.
- Eco, U. (2019). *Mimarlık göstergebilimi*. (Çev. F. E. Akerson, Ed. V. Atmaca,). (1. Baskı). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Ekinci, O. (2006). *Kars kitabı*. (1. Baskı). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Erkman, U. (1973). *Mimaride etki ve görsel idrak ilişkileri*. Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Fiedler, K. (2017). *Görsel sanat eserleri konusunda yargıda bulunmak*. (Çev. H. Anay). (1. Baskı). İstanbul: Deniz Ofset Matbaacılık.
- Fischer, G. (2015). *Mimarlık ve dil*, (Çev. F. E. Akerson, Ed. A. Köksal). (1. Baskı). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Fiske, J. (2003). *İletişim çalışmalarına giriş*. (Çev. S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Fusco, R. (2020). *Kitle iletişim aracı olarak mimarlık*. (Çev. F. E. Akerson, , Ed. P. Gökbayrak). (1. Baskı). İstanbul: Arketon Yayınları.

- Goldstein, E. (2020). *Bilişsel psikoloji*. (Çev. O. Gündüz). (3. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Guiraud, P. (2016). *Göstergebilim*. (Çev. M. Yalçın). (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Günay, V.D., Parsa, A. (Ed.) (2012). *Görsel göstergebilim – imgenin anlamlandırılması*, Es Yayınları.
- Gündoğdu, H. (2007). XIX. yüzyıl Kars yapılarına baltık mimari üslubun yansıması. *XIII. Türk Sanatları Kongresi*, Budapeşte.
- Gündoğdu, N.T. (2005). *Batılılaşma dönemi Kars'ın şehir dokusu ve resmi binalar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hasol, D. (2017). *Mimarlık Sözlüğü*. (15. Baskı). İstanbul: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık.
- Jencks, C. (1980). A semantic analysis of Stirling's Olivetti Centre Wing. (Broadbent, G. Bunt, R. Jencks, C. Ed.). *Signs, symbols and architecture*. Bath: The Pitman Press.
- Kalpaklı, Ü. (1998). *Mimarlık göstergesi-nesne ilişkileri (işaret-belirti-simge) üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalpaklı, Ü. (1990). *Mimarlık-göstergebilim ilişkileri/mimarlıkta iletişim yolları üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kırzioğlu, F. (1954). *Kars tarihi*. İstanbul: Işıl Matbaası.
- Kılıçoğlu, S., Araz, N., Devrim, H. (Ed.). *Meydan Larousse*.
- Kobro, G. (1991). *Das Gebiet von Kars und Ardahan*. München.
- Konyalı, A. (2009). *Kuzeydoğu Anadolu'da mimari*. (Ed. M Ural, F. Kuzucu). (1. Baskı). İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Larousse, P. (1892). *Dictionnaire*. (62. Baskı). Paris.
- Leach, A. (2017). *Mimarlık tarihi nedir?*. (Çev. H. Doğan). (2. Baskı). İstanbul: Yılmaz Ofset,
- Meyer, F. S. *A handbook of ornament*. (1. Baskı). New York.
- Nöth, W. (1995). *Handbook of semiotics*, (Ed. T.A. Sebeok). Indianapolis: Indiana University Press

- Okuyucu, Ş.E. (2011). *Çağdaş eğitim yapılarında avlunun göstergebilimsel açıdan değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özkan, Ö. (2015). *Kars ve çevresi konut mimarisinde cephe tezyinatı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Peker, G. (2014). *Kars Ticaret ve Sanayi Odası Binası'nın koruma sorunları*, (Seminer çalışması), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Rasimgil, M. (2017). *Rus yönetiminde Kars şehir merkezinin imarı ve anıtsal yapıları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Rifat, M. (2019). *XX. yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları -1*. (6. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rifat, M. (2018a). *Açıklamalı göstergebilim sözlüğü*. (1. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Rifat, M. (2018b). *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*. (3. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Rifat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC'si*. (4. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri*, (Çev. B. Vardar). İstanbul.
- Shook, J.R. (2021). *Pragmatizm*, (Çev. C. Türer). (1. Baskı). Ankara: Ayrıntı Basım.
- Siegieñ, P. (2015). Reading the facades. Architecture of Kaliningrad city, The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies, ISSN 2067-1725, Vol. 7, Issue 2, sf. 139-152.
- Sözen, M. Tanyeli, U. (2018). *Sanat sözlüğü*. (18. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şenyiğit, Ö. (2010). *Biçimsel ve anlamsal ifade aracı olan cephelerin değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet ve Halaskargazi caddeleri'ndeki cephelerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tatyana V. Lazutinaa , Irina N. Pupyshevab , Mikhail N. Shcherbininb , Vladimir N. Baksheeva and Galina V. Patrakovac. (2016). Semiotics of Art: Language of Architecture as a Complex System of Signs, International Journal of Environmental & Science Education 2016, vol. 11, no. 17, sf. 9991-9998
- Taut, B. (2021). *Mimarlık Öğretisi*. (Çev. H. Tüzün, Ed. P. Gökbayrak). (1. Baskı). İstanbul: Arketon Yayınları.

- Türkan, S. (2017). *Kars'ta Rus dönemi'nde (19-878-1918) inşa edilen yapıların cephe özelliklerinin analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- White, A ve Robertson, B. (1991). *Architecture & Ornament – A Visual Guide*. (Ed. R. Gray). New York: Design Press.
- Wölfflin, H. (2016). *Mimarlık psikolojisine öndeşler*. (Haz. A. Tümertekin, N. Ülner). (2. Baskı). İstanbul: Deniz Ofset Matbaacılık.
- Yaşar, D. (2017). *Göstergebilim ve mimarlık bir metin olarak İstanbul Kemankeş caddesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, B. (2006). Kars: Kar'ın çarın mirası ile dans ettiğı kent. (Haz. F. Özdem). *Kars "beyaz uykusuz uzakta"*. (s. 301-328). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Zevi, B. (2015). *Mimarlığı görebilmek*. (Çev. F. E. Akerson, Ed. A. Köksal). (1. Baskı). İstanbul: Daimon Yayınları.

Web İletileri

Web iletisi 1:

<https://dogruhaber.com.tr/etiket/katolik-rahip> [Ziyaret Tarihi: 17.08.2020].

Web iletisi 2:

<https://pxhere.com/tr/photo/898245> [Ziyaret Tarihi: 17.08.2020].

Web iletisi 3:

https://www.liveinternet.ru/community/lj_humus/blog/page386.html [Ziyaret Tarihi: 17.08.2020].

Web iletisi 4:

[https://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Tiflis_map_\(Moskvich_guide,_1913\).jpg](https://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Tiflis_map_(Moskvich_guide,_1913).jpg) [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 5:

<https://earth.google.com/web/search/petersburg+tupikov+apartment/@59.94277966,30.34735268,9.47130247a,0d,59.99999999y,4.92680967h,86.3752062t,0r/data=CigiJgokCRZ9W24wT0RAEYUnjeurS0RAGRztf1tFjkVAlejUHBGriUVAIhoKFjRjQmREdFdUeHJIWTZpLU9lQS1LX3cQAg?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 6:

<http://www.virtualani.org/kars/turkish.html> [Ziyaret Tarihi: 17.08.2020].

Web iletisi 7:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,478.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 8:

https://worddisk.com/wiki/File:Kars_in_Turkey.svg/ [Ziyaret Tarihi: 17.08.2020].

Web iletisi 9:

<https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=KARS> [Ziyaret Tarihi: 17.08.2020].

Web iletisi 10:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,478.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 11:

https://earth.google.com/web/search/kars/@40.60564868,43.09285896,1774.45117187a,0d,90y,0.53122346h,85.04218132t,0r/data=CigiJgokCcbS3JACgURAEWR4-d_ugERAGVBg-AoL-zxAIWzAZl6k-jxAIhoKFIQzWVZIM2pHRlQ1TkRQUXZTbkItZEEQAg?hl=tr [Ziyaret Tarihi: 20.06.2021].

Web iletisi 12:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,478.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 13:

https://earth.google.com/web/search/kars/@40.60575868,43.09229303,1775.93397451a,0d,60y,238.29779555h,85.76234434t,0r/data=CigiJgokCcbS3JACgURAEWR4-d_ugERAGVBg-AoL-zxAIWzAZl6k-jxAIhoKFIFCTUU3ekoxZEPEeHVKUUIkcm1PLXcQA?hl=tr [Ziyaret Tarihi: 20.06.2021].

Web iletisi 14:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,478.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 15:

<https://www.youtube.com/user/turan3606/videos> [Ziyaret Tarihi: 13.03.2021].

Web iletisi 16:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,478.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 17:

<https://earth.google.com/web/search/kars/@40.60454964,43.09379164,1767.24206543a,0d,90y,51.51482138h,87.7807496t,0r/data=CigiJgokCcbS3JACgUR>

[AEWR4-d_ugERAGVBg-AoL-zxAIWzAZI6k-jxAIhoKFkNYN2hEVVE4enM4R19jcjhPUWRCEFEQAg?hl=tr](https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,47.8.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr) [Ziyaret Tarihi: 20.06.2021].

Web iletisi 18:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,47.8.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 19:

https://earth.google.com/web/search/kars/@40.60334016,43.09526118,1759.41577148a,0d,90y,224.3321031h,80.81905642t,0r/data=CigiJgokCcbS3JACgURAEWR4-d_ugERAGVBg-AoL-zxAIWzAZI6k-jxAIhoKFI92R1hULU1zd2ISQTVaYVVqbmdNMVEQAg?hl=tr [Ziyaret Tarihi: 20.06.2021].

Web iletisi 20:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,47.8.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 21:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,47.8.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 22:

<https://www.youtube.com/user/turan3606/videos> [Ziyaret Tarihi: 13.03.2021].

Web iletisi 23:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,47.8.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 24:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,47.8.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 25:

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/195695> [Ziyaret Tarihi: 05.05.2021].

Web iletisi 26:

<https://earth.google.com/web/@40.60492495,43.09351363,1765.90453657a,47.8.99378464d,35y,45.5527879h,0t,0r?hl=tr> [Ziyaret Tarihi: 12.05.2021].

Web iletisi 27:

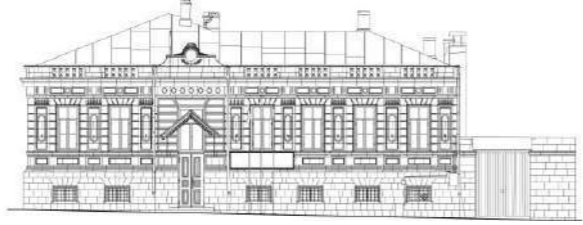
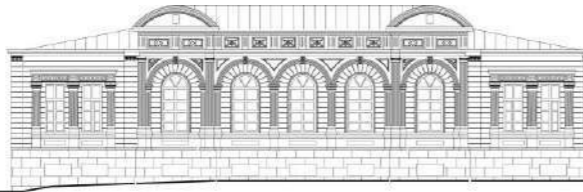
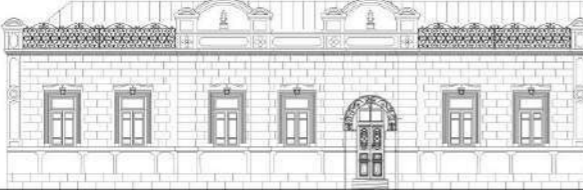
<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/195685> [Ziyaret Tarihi: 05.05.2021].

Web iletisi 28:

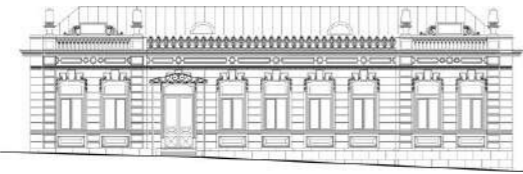
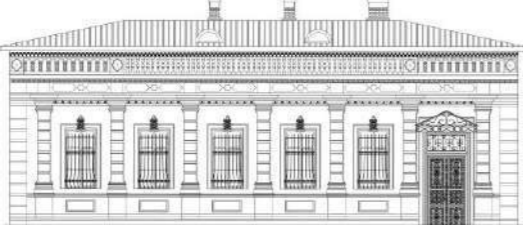
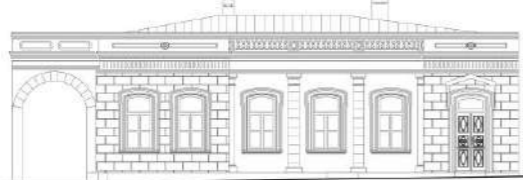
<https://www.youtube.com/user/turan3606/videos> [Ziyaret Tarihi: 14.03.2021].

EKLER

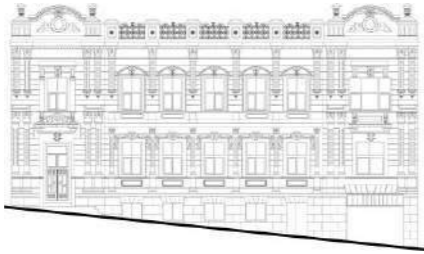

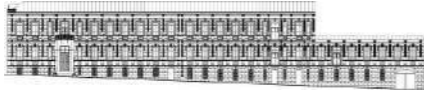
EK-1 Konak yapılarının genel özellikleri

		YAPI GÖRSELİ	YAPI ÖZELLİKLERİ	ÖGE / BEZEME ÖZELLİKLERİ	GÖSTERGEBİLİMSEL YAKLAŞIM
KONAK YAPILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	TİCARET VE SANAYİ ODASI BİNASI		<ul style="list-style-type: none"> Konak yapısı konaklama ve ofis ihtiyacına yönelik olarak inşa edilmiştir. Köşe parselde, ana caddeye bağlanan yol üzerinde bulunmaktadır. L plan şemasına sahiptir. Bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır. İki adet girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Modüler ve kısmen simetrik cephe sistemi mevcuttur. Tek tipolojide pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilaster üzerinde fleur-de-lis ve kabartma bezemeleri bulunmaktadır. Dikdörtgen formdaki pencerelerde ise kabartmalı söve ve pano kullanımına yer verilmiştir. Kapı üzerinde pencere kurgusu ve portik, çevresinde ise kabartma uygulaması mevcuttur. Saçaklık bölümünde altı farklı bezeme (kabartma, triglif-metop, balustrad, oblong, alınlık ve akroter) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; cephe ögelerinin dikdörtgen biçimli çerçeveler oluşturması modüler ve tekrarlı bir kurguya sahiptir. Semantik açıdan; özellikle pilaster ve fleur-de-lis bezemesi üzerinden güç, iktidar, sağlamlık kavramları topluma yansıtılmaktadır. Pragmatik açıdan; giriş kapısı üzerinde yer alan pencere ve binanın ana caddeden park kurgusu ile ayırarak daha az yoğunluktaki akslar üzerinden girişin gerçekleştirilmesi ön plana çıkmaktadır.
	VALİ KONAĞI BİNASI		<ul style="list-style-type: none"> Konak yapısı konaklama ve ofis ihtiyacına yönelik olarak inşa edilmiştir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. U plan şemasına sahiptir. Bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır. Dört adet girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma ve tonoz çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Simetrik ve modüler cephe sistemi mevcuttur. Farklı tipolojilerde pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilasterler üzerinde yumurta-ok, yumurta, çiçek rozeti, iyon düzen bezemeleri bulunmaktadır. Dikdörtgen ve kemerli formdaki pencerelerde ise kabartma, akantüs stilizeli kilit taş, rüstik çevirme, aylama ve pano kullanımına yer verilmiştir. Saçaklık bölümünde altı farklı bezeme (metop, triglif, dentil, alınlık ve arma) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; cephe kurgusu simetri üzerine kurulmuştur. Bu simetri farklı tipolojideki pencere ve pilasterlerin farklı dizilimleri aracılığı ile sağlanmıştır. Semantik açıdan; cephe ögeleri ve özellikle arma bezemesi ile yönetimin gücü okutulmaktadır. Pragmatik açıdan; cephenin merkez bölümünde yer alan büyük mekânın ışık ve havalandırma ihtiyaçlarına yönelik olarak pencere ögesinin düzenlenmesi tespit edilmiştir.
	MALİYE CADDESİ 6 NUMARALI BİNA		<ul style="list-style-type: none"> Konak yapısı konaklama ihtiyacına yönelik olarak inşa edilmiştir. Köşe parselde, ana caddeye bağlanan yol üzerinde bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Zemin kattan oluşmaktadır. Tek girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma ve beşik çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Simetrik ve modüler cephe sistemi mevcuttur. Farklı tipolojilerde pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilasterler üzerinde dentil ve kabartma bezemeleri bulunmaktadır. Dikdörtgen formdaki pencerelerde ise koçboynuzu, akantüs stilizeli kilit taş, kabartma ve söve kullanımına yer verilmiştir. Kapı üzerinde pencere kurgusu ve portik, üstünde ise demir ve ahşap detaylar mevcuttur. Saçaklık bölümünde altı farklı bezeme (dentil, çiçek rozetleri, kabartma, alınlık, ferforje ve bitki stilizesi) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; pilaster ve pencere öge kurgusunun yanında saçaklık bölümünde yer alan bezeme detaylarının dizilimi ile simetrik cephe kurgusuna sahiptir. Semantik açıdan; atnalı biçimli portik kullanımı ve giriş kapısı üstündeki farklı bezeme detayları yapı kullanıcılarına değer atfları olarak yorumlanmıştır. Pragmatik açıdan; giriş kapısı üzerinde yer alan pencere ve binanın ana caddeden park kurgusu ile ayırarak daha az yoğunluktaki akslar üzerinden girişin gerçekleştirilmesi ön plana çıkmaktadır.

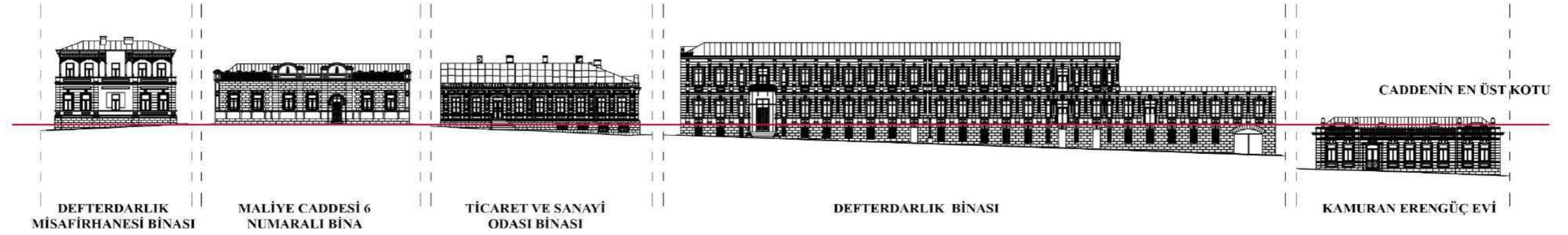
EK-2 Konut yapılarının genel özellikleri

		YAPI GÖRSELİ	YAPI ÖZELLİKLERİ	ÖGE / BEZEME ÖZELLİKLERİ	GÖSTERGEBİLİMSSEL YAKLAŞIM
KONUT YAPILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	KAMURAN ERENGÜÇ EVİ		<ul style="list-style-type: none"> Konut yapısı konaklama ihtiyacına yönelik olarak ayrılcı nizam inşa edilmiştir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Zemin kattan oluşmaktadır. Tek girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Modüler ve simetrik bir cephe sistemi mevcuttur. Tek tipolojide pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilaster üzerinde kabartma detayları bulunmaktadır. Dikdörtgen formdaki pencerelerde ise kabartmalı söve üzeri sarkıtma kilit taş ve pano kullanımına yer verilmiştir. Kapı üzerinde pencere kurgusu ve portik çevresinde ise kabartma uygulaması mevcuttur. Saçaklık bölümünde sekiz farklı bezeme (kabartma, boncuk, oblong, antefiks, akroter, vazo) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan yapı, kütleli ve cephe öğelerinin ritmik ve tekrarlı dizilim kurgusu doğrultusunda simetrik bir görünüme sahip olmuştur. Semantik açıdan; bitki motiflerine yer verilmesi kullanıcının ekonomik açıdan güçlü olduğu ancak pilaster kullanımının az oluşu kent hiyerarşisindeki konumunun düşüklüğünü betimlemektedir. Pragmatik açıdan; konut alanından kamu ve konak alanına geçişte cephe karakterindeki değişim kent sakinleri açısından landmark etkisi göstermektedir.
	YILMAZ KAZAK EVİ		<ul style="list-style-type: none"> Konut yapısı konaklama ihtiyacına yönelik olarak inşa edilmiştir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Zemin kattan oluşmaktadır. Tek girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Modüler ve dengeli bir cephe sistemi mevcuttur. Tek tipolojide pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Rüstik gövdeli pilasterler sade görünlü başlık yapısına sahiptir. Dikdörtgen ve kemerli formdaki pencerelerin üzerinde akantüs stilizeli kilit taş kullanımına yer verilmiştir. Kapı ögesi kanatlarının üstünde oldukça detaylı bitki motifli bezeme detaylarına sahiptir ve üzerinde yine bitki motiflerin yer aldığı portik bulunmaktadır. Saçaklık bölümünde altı farklı bezeme (dama, kabartma, balustrad, yunan bandı, oblong) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; ritmik ve tekrarlı dizilime sahip öğeler yapı genelinde modüler ve simetrik bir görünüm elde edilmesini sağlamıştır. Semantik açıdan; bitki motiflerinin pencere ve kapı öğelerinde kullanılması kullanıcının ekonomik gücüne dikkat çekmektedir. Pragmatik açıdan; konut bölgesinde yer almasına karşın güç ve ekonomiye işaret edem pilaster ve bitki motif bezemeleri ile bulunduğu bölgede kullanımına karşı kent sakinleri üzerinde belirli düşünceler uyandırarak onların davranışlarına etki ettiği düşünülmektedir.
	KARS-ARDAHAN BÖLGE BARO BİNASI		<ul style="list-style-type: none"> Konut yapısı konaklama ihtiyacına yönelik olarak bitişik nizam inşa edilmiştir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Zemin kattan oluşmaktadır. Tek girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Karmaşık bir cephe sistemi mevcuttur. Tek tipolojide pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Oldukça sade görünlü pilaster uygulamasına sahiptir. Dikdörtgen formdaki pencerelerin çevresinde ise sadece söve kullanımına yer verilmiştir. Kapı üzerinde pencere kurgusu ve portik vardır. Kapı kanadı üstünde farklı geometrik biçimlerden oluşan bezemeler taşımaktadır. Saçaklık bölümünde altı farklı bezeme (dentil, kabartma, balustrad, oblong) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; pencereler dışında sistematik ve düzenli bir öge dizilimi yoktur. Semantik açıdan; cephe yüzeyinde hem duvarın hem de öğelerin bezeme açısından fakir oluşu ayrıca az sayıda pilaster kullanımı yapı sahibinin düşük statüde ve ekonomik güçte olduğuna işaret etmektedir. Pragmatik açıdan; işlevsel açıdan kapı üzerinde yer alan pencere uygulaması ve kültürel mirası bünyesinde barındırıyor oluşu dışında faydacı yönü zayıftır.

EK-3 Kamu yapılarının genel özellikleri

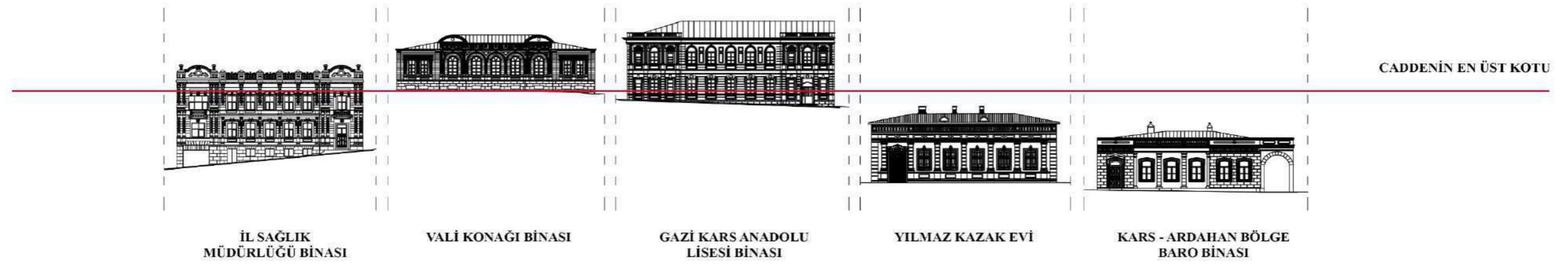
		YAPI GÖRSELİ	YAPI ÖZELLİKLERİ	ÖGE / BEZEME ÖZELLİKLERİ	GÖSTERGEBİLİMSEL YAKLAŞIM
KAMU YAPILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	GAZİ KARS ANADOLU LİSESİ BİNASI		<ul style="list-style-type: none"> Kamu yapısının kullanım amacı bilinmemektedir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Zemin ve normal kattan oluşmaktadır. Tek girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma ve beşik çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Simetrik ve modüler bir cephe sistemi mevcuttur. Farklı tipolojilerde pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilasterlerin bir kısmı iyon başlıklı ve yivli gövdeli, diğerleri ise sade bir görünüme sahiptir. Dikdörtgen formdaki pencereler söveli ve sarkıtma kilit taş bezemeli iken kemerli formdaki pencereler sarkıtma kilit taşı ve istiridye bezemelere sahiptir. Giriş kapısı özgünlüğünü yitirmişdir Saçaklık bölümünde iki farklı bezeme (balustrad, dentil) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; zengin tipolojideki ögeler hem yatayda hem de düşeyde uyum içerisinde tekrarlı olarak modüler bir dizilime sahiptir. Semantik açıdan; katlar arasındaki kullanıcı hiyerarşi farkı öge ve bezemeler aracılığı ile okutulmaktadır. Pragmatik açıdan; ana caddeye bakan hariç, cephelerin sade bir görünüme sahip olması ekonomik açıdan faydacı bir yaklaşımdır.
	İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ BİNASI		<ul style="list-style-type: none"> Kamu yapısının kullanım amacı bilinmemektedir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. L plan şemasına sahiptir. Bodrum, zemin ve normal kattan oluşmaktadır. Tek girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma ve beşik çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Simetrik ve modüler bir cephe sistemi mevcuttur. Farklı tipolojilerde pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilasterler korent başlıklı ve yivli gövdelidir. Dikdörtgen formdaki pencereler bitki stilizeli söve, akantüs stilizeli kilit taş, kurdele, oblong ve kemer gibi çeşitli biçimlerle bezenmiştir. Giriş kapısı üzerinde kalkan motifi, portik ve pencere uygulaması mevcuttur. Saçaklık bölümünde altı farklı bezeme (dentil, çiçek rozeti, vazo, ferforje, alınlık ve kanat figürü) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; zengin tipolojideki ögeler hem yatayda hem de düşeyde uyum içerisinde tekrarlı olarak modüler bir dizilime sahiptir. Semantik açıdan; katlar arasındaki kullanıcı hiyerarşi farkı öge ve bezemeler aracılığı ile okutulmaktadır. Pragmatik açıdan; kapı üzerinde yer alan pencere, çatıda parapet uygulaması ve mekânsal işlevler doğrultusunda kullanıcı statüsünü cephe üzerinden okutması önem teşkil etmektedir.
	DEFTERDARLIK MİSAFİRHANESİ BİNASI		<ul style="list-style-type: none"> Kamu yapısının kullanım amacı bilinmemektedir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. Dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Bodrum, zemin ve normal kattan oluşmaktadır. Tek girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma ve beşik çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Simetrik ve modüler bir cephe sistemi mevcuttur. Farklı tipolojilerde pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilasterler oldukça sade görünüme sahiptir. Dikdörtgen formdaki pencereler üzerinde ise bitki stilizesi ve kurdele bezemesi mevcuttur. Giriş kapısı üzerinde kitabe, kurdele motifi ve pencere uygulaması mevcuttur. Saçaklık bölümünde iki farklı yaklaşım vardır. Bir cephe taş malzeme ile kaplı, diğer cephe ise ahşap bezeme detayları ile işlenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; yatay çizgisel hatların baskın olduğu, ögelerin ritmik tekrarlı dizilimine sahip bir cephe kurgusuna sahiptir. Semantik açıdan; farklı katlardaki değişken ama denk öge ve bezeme detayları ile kullanıcılar arasında stat farkı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Pragmatik açıdan; binanın ana caddeden park kurgusu ile ayırarak daha az yoğunluktaki akslar üzerinden girişin gerçekleştirilmesi ön plana çıkmaktadır.
	DEFTERDARLIK BİNASI		<ul style="list-style-type: none"> Kamu yapısı kız eğitim binası olarak inşa edilmiştir. Ana cadde üzerinde bulunmaktadır. L plan şemasına sahiptir. Bodrum, zemin ve normal kattan oluşmaktadır. Dört farklı girişi bulunmaktadır. Üst örtüsü kırma ve beşik çatıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Modüler ve yer yer simetrisinin görüldüğü bir cephe sistemi mevcuttur. Farklı tipolojilerde pilaster ve pencere ögesine sahiptir. Pilasterlerin bir kısmı iyon başlıklı ve yivli gövdeli, diğerleri ise sade bir görünüme sahiptir. Dikdörtgen formdaki pencereler söveli ve akantis ve volüt biçimli sarkıtma kilit taş bezemeli iken kemerli formdaki pencereler bezeme açısından fakir bir görünüme sahiptir. Giriş kapısı üzerinde portik ve pencere uygulaması mevcuttur. Saçaklık bölümünde dört farklı bezeme (dentil, kabartma, meneviş, alınlık) barındırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentaktik açıdan; modüler cephe kurgusu içinde ögelerin ritmik/eşit tekrarlı ve yer yer simetrik kullanımı mevcuttur. Semantik açıdan; yoğun öge çeşitliliği kullanımı, balkon uygulaması ve kütleli büyüklüğü ile yönetim ve gücün sembolü olarak değerlendirilmiştir. Pragmatik açıdan; "landmark" oluşu, yönetimin gücünü kent sakinlerine hissettirmesi ve işlevsel olarak kapı üzeri pencere kurgusu, portik ayaklarının kent aydınlatmasındaki yeri önem teşkil etmektedir.

EK-4 Haydar Aliyev Caddesi üzerinde incelenen binaların cadde üst kotuna göre konumlanması

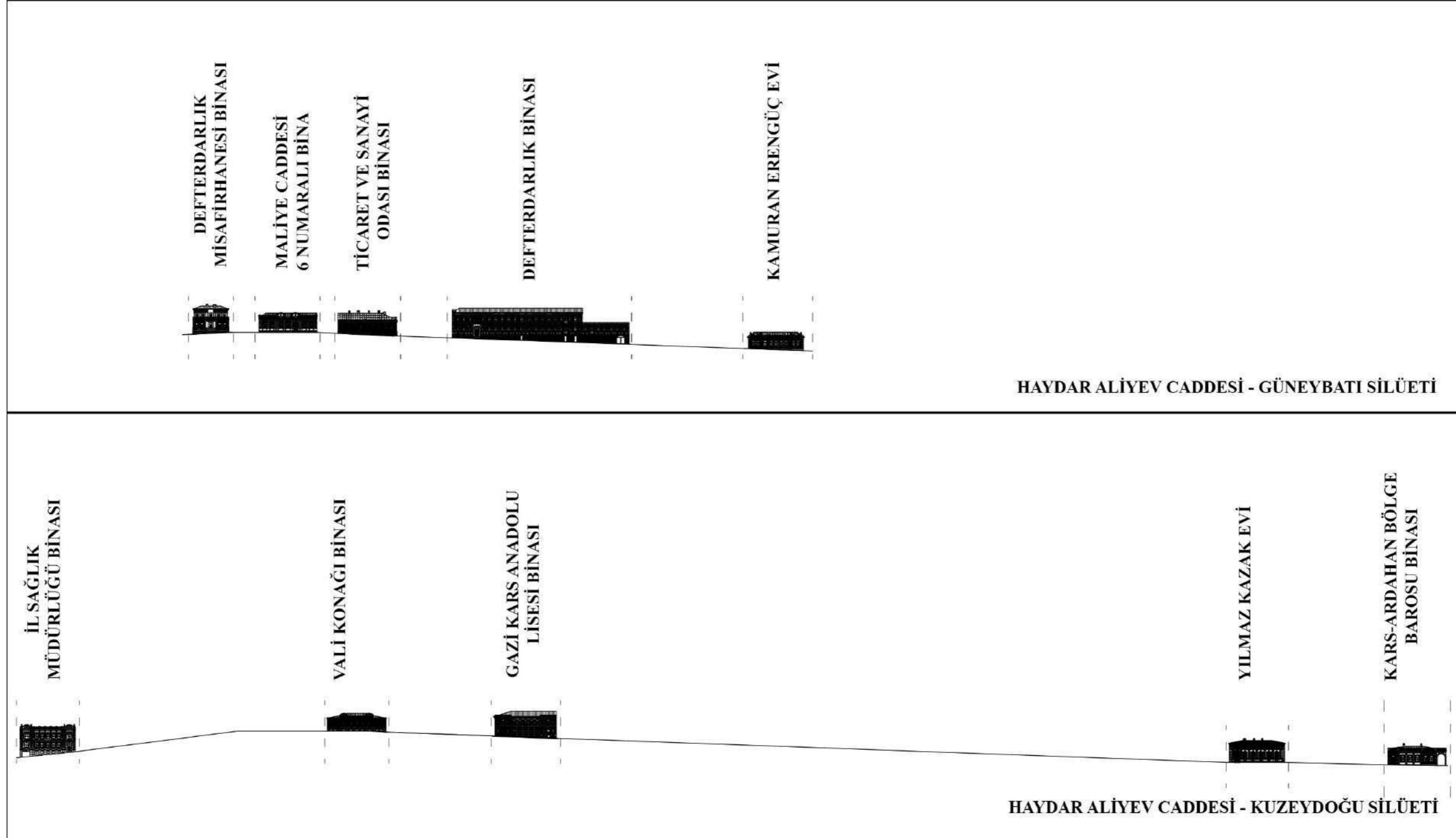

HAYDAR ALİYEV CADDESİ - GÜNEYBATI SİLÜETİ

HAYDAR ALİYEV CADDESİ - KUZEYDOĞU SİLÜETİ

EK-5 Haydar Aliyev Caddesi üzerinde incelenen binaların cadde üst kotuna göre konumlanması

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Göktürk Peker

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: Konya, 1987

Telefon: 0554 380 32 64

Faks: ---

E-mail: gokturkpeker@yandex.com

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	Selçuklu Anadolu Lisesi, Selçuklu, Konya	2006
Üniversite	Selçuk Üniversitesi, Selçuklu, Konya	2012
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Meram, Konya	2021

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2012- Halen	Ravi Mimarlık	Mimar

YABANCI DİLLER

İngilizce

İspanyolca

YAYINLAR

Peker, G., Yıldız, E. (2020). Göstergibilimsel cephe çözümlemesi; Kars ili Yılmaz Kazak Evi örneği. (Ed. S. Demirarslan), Mimarlık, planlama ve tasarım alanında teori ve araştırmalar II. (s. 131-154). Ankara: Gece Kitaplığı.